

TUDOR ARGHEZI
SCRIERI 44

Volum îngrijit de MITZURA ARGHEZI și TRAIAN RADU

SS9008

7176

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

44

PARENTEZE

ADDENDA

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU“

București • 2003

Redactor: DACIANA VLĂDOIU

Cartea a apărut cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII ȘI AL CULTELOR

ISBN 973-7934-04-0

Notă asupra volumului 44

La începutul anilor şaizeci, Tudor Arghezi îşi adună şi îşi revede textele întregii sale creaţii (poezie, proză, teatru, publicistică şi traduceri), pregătindu-le pentru ediţia definitivă de autor, *Scrieri*.

Între 1962-1964, la Editura pentru Literatură apar primele patru volume în care au fost incluse versurile originale şi un volum de traduceri (*Tâlmăciri*).

La 16 iunie 1965, este încheiat contractul de editare nr. 3559, în care se prevedea că «autorul acordă editurii dreptul exclusiv de a edita şi difuza lucrarea sa, *Scrieri* (versuri, proze, teatru, traduceri), în câte cinci volume anual, fiecare volum va avea în medie 15 coli de autor, între 250-350 pagini, format *Scrieri*. Autorul îşi rezervă dreptul de a modifica ordinea volumelor.» În acelaşi timp, poetul înaintează editurii Tabelul anexă nr. 1, cu titlurile volumelor respective, în total 46.

La 3 aprilie 1967, pe baza cererii autorului, înregistrată cu nr. 2164, «contractul se consideră încheiat şi pentru volumele 47-61, inclusiv», Tudor Arghezi prezentând editurii şi cuprinsul general al ediţiei definitive.

În timpul vieţii acestuia au apărut, într-un ritm accelerat, 18 volume, iar la sfârşitul anului 1969, ediţia fusese tipărită pe jumătate – 23 de volume.

După 1970, o dată cu începerea tipăririi publicisticii, în care predominau articolele politice, volumele au primit tot mai greu viza cenzurii, ritmul de editare fiind perturbat. Din sumarul volumelor 31, 32, 33 a fost eliminat un număr foarte mare de articole, iar sumarul volumul 34 a fost respins mai mult de jumătate, fiind afectate grav cuprinsul volumelor, succesiunea lor şi însăşi structura întregii ediţii.

Confruntarea cu această situaţie a impus schimbarea ordinii de apariţie a volumelor şi comasarea cuprinsului mai multor volume unitare tematic, în scopul recuperării decalajelor şi asigurării continuităţii în tipărirea ediţiei.

Nici după anul 1989, când cenzura a fost desființată, ediția nu a avut o soartă mai bună, de data aceasta intervenind probleme de ordin financiar, generate de reducerea drastică a subvențiilor. Așa se face că în 2003, când se împlinesc 41 de ani de la apariția primului volum, încă au mai rămas de tipărit două volume.

Volumul *Scrieri 44* conține reflecții sintetice asupra vieții și a oamenilor, selectate de autor din întreaga sa operă, la care au fost adăugate și unele inedite, pregătite, de asemenea, de Tudor Arghezi în vederea publicării.

În structura volumului au fost incluse, în Addenda, articolele apărute în «Gazeta Bucureștilor» (19 mai 1917 – 23 iunie 1918), netipărite până acum în volum.

În luna august 1916, Tudor Arghezi este mobilizat în Compania II-a de jandarmi și rămâne în capitală. La 12 decembrie, același an, apare primul număr din «Gazeta Bucureștilor», inițial ca ediție de război a ziarului «Bukarester Tageblatt», scos de autoritățile germane de ocupație. Din 7 aprilie 1917 «Gazeta Bucureștilor» se transformă în cotidian de sine stătător.

Tudor Arghezi este angajat colaborator extern și începând cu data de 19 mai 1917 (nr. 157) va publica editoriale și articole politice, semnate cu pseudonimul Sigma. Cronicile dramatice (prima apărută în nr. 347, 30 noiembrie 1917) și notele de teatru le va semna cu inițialele T.A.

MITZURA ARGHEZI ȘI TRAIAN RADU

Forma mea este a unei vieți trăită demult și isprăvită demult. Știu gustul tuturor lucrurilor pe care nici nu le-am gustat și sunt obsedat de finalități. Nu pot începe nimic pentru că știu dinainte sfârșitul. În douăzeci de scheme se cuprinde toată existența: în mine, geometria lor e rezolvată mintal. Am toate rezultatele în paranteze, ca într-o carte de aritmetică elementară, pe care o citesc de-a-ndaratele.

*

Schemele mele sunt definitive și inflexibile...Nu-mi place nimic, și mi-ar plăcea să-mi placă. Aș vrea să-mi pot duce viața pe dinafară, ca voi toți: de ce crezi tu că trăiesc eu numai pe dinăuntru și că descompun sufletul aparențelor, inoculându-le caria rece a sensibilității mele? Sunt vătămat în substanță, nu mă pot bucura de nimic. Auzi tu? De nimic. Cum socotești tu că aș putea să fiu viteaz, când sunt un fricos? Aș vrea să fiu obraznic și sunt timid. Aș vrea să răcnesc și să mă bat în piept, mărginit în ocolul unei idei sau al unei stupidități, în care să cred sau să mă pot preface a crede, și-mi este scârbă: e facil. De ce mă scârbesc eu, acolo unde ceilalți sorb cu lăcomie? De ce vine la mine indigestia înainte de a pune furculița? Sunt meditativ și parcurs de febră acolo unde toată lumea, lacomă și brutală, e scelerată. Vreau să fiu și eu un scelerat. Da, să mă tăvălesc cu ochii închiși în bucuriile amare, ca toată lumea. Nu pot. De ce nu pot? Am pus urechea la toate ușile la care ți se răspunde prin gaura cheii: n-am primit răspuns. Și acum, târziu, foarte târziu, m-am dumirit. Am aflat care-i boala mea, dar identifica-

rea ei servește numai la ștergerea schițelor creionate în obscuritate și care amestecau semnele topografice: am o hartă clară și atâta tot: nu lecuiește. Leacul e imposibil. Sunt urzit din două materiale ce nu se urzesc între ele: bețe și lână. Nu merg împreună. Lemnul rămâne târâțe și firul moale – scamă. Ridică velința țesută din ele: țesătura e pulverizată: se risipește. Sunt un om risipit. Pe mine nu mă impresionează absolut nimic din câte te entuziasmează pe tine, în viața pe bucăți și varietăți. Dacă ne înțelegem în opiniile noastre abstracte, în judecățile critice, ele sunt cerebrale și nelocalizate. Localul, și fizic și de simțire, mă lasă indiferent.

DIN VOLUME

Varietatea femeilor a desființat, în folosul unei activități senzuale mai vii, tipul frumuseții clasice, cu profil, și estetica primește în sânul ei, de la odalisca buzată până la fecioara cârnă, orice strâmbătură. Greșeala estetică vine de la ochi și de la ochiul indiferent, singur organ însărcinat de convenția creierilor, disciplinați de un mod, să decidă. Adevărul este că altfel se hotărăște frumusețea caprei, a păunului și a femeii, care cade în competiția dorinței, o dată cu a privirii. O femeie urâtă poate să fie cea mai frumoasă, și cea mai frumoasă femeie dintr-o mie poate să fie o focă blondă frigidă, bună pentru pozat sculptorului la facerea unei pietre arhitecturale. Cum fiecare bărbat trebuie să se comporte ca un esthet care își alege opera de artă, el își însușește, prin căsătorie sau concubinaj, un exemplar personal.

Nici o regulă nu poate să prezideze alegerea, și femeia, după o vorbă a lui Kuic, trebuie cunoscută și la balul unde ai întâlnit-o, și în grădină, și pe scaun, dar mai cu seamă pe canapea, ca să știi dacă este frumoasă. Necumpărându-și sclava pentru o vitrină de coafor și trebuind s-o duci acasă și să dispui de farmecele ei secrete la toate orele din zi și noapte, este nevoie să-ți acorzi un aparat complet cu orchestră. Criteriul este complex, dar în compoziția lui intră neapărat și mobilierul.

Tablete din Țara de Kuty,

Editura Națională «Ciomei» S.A., 1933, p. 59.

*

Toate constrângerile de societate și castă și educația falsificată de tipicurile nu pot împiedica femeia, în care stă sănătatea zoologiei și a planetei, să viseze idila trupului

gol sărutat și împreunat fierbinte. Nici o societate de bine-faceri, de protecție a văduvei și a sugaciului și de salvarea patriei nu poate ține locul bărbatului vârtos, iubit sălbatec, strâns pe țâța tare și mușcat de pulpă și de mustață. Femeia omului, a tigrlui și a turturelului e aceeași, și ea trebuie să fie Femeia.

Ib., p. 61.

*

Cineva a dat mâna cu mine, și mi s-a părut că mă linge în palmă. Palma lui era, s-ar fi zis, prevăzută cu un organ, pe care natura cuminte l-a depărtat cât se poate mai mult de pipăit și miros. O mângă acrișoară mi-a rămas în laba înclăită, pe care am ținut-o atârnată de mine, până ce m-am putut spăla. Era un sos personal. M-a întrebat dacă nu trebuie căutată o explicație în pervertirile aceleiași naturi, care organizează pe om cu umezelile la periferii. Căci dacă pe de o parte natura strămută în oameni magnifica încredere în sine a cocoșului, superbia morală a struțului și orgoliul caudal al caprei, creatoarea primelor mărgel, pe de altă parte, unii tineri se îndrăgostesc de propriul lor pipăit, ca de o fecioară, descoperind instinctiv chiromantice daruri, transpuse prin perversiunea naturii, se căsătoresc cu sine, fideli câteodată până la maturitate, și chiar procrează, desigur că, de preferință, în teologie.

Ib., p. 106.

*

Sculpt – model

Plastica unui băiat bălan cu ochii ca vișina neagră face de rușine geniul artistic al câtorva generații de sculptură și modelaj.

Ib., p. 162.

*

Mizeria umană sub capitalism

Dacă nu ai agonisit avere, te întorci la maimuță: frig de sus, lut ud – jos, pustiu – înainte, și primprejur – «ordine socială»: antropometrie, fișă individuală, bilet, moralitate.

*

În trei unice forme te primește, mi se pare, societatea sărac: hamal, vizitiu și lăutar. Cel puțin, bărbații se pot folosi de trei meșteșuguri. Femeii îi este rezervat unul singur, și acesta cu restricția să fie frumoasă, tânără, cinică și, de preferință, fecioară.

Ib., p. 164-165.

*

Viața copilului nu e altceva decât un basm, întocmit din sute de basme care dau unul într-altul și se desfac și se deosibesc, asemănătoare într-o privință cu sculele și mai ales cu mașinile cu dinți.

Ochii Maicii Domnului, Editura «Universala»
Alcalay & Co, 1934, p. 13.

*

Viața nu e nici atât de lungă nici atât de sigură pentru a fi constrânsă să reproducă în toate generațiile un model, și nu este zis că cine se emancipează de tradiția care din fete face neveste și din băieți bărbați trebuie să dea greș neapărat.

Ib., p. 27.

*

Automobilul

Nici o altă activitate și acțiune nu au răspunsul instantaneu, egal și invariabil al mașinii de străbătut lumea într-un ceas, – iar inginerii și constructorii care au născocit-o și o fabrică în rânduri, ca pe nasturi, la îndemâna orișicui, au realizat, păstrând pentru elite subtilitatea și delicatețea gândirii, ceea ce nu pot să ambiționeze toate artele și filosofiele laolaltă, înmulțind concesiile, democratizând ideile și căzând în popular.

Mașina concepută de geniu o poate utiliza și bruta, fără să-i scadă noblețea și să o trivializeze, abstracția aparținând creatorului și funcțiunile executantului, și amândoi putând să scoată dintr-însa un maximum de iluzii.

Ib., p. 29-30.

*

Instinctul sigur al inventatorilor, solidari în linia unică de exploatat pentru mișcare și transformare, izolând curba din univers, a introdus-o în durată limitată a orei și a secunde, perfecționată până la existența aceleiași ritm de coincidență a universului cu învârtitura axului unui dinam, combustibilul slujind ca o gradație a unei și aceleiași puteri propulsive și cursa lungimei fiind paralelă cu evoluția roții terestre.

*

Motorul automobilului

Realizând motorul, civilizația nouă a lăsat în obscuritate toate frumusețile antice, păstrate ca niște modele de oseminte. Motorul activ, în serviciul omului permanent, echivalează cu descoperirea monoteismului indiferent: el poartă același leat mental. Revoluția exploziei organizată pentru echilibru. Geamătul motorului, strigătul electricității, vaietul văzduhului comprimat în pneumatic. O arătare cu ochii de văpaie albă străpunge întunericul. Un zgomot scurt, de coasă, când motorul a trecut.

Ib., p. 30.

*

Carnea: material provizoriu și totuși continuu și multiplicat pentru chin, pentru purice, pentru bubă, pentru mușcă și demență, ștofă miraculoasă și inutilă, iscată pentru jocul de aparențe și pentru teatrul devorării în forme desinate, elastic.

Ib., p. 32.

*

De la ștergerea unei lacrimi alunecată pe un obraz putrefact până la lustruirea cristalului de la parbriz e o deosebire ca de la o planetă de sânge la o planetă de cuarț. De o parte stârvuri și de o parte metale; materie coruptă și materie virgină. Un ax frânt nu evocă o durere, și misterul suferinței moleculare, la oțel și aramă, e de apreciat după

noțiuni matematice. O cifră se absoarbe într-alta, fără să moară, și o putere mecanică se transformă și nu pierde, și, în sensul sporit, decesul unei cantități înseamnă o renaștere și o înmăpătat. Cadavrul unui cilindru de fontă e numai o schimbare de formă, substanța rămânând nevătămată.

Ib., p. 33.

*

1589 Forja înfierbântă fierul și-l înmoaie strămutat în mazăgă de jar. Singură forja are o frumusețe de crepuscul înviat în cărbune, și temperatura ei echivalează cu soarele și cup-toarele vulcanice. Smulsă din rug și fasonată pe nicovală, smântâna de foc ia încovoierea, muchiile și suprafețele voite și le păstrează. O potcoavă dă un cuțit, o frigare o spadă, și măduva vergelii, toarsă violent prin filieră, dă fuiorul de sârmă: el scapără scânteia reminiscenței minereale. Piulița strânge și ferecă bulonul. Burghiul rumegă punctul hotărât algebric, nitul eternizează încheietura, cleștele bont prelungește degetele și le dă dexterități. O lamă fină dințată retează oțelul, și pilele, tăbărâte pe pârgii ca niște omizi, le rod până la măsură și eleganță. Baioneta rotativă străpunge munții din șes în șes cu o albie subterană pentru trecerea locomotivelor din mitologia industrială. De mii de ani ciocanul bătătoarește poteca de suit la cer și caută emanciparea provizoriului către durabil și etern.

Ib., p. 34.

*

Omul poate să trăiască zeci de mii de ani jignit lângă un șoarece care îl refuză și-l nesocotește, nesimțitor în sălbateca lui frumusețe nici la blândețe, nici la dragoste, nici la slugărnice.

Ib., p. 31.

*

Stârvul unei litere e minuscul și gândurile rămase fără suflet plutesc sticlind în bătaia soarelui și coboară ca niște confeti microscopice ale unui bal de molecule.

Ib., p. 38.

*

Materialele inutile se mai târăsc moarte, ca și cetățile, o bucată de timp la suprafața pământului sterp, după ce au fost uzate.

Ib., p. 40.

*

Oamenii pretind că trăiesc și utilizează cuvântul viață cu un sens de plenitudini. Simt ei într-adevăr că trăiesc, ori sunt victimele unei clasice sugestii moștenite? Cum simte omul că trăiește? Cum simte el acest lucru, pe care tu te silești să-l încerci și nu izbutești? Când te doare fizicul parcă ai simți ceva, dar când nu te doare ești ca un mineral fără sensibilitate, egal cu silexul și cu calvarul, participând la compoziția inertă.

O stea răsare sticloasă în perdeaua plopilor, ca un păianjen de lumină. Vântul cântă în muchiile conacului. Ploaia presară, pe auzul amplificat, alicie. Asta e viața? A trăi este poate a fi un martor al meteorologiei și al câmpului și a lăsa mărturie că le-ai văzut. Este a trăi: a te ospăta și a cădea greoi între perini? A strânge avere, a te folosi sau a nu te folosi de ea? Este a trăi: a gândi? Sau a trăi înseamnă a suporta asaltul oamenilor tăi? Și ce este și a gândi, dacă a gândi este a trăi? A gândi în orice fel, pe răspunderea ta, a gândi organizat sau anarhic, a gândi după alții sau singur? A gândi nu este o stare, e un accident; a gândi are câteva se sensuri. Nu este gândirea ca o curgere către vale a râurilor și ca o ridicare a bradului în pisc: ea lucrează pe un motiv existent, ca oglinda sau ca măsurătoare: e un reflex. Pui în cântar o greutate și o marfă și le cumpănești: cântarul gândește ca și tine, fără să simtă nici că gândește nici că trăiește. Viața trăită, marfă cântărită; de ce a trăi vrea să însemne mai mult decât a gândi, dacă nu-ți dai seama nici că trăiești nici că gândești?

Oamenii se socotesc fericiți și nefericiți, după cum și gândesc, legați de o izbândă sau de o înfrângere materială. A vrea gândirea să fie o stare în afară de lucruri și fericirea de asemeni. Dar îți vine un gând, strecurat în tine nu înțelegi de unde, nu ți-l recunoști: se joacă cineva cu tine

și-ți spune la ureche lucruri care vin din gura lui în urechea ta.

Ești prost de multe ori și câteodată inteligent. Nu înțelegi nimic sau dimpotrivă înțelegi limpede și poți exprima ușor tot ce înțelegi. Te culci inteligent și te deștepți confuz. Ce s-a petrecut în mine fără să știu, de unde s-a petrecut, unde am umblat în somn, de m-am întors năuc și nehotărât? Aș vrea să fiu ca mașina mea, pe care o găsesc după odihnă în punctul în care i-am lăsat organele seara. M-am muncit să fiu o mașină și să-mi comand o neîntreruptă mișcare circulară. Nu mă pot stabili într-o singură funcțiune, care ar fi într-adevăr un fel de fericire, excludând din mine orice altă funcțiune cu tendința de a ieși din conferința unei roți mari angrenate. Atunci mă descopăr că gândesc, făcând critica mișcării circulare și a evoluției mele, impusă mașinii. Rădăcinile pe care le credeam fixate se răscolesc, o fibră tresare, o gândire nevăzută roade ascuns. Gândurile, dacă sunt gânduri, sunt muștile, coropijnițele și viermii hotărârilor mele. În fiecare zi m-am biruit fără spor și m-am lăsat în voia soarelui și a întunericului, cum ar vroi să mă poarte. Sunt martor și pui mărturie despre cele ce am văzut.

Dar ce am văzut din toate la câte m-am uitat? Mă uit și nu văd și văd fără să mă uit. Viața, dacă este, se petrece fără mine și nu mă simt viețuind, ca să pot vorbi de lucrurile trăite. Nu le-am trăit când am trecut prin ele și nu mai mi le amintesc, goale, ca niște sticle din care nu a curs nimic.

Ib., p. 42 - 44.

*

Omul vine cu iluzia lui, de cele mai multe ori falsă sau falsă în raport cu individualitatea lui: nimic mai favorabil decât substituirea iluziei lui cu iluzia dumată, operație de simplă mecanică, înlocuind într-un gătlej cu ghevint un bec de douăzeci și cinci de wați cu unul de o sută cincizeci, același suflet fiind în stare de mai multe însuflețiri și de tensiuni treptate.

*

Toate metodele sunt valabile, omul e de obicei invalabil.
Ib., p. 53.

*

Nebunia începe atunci când ți-ai parcurs tot personajul și ai intrat într-un personaj de fantezie care mai todeauna e contrariul personajului tău. În fantoma de care în stare normală te-ai ferit din răspuțeri te îmbraci întreg ca într-un costum de bal-mascac.

Ib., p. 59.

*

Naivitatea pură a puilor și a copiilor documentează mai bine decât orice argument tendențios aluatul sentimental din care a fost frământată natura.

*

Numai un accident, cu care Sfânta Scriptură împovărează persoana lui Adam, izgonit pentru fărădelegile lui din grădinile feciorelnice ale Edenului, a putut să învărtoșeze inimile începând cu omul și sfârșind cu gângania. Când a fost gonit Adam, o dată cu el au trebuit să părăsească și animalele grădina, și trecerea de la o viață dulce la o existență amară le-a făcut să nu mai uite pe adevăratul vinovat, cu care, drept judecând, nu puteau să aibă dinaintea unei acuzări obiective și perfect imparțiale decât o complicitate cel mult de conviețuire paralelă sau de contemporaneitate. Fiarele l-au urmărit de atunci pe Adam ca să-l sfășie, și nici până în ziua de azi răzbunarea lui nu a fost uitată. În Paradis ele nu erau silite să caute să se ospăteze și, desigur, jivinele care ne-am obișnuit să ne temem dormeau inocente și neturburate, tolănite la soare. Girafa mânca bananele fără să se scoale de jos și ea slujea, cu gâtul ei lung, fără îndoială, de distribuitoare la distanță a fructelor coapte, desprinzându-le din ramuri pentru toate celelalte făpturi culcate împrejurul ei. În orânduirea inițială a biologiei, probabil că era câte o girafă la câte o sută de animale, o trăsură de unire vie între materia primă și masticăție și un fel de telefon cu gâtlej. Nici șarpele nu a putut să fie rău și veninos de la început de tot, și el a fost creat în marea grije a Făcătorului-a-toate pentru făpturile lui, ca să

fie o sfoară la transportarea merindelor în snopi, de la origină în cuprinsul întreg al teritoriului, și tocmai mai târziu, foarte târziu, când a început să se înrăutățească lumea, a fost el folosit ca un bici. Armonia începând să se strice, era nevoie de un gârbaci.

Ib., 72-73.

*

Un suflet al pasărilor și al dobitoacelor ar face caduc argumentul revelațiunii, și trebuie găsită o formulă complicată pentru introducerea vietăților cu coadă sau cu cioc în viața morală, rezervată cu gelozie semenilor noștri, singuri în stare să contribuie voluntar la mântuirea lor.

*

Omul în dorința lui de membru plictisit al unei familii, ca să rămâie singur, renunță totalmente la forma de viață care l-a decepționat pe pământ și pronunță un divorț general. Dacă soția lui, cu care a trăit o existență, sau un copil al lui ar veni să-l vadă în lumea cealaltă, el ar răspunde că nu e acasă și ar indica o inscripție care se află pe toate tăbliile cerului, că vizitele și durata lor sunt interzise.

*

Omul își iubește câinele, însă refuză să intre cu el în viața viitoare. După ce s-a emancipat de materie sufletul omului uită tot și fiecă pământean, indiferent la profesiunea și la talentele lui personale, devine preot și cântăreț, ocupat exclusiv să cânte gloria Creatorului și să nu-l supere cu nici un hiatus vocal. Le-ar fi fost greu organizatorilor credinței, sinceri și entuziaști în gândirea lor religioasă, să compuie coruri de dihanii în slava Celui de Sus, – și vederile lor s-ar fi verificat artificiale.

*

Religiile refuză femeii dreptul la mântuire și la fericirea viitoare, la preoția cerească fiind autorizați, ca și la cea de aci, numai bărbații, singurii autori ai congreselor de organizare ale bisericilor de orice rit și nuanță.

Ib., p. 77-78.

*

Câinii și pisicile se uită la cap; știu ei ceva, că aici e gândirea și că din gândire vine prieteșugul meu cu ele, din suflet. Pasările nu știu acest lucru și sunt lipsite de facultatea de a se uita fix și adânc, afară de vulturi, care ținesc în zare. Pasările se ridică fizic, cu aripile. Numai animalele lipite de pământ zboară cu intuițiile, speranța de dezlănțuire. Pământul e frumos... dar te târăște: sufletele – sus; religiile au în această privință dreptate: totul e sus, în pomul cu stele.

Ib., p. 81.

*

Omul stă în picioare... E un mister. Înălțimea lui ar trebui să fie o lungime, omul ar trebui să se târască pe coate. Sau să sară pe șezut. Se și târăște o dată în viața lui, cum poate că s-a târât o dată toată viața, când era și mai lipit de țărână. Ai văzut cum se ridică într-o zi de pe brânci copilul, cum biruie echilibrul și fugind fericit de această întâia lui înălțare la cer? Două tălpi îl țin ridicat pe palme. Dar nu-l țin ridicat numai tălpile! Omul e suspendat de sus. Capul lui planetar face parte din acea ciudată îmbrățișare universală, care indică în sâmburele nostru o forță de plutire. Când moare, omul se prăbușește: de nu mai stă în picioare, ca un lemn? Aici este ceva care trebuie reținut. Articulat în zgârciuri; una, două, trei, patru, cinci, șase înădrituri verticale, încheiate pentru frângere, pentru cădere și încovoiere, omul stă drept, din șase bucăți puse unele peste altele și cap în cap. Asta nu e fiziologie, e altceva, nu știu ce-i, dar e sigur ceva. Și ca să rămâie pur, în acest «nu știu» nu trebuie pus nimic.

Nu sunt eu omul care să hotărâsc că-i stă mai bine locului împlinit cu închipuirile mele infailibile, decât gol. Ca să scap din teroarea neantului mie îmi e de ajuns să constat realitatea locului, existența lui goală și sunt mulțumit. E credința mea fără corp, mai adevărată decât un corp al unei credințe de vânt. În amfora mea mi-e totuna, e beznă sau e lumină, vorba e să fie amforă. Mi se pare că este... Nu vreau să afirm brutal, mi se pare... Umple-se cu

mirodeniile pe care nu le cunosc! Amfora mea e cât o ceașcă de ceai, cât o coajă de ou, cât o jumătate de coajă de alună: fie cât o celulă de ceară de stup.

(*Ib.*, 82-83.)

*

Creierul

O materie care produce imaterialitate? O să-mi pomeniți cu drept cuvânt zgomotul, dar zgomotul e pasiv ca umbra și ca și ea identic todeauna cu sine, invariabil. Funcțiunile creierului nu sunt nici materiale, nici mecanice, nici uniforme. Creierul e mic și nemăsurat. El face și desface și comandă, afirmă și tăgăduiește, constată și scrutează, și se poate tăgădui și pe sine, înzestrat cu o putere de elasticitate stupefiantă. De el se teme sfântul, când se ferește de diavol. El știe prin presimțire și construiește din nimic, ca Dumnezeuul Scripturii. Vede dinainte, și cu aceeași înlesnire cu care clădește și dărâmă. Puterile lui sunt inexplicabile, fără să admiți în el o prezență în afară de cunoscut. Laboratoarele au individualizat câteva centre și regiuni în cutele lui întortocheate, și la disecție se verifică exact tot ce s-a spus pe seama constituției lui fizice. E altceva el decât o măduvă? Nu. Cum poate împărechea și despărechea, deosebi și asemana, despica și împleti: cum poate gândi o materie pură și simplă? El calculează, întocmește, leagă lucrurile și le subliniază. Tot ce s-a făcut, el a făcut. Lasă că e un instrument practic precis pentru vehicularea și organizarea necesității, ceea ce constituie o admirabilă telefonie, corespondență și cumpănire, dar funcțiunea lui e aceeași măsură abstractă și dezinteresată și preocupată peste viața vizibilă de sensul dedus. El gândește peste timp și peste interese și este în stare să ia atitudinile aparent nenaturale contrarii simțului de conservare, și o idee scăpărată în el supune inconsistențelor lui corpul și viața. Când omul se trândăvește, când societățile zac, când timpurile se decolorează, intervine el cu constanta voință a resurecției, și salvează lumea din puroiul personalității. El strigă din temniță și din mormânt, amenință și pedepsește.

El trezește datoria, mânia, părerea de rău și rușinea, îngerul alb veșnic prezent.

*

Niciodată o epocă nu poate să cadă atât de greu încât să nu dea la lumină blestemul și strigătul Profetului.

Ib., p. 83-85.

*

Facem parte într-o chibzuială voită sau întâmplătoare, nu știu, nu pot să știu, cine pretinde că știe minte, mășcărici sau inconștient; facem parte dintr-o solidaritate, în care și întâmplarea este organizată. Nu se naște nimic fără noimă și fiecare ființă nouă vine încărcată cu lanțurile universului ei complet.

Ib., p. 85.

*

M-am silit să fiu ateu și nu am izbutit. M-am silit să mă alătur de o credință definitivă și consacrată, și nu am izbutit. Sunt incapabil și să tăgăduiesc, ca un om de știință superficială și dezorganizator al inefabilului, și să mă satisfac cu o credință care organizează inefabilul, strămutând în el lupta de brută a omului social cu oamenii sociali. Negativitatea scepticismului și fanatismul credinței își corespund: realitatea e în altă parte, nu știu unde și nu m-aș folosi să știu.

Iată de ce mi-a venit gândul unui al Treilea Testament, pentru deslușirea celorlalte două, sau mai adevărat al unei credințe, care să anexeze Scripturile ca material de meditații. Este adevărat că mirarea, uimirea, imposibilul real al vieții se vor trecute într-o stare sufletească permanentă de asociație smerită cu necunoscutul. Nu aș putea lega această stare extatică fără scop de alt interes decât sufletesc. Corespondența dintre noi și creație se dovedește aglomerată de haruri. Aș admite rugăciunea care nu cere nimic sau care, deși cere, trece de conținutul verbelor și al complimentului direct. Și ca să fiu în linie, nu aș vorbi, m-aș gândi. Trebuie să mărturisesc: religia pe care aș voi să o sugerez este religia mea reală. Niciodată nu mă simt mai

bine ca atunci când mă gândesc la inefabil, la delicat. Mă raportează cu gândul la criteriul meu și am impresia că și criteriul meu se gândește la mine... Căci nevoia de refugiu e omenească: nu putem fi atât de siguri de noi, încât să viețuim izolați și neînclanțuiți. Noi șaptezeci de ani figurăm un animal de sine stătător și anarhic, dar restul timpului, vecia, îl viețuim în criterii, difuzați în conținutul sensului. Trebuie să ne rugăm, trebuie să cugetăm, trebuie să ne găsim, alături și de acord cu secretul care regentează fenomenul admirabil și trist al existenței, trist fiindcă individul sfârșește, – și cu această certitudine că participi la tot și la animarea universală aș face religia mea pentru toți oamenii care nu cer nimic decât o stare sufletească și aș mărgini-o la un cult simplu de imnuri și lecturi, într-o slujbă de poeme și de idei. Aș da afară din credința mea sancțiunea, pedeapsa și recompensa. M-ș referi în moralitatea vieții la satisfacțiile sufletului meu particular. Am o carte de rugăciuni pentru acest cult al meu.

Ib., p. 85-87.

*

Concepția că viața individuală este destinată fatal decreștării și morții mi se pare contrazisă de imensa capacitate de viață a naturii, care creează neîncetat forțele istovite paralel. Ce i-ar putea păsa ei că face o sută de generații de șazeci de ani? Este exclus ca în proiectele ei să intre ideea puerilă a finalității individuale și, foarte probabil, natura crede că și astăzi trăiesc și că vor viețui de-a pururi ființele zămislite acum câteva mii de ani și în continuă zămislire. Dacă s-ar cunoaște o posibilitate de a informa natura asupra jalnicelor rezultate ale magnificelor intențiuni, este sigur că ea s-ar opri din lucrul pe care îl împlinește neîntrerupt și ar remedia odată descompunerea organismelor și încetarea lor. Un mijloc de informație foarte indirect nu ne lipsește și nici naturii facultatea de a-l înțelege, dovadă toleranțele ei și sprijinul pe care îl dă chirurgului, când intervențiile acestuia modifică faptele de distracție ale naturii. Ea ne va ajuta întodeauna, dacă știința,

care-i o verificare logică a vieții, va cere de la ea o soluție conformă cu natura. Numai că omul trebuie să îndrăznească, neîncremenit în superstiția neputinții, așa cum a îndrăznit și ea, desfăcând din materia stagnantă materii independente și vietăți care nu au cu pământul, cu silexul și cu argila lui, decât înrudiri de sinteză.

Ib., p. 87-88.

*

Să nu-ți închipui că ți-au fost acordate sublimele funcțiuni ale inteligenței în scopul suspinului cu brațele încrucișate. Atât mai ridicul pentru noi, dacă nu știm să-i dăm întrebuintare.

*

Natura procedează cu noi întocmai ca un cultivator de cartofi: face groapa, afânează pământul, pune tuberculi, astupă și pleacă. Tubercula noastră este pusă ca să rodească. Nu e ploaie? Horticultorul o aduce cu stropitoare. Creierul nostru nu primește nici o îngrijire, și dacă nu suntem vrednici de el, ne părăsește.

Ib., p. 88.

*

Viața infinită a individului

Odată și odată omul are să pună degetul pe punctul esențial, împrejurul căruia se învâрте până la ameteală și moarte. Știința, care a dat o dată greș din pricina entuziasmului pripit al câtorva savanți, orbiți de adâncimea tezaurului descoperit, nu va primi situația falimentară decretată de alți entuziaști pripiți, ai fatalităților determinate.

*

Oamenii credinței în sine și ai zeilor desfăcuți de lume socotesc profană știința, străină și opusă unui cer închipuit inuman și dezinteresat. Nu se poate eroare mai groasă și amăgire mai funestă.

*

Dacă vrem să ne exprimăm bisericește, știința e religia personală a lui Dumnezeu. Înțelegând natura poți lucra

fără teamă cu el, asociatul apropiat și colaboratorul. Biserica e un colț în laboratorul chimistului și al fiziologului și cântecul clopotelor înviorează, duminica, inima savantului cu ochiul în microscop.

*

Să nu ne halucinăm: viața noastră stă concentrată în creier. El e soarele nostru particular, lumina și puterea noastră particulară. El e și leacul și otrava, nu vă duceți mai departe. Omida devastatoare și viermele putregaiului sunt în rădăcini și suie către vârfuri; urmărește morbul cu gândul și ajunge-l și incendiază-l cu gândul: nimic nu vine din afară fără să se supuie legilor dinăuntru.

Ib., p. 88-89.

*

Viața noastră, fie științifică, fie animală, e legată la fiecă pas de o problemă insolubilă – nu înțeleg cine a putut să născocească noțiunile de ordine și de claritate. Bănuiesc că acest spirit mare a fost un spirit plat.

Ib., p. 100.

*

Într-o casă de sănătate toate gândurile vin de la sine și fără obstacol.

*

Banul se numără și se pipăie, și pipăitul degetelor nu dă loc la controversă, nu poți vorbi despre pipăit ca despre o însușire a sufletului, știrbită de imponderabil: buricul degetelor nu e înzestrat cu inteligență și prin urmare nesupus fanteziei: el se comportă ca un băț automat.

Ib., p. 101.

*

Totul e cu puțință în lumea asta, care nu-i o lume normală, cum o socotesc niște oameni vulgari. Nimic nu e normal, adică mijlociu și timorat, nici de dreapta nici de stânga, dar nici negru nici alb: nimic nu e nici cenușiu și mediocru în viața care nu iese din mintea obtuză a unei clase de oameni înnămoliți în tabietele confortabile ale inteligenței.

*

Sanatoriile care pun mâna pe un bolnav serios nu sunt dispuse să-i dea drumul pentru motivul curiozității nesatisfăcute.

*

E de ajuns prezența tragediei în viață ca să înțelegi că sunt miliarde de tragisme și miliarde de stiluri de a fi și trăi.

Ib., p. 102.

*

Am văzut oameni normali, adică semitâmpiți, dar nu am văzut viață normală, fără interes.

*

Omul devine spirit normal într-o profesie în care și-a aranjat un venit egal și crede că poate ocupa catedră și da noi reguli pentru alții.

*

Mi-e oroare de oamenii normali și de așa-zișii oameni cinstiți – nu poți imagina tâlhari mai adevărați.

*

Dați un exemplu de lucru absurd și imposibil: eu îl admit, m-am învățat să nu elimin din viață nici o extravagantă, nici un caricaturism, și nici o *îngerie*. Eu cred mitologia cu puțință și nimic nu-mi excită tăgada.

Ib., p. 103.

*

Totul e perfect cu puțință. Tot ce-ți poți închipui este cu puțință... Eu mă aștept la toate extravaganțele și surprizele și de aceea sunt foarte atent și respectuos cu viața.

*

Ființele și lucrurile sunt niște zugrăveli, dedesubtul cărora se ascunde câte ceva. Pământul cântă și pietrele vorbesc.

Ib., p. 107.

*

Orice viață de om începe de mai multe ori.

Ib., p. 110.

*

Oamenii citesc Sfintele Scripturi numai în temniță și în Marea Singurătate.

Ib., p. 112.

*

Poate lucrurile au golul lor aparent. Dar nu sunt goale. Lucrurile sunt masive.

*

Speranța implică întristare.

Ib., p. 113.

*

Sângele ar fi fost o mare descoperire a naturii, dar cred că e o descoperire greșită. Ar trebui să fie înlocuit cu praf de talc sau netransformat din țigete, materia lui primă.

*

Sângele face murdărie și infectează planeta. Prea mult sânge! Fiecare om, animal sau pasăre poartă, ca un bidon cu sine transportabil, o cantitate din acest ulei roșu misterios.

*

Sângele e un mare mister. Oamenii de știință nu-l cunosc și oamenii de idei și de acțiune îl varsă cu nesocotință.

*

Punctul de întrebare e bacteria bacteriilor.

*

Omul a făcut o mare descoperire: a îndoielii și a întrebării, – indiferent de răspuns. Parcă răspunsul va fi o descoperire mai insignifiantă.

Ib., p. 114-115.

*

Dragostea este un mister. Ea se împlinește cum se face aurul și sarea în pământ, în neștiință și cu colaborarea harurilor convergente.

*

Dragostea e rugăciune. Numai rugăciune și har.

Ib., p. 116.

*

E mai ușor să fii un erou literar și să inaugurezi într-un suflet gol un scepticism de panică, decât să te supui îndemnului obscur al suferinței și datoriei.

Ib., p. 157-158.

*

Oricine are nevoie să fie servitorul cuiva mai tare decât el.

Ib., p. 161.

*

Dragostea fără jertfă nu e dragoste, e ticăloșie.

Ib., p. 166.

*

Oamenii vin în viață cu urnele pline pe umerii dreپți. Atitudinea are ținută eroică statuară, comună piscurilor înalte și molifișilor din dreptul lui Dumnezeu. Pasul lor calcă puternic și biruitor și tinerețea le e bine primită de pământul care cunoaște piatra și fierul și prețurile lor, și degustat de stârvuri se primește noaptea cu rouă și dimineața cu așternuturile de albituri ale zărilor copilărești candid. Dar urna cu mirosul pur se pleacă la fiecare poartă, plecându-se umărul să intre. Pe fiecare prag depășit încheietura gambei sprintenă și dură trebuie să se scoboare mai jos decât a însemnat-o frământătorul de inimi, de vârfuri și de mândrii, ca să poată trece statuia, și la fiecare prag s-a vărsat o lingură de sânge parfumat din urna de onix. Și dacă ai trecut de poarta întâia, se ivește poarta următoare, o nouă scară și o nouă poartă. Cine apucă drumul ușilor nu se mai poate întoarce și nu mai poate ieși din cuprinsul templului idolului din criptă. Și părând că vine până la o zare, porțile scoboară. Toți câți au străbătut curțile luxoase și înșelătoare au lăsat scris că idolul e o iluzie și că treptele și porțile duc în gol. Ai putea să ai bărbăția să fugi neade-

menit de strălucirea pragului, în care ți se încovoiaie lancea și genunchiul?

*

Un vultur chel e primit ca o găină, și ciugulind mei și porumb i se modifică și ciocul.

Ib., p. 171-172.

*

Cei care nu mai caută pe Dumnezeu în pubertate, ca să-l afirme fervent sau să-l hulească, sunt în căutarea unui chip sufletesc foarte apropiat de el.

Ib., p. 176.

*

Cine trăiește o viață întreagă sculat împotriva Destinului, nu se poate strecura pe o potecă a drumului drept, ocolind viforul și arșița, fără să-și piardă semnul și accentul și să suporte o mulțumire de sine torturată, o stare sufletească slută.

Ib., p. 177-178.

*

În librărie cititorii, cunoscuți și necunoscuți, răsfoind cărțile, zâmbesc unii la alții, ca între florile unei grădini copiii jucându-se cercul și mingea.

*

Prietenii sau nu se fac niciodată sau se impun subit, prin intuiții ca de metempsihoză, care compun doi oameni numaidecât și-i leagă, după ce-și aprind țigările unul de altul, să plece la braț și să-și vorbească în regim singular.

Ib., p. 187.

*

Lucrurile pe care le-am trăit autentic au rămas intacte în cuget, dar se pulverizează îndată ce apropii ca niște lingurițe cuvintele de ele sau se multiplică spumegate și dau pe dinafară. Nu cred că e vorba numai de o inaptitudine personală, trebuie să fie și altceva. Este foarte probabil că nimeni nu utilizează în scris, nici chiar Jean-Jacques, materialele personale, nealterate cu imaginația, care le

conferă valoare publică și le trece dincolo de sine. În loc de viață, iese biografie...

Ib., p. 198-199.

*

Resortul moral schimbă gustul sărăciei și-i dă o aromă care săracilor le lipsește, ca și celor avuți, de altfel.

Ib., p. 204.

*

Averea trebuie ștearsă din minte și dintre scopuri. Ave-rea implică un secret, care în genere ne oprește să stimăm fața vizibilă a secretului și lumea se ticăloșește numai din pricina lăcomiei. O avere este ca o rușine... O avere ostentativă e și o insultă.

Ib., p. 205.

*

Judecățile aspre sunt judecățile drepte.

Ib., p. 206.

*

Lumea săracă nu are generozitatea cu tocmeală a lumii bogate. Material mizeră, mizeria sufletului e mai accentuată și mai definitivă, și caritatea pe măsura ei. Neputinci-oasă să inspire ură, ea trebuie să facă milă, și neputând să pretindă, ea trebuie să ceară și să implore.

Ib., p. 241.

*

La urma-urmei, săracii trebuie să rămâie săraci și cerșetori. Ei sunt vicioși, ca și bogații milostivi, cei înfricoșați de o viață viitoare, în care nu cred dar de care se tem, organizată la început pentru trebuințele averii și acum întoarsă și împotriva lor. Un ciocan de rachiu, un gologan, o păreche de încălțăminte tocite, hainele unui mort întrețin neturburatele legături și necesarele dependențe. În această sărăcie există și o înțelegere, un contract: ea procură elitei care te jignește desertul suplimentar de carne cu ochi frumoși, cu gura sângerie și cu coapsele alunecoase. Tu vrei o gloată inocentă și înfrigurată, ca aceea care însoțea

pe Iisus, pe Ion Botezătorul și pe Pavel. Mută-ți gândul și caută-ți neîntârziat de lucru, dacă tinerețea ta nu poate împrumuta zilelor și nopților altceva decât osteneala brațelor și un cuget senin.

Ib., p. 243.

*

Lipsa ultimului pol din buzunar e revelatoare, precis, ca un termometru. Polul trebuie recâștigat imediat. Indiferent dacă pentru menținerea temperaturii pui pe foc scândură, fag, stejar, cedru sau mobilier de muzeu, jarul trebuie alimentat.

Ib., p. 243.

*

O femeie trebuie să-i rămâie credincioasă, cu toată jertfa ei, bărbatului cu care s-a căsătorit. Două căsătorii sunt prea multe pentru o femeie. E noblețea ei – și viața trebuie trăită înainte de toate cu noblețe.

Ib., p. 253.

*

Hoții de rând, bandiții, escrocii, renegații, ticăloșii au adeseori un motiv onest al isprăvilor pedepsite; o dragoste mai puternică decât scrupulul moralei organizate.

Ib., p. 256.

*

În anume împrejurări prețul unui singur cuvânt are valoarea unei convingeri sau a unui ideal.

Ib., p. 266.

*

Îmi pare rău ori de câte ori mănânc, și mă revolt ori de câte ori mă fură somnul. Robii blidului și ai saltelei! E dezgustător. O jumătate de viață putrezești lungit și un sfert din ea te mâzgălești cu grăsime.

Ib., p. 268.

*

Omul e un purice mare, care sare spre cer și cade-ndă-răt, fără să-l ajungă... E plin de purici pământul... Ori nu e

purice?... Nu e purice, e schelet... Altădată vedeam și carne pe el... Carne nu se mai vede nici ca un albuș. Mă întâlnesc peste tot locul cu scheleți... Fac treabă, aleargă, ca printr-un cimitir și, noaptea, se culcă... Scheleți fără sex, neutri și uniformi... Gândește scheletul? Nu. Sună oasele, ca tacul în bile.

Ib., p. 274.

*

Tainele adevărate stau strânse în stoluri, ca de rândunici. Înălțimi infinite treptate despart sufletele și le izolează de teritoriul fapturilor isprăvite și descompuse, viața divizându-se în părți provizorii și-n părți inefabile eterne, cu legile animalității suprimate. În parcul cerbilor cu coarne de sticlă nimic nu poate muri, condiționat de o stare de aromă. Nimic nu cade, ușurat de o facultate de levitațiune și de zbor. Nimic nu se uzează, din pricina sensului diamantin. Lumina ignoră umbra, perspectivele și planurile ei sunt necunoscute. Consecința unicei dimensiuni e diafană și ființele din lumea ei n-au nici atâta trup cât foaia de poleială tremurată, asemănându-se cu licărirea unui cristal în lacrima lui de apă. Pojghii și fosforescențe, pe care le străbați și care nu se rup. Irod a fugit cu sabia scoasă prin tot cuprinsul regatului, după un fulg, și nu a putut să-l iaie.

*

Iconografia ortodoxă este exactă. Cetele purtate, prin văzduh, de fecioare și de feciori, care s-au păzit de belșug și de concupiscentă și au îmbrățișat sărăcia, de bunăvoie, au trupul neted și văzut de jur-împrejur pe o singură parte. În pribegia sfântă lucrurile cântă nestatornicite și dezlegate, ca stelele, și totuși neclătinate...

Ib., p. 297-298.

*

Nimeni nu trebuie să fie în stare să deslușească pe altul, fiecare fiind singuratec în sine, lăsat pe deslușirea lui, câtă poezie duce la capăt, împiedicat, dincoace sau dincolo, de cuvinte.

Ib., p. 299.

*

Sufletele își pierd pământul, ca niște sămânță neîncolțită.

Ib., p. 303.

*

Moartea pilduitoare

Dacă gingășia e fără urmare, dacă inteligența nu poate să ajute, dacă dragostea și bunătatea nu sunt în stare să îmbrățișeze și să mântuiască, egale în puterea lor cu slăbiciunea păcatului, în schimb, emanațiile unui singur cadavru simțit numai cu mirosul poate să impresioneze mai mult decât o sută de mari înțelepți, urmăriți cu mintea și cu însuflețirea.

Cimitirul Buna-Vestire, Editura «Universală»
Alcalay & Co., 1936, Capitolul 48, p. 225.

*

Sfiala

Tu gândește-te în toate zilele la ceea ce omul se gândește numai atunci când nu mai are răgaz. Lichidarea tuturor veacurilor și prestigiilor și puterilor se poate face în mai puțin timp decât ți se desface cureaua. Râvna să-ți fie măsurată, îndată ce trece peste datoriile tale în drepturile vecinului tău; leapădă mândria rușinoasă, ca pe un șarpe pe care l-ai fi înghițit. Scapă-te de limbricul sufletesc al trufiei. Și învață-te să nu ai nici un drept care să-ți dea îndrăzneala să-ți muți îngrădirea dincolo de insul tău. Și învață și pe alții să știe lucrul mic și neînvățat că omul e mai puțin decât o frunză și că numai putregaiul lui e mai mare și mai greu.

*

Zădărnicia averii și a puterii

Închis în interiorul unui punct, omul este sclavul și osânditul unui atom și al unei secunde. El crede că avuția

și puterea îi pot sluji să facă timp și să cumpere viață, când el nu poate cumpăra decât un loc de mormânt în figura B, aleea din stânga. Miliardul se devalutează la unsprezece și două minute, și un cocean de porumb se face egal cu o împărăție.

*

Zădărnicie

Toată bărbăția puternicilor și puterea falsă a bolnavilor de orgolii care asupresc țărâna și simplitatea aproapelui pier îndată ce dărdăia țărâna. Cel care te apasă și te-a-năbușit aleargă să cerșească, neștiind să cadă și neștiind să moară.

*

Personalitate

Bine socotind, jucăm noi vreodată personajul nostru adevărat, în gloata personajelor prin care trecem în fiecare zi, lepădând pe unul și îmbrăcându-ne cu altul?

Ib., p. 224.

*

Omul politic

Mai toate statele întrețin cântăreți destinați să romanțeze împrejurarea într-un război de principii. E un viciu de cultură și care, ca toate stricăciunile somptuoase, sleiește vistieria. Faci un prinț dintr-un clănțău, îi dai o Curte, o suită, un tren pentru personal și bagaje și un vagon de aur – și-l trimiți să cheltuiască, să cumpere, să arunce, să cânte și să grăiască. Dacă la mormântul lui socotești, pe pătura de marmoră albă care-l învelește, rezervată cadavrelor monumentale, dacă tragi linia și aduni pe două coloane risipa cu marfa căpătată, miliardul corespunde cu zero, și seria maimuțoilor consecutivi costă sănătatea și cartea a zeci de mii de oameni, pierdute la câteva generații.

Ib., Capitolul 43, p. 202.

*

Despre prostie

Tăcerile prostului se confundă cu pauzele de judecată și de scrutare. Vorbești cu el și nu răspunde, îi demonstrezi și te ochește, întărești accentul și i se ridică fruntea. Dă din cap... Însuflețirea ta nu-l clatină, entuziasmul tău îl lasă rece. Ai vorbit douăzeci de minute, și el își duce ochelarii la batistă. Și ai tăcut și tu...

Ib., Capitolul 40, p. 186.

*

Nefericirea

Nefericirea oamenilor vine de la ușurința cu care se lasă păcăliți, complicată cu orgoliul că pot și ei păcăli pe alții.

*

Minciuna

Cu cât e mai absurdă minciuna, cu atât prestigiul ei sporește.

*

Organizarea socială

O sumedenie de păpuși de cârpă și paie țin lumea înlănțuită de câlții și tărâțele lor.

*

Om

Fiind o vită care și crede și se îndoiește, omul iese din îndoielile credinței excitat

*

Prestigiul

Dacă un cadavru a durat un timp, el se sfințește pentru că a durat, și când scuipi în el te faci vinovat, și soborul te

trimite la spânzurătoare pentru un cot și jumătate de mușama înfășurată pe o momâie fălcoasă.

*

Societate

E o graniță de-a lungul căreia trăiesc manechinele cu gâtul dat la strung, fără căpățână, bont, și fără brațe, pe un singur picior, omul sintetic – linia dintre ce știi și ce nu se poate ști. Aici se descalfă toți demagogii credințelor și ideilor și fac baie de picioare în sufletul tău. Ce putoare!
Ib., Capitolul 12, p. 50.

*

Drumul încrederii dintre un punct de pornire și un rezultat, repetat, stabilește o tradiție, un tipar între proiect și rezultat.

Lina, Editura pentru Literatură, 1965, p. 9.

*

Conducători

Viața conducătorilor e o expresie a sufletului, care se vede. Lumea cere de la ei o corectitudine exemplară în actele consacrate de obiceiuri și publice, și vrea să nu-i fie ascuns nimic, nici măcar din ceea ce constituie personalitatea confidențială. Într-altfel, prin ce s-ar deosebi datoriile unui om de stat care-și ia grav răspunderea vieții colective, de ale unui simplu particular nerăspunzător?

*

Viața conducătorilor e o vitrină în care se uită trecătorul și care trebuie să rămâie o vitrină, fără perdele trase, pentru el. Viața lor trebuie să fie o pildă pentru gură-cască, aspră cu ei înșiși și atentă.

Ib., p. 58-59.

*

Așa e întocmită lumea: unii vor să se împotrivească și acceptă toate rușinile, alții dau de la el, scârbiți de o luptă care în cele din urmă nu duce la nimic și scoboară înapoi șubreda scară urcată.

Ib., p. 83-84.

*

Amintirile din copilărie sunt în mare parte minciunile născocite ale autorilor descurajați de un viitor, încheiat întodeauna cu moartea, și mângâiați cu iluzii emanate dintr-un timp trăit.

Ib., p. 86.

*

Omul șlefuit și pomădat cu surâsuri, gudurat în jurul unui stomac, își pierde profilul și devine fus și sfârlează.

Ib., p. 99.

*

Sunt două feluri de oameni pretutindeni și în toate păturile lumii: unii muncesc tăcut, părându-li-se că nu fac nici o treabă, silindu-se să scoată din trudă cât mai multă ispravă. Alții, și cei mai mulți, cer de la un simulacru de îndeletnicire, răbdată cu dezgust, pretextul de aventură.

*

În toate profesiile, un loc așezat – o catedră, o magistratură, un șervet – e punctul provizoriu de tragere la semn. E așteptat vânatul din alte teritorii decât cel ales pentru pândă, o vânătoare în care sunt fluierate, ca niște păsări păcălite, întâmplarea și peripeția, onoarea meseriei redusă la diletantism.

*

Lumea e plină de vacanțe și de absențe, de jumătăți și pătrimi de oameni, buni numai pe a zecea parte din ei, fugaci întodeauna, și mai mărginiți în fracțiile personalității și de fracțiunile între care sunt intercalați. Un contact de ondulări reciproce, de ocoliri, prevăzute cu o unsoare de alunecat, a bunelor procedee, compune, repetată de sute de mii și de milioane de ori, o mecanică de aderențe înghesuite comod, ca prin frecare în ulei a părților de mașină, închise în ansamblul impulsului general. Se capătă un stil anumit, în care individualitatea adevărată devine, ca și inițiativa, inutilă, fiecare piesă din satelitismul vieții organizate mințind cu câțiva milimetri, pentru un rezultat final de lăbărțare.

Ib., p. 100.

*

Viața trebuie trăită decent și fără autoostracizarea boemului guraliv, independent și neputincios să se comande cu o voință care se alege ca argintul din gunoiul sufleteșc și îl stăpânește.

Ib., p. 103.

*

Omul cu un clește de strivit sârma și o bobină de șiret izolator este superior tovarășului palid de planetă, intelectualizat, care, cu o păreche de patine sufletești improvizate și fragile, face figuri de echilibru precipitat pe gheața filosofiei.

*

Dacă muncitorii manuali sunt nefericiți, este că nu pricep noblețea și eficacitatea puterii lor și că trăiesc în dezordine consimțită. Ei fac lucruri utile din materiale pipăite și incontestabile. Poți să te îndoiști întâi dumneata de isprava intelectuală pe care o săvârșești, dar construind o temelie, un acoperiș, o masă, un scaun, o roată, ești sigur că ceea ce ai făcut folosește numaidecât, că lucrul tău nu tolerează cuvintele: *poate, dacă, să vedem, să așteptăm, cine știe?*...

Ib., p. 102.

*

Trei sferturi din timp se pierde în preparative, anticamera vieții e vastă și zadarnică galerie, un trotuar fără sfârșit, de circulat între incertitudini. Până la douăzeci și cinci de ani înveți un lucru pe care nu ajungi să-l folosești, și până la treizeci și cinci, încerci oameni în loc de materiale de construit, luptându-te să descui lacăte și broaște de cufere goale. Dacă într-acest timp, când ai împărecheat încălțăminte pentru minte și suflet și experimentezi, pe lângă câteva flori, veninurile înțelepciunii, ai făcut o greșală de sentiment, te-ai încrezut într-o slăbiciune, într-o piezișă perspectivă a tinereții, restul vieții seamănă cu expierea unei condamnări.

*

Desinată după un model de reciprocități, societatea devine, în atelierul de aplicare, o tortură a fiecărui ins, o neîntreruptă șicană, o jignire stăruitoare, pe care nu le îndulcesc nici fanatismul speranței, nici, mai ales, satisfacțiile viciului, adoptat ca o insulă de fericire. Legile mari consacră o sclavie teoretică și lucrează pe nesimțite: la stabilirea lor colaborează moștenirile trăite și capete multe. Degenerate și devenind regulamente și ordonanțe, ele sunt inspirate de tot ce poate fi mai primejdios în om, abstracția, aceea care falsifică și ofensează viața liberă și virginitățile de sentiment.

Ib., p. 104.

*

Neputând face bucurie, societatea face întristare; se divide, ca să cuprindă viața mai bine, în autorități, și fiecare autoritate hârțuiește omul cu dispoziții, învățături și piedici, și cucerirea individului comasat și robii colectivității dă, sub un aspect de organizare pe pâlcuri și cantități, mizerie și amărăciune. Dispare șoapta, refugiată în muzică și cărți, în regiunile ineficace, ca să se audă până la capătul rândului comanda. Vocea mai bine timbrată și uzată, nemaifiind nici a comandanților, e înlocuită cu megafonul subalternilor și cu instrumente, ca semnătura prin ștampilă. Omul merge cu fruntea plecată după tobă, cei care îi poruncesc provocându-i insulta de a-i fi inferiori.

Ib., p. 104-105.

*

Falsă autoritate

Falsa autoritate nu are nevoie de stil și motiv. Ea se exercită indiferent de judecata imprecințiilor și numai ca o manifestare de forță generală și de prezență! Un țipăt demonstrează energie, și o nemulțumire permanentă descurajează veleitățile, propunerile și speranțele.

Ib., p. 111.

*

Autoritatea

Atribuțiile unui mare șef se mărginesc în punctul unde începe o personalitate clară.

Ib., p. 113-114.

*

O cameră frumoasă este zestrea de căpetenie ce trebuie neapărat acordată fiecărei tinereți. Stăpânirea unui pătrat mare de lumină și aer și de singurătate, începutul stăpânirii de sine și al orientării în demnitatea vieții.

Ib., p. 117.

*

Pasărea își are cuibul, păianjenul – proprietatea rețelei, iepurele – gaura, lupul – vizuina; casa e trupul nou al făpturii, venită goală pe lume, și o prelungire a lui; când își leapădă crisalida, omului i se cuvine, sătenii știu foarte bine legea, un bordei. Din pricina culcușului și a ogrăzii, care-i dau noblețe și cuget, țăranul se lipsește de toate bunurile accesorii, concentrat sub un acoperiș de stuh, primește viața și pleacă dintr-însa cu seninătate.

Ib., p. 118.

*

Viața e făcută din concesii. O concesie azi, o concesie mâine, în toate zilele o concesie, până ce dispare facultatea impresiei și nu mai reacționezi la nimic: societatea ideală. E contribuția generațiilor succesive la cele mai vechi. De unde vine respectul zbârciturilor și al părului alb, transportat în morală, dacă nu din autorizația pe care o dai celui mai vârstnic să te subsetimeze? Și pentru că vârsta este și mai bine situată mai todeauna, religia autorității e gata.

Ib., p. 132.

*

Legăturile dintre oameni și stări durează sau se rup în raporturi de multe ori nesimțite.

Ib., p. 133.

*

Un personaj ajuns la apogeul ambițiilor lui se simte obligat, de la o cifră de puteri în sus, să servească filosofia și să corecteze universul.

Ib., p. 134.

*

Scaunele adânci sunt trândave. Aș interzice scaunele și aș obliga la lucru în picioare la pupitru.

*

Oamenii trebuiesc dezvățați să scuipe și să sufle nasul.

Ib., p. 149.

*

Aurul este punctul de ajungere al tuturor răbdătoarelor strădanii. Meșteșugurile au realizat rețeta mult căutatei pietre filosofale, pe care mâinile oamenilor o aveau concentrată în nodurile degetelor și în palmile bătătorite. Din toate mocirlele se aleg tainele care au participat la zămislirea lumii și s-au ascuns. Plugarul le-a găsit scăpărând în vârful spicului muncit un an – o firimitură. Ea e pe fundul zăcătorilor tăbăcarului, înecată în drojdiile puturoase ale zmârcului de argăseli; o păstrează incompatibilă gunoiul și bălegarul, steaua de sus, sudoarea caznei, lacrima amărăciunii și potcoava încovoiată de faur pe ilău. Corăbiile o caută peste mări. Târnăcopul și burghiele, adânc, în pământ și piatră, oștirile – în războaie, și credincioșii – în ceruri, scânteia preacurată.

Ib., p. 161.

*

Industria

La frumusețile moștenite ale pământului, industria adaogă frumusețile smulse lui cu de-a sila, avuțiile aproape mistice, căpătate prin întoarcerea materiei din drumul și predestinările ei, la rezultate fără legi. Văzduhul se prefăce în calâpuri tari, și piatra dură se face curgătoare, putregaiul

e constrâns să dea din cadavrul lui mineral culori și arome. Nici o murdărie nu trebuie aruncată.

Ib., p. 161-162.

*

Văd viața pe zi ce trece mai scumpă, și dinaintea omului, rob încă al suferinței și al morții, tărâmul fângăduit: viața neisprăvită și omul stăpânind-o într-o eprubetă. Prin complicații tot mai subtile și mai amplificate, omul de știință și de laborator, chimistul, medicul, fizicianul, industria vor ajunge la o simplificare esențială, la o unitate statornică și definitivă, pe care nu suntem încă destul de evoluți ca să o descoperim și să o merităm. Însă nu trebuie subestimată nici comoara adunată până azi. Omul e de câteva ori mai mare decât acum o sută de ani, și de câteva mii de ori mai puternic. Trebuie să ne silim să-i sporim, și în pierderea noastră individuală pe drumul de urcuș, neîntrerupt, încrederea, știința și biruința.

Ib., p. 162.

*

În fiecare personaj victorios se vaietă un infirm, când nu e un prost; și stă gata de confidențe un nefericit.

Ib., p. 163.

*

Nu pizmui nici rangul, nici avuția, și scapă din vreme de poftă, de ispită și de orgoliu.

*

Pentru orice dobândire învață că înainte de a porni trebuie să te întemeiezi pe tine și să te cheltuiești pe tine, ca și cum ai fi singur într-o lume pustie și pe care ai fi început-o tu. Abecedarul acestei înțelepciuni e elementar. Faci odată în tine gol, aruncând afară tot ce-ai deprins din învăț, fără confruntare și control, păstrându-ți numai datele experienței personale. Scazi valorile curente și refuzi de a le recunoaște sincer, profund și fără ostentație, și-ți faci valori cu puterile tale proprii; cunoscându-le întocmirea, te poți orienta și fortifica în ele. Viața poate să primească un țel, de care să răspunzi.

Ib., p. 163-164.

*

Elite

O elită aparține jocului de șah și are personalitățile ei ilustre, de comitet. E o elită a rachetei, una de club, în care se citează cazul fenomenal: patru ași apăruți în același timp într-o singură mână. Există elita cântarului, cu membri de două sute kilograme unul. Cea mai populară și mai invidiată este elita ambiției, a pasiunii de ridicare, a răzbu-nării, a faptelor de istorie, a căror memorie se datorește celui mai artificial material – negreala pe hârtie. O morală de păgânătate o servește și-i propagă derizoriile energii.

*

Istorie

O turmă de oi trece peste Babilonul acoperit cu pământ de cimitir. Dacă întrebi unde-i Babilonul, ciobanul, care tocmai stă întins peste împărăție, nu știe. Oaia – nici atât, și mătrăguna, care și-a înfipt rădăcina până în gloria de odinioară a cetății, e preocupată să facă sămânță și să și-o semene în vânt.

Ib., p. 164.

*

Omului nu-i sunt permise mizeria aparentă și înfățișarea demoralizatoare; orice tânăr trebuie neapărat să aibă cel puțin două rânduri de haine, trei părechi de încălțăminte, șase rânduri de rufe, douăsprezece părechi de cio-rapi și o duzină de bastiste. Образul trebuie zilnic ras, dinții îngrijiți, părul tuns, unghiile tăiate scurt, încălțăminte lustruită. Rigoare de decență. Garderoba obligatorie se poate căpăta și cu renunțarea la masă.

Ib., p. 166.

*

Este de preferat o muncă brută unui aspect de activitate cu complicități.

*

Să nu te împiedice stricăciunea și pofta, din linia ta geometrică, de-a lungul căreia e ca o așteptare bănuită de îmbunătățire, nu numai a vieții tale, ci și a tuturor celorlalți.

*

Avuția ostentativă, care duce la o concepție silită a simțului de datorie, nu poate fi decât rareori efectul valorii și al meritului personal; de cele mai multe ori e fructul unui incest moral și al unei asociații de vicii.

*

Ca om, nu ți se cuvine și nu ți se datorește de către oameni nimic, ci tu ești dator cuiva, mai repede din cer decât de pe pământ, bucuria că trăiești teafăr și curat, dar semenilor tăi, dragoste și mângâiere, cu atât mai mari cu cât ar fi mai nefericiți.

Nefericirea celor mai mulți vine, ca și a celor puțini, de la scăderile și viciile fiecăruia.

Ib., p. 167.

*

Cât vor fi alcool, mișelie și prostituție, viața neamurilor rămâne închisă între tavernă, spital și cimitir.

Ib., p. 167-168.

*

Ca să uite de sine, omul trebuie să fie covârșit de o chemare.

*

Gândul că ești chemat, fără să știi la ce chemare, este de ajuns ca să te transfigureze, oricare ar fi chemarea.

*

Nu e nevoie de prea multă învățătură, e de ajuns un om nou, care să-ți aducă o chemare. Chemarea vine într-ascuns, de la om la om, uneori pe furiș, ca un lucru nelămurit, fiindcă nimeni nu îl cunoaște, nici omul cel nou, și fără altă pricină face oameni noi din oamenii vechi, îi simplifică, îi reduce, și pentru chemarea lui omul își lasă mamă și frați și se ia după năluca.

*

E viața altceva decât o splendidă nălucă? O altă nălucă o întraripează și-o duce ca o scânteie furată de altă scânteie către înflăcărarea sau stingerea ei.

*

Abnegarea și refuzul de a te întrece cu alții și de a lupta pentru sine, cedând bucuros pasul oricui vrea să ți-o ia înaintea îți dă o putere asupra celorlalți, izvorâtă din însăși această simplă realitate.

*

Vorba să-ți fie ca tipărită.

*

Să răspunzi conform cu ființa, nu cu trebuința ta.

*

O sută de oameni strânși în filosofia abnegării deliberate au făcut creștinismul primelor veacuri, creștinismul săracilor, al călugărilor, al plebei, – uitarea de sine și chemarea nu durează decât în răbdare; victoria aduce abuz, decrepitudine și bătrânețe.

*

Ce ar putea să facă pentru valoarea lui particulară un popor întreg chemat să se depășească, față de alte popoare cu o viață de «poftă bună» și de «un'te duci diseară?» dacă și-ar acorda constrângerile benevol, fără îndrumare, fără să iasă din matca lui, hotărât exclusiv la o perfecționare interioară? Puterile lui morale ar atinge niveluri îngerești, și opera lui ar indica în om pe Dumnezeu.

Ib., p. 169.

*

Politețea

Politețea excesivă, care este un stil de contact cu oamenii, apără împotriva expansiunilor și sincerităților vulgare.

Ib., p. 177.

*

Să te simți în toate împrejurările un iobag căruia îi sunt interzise bucuriile nediscutate, rezervate privilegiaților de la

natură, intrigă și noroc. Să nu-i urăști pe aceștia, dar nici să nu-ți propui ambiția de a te intercala printre ei și, mulțumit todeauna cu puțin și chiar cu foarte puțin și aproape cu nimic, să te simți mai atras de suferință decât de satisfacția neîntristată de analiză, todeauna dator și niciodată îndreptățit.

*

Lupta pentru biruința insului măsurat cu dimensiunile poftelor și lichidat pe unicul volum al unui sicriu să te dezguste ca spectacol și mai cu seamă ca actor.

Ib., p. 177-178.

*

Când ți se pare că-n linia ta dreaptă, de străbătut lumina zilei, calcă un urmăritor, mânat de alte țeluri, să te oprești, lasă-l să treacă, și drumul să ți-l schimbi luând pe cel mai greu și mai aspru, todeauna pustiu, pentru singurătatea omului care merge gândind.

*

Tot prețul caznei caută-l în tihna de sineți. Dă-ți în fiecare zi seama de solicitările pribege ale simțurilor, rămase fără control și, interzicându-ți beția speranței și delirul mândriei, silește să te lepezi de toate sugestiile iresponsabilității, care își dispută trei sferturi din personalitatea omenească, datoare brutei un temperament.

Ib., p. 178.

*

Oamenii se deosibesc de câini prin fățarnicie și lipsa de bravură cinstită. În împrejurări egale, ei nu trebuiesc mângâiați, ci înfricoșați. Despoții au înțeles acest secret, care dă, de câte ori e aplicat și de un salahor, autoritate și putere.

*

Nu legăna oamenii în brațe și nu le vindeca rănila, pe care și le fac singuri: scormonește-li-le, ca să fie mereu atâtea și dureroase, și dă cu oamenii de pământ, biciuie-i, lovește-i cu frânghia și nagaica. Însăimântați, ei te vor și iubi mai mult.

*

Pe Iisus îl insultă în toate zilele toți câți afirmă că el a venit, când a venit, pentru mântuirea și fericirea lor.

Ib., p. 180.

*

Oamenii par, pentru misterul fiecăruia din ei, ca niște dungi în întuneric, întâlnite în punctul unde se văd și pierdute, fără sfârșit, fără început, linii de călătorie ale spațiului descompus. În dreptul unei lămpi se zărește o licărire și atât, – și ca să-i descoperi, trebuie să umbli de-a lungul lor, ca pe niște șine de tren, îndreptate în depărtări, o viață întreagă, cu lampa oscilantă.

Ib., p. 197.

*

Omul nu-i făcut să stea în picioare și nici măcar pe patru labe. Dacă nu-l ajută pământul și drumul, nici opt nu i-ar ajunge, și nu-i bun de nimic. Merge pământul, nu merge omul. E făcut vierme, să doarmă și să stea pe burtă.

Ib., p. 198.

*

Viața e făcută numi din numere: materia e un pretext, ca și vorbele pentru idei.

Ib., p. 199.

*

Oamenii adevărați nu sunt aceia care trăiesc laolaltă cu noi, ci cei din închipuire; se nasc milioane și sunt câțiva: majoritatea – schițe și încercări repetate pentru a nimeri câte unul. Zămisirea e neîntreruptă, pentru că omul cel mai adevărat încă nu a fost nimerit și trebuind odată și odată nimerit. Nici nu poate avea alt scop belșugul nestăvilit și zilnic înnoit de oameni.

*

Ar putea misterul să studieze un exemplar de om și să-l dea desăvârșit. Misterul n-are răbdare prostească, concepe lucrurile prin har subit și spontan. Ca un fumător care trage din tutun o dată și aruncă țigarea, toate țigările fiind amare, și amestecând în doze și proporții, se va descoperi una, o singură țigare cu aroma unică. Pe dinafară misterul nu vrea să-l cunoască, îl răsuțește, îl aprinde, îl gustă. Și-l tot aruncă... Mucuri și scrumuri, omenire fumată, încercată la gust și rămasă cu tristețea reminiscenței că o secundă a fost sărutată

de buzele cercetătoare ale tainei. Cum vrei să intereseze mai mult ca o snoavă asemenea vieții târâte în amestec și împletituri? De ce-i plac omului poveștile, azvârlit în gunoiul vieții laolaltă? Pentru că a rămas cu gustul curiozității lipit de el o dată cu saliva celui ce i-a încercat aroma.

Ib., p. 199-200.

*

Tocite pe partea pe care au tot fost mereu apucate, lucrurile trebuiesc luate pe altă latură, mereu.

Ib., p. 200.

*

Prostul nu răspunde și-i todeauna de acord. Deșteptul spune câte ceva, gândește, îndreptează... E nesuferit!

*

Ce rău îi să-ți fie stăpânul mai prost ca tine, să primești poruncile unuia mai prost ca tine și să le execuți.

Ib., p. 201.

*

Este, desigur, foarte greu să pari altul decât ești, dar nu e cu neputință. Ca să te contrafaci, trebuie o educație. Rămâne de văzut dacă e necesar să te pui din punctul de vedere al moralei în sine sau să adopți pentru salvarea personală o morală personală, fără să păgubești pe cea colectivă, ba putând-o amplifica, dacă știi ce vrei și dacă vrerea ta e tangentă pe un ideal.

*

Dat fiindcă minciuna și fățarnicia sunt sociale și că fiecare din noi minte într-un fel – ce ne supără, la urma urmei, excesul acestor tertipuri? – criteriul nu-i justificat pentru conștiință. Ascunde-ți inteligența într-o politețe de acceptare, din care poți face o eleganță.

*

Păcatul inteligenței este că vexează prin atitudine voluntară, indiscreție și criticism. Dacă tatăl ți-e prost, ofensa intelectului se compensează prin sentiment, – și apoi, vezi, omul are și acest drept, să fie prost.

Ib., p. 201-202.

*

Inteligența are păcate armonizate cu gradul ei, de la sacrificiul personal până la variabilitate și lipsă de ceea ce se cheamă caracter.

*

Lichelism

Cu exponentul lui potrivit, lichelismul e în general inteligent.

*

Cum vrei să n-ai încredere în prostia credincioasă și în mărginirea devotată? Îți trebuie un instrument cu destinație precisă. N-ai să pretinzi ciocanului decât să bată și să aibă coada bună.

*

Decât o inteligență incompletă, de mimică și de vitrină, de sensibilitatea căreia ești nesigur ca om inteligent, mai bine o prostie cu dimensiunile hotărâte. Un ordin nu trebuie gândit, trebuie executat.

*

O nefericire mai mare chiar decât porunca unui prost e gândirea proastă a unui subaltern inteligent.

*

O mediocritate răscăărată, stabilită în ierarhie: cea mai primejdioasă calitate. Crimele și nedreptățile mari sunt opera acestui număr de inteligență, îndrăzneță în a se măsura cu un eveniment, însă incapabilă să-l înconjoare.

Ib., p. 202.

*

Omul actual, fie că acuză, cu sau fără ipocrizie, natura de imoralitate, fie că i se supune cu desfrânare, aparține în amândouă cazuri perversității de a-și fi pierdut puritățile sufletești și respectul de onestitățile naturii, încă intacte la omul pământului, țăranul.

*

Înlăturând concepția prin avort și transformând actul vegetal și poruncile firii în plăceri, omul preacurvește, și

preacurvește de asemenea când vrea să ascundă într-un gen de rafinament cerebral originea comună a nașterii pe țărână, îmbrăcată în fraze și declamații, în care se străvăd absența virilității și viciile solitare. Am văzut la țară familia săteanului, ocolind, cu mic cu mare, împreunarea viteilor și îndemnându-le, cu o religiozitate scutită de rânjetul ticălos al omului cultivat de hârtie, la fecundare. Taurul dă vițelul, și vaca laptele, pe care cărturarul falsificat, incapabil să dea din el un ou de găină, n-are cum să-l producă în bibliotecă.

Ib., p. 220.

*

Natura amplifică și caricaturizează până și creaturile ei batjocorite, acordându-le beneficiile rezervate mândriei omului, care are monopol pe suflet și pe minte.

Ib., p. 226.

*

Scrupulele de sensibilitate n-au ce căuta într-un schimb precis de servicii... Într-altfel, raporturile nu mai joacă între ele, și înțelesul lor se descompune. Nimeni n-ar mai datora lucrului de care este legat nimic, și din sentimentalism și exces de raționament am ajunge la falsificarea tuturor noțiunilor de răspundere și contract.

Ib., p. 272.

*

Femeile pot fi frumoase sau vulgare, la fulgerarea unui surâs. Dezlipirea buzelor poate să semene cu un fluture diafan sau să trădeze o broască. Vorba: taina tainelor.

*

Cade o frunză când nu trebuie și veștedă o floare sprintenă pe tulpina ei ca o mărgărită, și când ți-a murit o floare, cadavrul ei delicat a rămas în tine.

Ib., p. 280.

*

Lovești un clopot, și dacă bronzul lui dă sunete de doagă, unde-ți ascunzi urechea?

*

Primul pas al piciorului desculț, cu încredere, în iarba pământului rece, să-ți păstreze călcâiul curat, să ți-l ferească de ghimpe și de otravă. Nici carnea nu se mai vindecă, niciodată.

Ib., p. 281.

*

Bărbatul puternic și stăpânitor se împiedică de propriile lui aripi în transparență, încrucișate ca la arhangheli, pe umerii lui.

Ib., p. 282.

*

Când nimic nu mai seamănă cu ce fusese mai nainte, când lucrurile prind o umbră pe care n-o aveau, când un fel de sunet se amestecă în toate, când pasul nu se mai potrivește cu scara suită, când te întristezi și te bucuri fără să știi, – e dragoste. Nu vezi că degetele nu-ți mai umblă pe igliță fără să le silești, că te uiți într-o doară, că ora trece prea iute sau nu trece deloc? Te simți dusă de pe lume, șovăitoare și ca o floare fără nici o rădăcină. E dragoste, dragoste adevărată, și nu mai poți, orice-ai face, să scapi... Dacă fugi, te întorci, dacă pleci departe, nu mai poți să ajungi, dacă te rupi din tulpina în care ți-a încolțit mugurele nou, te scuturi și mori... Nu trebuia să te prindă destinul, și te-a prins... Și dacă te-ai fi dat în lături, intrai fără să vezi, șovăind de-a-ndaratele, într-altă linie de destin... Nu uita că viața nu se trăiește de două ori și că trebuie trăită, după rosturile ei nepricepute, dar poruncitoare. Le frângi, te frâng.

O singură tinerețe îți este dată. O lași să treacă, ai îmbătrânit. Suferința cea mare a lumii e că și-a trăit tinerețea bătrânește și bătrânețele într-o caricatură de tinerețe. Genunchii nu-ți rămân todeauna elastici, surâsul piciorului care se uită în lume pe subt dantela fustei – nu ține mult. Grumazul nu-i toată vremea sprinten, călcâiul alb al coațelor din marginea mânecii scurte se învechește. Omul nu-i

altul, și femeia nu este alta. Într-un contur frumos se petrece toată viața și tot sufletul tău, toată inima ta!

Ib., p. 292.

*

Poți opri tu vântul, soarele, pământul din spirala lor? Și dacă le-ai oprit, la ce ai ajuns, tu, înțelepciune? Molitva morților grăiește de țărână. Așa trebuie să fie! fulgerul să dea trăsnet, focul să ardă, apele să crească și să se verse din albie, pe din afară. Trebuie vulturul să prade, gerul să înghețe, arșița să usuce. Și nisipul și prăpastia sunt la locul lor.

Ib., p. 293.

*

Împovărează-ți viața, ca să o meriți, fă-ți o suferință îmbelșugată.

*

Cântările în abstract ale valorilor pământești sunt o filosofie ațoasă, de călți. Prinde-te în horă și bate, voi-nicule, talpa! Hora trece. Să nu începi, după ce a trecut, o dănțuire singuratecă, fără ritm.

*

Vrei să știi ce-i fericirea? ... E strădanie, caznă și răspundere, e durere și sânge. Nu strădanie de famen, care capătă putere pentru el și nenorocire pentru toți ceilalți când a căpătat-o. Bărbatul pe care îl întâlnești cu bastonul în frunza căzută și uitându-se în zarea pustie e o primejdie: în el clocotește o bestie, poate un tâlhar. Neputându-se satisface în privirea pierdută a iubitei sărutate, el obține un surogat de senzație privindu-o în agonie, cu gâtjeul încheștat de mâinile lui în demență.

*

Dacă singuratecul e puternic, el trimite și popoarele la moarte și își găsește fericirile în mulțimile ucise în războaie.

*

Poți ajunge famen și prin uitare de sine.

*

Nu-mi spune, ca un scelerat și ca un om de rând, adus să repete o prostie, că femeia e necredincioasă și perfidă și că tu ești, numai datorită unei împrejurări de anatomie, un exemplar de adorat în genunchi de femeia interzisă dreptului de individualitate. Asemenea înțelepciune stupidă vine de la famenii-pe-jumătate, de la priapicii maladivi, de la imbecili și nebuni. Femeia ți-este mamă, ți-este soră! și ți-ai permis să insulti și în scris misterioasa ei feminitate.

Ib., p. 294.

*

Sarcasmul fundamental al vieții a decis din eternitate ca oamenii să nu se poată desluși la nici un grad de inteligență și că două fraze, necum două cazuri de sănătate și viață, să nu semene între ele decât superficial.

Ib., p. 304.

*

Un om predestinat e unul din acei oameni nemărginiți de nici o materie, negrupați în nici o tovărășie, prietenii presimțirilor și ai stihilor, și mecanizați după mișcarea fenomenelor și intemperiilor. Cei dintâi în orice împărțiere rămân cei din urmă în viața de concurenți. Biruitori înainte de orice luptă și învățați înainte de experiență, știutori pe dinafară și pe toate laturile vieții înaintași, ei sunt urâți de oamenii înfricoșați în ei de prezența unui element de interzicere și de mare deplinătate.

Ib., p. 319.

*

Omul se teme și de darurile în sfârșit căpătate prin sforțările și suferințele câtorva generații. E un fenomen al triumfului de todeauna al luptelor lui. Izbânda îl obosește, și trecerea de la tortură la succes ori ajunge o povară pentru cei mai inteligenți, ori dă naștere unei degenerări și disoluții, care începe chiar în momentul oficializării izbânzii. Atunci, cei mai proști, adică numărul mai mare, duc o luptă minoră dar violentă pentru păstrarea, nu atât a

bunului câștigat, cât a bunei stări personale pricinuite de bunul câștigat.

*

Omului liber nu-i mai place libertatea, libertatea îl îngreuiază. Atârnând de sine și nu de o mișcare, în care el era o unitate împinsă la acțiune de curent, omul se zăpăcește și caută stăpân.

E gata găsit: sclavia. Ca să se justifice față de confuziile proprii, el primește o nomenclatură nouă și zice că asta, căci tot îi displace și robia, se poate numi consimțire gândită.

Manual de morală practică, Editura «Pygmalion», Iași, 1946, p. 42 -43.

*

Vai vouă învingătorilor! Puterea voastră trece la învinși.

Puterea aduce degradare și viciu, după virtuțile, pe care ți le-ai însușit ca să lupți și să birui, iar după ce ai biruit ești nevoit să asuprești ca să te păstrezi. Piscul e condiționat de un declin.

*

Ai crezut Evangheliei și te-ai jertfit și nu te-ai ferit de putere și de triumf. În loc de mântuire ai găsit stăpânire. Martirii de ieri nu trebuiesc puși în slujba de a stăpâni și făcuți arhieriei cu dogmă ai zilei viitoare. În ziua recunoașterii ei, Evanghelia începe să moară și omul caută o Evanghelie nouă, sau altfel înțeleasă decât în timpul strădaniei pentru evanghelizare.

*

Perpetua mobilitate a doctrinelor nemărginite de scopul stăpânirii. Dar unde poate fi doctrina omului mai presus de idealul unei satisfacții, o doctrină care să-și frângă evoluția, cu voință, în ceasul când se apropie de biruință? Luptătorul, crud și răzbunător, își pătează steagul întodeauna după izbândă.

*

Două faze: una de luptă și alta de victorie. Păzește-te de a treia fază, a dezagregării. Atunci, vei repeta după

toate tiparele vechi reeditarea, nestânjenită de sentimentul smereniei, absent la toți biruitorii, a tuturor nedreptăților și cruzimilor, îndurate de om, o dată, de două ori în trecut. Oare pentru acest final e făcut omul, să ducă la nesfârșit suferința? Cei cincizeci de ani mijlocii, ai vieții lui, trebuie neîntrerupt dați cu împrumut nefericirii de a trăi chinuit? Asta e viața? Asta e cultura? Asta e buna înțelegere dintre semeni? La atâta slujește etern citatul popor?

*

Ai slăbit în primele ceasuri ale biruinții. Ai dreptate, ai câștigat și ai pierdut.

Învinsul a dobândit moralul tău anterior.

Ib., p. 44 - 45.

*

Ai de ales între două atitudini: bunul tău și bunul tuturor. Primul se brodează cu acul, insinuant: grija celui de al doilea se poartă cu armele grele. După scop, te hotărăști pentru igliță sau pentru lance.

*

În lumea muncii, bunul se capătă prin efort inteligent, în timp, și onest. Henry Ford, cel mai bogat miliardar al planetei, și-a început cariera într-o magazie, cu menghină, o pilă și un ciocan. Lectura cărților lui e reconfortantă, ca murmurul unui șuvoi de apă, pornit din Alpi și care mișcă morile din șes. America a purces de la menghină și ciocan, și rețeta, aplicată de sute de mii de ori, a dat același rezultat: un bun și un bun al tuturor.

*

Banul are un gust și o acuratețe. Altă pâine cumpără banul muncii și altă pâine fură banul șiret. Banul parazitar naște inși parazitari, familii parazitare și clanuri. Sfioși de a se înțelina, izolați în singurătăți monumentale, indivizii se găsesc în fugă permanentă de jur-împrejurul lumii, ca ereții, ca dihorii și ca gândacii, cu presentimentul că primul venit are dreptul să-i conteste și să-i stârpească.

*

Munca, mașina și timpul sunt producătoare de luare-
aminte, de respect și optimism. Bursa, care-i o muncă de
intelect bolnav, al artificiei instantaneu, e autorul amără-
ciunii și al tristeții. Bucuria nu se mai întâlnește curată, și
toate sentimentele primitive, câteva – câteva chei ale sufle-
tului – s-au știrbit pe inelul lor. O viață, care conduce la
descreșterea nivelului sufletesc, trebuie cercetată, veri-
ficată și reconstruită.

*

Intelectul a dus la divizarea infinită. Cristalele vechi au
fost sfărâmate în părți din ce în ce mai mici, reluate, remă-
cinate: din pulberea lor impalpabilă nu se mai poate reface
cristalul prismatic, fie că făina noțiunilor se frământă cu
cel mai bun scuipat filosofic și cu cea mai fină urină inte-
lectuală. Aduceți-ne, copii, din jocul vostru, din pământ și
din nisipuri, cristale noi. Giuvaierile noastre put, mărgă-
ritarele noastre sunt purulente, aurul nostru a făcut pă-
duchi, viermi și mucegai.

*

Cu cinci idei extrase din sânge și din lut se dărâmă
lumea și se reclădește. Universitățile ne trimit, în fiecare an,
oameni de spital, tratați de chirurgia mică. Ei au uitat să
desfacă noțiunile în firele simple, și secerătorul de spice,
care și-a rănit degetele-n holde, știe și poate mai mult
decât un dascăl pervertit.

*

Nu te clinti din efortul tău pentru ca cel ce nu mai știe
să râdă întreg, să se ridice întreg și să cânte întreg, ia în
derâdere munca ta, și nu te îndoi, în neizbândă, de tine,
influențat de izbânda lui aparentă. Adevărul este în orice
caz de partea ta, chiar dacă epoca îi aparține.

*

Ai în față un deputat înstărit, care n-a făcut nici uzină,
nici agricultură, nici transporturi, și a căruia ureche nu și-a
muzicalizat sensibilitatea nici la zgomotul motoarelor nici
la șoapectele ascuțite ale câmpului stropit cu sevă și răscolit

de ploaie. Ani de zile, el a dormit pe un biliard și s-a sculat în zorii zilei vânător, de la masa cu valeți și popi, ca să alerge după un comision. Într-o bună zi, el a iubit o femeie frumoasă, pe care au iubit-o și bătrânețile câtorva potenți. Clubul nu l-a mai văzut, biliardul a rămas în seama unui parvenit viitor. Deputatul reprezintă azi o avere de câteva zeci de milioane. De scârbă, ai putea să-l strângi într-o seară la garderoba teatrului de gât și să-l lași în picioare printre paltoane: te privește. Însă nu pizmui averea lui și nu te îndoi de puterea lăuntrică a dreptății tale. Du-te acasă bucuros, sărută-ți nevasta bărbătește, căci îmi place să cred că ți-ai ales-o ca să-ți placă, și mâine-n zori du-ți munca înainte. Ultima biruință, omule, e a dumitale.

*

Epoca e desigur a deputatului cu nevasta unanimă – și a diverselor ipocrizii și lichele. Un om politic își lasă partizanii, pentru care s-a bătut în piept un număr de ani, ca să fie miluit cu un minister, compromis și aruncat din minister afară. Bunul lui personal a fost atins – un moment. Bunul tuturor, dorit de prietenii lui, a rămas o dorință, însă o dorință de vehemență, de energie, de viață dinamică. Epoca unuia s-a produs și s-a stins: au căzut aripile și a rămas omida, pe care plugarul o prinde de pe fructe și o strivește. Epoca nouă întârziează, momentul ei e neîncetat zădărnicit. Cu atât puterea ei de biruință va fi mai tare.

*

Te-a impresionat câteodată urlatul moralizator al câte unui bandit intelectual, manifestat în forme profetice zgomoase. Te-a mulțumit, ca un factor de nădejde, rechizitoriul inșilor cu panaș. Ei au reușit să lupte pentru bunul vostru și, ca să sperie, la ființa lor de șobolani au pus o coadă de lup, un maxilar sălbatec și gheare, și au ieșit rânjiți și fioroși la drumul mare.

Fi cuminte: ei găsiseră mijlocul să fure altor hoți ceea ce le lipsea lor. Uită-le costumul pe frânghie, în bătaia unui vânt ușure care li-l usucă de țuică. Botul cu măsele e de mucava, coada e a unor lupi de proteză, unghiile de

bumbac se leagănă între cârpe. Hoții s-au înfricoșat și le-au dăruit din bunurile lor partea reclamată cu ifose grave. Neavând neveste frumoase, ei au avut gazete. Prostituația se practică egal, cu sexul și cu tiparul, și furtul de buzunare dă rezultate în tramvaie cu mâna, și în proză cu penița.

*

Câtă vreme viața obștească se reazimă pe avere, viața ta personală nu poate să renunțe la bunurile uzuale. Copiii tăi nu e onest să umble goi lângă copiii vecinului tău, înstărit prin fraudă de cele mai multe ori. Dacă faci numărătoarea oamenilor și averilor, găsești mai puține averi, a căroră origine poate să fie publicată. Cea mai dreaptă avuție admisă în epoca noastră este căpătată prin acumularea diferențelor dintre cheltuieli și venituri. Industria dă această diferență, o dă negustoria și o dă economia sau avariția: tip normal de avere. Totuși, negustoria trebuie înțeleasă ca un transport și o depozitare de mărfuri dintr-o sursă ieftină la o piață permițând o diferență.

*

Ne-am obișnuit să considerăm proprietatea «sfântă». Într-adevăr, ea e sfințită, dacă se poate spune, prin muncă și prin sudoare, care dă preț holdelor, stropite cu aghiazma ei. Îndată ce proprietatea este rezultatul unei industrii fără instalații și a unui comerț fără mărfuri, ea e o proprietate politică și prin caracterul ei antisocială și primejdioasă. Bordeiul bătrânului grădinar din periferie e o pildă morală; palatul somptuos al domnului fără profesie activă e imoral. El s-a zidit într-o noapte. Tot ce se muncește în întuneric – afară de cărbune și diamant – miroase a sânge și se grupează în seria asasinatului cu tâlhărie.

*

Dacă ai căuta să provoci un plesbicit al averilor, puțini posesori ar accepta să răspundă. Unii vor refuza, tăgăduindu-ți autoritatea, alții ar afecta orgoliul, alții se vor declara nietzscheeni și aristocrați ai gândirii. Iată de ce revoluțiile jefuiesc și incendiază fără judecată: posesorii puteau să facă din vreme declarația lor vamală.

Ciudată perversiune intelectuală. Posesorii se socot posesori ai unui lucru care nu poate scădea sau fi retezat. Față de averea lor, ei au atitudinea zimbrilor, născuți cu coarnele întregi, și împung cu argintul, zdrobesc cu copita de aur, distrug cu capitalul. Averea face parte din celula lor, din sânge și din os. Poți contesta inteligența, capacitatea profesională a unui om avut și el primește orice calificativ, fără să fie afară din cale impresionat; cu condiția să nu-i discuți avuția. O funcțiune sălbatecă se deșteaptă în insul lui sufletesc, pe dată ce-l tăgăduiești. E natural: e singura lui pasiune și singura lui scuză. Opera în care se adoră.

*

O altă perversiune iscată de avuție: dorința politică a conducerii. Statele nu pot fi conduse de oameni săraci și de oameni care nu și-au creat din avere o justificare a unei vieți, în genere lipsită de acte și nulă. Veniturile conferă starea fizică și intelectuală de bun conducător. Politicianul, care a încasat dintr-un singur export un comision de trei sute milioane, e chemat să ducă pe tavă de aur prestigiul, sabia și autoritatea unui stat.

Dinastiile politice se nasc din tată-n fiu, din amorul invertit al staturilor cu capitalul, până la sleirea, nu atât a dinastiilor cât a vieții morale a popoarelor, moștenitorii pergamentelor de conducători succedându-se inegali și cu valoare descrescută.

*

Poate să mă guverneze și să mă stârpească, într-a doua și a treia lui generație, un om politic prin ereditate, situat în seria capacității dedesubtul nivelului comun, când, lăsat în voia liberii lui dezvoltări, el nu ar fi fost în stare să-ți cucerească în societatea subalternării un grad de bun servitor. Dar nu poate guverna un muncitor cu brațele și cu intelectul, care și-a construit o viață și o personalitate fără genealogie.

*

Pentru fiecare nou-născut obștea satului și a orașului este obligată să se adune, ca un senat de preoți, și să-i

hotărăscă o existență. Obștea care îi impune datoriile trebuie să-i poruncească noului cetățean și drepturile corespundente. Căci fiecare făt, în scutecul lui, înfățișează o nădejde, o putere, și, la nașterea lui, colaborează mai puțin dragostea tinerilor care s-au iubit în porumb sau între perdele de velur, decât misterul din pământ și cer.

*

Un rol util al avuției începe atunci când averea știe să se împărțească fără pomană.

*

O generație strânge, și altă generație risipește. Datoria generației strângătoare este să cheltuiască și să repartizeze, măcar din socoteala de conservare a unui patriotism inteligent. Dacă este adevărat că se află un singur om avut, care să-și iubească țara și poporul, și într-altfel decât în discursuri și articole de ziar, acela are interes ca stările să se păstreze perfecționate și progresiv mai pure. Averea strânsă de dragostea sălbatecă de sine este pândită legitim de hoți și pusă la îndoială de drepți. Dreptii pregătesc răsturnările și neanturile mari, învierșunate, ale revoluțiilor, însă revoluțiile sunt precedate de tâlhari. În punctul istoric al averilor imorale, ei sunt niște precursori.

*

Încă nu s-a găsit omul să accepte mizeria lui ca o glorie, lângă opulența fără acte a stăpânitorului avut. În anii seci ai bucatelor uscate, plugarii tâlhăresc pe porumbiștile moarte și devin asasini din pricinile triste ale pântecului nerăbdător. Ce a putut împiedica satul să nu poarte grija din vreme a gurilor lui flămânde? Alarmat, statul împarte mămăligă cerșetorilor din cătune. Ce l-a împiedicat să corecteze foametea din timp, din albie și leagăn?

*

Conducătorii se îndeletnicesc, cei mai puțini, cu aberația lor mintală particulară. Societatea lor își pierde noțiunile între club și flirt, între teatru și hipodrom, între

neveste, actori și călărețe. În această universalitate de fragmente în mușuroi și de nimicuri, urlă într-o bună zi glasul tunător al Bărăganului și vântul stepelor galbene – și prăvălește.

*

Zi în fiecare zi o rugăciune: «Doamne ferește-mă să trec peste suferința cuiva cu nepăsare. Păzește-mă de scăparea din vedere și păstrează gura mea neîntinată de zâmbetul lichelei. Sunt om și surâde-mi surâsul statornic al uimirii și al bucuriei.»

*

Nu te iuți să pari că știi ceea ce-ți e necunoscut. Grâul una știe, să rodească și ce știe face neîntrerupt.

*

În meșteșugul de giuvaiergii de cuvinte, metodele de lucru sunt numeroase. Cea mai întrebuințată nu e hoția de-a dreptul din construcțiile altora, de bucăți și rânduri întregi: această specialitate aparține și ea unui număr însemnat de autori, câteodată cu celebritate. Metoda sigură și care poate rătăci în zigzagurile unei similoriginalități este imitația prin derivare. Ai să găsești în fiecare seară scriitori fără obiect, citind o carte în momentul de-a mânji hârtia: rămâne ceva, și acest material se utilizează.

*

Întodeauna o carte a dat naștere altei cărți, o poemă a determinat o altă poemă. E de mirare că nu sunt mai numeroase mediocritățile cu înfățișarea talentului. În limbaj critic, reproducerea prin imitație provocată sau involuntară se numește: mișcare literară.

Totuși, frumusețile trăiesc crescute numai prin zămislire spontanee, nepermisă de știința savanților în biologie. Frumusețile originale sunt metalice și se recunosc după sunet, ca lutul ars în formă muzicală.

*

Mi-ai demonstrat în zece lecții cum se conduc opt cai înhămați înaintași. Aș fi preferat să lași creionul și carnetul

cu formule și să te sui pe capră. Surugiul teoretic, și în politică și în literatură, e un neputincios.

*

Când ți-am dat hățurile în mână și ți-am spus: «Bă! dă bici și pornește!» te durea măseaua sau erai apucat de colici.

*

Cu ajutorul culturii, tipurile s-au spălăcit. Delicatul a devenit cufurist. Fanaticul e idiotul. Recriminarea și pedeapsa de sus au căzut în zestrea obrăzniciei. Profetul înalță capul și ridică brațul. Corespondentul lui, cursiv, ajunge să-și scoată pantalonii și, la un grad mai sus, izmenele și să mimeze cu fesele tunetele cugetului și încredințările conștiinței.

*

Un entuziasm de fatalitate împinge la o primejdioasă uitare de sine, și această lipsă de ținută politică e apanajul categoriilor sociale parvenite la umflarea personalității.

*

În Italia, în Sicilia, un reprezentant parlamentar al insulei fusese ales timp de treizeci de ani și trimis la Roma. Când s-a făcut descoperirea că acest bărbat politic venerat era un hoț de rând, guvernul l-a închis. Sicilienii nu s-au lăsat jigniți în amorul lor propriu și în discernământul lor politic, de actul arbitrar al guvernului, și l-au ales cu unanimitate de voturi și din pușcărie.

*

A spus cineva odată că, în toate celea, este igienic și asigurător să alegi calea mijlocie. Acest obez al noțiunilor a tradus sensibilitatea practică unanimă și «calea de mijloc» a intrat în vocabular și în înțelepciunea universală, cu un înțeles de data aceasta cert. Nu iubi prea mult, nu urî prea mult, nu visa prea mult. Mai omenească, biserica fusese mai clară: nu cerceta.

Desigur că a te impresiona, a cântări, a fi deștept, a fi talentat, – cu toate că talentul mai mare sau mai mic peste

măsură, adică ieșind din mijlocia, care permite suprapunerea geometrică, a prostiei mijlocii cu inteligența de mijloc, nu este recomandabil.

*

Când în nevoile tale fizice te adresezi negustorului sau bancherului, ca să obții un împrumut, trebuincios unei întreprinderi care te scapă de pomeni și cerșetorie, el te primește voios și te felicită pentru valoarea ta intelectuală, gata să schimbe cu tine, dar cu condiția să-și păstreze și Banca. «Are talent» zice și bancherul, și proprietarul, și omul politic, și perceptorul și, acordându-ți un titlu, de care faci eforturi imense să te scapi, ca de o tragică povară, nici unul nu-ți datorește nimic.

*

Îți scriam odată să nu primești lupta cu musca, pe care nu o poți doborî cu uneltele tale. Lancea nu are suprafață de sprijin și buzduganul nu are corp de nimerit. Umbli o zi întreagă iritat prin biserică după muscă. Ți se așează pe condei, pe nas, pe miruri, pe icoane, și le punctează cu aparatul abdomenului ei infect. Mai practici, băcanii expun pentru prindere muștelor niște cravate cleioase de hârtie, de-a lungul prăvăliei. E un procedeu subtil dar inestetic să spânzuri șuvițe lipicioase lângă imaginea Madonei – și agonia muștei care moare bâzâind e dezgustătoare. Încă pe vremea lui La Fontaine musca împlinea o funcțiune. Las-o să trăiască. Trăiască și icrele muștii sale.

*

Epoci goale, după epoci mobilate și locuite. În parte, istoria a rămas de închiriat, ca niște apartamente, clădite sau prea sus pe munte, sau dedesubtul pământului. Înțeleșurile risipite, vetrele cu cenușe, jarurile stinse. A lipsit coincidența misterioasă a tuturor scânteilor într-o înmă-nunchiere de snopi. Toate amnarele au izbit în iască de-a dreptul. Guvernează cineva izbucnirea unanimă a văpăilor, ca să credem că timbrul fals al cărților, al oratorilor și al conducătorilor politici poate fi o prefață, în surdina vio-

rilor, la o muzică biruitoare. De la război încoace, pipăitul nostru minuțios potrivește, în toată uzina socială, manometrele, vitezele, manivelele și șuruburile, a căroră învârtire mecanică trebuie să fie coincidență cu o vulcanică izbucnire de temperament.

Pipăitul nesincer se exercită pe tablouri cu aparate, dedesubtul căroră lipsește mașina. E o uzină pe o singură dimensiune, ca fotografia logodnicilor în aeroplan pictural, între norii de bidenea. Tinerii vor a se măguli cu cărți poștale ilustrate, încercând emoția recordului înălțimii pe canapea și trimițând salutări cordiale familiilor așezate, din vântul presupus.

Ib., p. 46 - 69.

*

Canalia sufletească e potolită și blajină, dar cariera oricărei categorii de canalii trebuie să sfârșească într-un singur fel: douăzeci și patru de părechi labe.

Bilete de papagal, Casa Școalelor, 1946, p. 320.

*

Doctorii – bolnavii

Bolnavul are susceptibilitățile de bigot, în religia lui, față de medicul lui incapabil și superstiția că obiectul plătit are un preț mai mare decât îl costă.

*

Să nu-i spui unui bolnav că doftorul lui e prost, după cum îți e interzis să-i atragi atenția unui amator de pictură, care a cheltuit o avere pe o serie de crute, că tablourile lui ar putea să stea mai bine în pod. Unul ținea la colecția lui de medici, și celălalt la pinacoteca lui, pentru că în ele a trecut ceva din el.

Ib., p. 314.

*

Doctorii

Ferește-te de doctorii iluștri și caută pe medicul acela de care nu vorbește și nu scrie nimeni și pe care îl bârfesc

colegii. Caută-l pe cel mai insultat. Acela va fi doctorul tău vindecător, medicul simplu, franc și sărac.

(*Ib.*, p. 315.)

*

Până la un timp, omul se temea de Dumnezeu, cu care s-a cam obișnuit, și totuși nu fără codeală și nu fără să murmure, câte puțin, în raport cu variatele proporții de inteligență și cultură, fiecare clasă de intelectualitate, de la birjar la filosof, înțelegând soarta și divinitatea cu o tendință de interpretare protestantă.

(*Ib.*, p. 310.)

*

București – 1943

Betleemul ivirilor extraordinare, locul de selecțiune unde te scoli de la masa restaurantului flămând, mulțumit că te-a costat numai trei mii de lei, și treci să faci coadă, cu o răbdare sacră, patru ore la un cinematograf, a căruia coloană începe din bulevard și ține până la Teatrul Național. Insula fericită unde câștigi zece mii de lei pe lună și cheltuiești două sute de mii fără să simți, unde niciodată nu-ți ajunge nimic și-ți prisosește totul; unde nimeni nu spune și toți știu; unde suava eleganță e să vezi și să spui că n-ai văzut; unde râzi ca să nu plângi; unde omul se conduce cu mirosul, și dacă-i pute pare îmbătat de roze; unde, în sfârșit, lumea nu seamănă cu nici o altă lume, și orice problemă, cât de complicată, se aranjează întodeauna, ca între matematicieni. Politehnica orașului în care avem bucuria să trăim e infinită și abstractul copleșește materia vieții ca într-un paradis (dintre Obor și Cotroceni).

(*Ib.*, p. 311.)

*

Boieria

Cine începe să calce a boier – și asta începe repede în București, unde omul, te miri pe ce, e de o mojicie aristo-

cratică și plin de sineș ca un curcan – ia un aer de Ludovic în dantele și preferă oricărei trepte pe bucătar, pe chelner și valet, personalitățile care poartă grija prețiosului stomac și a fudulului intestin.

Ib., p. 307.

*

Subiectul

Subiectul vine de la sine, fără să-l cauți, și de vreme ce vine nesilit îl primesc, așa cum aş primi pe fereastră o rândunică, de care te pitești, pentru ca, ieșind din odaie, în publicul ei – frunzele, florile, vrăbiile – să nu nimerească în geamul închis, care ar amăgi-o cu un cer artificial, să-și frângă ciocul și să cadă moartă la străin.

*

Nu-mi aduc subiectului imputarea că l-am ales, nu-i fac nici o violență, nu mă amestec în ivirea lui câtuși de puțin: de-abia după ce mi-a luat condeiul de moț îi mai dau și eu un brânci, câte puțin, ca să acopere pagina și să se isprăvească.

Ib., p. 304.

*

Literatura

Literatura convențională derivă din acel secret al autorilor de-a bâjbâi în vocabulare aproximative, cu semipauze de insuficiență, de a fi scheletici în versuri și proză.

Ib., p. 292.

*

Civilizația

Civilizația e că te bagi slugă la oameni mari, la nevastă și la slugile din casă. Uite de ce se face tobă de carte un om.

Ib., p. 291.

*

Opinia (I)

Ce concluzii trebuie să tragi din lipsa de credințe globale la oamenii politici, care au însemnat pentru țară, ani de-a rândul, soarele și ploaia, ordinea și frământarea, și au domnit peste ele? Ei rămân la preocupările bucătăriei și ale unui buzunar lacom de beneficii.

*

Prudenți pentru orice eventualitate, confrății, oamenii de condei, au cel puțin două opinii în toate cazurile cu putință.

*

Toate modalitățile de opinie au cel puțin accentul sincerității, și delictul de sinceritate e blajin. Dar ce se poate spune despre ziare, scrise de ziariști care la tipar au o părere și în particular opinia diametral opusă? Ce scuză poate să-i absolve? Nici una.

*

Opinia personală

Zadarnic ești arhitect priceput în tehnicitate profesională, dacă pus într-o problemă spirituală, politică, națională, n-ai opinia dumitale făcută și-ți culegi părerile mobile în tramvai.

*

Școala

O fabrică de zahăr produce zahăr; dacă dă altceva, dă faliment și e închisă. Ce marfă trebuie să dea școala? Specializările țin de meseria strictă, și școala trebuie să producă atât: maturitate.

Ib., p. 286 - 287.

*

Opinia (II)

Se iscă un eveniment neașteptat? Opinia dă din colț în colț și se improvizează, se face, se desface, se dezlânează,

și convingerile fluctuante țin pe oamenii de cultură, mai mult decât pe omul din câmp și de la plug, într-o stare de provizorat, consternați. Datele unei credințe invariabile și concrete lipsesc.

*

Cultura

Cultura pare să fie suma tuturor activităților, indiferent, oficiale sau particulare, zbuciumul, inițiativele, luptele și polemicele de idei, caracterizate printr-o atitudine de intelectualitate.

*

Singură activitatea literară, din toți factorii de cultură, n-are să-și reproșeze nimic, o activitate care păstrează punctele de sprijin morale, cu gratuitate.

Ib., p. 284 - 285.

*

Prinși din sălbăticie, noi oamenii suntem robii unui crâmpci de viață normală. Am pornit-o rău, din deprinderile celorlalți, și am rămas în viciul moștenit. Mii de complicații pentru o saltea mai moale și un blid fiert, pentru o bucată de postav, în care te îmbraci, pentru o pălărie, o cămașă mai scumpă, o cravată, un pantof, o batistă în buzunarul de la piept. Eforturi titanice pentru robinetul de apă asigurat, pentru săpun, pentru o baie, pentru o foarfecă, pentru un brici!...

Doamne! cât am rătăcit!

Trebuie, trebuie să ne răsturnăm deprinderile și să ne facem o educație nouă. O viață frugală, redusă la bucata de pâine, duminică pe drum. Cărți, tablouri, covoare, bibelouri, mobilieri: putregaiuri! O singură carte, o singură zdreanță, un geamantan. Călător perpetuu, perpetuu pribeag, fără țintă, fără meserie, ca vulturul, ca lupul. Lanțurile ți-e dedicate, dar tot atât de grele ca ale șoimului doborât din ceruri cu pușca.

*

Adevărul

Adevăr universal există numai în matematici, fizică și chimie.

*

Unghi de vedere

Unghiul de priveliște și de sensibilitate variază de la om la om, deviat după optica personală.

*

În chestiile de viață publică și de experiență aplicată la viață, documentul cel mai autentic al fiecăruia nu e cartea scrisă într-un biurou, cu un punct de vedere unilateral și personal, ci propria ta experiență, trăită de tine și în care nu te codi să te încrezi.

Ib. p. 281-282.

*

Fericirea

Atâta fericire șubredă și mai mult subiectivă, de câtă poate să se folosească un biet om, e strict individuală, cea mai mare parte din ea e un mit, și nici o învățătură, evanghelică sau politică, nu poate dăruia fericirea uniformă și universală, fericirea fiind o simplă abstracție în strict raport cu insul care o concepe, și nu o problemă de legiferat.

*

Nu există o una și singură fericire indivizibilă ci sunt tot atâtea fericiri câți oameni, fiecare visându-și-o pe a lui.

Ib., p. 280.

*

Uciderea pruncilor din vremea lui Irod, pentru înlăturarea unui Nou-Născut, predestinat să mântuiască lumea, suspect ca un rival de împărăție, nu e numai un simbol, e o realitate: dacă a scăpat în fașă, el tot a fost răstignit sub alt împărat, după treizeci și cinci de ani. Istoria, vorba ceea, se repetă.

*

De la *Analele* lui Tacit, pe care le răsfoiești uneori, scrise numai decît după răstignirea Celui pomenit mai sus, Iisus Hristos, cititorul ar vrea să aibă impresia că viața

publică n-a mai fost ce fusese până la el și că într-adevăr s-a însănătoșit.

*

Istoricul contemporan este un asociat la durata cât mai mare a unui moment de anemie și demoralizare și activitatea lui mai mult de ureche și slugărnice variază între extazul îngenuncheat la gaura ușii.

*

Naivitatea e întodeauna nouă și nerozia infailibilă de-așijderi: contactul lor dă periodic rezultatele de mare suferință.

*

Istoria adevărată, cum se cheamă, e scrisă cu întârziere întodeauna: o trăiești bănuită, fără să o cunoști. Vezi că lucrurile se strâmbă ca niște tablouri în părete, miroase a o anume împuțiciune, dai cu piciorul într-o urmă spălată care fusese de sânge, auzi în tumultul de oameni, de frunze, de ape, un geamăt și un suspin.

*

Au fost epoci în care constrângerea și siluirea au dus probabil la sapă de lemn, și zece epidemii încrucișate n-ar fi fost în stare să devasteze o țară cât incapacitatea repetată a unei duzini de cumetri, improvizați în evurile de odinioară oameni de stat.

*

Dacă o singură piesă, sărită din loc sau tocită, a mecanismului conștiinței, în cele mai multe cazuri defect, funcționează cu o diferență de o zecime de milimetru, vorba dinafară dă scânteia care-l face să pornească fără necesitate, și din groapă-n groapă, din eroare în eroare și din lipsă de frână, istoria mai înregistrează o catastrofă.

Ib., p. 276-277.

*

Fericirea

Omul cel mai fericit cu puțință, omul fericit fără velleități și fără altă filosofie, până-n ziua de azi, e făgăduit de

credința religioasă. Psalmul *Fericit bărbatul* al lui David, care a fost rege, dă o fericire în simplitatea vieții, redusă la puțin, și creștinismul, vechi, va să zică, de două mii de ani consecutivi, fenomen nemaipetrecut cu aceeași durată și relativă unanimitate, recomandă fericitele răbdări ale suferinței și jertfei, împărțind viața în două vieți. Fericirea creștinului e în viața viitoare: va fi.

*

Dacă nu zgândărim noțiunea de fericire și facem din ea un cot de măsurat pe toate laturile viața unui om, săracul rânduie e mai fericit ca bogătașul.

*

Ce-i fericirea? O confuzie imensă în limitele amestecate ale câtorva cuvinte solemne.

Ib., p. 273-277.

*

Gr. Manolescu

Marea reputație a marelui actor Manolescu, greu de controlat, au făcut-o băieții de prăvălie, clienții credincioși ai celor două scurte sesiuni teatrale de peste an.

Ib., p. 270.

*

Acumulare

Metoda de acumulare prin fracțiuni, a slugilor trimise-n piață, divide pierderile, repartizate pe mărfuri, neobservate, și dă periodic milionari.

Ib., p. 267.

*

Cu creionul

Vorbele sunt cam ca niște sfinte lucruri împresurate de câte un nimb particular, mai mare sau mai mic, croit ca să le intre pe cap, ori ca niște emanații, fuioare de aer și de mireasmă.

*

Fiecare cuvânt, fiecă vorbă au cercul lor de iradiere personal, și dedesubt o umbră.

(*Ib.*, p.265.)

*

Cei de o factură cu tine sunt și mai simțitori la dezordinea morală a neamului lor identic, autori ai reputației tale.

*

Omul de cuvânt

Omul de cuvânt e suspect și clasificat rigid, inelastic și incomod. Lipsa de cuvânt e o eleganță a mișcării în zigzag, a fugii de pe o linie pe alta, și mersul răscăcărât o estetică. Completat cu deplasarea pe stomac, el e susceptibil de artă, și complicat cu oleacă de literatură, atinge chiar târâș un apogeu.

*

Omul care-și ține cuvântul dat e pe cale să ajungă odios: el o ține una, nerăsucit, și merge ca săgeata, drept, indiferent unde ajunge.

*

Frica mișelului e o față a orgoliului ascuns.

*

Un ceas gol dărmă un timp.

*

E de ajuns o muscă înecată, ca să arunci o găleată cu lapte.

*

Minciuna

Unul minte ca să evite simpla și cinstita sinceritate, și altul din neputința de a se realiza în cea mai minoră gamă de personalitate.

(*Ib.*, p. 261-263.)

*

E ceva mai urât ca moartea: înmormântarea. Nu se cunoaște grotesc mai hidos.

(*Ib.*, 258.)

*

Nimănuia nu-i place să-i vorbești pe șleau și răspicat și să-i spui mai ales că se elimină, dacă nu face o efortare efectivă de ridicare din nord.

*

Presa populară

Presa populară demnă de încredere are puteri să se puie de-a curmezișul și cinstea e autorizată să întreprindă orice epurație pe scară mare – precum și curajul cinstei acesteia.

*

Presa

Lozinca obligatorie a presei: nu minte nimeni, nu înșală nimeni, nu escamotează nimeni.

*

Cine s-ar hotărî să continue Arhondologia strict obiectiv și cu datele concrete, absente din primul volum al lui Sion, ar oferi cititorilor documente și exemplare, unice poate în istoria unei evoluții și a presei.

Ib., p. 255-257.

*

Dacă te-ai uitat câteva nopți în cer, copile, nu mai ești bun de nimic. Ori trebuie să cânti, beat de aromele de dincolo de toate, și te ascuți numai tu, ori trebuie să te rogi toată viața, și te bate ploaia, te viscolește vremea și flămânzești cu brațele încremenite. Cuminenia te sfătuiește să amesteci pământul cu cerul și să înfuleci din amândouă, să faci pântec, să strângi comoară din spicele de sus și de jos. Păzește-te de această înțelepciune, cu care nu te poți face nici profesor, nici avocat, nici ierarh, căci te ia gura pe dinainte și, în loc să-ți pledezi blidul, fiertura și dobânda, vorbești în dodii și gândești aiurea.

Ib., p. 253.

*

Literatura

Se pare că numai tonul profețiilor face valabilă literatura.

*

Trecutul

Trecutul e, comparativ, o epocă de rușini, pentru multe lucruri pe care le-ai îndrăgit un timp de pauze halucinate, de acte de entuziasm fără control.

*

Cartea

Cărțile cele mai multe se trec, și cu cât sunt mai noi, cu atât îmbătrânesc mai iute.

Ib., p. 249 - 251.

*

Omul suferă de două serii de maladii, una politică și alta medicală, dar amândouă se tratează la fel, cu iluzii și cu iluzie la modă, cea mai rea din toate fiind tot iluzia politică.

Ib., p. 240.

*

Elita

Iată o elită într-un vârtej de vieți mediocre. Ți se pare că s-a făcut singură. S-a făcut fără să știe, prin regula naturii. Vei lupta să o dobori și istoria notează o nouă revoluție, însoțită de noi asasinate, de noi distrugerii de bunuri: asta se va învăța la școală, cu data anului și a lumii, și de asta, copile, trebuie să dai răspuns la examen unui profesor de aspecte, care nu știe mai mult.

Și elita se întocmește iarăși, nedreptatea se continuă, inegalitatea e eternă. O altă aristocrație și atâta tot: de sânge, de parvenitism, de intelectualitate, de politică, de tarabă. Raportul dintre gloată și elită rămâne constant. Omul

trebuie să-și caute alt opium ca să se îmbete. Deocamdată otrăvurile cele mai dulci sunt tot cele vechi: cartea, pensula, vioara și contemplarea vastă, fără scop.

*

Inegalitate

Între aparențe, omul își alege adversarii dintre oameni, și întâiul lucru ce-l supără e inegalitatea materială. Inegalitatea de valoare îl supără mai târziu, când a învățat să o deducă: atunci o tăgăduiește și râde ca să nu plângă.

*

Nedreptate. Natură

Întâia nedreptate vine de la natură, care te face netreb-nic, te pune-n viață prost sau inteligent, imbecil sau genial, bolnav, slut ori sănătos. Că se naște un cocoșat în loc de un flăcău vertical, naturii îi este indiferent. Mila e-a omului, nu-i a ei. Revoltele noastre ne mângâie pe noi, nu o ating pe ea. Omul e-o scânteie care se stinge de cum s-a iscat: foc absurd al secunde. Dacă am avea un vrăjmaș l-am înfrunta: avem un indiferent. El nu-ți face măcar onoarea să te batjocorească. Nici nu te zărește, nici n-are ochi.

*

Natura e un matematician cu formulele intacte, și meditația continuă a frumoaselor tablouri, spațiul, lumea și omul are însemnătatea provizorie și instantanee a cifrelor și fracțiilor infinite, scrise cu tibișor și șterse pe tablă, pe măsură ce au fost schițate. De aci și împotrivirea disperării omului, care și-a descoperit în splendoarea vastului balamuc de aspecte un Dumnezeu ca să-l roage să le schimbe pentru el, pentru fiecare în parte.

*

Într-o natură organizată în dezordine, și cunoscându-se numai esențial, cu disprețul de individ și de tot ce încropește la suprafață pentru ascunderea potecilor inferioare, omul e vexat de neregulile ei, și trăind aspectele crede că

dacă le schimbă perspectiva corectează legea neînțeleasă. El vrea odinea, pe care natura o ironizează, fără să polemizeze cu el, lăsându-l să se descompună pe măsură ce s-a organizat. Căci baia de aburi, ustensilele de porțelan, apa la etaj și automobilul la scară nu schimbă datele vieții. Filosofia trece pe lângă ele, știința face numărătoare, și amândouă nu pot să adauge decât alte aparențe și aspecte la spectacolul cotidian, parcurs între soare și lună. Omul moare în toată civilizația «ca un câine», după ce a putut să-și închipuie că trăiește ca un arhanghel.

Ib., p. 234-236.

*

Manual și intelectual

Manualul intră în ceață crezând că poate stăpâni și se robește, iar celălalt, intelectualul, dorește robia, lăsându-se înșelat de jocul din planul întâi. E o analogie cu mântuirea creștină: mireanul are doctrina, dar, până la închipuirea ei problematică, ospătează și bea, pe când călugărul își începe viața viitoare imediat, încă din viața de-acum ... Concepția lui e superioară și actul e de voință, nu de trebuință.

*

Manual – intelectual

E... o deosebire de cantitate de viață a manualului față de intelectual: iluzia față de abnegare.

*

Manuali

Manualii au credința că au slujit o burghezie și că nu se slujesc pe dânșii nicidecum, și făcând abstracție că trăiesc un schimb, munca și mijloacele de existență, li se pare că trebuie să se revolte și socotesc că într-alt regim schimbul încetează, ei luând și nedând nimic.

*

Intelectual – manual

Intelectualul își dă viața pentru frumusețea acestei dăruiri: manualul și-o riscă pentru ore de muncă și salariu. Nebuni pentru Hristos și sutași ai lui Pilat, care și-au împărțit veștmintele celui răstignit.

*

Intelectual – ideal

Intelectualii doresc numai o desființare ascetică, rămânând pe drumul acestui ideal: stilul e însuși un ideal, indiferent de un scop, care în teoria renunțării trebuie să aparțină unui șef sau unui consiliu de șefi.

*

Muncitori – ideal

Lumea, mai puțin intelectualizată, a muncii manuale și-a concretizat spiritul colectiv într-un ideal mai practic, aplicat la viața imediată, depășind relativ disciplina morală cu o preocupare personală. Muncitorul dorește să nu mai muncească: mai mult scop decât lepădare de sine.

*

Robia – libertatea

Să-ți placă mai mult robia decât libertatea, e o concesie făcută lipsei de încredere în puterile tale și un funcționarism moral de perpetuă subalternare.

Ib., p. 231-233.

*

Marfa privilegiată

Sifonul e singura marfă privilegiată, nesupusă nici unei obligații, nici unui control, și cu care poți în toată libertatea să te joci de-a fabrica și de-a clientela, ca un zeflemist.

Ib., p. 227.

*

Scrisul

Uneori, din glodul cuvintelor iese o idee limpede ca apa de izvor și frumoasă ca unda ei, furnică de reflectări oglindite-n ea din cine știe ce înstelări depărtate.

*

Gazetarul e un om ca toată lumea, tâlmaci după puterile lui al unor așteptări, neîntrerupt contrariate și dezorganizate, dar continuu renăscute.

*

Presa

S-a spus, pentru a flata răbdarea și stăruința, din când în când pe drept cuvânt deficiente, că presa e a patra putere în stat, ceea ce din punctul de vedere patetic e fals. În schimb, ea e un confident al tuturor, individual și colectiv, și, riguros cinstită, funcția ei capătă un caracter de solidaritate obligatorie.

*

Gazetăria

Fără vorbe umflate, meseria de gazetar, făcută din dragoste și simplitate, implică această puțină osteneală și această datorie de a răspunde, și sentimentul că ești în serviciul publicului, de orice nivel, dă materiei o nobleță senină, mai însuflețită și decât a medicului și decât a avocatului.

Ib., p. 222 - 223.

*

Bătaia (I)

Există etică sau dogmă care să te sature, când îți clocoțește sângele, ca două părechi de palme, date cu sete, și ca un picior, aplicat profund, acolo unde se cere?

*

În cereale, în petrol, în finanțe, în manufactură, bătaia e necesară, îndată ce intră-n joc dividendul, consiliul de familie, tutela, moștenirea: numai că acolo se păstrează eticheta și stilul, ghionții se dau pe înfundate și urmează o dezmințire.

*

O controversă bine-simțită nu merge fără păruială.

*

Polemica

Civilizația interpune între adversari condeiul, dialogul și presa, polemica oamenilor civilizați, și se zice că vorba ustură tare. E un fel de a vorbi, o abstracție retorică la rece, o atitudine de bibliotecă și fumător, răsturnat într-un fotoliu adânc.

*

Bătaia (II)

Bătaia se petrece fără declarații de principii. Ce folos că ai un punct de vedere stabilit și, la o strâmtoare, cazi cu brațele amândouă în pălăria unuia, care te-a scos din fire? În nici o materie ideologia nu e mai provizorie.

Ib., p. 220-221.

*

Om politic

Idolii înțeleg să se păstreze muți și să fie adorați pentru merite necunoscute și băjbâiri secrete. Să nu le atingi creierul cu nici o nedumerire, infailibili în niște credințe absente, pe care le lasă presupuse.

Ib., p. 217.

*

Viața

Câteodată, viața seamănă de-a binelea cu basmul. Dacă ar semăna întodeauna cu el, nu ne-ar mai fi grije de nimic și am trăi plutind ca păsările cerului și ațipiți în lumină ca

floarea de crin. Cuvintele Evanghelistului ar fi adevărate și pentru oameni, nu numai pentru păsări și plante.

Ib., p. 213.

*

Prostul

Între proștii nevătămați de învățul de carte, te simți liniștit și sigur, ca într-o cireadă albă la pășune.

*

Prostul adevărat

Prostul adevărat seamănă cu pietrele, cu pomii și cu pământul, are cinstea și naivitatea materiilor prime, mutate din linia destinului de fabrică și mașină. E cuminte, cugetă și nu se pripește, dobândind de la rânduială un echivalent cu inteligența.

*

Prostia intelectuală

Capacitatea de a fi proști a unor învățați presupuși inteligenți, de vreme ce au răsturnat dificultățile unei lungi corvezi de studii, legate de examene și doctorate, e uneori cutremurătoare, și preferi comerțului cu ei prietenia pisicii.

*

Prostia

A fi prost nu e așa de rău pe cât vrea să hotărască insulta. Nimeni nu e prea prost nici prea inteligent, contrariile de cele mai multe ori se însoțesc. Ești prost ori inteligent întodeauna, numai până la un punct, și mulți proști par inteligenți și poate că și mulți inteligenți sunt proști.

Ib., p. 204.

*

Distanțe și rezerve

Multe lucruri nu se învață. Unul se învață sigur: păstrarea distanței și a rezervei.

Ib., p. 202.

*

Ratatul

Ratatul e un demagog imbecil.

*

Critica acră

Din rândul triștilor și al răsculaților dezumanizați, ies comparații zilelor fără vibrație și lumină. Ei fac figură acră în foaie și în revistă, ținându-se, subalterni, cu isonul după sculele scriitorilor pe șantier, care stăpânesc inițiativa. O carte nu e bună, o piesă de teatru nu e bună, fiindcă au fost scrise de alți cineva.

*

Ratatul (II)

Sedimentat în mediocritatea lui, care n-ar fi o mediocritate dacă i-ar lipsi veleitatea, ratatul zace dar zvâcnește. A învățat că nu se poate, dar năzuința lui de-a fi nu cedează și nu s-a resemnat.

*

De la voință la putință e drum. Unul poate fără să vrea, acolo unde o mie vor și nu pot.

*

Ratarea (I)

Ca să te ratezi era nevoie de literatură. Ea dă temperatura și morbul.

*

Medicina

Murind de gangrenă, omul murea pentru că nu mai avea zile. A trebuit medicină pentru ca el să moară de ceva.

*

Ratatul (III)

Ca să fii un ratat e nevoie să înveți carte și să capeți simțiminte de la alții, ambiții mai mari decât ți-e puterea și visuri false pentru mijloacele tale.

*

Ratarea (II)

Românul nu se ratează pe brazdă, nici în livadă, nici în pădure: ratarea nu vine de la ignoranță, din aerul mare, vine din miasma închisă a odăii cu cărți.

Ib., p. 199 - 201.

*

Poezia

Evită să bați și prea departe și prea aproape cu ideea și dozează cuvintele elegant: o linguriță de apă de Colonia cu o linguriță de sirop, amestecate în părți egale, fac gustul plăcut, al silabelor unse cu soluție dulce. Și dacă nu poți, nu te mai ține de reviste, strânge-ți manuscrisele și, la timpul potrivit, tipărește o carte.

*

Poezie

Poezia e boierească atunci când o îmbraci în călți de mătase, chiar dacă ai umplut păpușa cu tărâțe. Trebuie să te ferești de motivul crud, care-i cel adevărat.

Ib., p. 185 - 186.

*

Creația literară – Depășire

O adiere de parfum amăruie, cum o ia vântul mare din firul galben de sulfină, e o depășire, și atâta lucru se cere și omului, care în triviala lui făptură brută e un mușuroi cu două găuri, și plantei și pasării, să se depășească. Restul nu are însemnătate.

*

Critica literară (I)

A face pe cenzorii, a califica și a clasifica e o sarcină delicată, antipatică și înfumurată pentru un scriitor, care are rolul să povestească, să cânte, să creeze, cum vine vorba, sau să se silească la asta și nu să bâzâie și să latre. Această competență trebuie lăsată acelor similitudini din presă, care, neputând nici să isprăvească nimic, nici să înceapă ceva, umblă, necăjite de neputință, împleticite între paranteze ca în oglindă căteii iritați.

Ib., p. 177.

*

Scriitori (I)

Scriitorilor morți li se cioplesc momâi pe piatră sau li se toarnă fantoma în bronz. În viață sunt înlăturați ca și cum nici nu s-au născut. Ei pot cel mult să slujească de umplutură, la discreția unui șef de biuro, ca în bucătăria marelui restaurant, unde sunt păstrate la cămară câteva feluri de sosuri și glazuri decorative, întrebuințate să acopere cu o față atrăgătoare mixturile și sofisticările interioare. Scriitorii dau revistelor oficiale cofeturile, boabele de vișine conservate și petecele de poleială.

*

Scriitori (II)

După ce ne-am încredințat că nu-i zvâcnește nici o arteră, scriitorul e al societății, intră în patrimoniul public și devine eminent cultural. Fiind nevoie de un stagiul de noviciat post-mortem, ca la consacrarea cuvioșilor în biserica Romei, terminarea fazei prin evenimentul imortabilității tocmai coincide cu degenararea comercială a operei, cu falimentul cu proprietății literare, căderea ei în domeniul public. Memoria autorului rămâne cu lauri, desinați de un artist al fabricii de timbre, iar drepturile lui trec în bunurile de negustorie ale editurilor. Nivelul admirației e

în eterul pur: dezgustătoarea materialitate n-are ce căuta în Paradisul gloriei integrale.

Ib., p. 170.

*

Scriitori (III)

În literatură, competența începe din momentul trecerii în veșnicie, la înmormântări și la dezveliri de statui, și scriitorul interesează când nu mai mișcă.

Ib., p. 172.

*

Artă – natură

Poetul vine la cântecele lui, le adună, le apără și le păstrează, că sună dulce, că vin răgușite. E mândru că a strigat în pădure ca mierla sau că pe o vioară minusculă, cu o singură coardă cât firul de păienjeniș de subțire, a țiuit peltic ca țânțarul. Ah, câtă trufie pentru o fărâmbă de pulbere de zvon, la bietul om. A lucit nițeluș. Câte bijuterii într-o lacrimă de iarbă nu scapără islazul și câte comori nu strălucește, mereu primenite în scânteiere și culoare, și mocirla, vărsată pe câmpie ca o fiertură de mărgăritare și smarald! Ele trăiesc eternitatea într-o secundă. Nici nu trebuie mai mult, naivule, care îți amăgești nerozia cu principii de durată și posteritate.

*

Scriitori (IV)

Din punct de vedere a caracterului, pomul... o ia înaintea scriitorului, căci oricând te-ai duce la el cu traista sau pălăria, îl găsești neclintit din locul lui, și el știe să facă un singur fruct, însă dus la toate perfecțiunile, pe care și le impune cu o disciplină surâzătoare și severă. Poetul face și caise și pere și moșmoane, unele după altele, și pe toate grămadă, la timp și netimp.

Ib., 161-162.

*

Ziarul burghez

Se știe ce-i un mare ziar de credințe, de atitudine și convingeri: are douăsprezece pagini: patru pentru credință, patru pentru atitudine și patru pentru convingeri, între care mai intră și câte nițică publicitate, animată de credințe, de atitudini și de convingeri. Atitudinea e adeseori mai ales «românească»: se recomandă cea mai bună șampanie produsă în țară. Prețul sticlei e de o mie de lei, și atitudinea, vreau să zic publicitatea, costă, de pildă, cinci mii de lei pentru o singură dată. La un abonament se face rabat. Sunt și ziare de atitudine în patru pagini, cu alte tarife. În definitiv, nu-i nici o incompatibilitate: atitudinea e la inimă, și tariful în mână; dualitatea necesară: suflet și trup. Numai rareori se inversează formula: se vede convingerea, și nu se vede tariful. Chestii de administrație S.A.

Ib., p. 158.

*

Anonimatul

Anonimatul singura bravură a lașității.

Ib., p. 160.

*

Stăpânie

Cine se știe stăpân pe ogorul lui îl apără fără vorbă. În trebile astea nu se umblă ... cu procese, cu advocații, cu judecători și cu hârtii. Război unde ești și nu te mai judecă altul: judecata e a faptului că stai pe loc și că nu te clintești.

Ib., p. 145.

*

Stilizare (I)

Pe războiul de covoare trebuie să dai figurile după fibră și încrucișeri.

*

Stilizare (II)

Când pute subiectul îl pulverizezi cu parfum și condeiul poate să dea atât parfum, transparență opacității.

Ib., p. 151.

*

Stilul indirect, stilizarea

Stilul indirect începe acolo unde, refuzând ca inestetică preciziunea materiei și meschinăria obiectului, le ridică la nivelul liniei de plutire și le generalizează.

Ib., p. 150.

*

Stil – stilizare (I)

Obiectul trebuie stilizat, ca să fie cel puțin prezentarea lui frumoasă, lucrată ca un vitrou – din petece de cristal plumbuite.

*

Stil – stilizare (II)

Nici vorbă nu poate să fie: stilul e numai indirect. E stilizare. Ramura bradului e stilizată de-a gata, căci și stilizarea e reducerea întortochierii la geometrie.

*

Stil – fapt, om

Între fapt sau om și interpretarea lor, condeiul, căutând și satisfacții arhitectonice, pune o distanță și un drum trasat cu flori.

*

Stil – subiect

Subiectul e de cele mai multe ori un fapt divers, lipsit de interes, dar care poate să fie altoit, pentru ca lucrul

vulgar să capete noblețe prin felul cum crește de la noi în sus.

Ib., p. 150.

*

Stilul

Stilul e omul însemnează pauperismul ideii inexprsive, care atârnă de meșter, nu de subiect.

Ib., p. 151.

*

Peizaj

În pictură peizajul se înfățișează ca o câmpie cu un car de coceni, la care trage un măgar împărecheat cu o capră.

*

Critica literară (II)

Prin adăugarea la critică a poezilor care nu sunt poezi și la poezie a criticilor care nu sunt critici, bâlciul literaturii dă o larmă de balamuc și nu se mai cunoaște nimic din beția cu țuică sufletească.

*

Critica literară (III)

Un act aproape comic se intercalează în teatrul literaturii, atunci când poezia se face critică și critica poezie, substituindu-se una celeilalte.

*

Critica literară e o altă literatură și uneori mai elegantă și mai puțin fardată ca bătrâna ei mătușă îmbogățită.

Ib., p. 140-141.

*

Polemica

Nici o tagmă de slugi nu-i mai proastă ca aceea a servilismului intelectual, remarcat mai ales în polemică,

unde «răspunzând», cum e vorba, te faci interpretul, de la portar, al domnului care sună și comandă.

*

Articolul de ziar (I)

Articolul e sonetul prozei, cu mai puține reguli fixe ca sonetul, dar cu mai multe aderențe și afinități la toate gradele lui de expresie.

*

Ziarul

Ziarul întreg urmează același tipic ca și articolul: scurt și îndesat, și asta e ziarul; o foaie. De la două foi în sus, trei, patru, cinci și câteodată douăsprezece, ziarul încetează să fie gazetă și tinde spre volum. Volumul cotidian e inutil, neputând să fie nici ziar, nici carte; el e de singura competență a librăriei.

*

Articolul de ziar (II)

Nimic nu-i mai susceptibil de pedanterie dezlănătă ca un articol croit pe o idee informă.

*

Articolul de ziar (III)

Un articol lung e întodeauna prea lung, chiar interesant în unele privințe: – un ghiveci de flori, de dimensiunile unui boloboc. Trebuie urnit cu patru oameni și cal, și nu poate fi mutat din fereastră-n fereastră, după bătaia luminii.

*

Articolul de ziar (IV)

Articolul nu se aseamănă și nu poate fi comparat decât cu el însuși. Condiția lui o cunoștea limbajul popular încă dinainte de a fi realizat: scurt și îndesat.

*

Articolul de gazetă

Ce e articolul? Fabula unei secunde, poezia unui crâmpei, romanul complet al unui amănunt – pe un spațiu măsurat.

Ib., p. 124-126.

*

Scris (I)

Până la descoperirea unor valori mai concentrate, cuvântul e aur și gândul brilliant.

Ib., p. 109.

*

Scrisul (I)

Meșteșugul scrisului e singurul fără meșter și dascăl. N-ai ce învăța, dacă nu te pomenești pe neînvățate. Bucata de cărare, pentru ieșirea din buruieni și bălărie, mai mult pe brânci, trebuie singur să ți-o despici – și pe urmă citești mai mult, scrii mai puțin și te deprinzi să arunci, fără milă de tine. Când ai priceput ce trebuie să lepezi, ești învățat gata, fără să fii, drept vorbind, niciodată de tot. Începe fiecare, și nu isprăvește nici unul, și toată lumea o ia neîntrerupt de la început.

Ib., p. 98.

*

«Rețetă» de scriitor

Dacă n-ai ce fuma, nu te mai pune să scrii, sau scrie altceva, considerații asupra Premiilor naționale, ale Academiei – sau fă un curs de hipnotism. De obicei, fără tutun se scrie despre lucrurile pure și despre virtuți.

Ib., p. 91.

*

Scris (II)

Cu apă de gârlă nu se scrie literatură.

*

Scrisul – Esența (I)

Pădurea, care-i codru numai de la distanță, e, de aproape, o singură frunză repetată. În vegetal, în animal, în mineral, creația cunoaște o singură expresie definitivă, sămânța, cristalul.

*

Scrisul (II)

Cu firele de păr din care altul a întocmit o bidinea molăie și flocoasă, unul alege, aruncând firele, o mie la una, o pensulă sprintenă. El reduce la unic.

*

Scrisul (III)

Unii scriu lung, și alții scurt. Nu atârnă de subiect, dar de autor. Unul se întinde și altul se strânge. Unul e sfoară și altul nod. În general e mai lesne lung. Și scoicile fac mai multe bale decât mărgăritare, și todeauna scrii mai repede un cearșaf decât o batistă... Unul face foc, altul face fum.

*

Scrisul (IV)

Pelteaua, atât de gustată în cofetărie, în scris e odioasă; prezența ei în literatură și proză a fost identificată încă de mult de bunul-simț al cititorului, care i-a dat numele vulgar meritat.

*

Scrisul (V)

Umbletul se învață sculându-te pe talpă, nu așteptând un manual care să-ți facă teoria ridicării de jos, potrivit cu paralizia.

Ib., p. 73-74.

*

În douăzeci și cinci de ani, un om poate să ajungă, digerând homar, caviar și stridii, contrariul lui absolut și, scufundat în soluția caustică a timpului care îl roade, să dea o reacție și un precipitat, ca în chimie, nebănuit.

Ib., p. 63.

*

Cititor – Emoție

Cititorul nu vrea mai mult de o emoție, și emoția e lucrul delicat, de o secundă.

*

Ziarist

Meșteșugul ziaristului este să dea faptului insignifiant proporții și substanță.

*

Reporterul

Reporterul are nevoie în primul rând de observație rapidă, deductivă și sintetică. Faptul divers și relatările judiciare se mulțumesc cu un notar inteligent. În condeiul reporterului de talent, faptul divers poate ajunge o capodoperă de douăzeci și patru de ore.

*

Scriitor – ziarist

Eminescu a fost un poet dar și un gazetar, și lucrul mi se pare normal. Bun scriitor și prost ziarist, adică prost cu adevărat, nu se poate.

*

Ziarist – scriitor

Făcând apel la aceleași două unelte, imaginația și condeiul, ale scriitorului, ziaristul ar fi cam ceea ce-i un avocat comparativ cu magistratul. Scriitorul ar fi mai

mult un artist, iar ziaristul mai mult un istoriograf, deși nu se exclud unul pe altul.

Ib., p. 48-50.

*

Literatură – plagiat

În alpinism există un plagiat cu echivalență de act imposibil în literatură: funicularul. Poți afirma că ai pus talpa pe Righi cu o mizeră fotografie de amator.

*

Viața

Viața e frumoasă dar disprețuitoare ca orice frumusețe. Te agăți de ea fără să-i plăci, insiști și râde, strânsă de braț de unul mai voinic. Protestezi: e ridicul. Tu vrei dragoste cu de-a sila și dacă nu izbutești scuipi sau, mai grav, vitriolezi.

*

Scriitor

Unii din morți nu primesc să moară la timp și schioapătă răniți, cu intestinale și fierea târâș, între șanțuri și între noii-veniți, veniți și ei cu avortonii lor. Ei întârziează într-o viață care-i refuză net.

*

Scriitori

Între cărți și între scriitori mișună sateliții simpli și compuși. Ei doresc să fie fără să se poată realiza, feroci în intenții, neputincioși în fapte, individualități de împetecări și cârpeală. Toate generațiile aglomerate de erzațuri se leapădă de ele progresiv: drumul biruinței trece printre cruci, de-o parte și de alta.

*

Carte

O carte care a rezistat o generație, în succesiunea neîntreruptă a recrutării și a contingentului, e un lucru construit, un pod: mergi pe el și treci dintr-un mal pe celălalt. Este.

*

Scris (III)

Scriitorul e un animal care și-a pus pe o carte semnul lui, copita lui, cornul lui, măselele sau inima lui, trei organe admise. Mai sunt și celelalte, francezul le numește *tripes*; nu știu cum se cheamă pe țigănește.

Ib. p. 43 - 44.

*

Demagogie (I)

Între râvna de a fi ce nu ești și prudența de a te păstra surogat, se intercalează demagogiile, care produc o sumedenie de bunuri falsificate: moșii, păduri, bălți vii, sonde, prestigii și titluri.

*

Demagogia (II)

Demagogia maternității și a educației și-au rezervat-o cucoanele sterpe.

*

Demagog

Demagog e tot insul care nu-și trăiește ideea și sentimentul, care nu-și trăiește nația, și numai le maimuțărește.

*

Demagogie (III)

Demagogia sentimentelor a dus la demagogia vocabularului. Mai rămâne o demagogie nefrecventată, a punctului și virgulei. S-a exprimat și ea.

*

Scrisul (VI)

Singuratic, cuvintele sunt niște mangal, împărecheate iau foc: sufli și iese jar. Suflul și scânteia!... Nu e de ajuns chibritul.

*

Scrisul (VII)

Cuvântul propriu constituie o dificultate și a scriitorului, amăgit în cuvintele de adiacență cu el și nu întodeauna biruitor. Dar dacă limba e națională, cuvântul e individual. Nu scrie și nu vorbește nația, vorbește și scrie un individ.

Ib., p. 36.

*

Evoluție

Evoluțiile trec prin epoci cu o grabă de o lună pe ceas.

Ib., p. 27.

*

Calitate – gratuitate

Simțul raporturilor sugerează că ce-i de pomană e prost.

*

Conferințe

Publicul se duce la conferințe... Cu condiția să nu fie ofensat de două ori, întâi prin gratuitate, și al doilea prin calitate.

*

Cartea

Un zvon se repetă din când în când: că ar trebui eliminate cărțile proaste. Care sunt cărțile proaste? O anchetă, săptămânal de o revistă printre actori, dă dovada concretă din partea unor cititori relativ evoluți, că preferința merge, după cum se vede, către cele din urmă. Cine ar hotărî de calitatea unui volum, când cei mai calificați, criticii, iritați că dau de ani de zile greș, s-au lăsat de meșteșug? O poliție de literatură ar îndepărta toate simpatiile, abia întemeiate, de la cartea românească.

*

Bune, proaste, cărțile trebuiesc lăsate să umble. E un public de fiecare carte, nu e un singur public, și împrejurarea trebuie exploatată.

Ib., p. 8-9.

*

Bilet – Tabletă

Biletul nu e un simplu cuvânt de lexicon și nici nu se numără între instrumentele verbale din filologie. Ca și cuvântul «Tabletă», mai puțin creat, biletul vrea să precizeze o concepție literară și, dacă se acceptă, un stil.

Tableta sau biletul sunt niște sinteze și pot să ia accente de la vers, clarități de la satiră, arome și culori de la poezie.

Ib., p. 3-4.

*

Scrisul (VIII)

Gândul fuge mereu din condei, ca o ață din ac.

*

Scris (IV)

Mi se pare că secretul ca să-ți rămâie condeiul tânăr e să debutezi toată viața și în toate zilele.

Ib., p. 6.

*

Scris (V)

Scrisul e o împletitură pe ochiuri: ai tras un fir și se deșiră ciorapul. Învăță-te să faci nodul pe dedesubt, să nu se bage de seamă.

Ib., p. 7.

*

Justiția

Toată justiția este făcută exclusiv pentru адвоаți și statul o administrează ceremonios și inflexibil numai pen-

tru motivul că n-ar avea să dea în ieslele lui un fân tot atât de gustos, pe care-l paște o întreagă clasă puternică și periculoasă, pe platourile impresionante ale justiției.

Pagini din trecut, E.S.P.L.A., 1956, p. 104.

*

Justiție nu poate să fie, chiar dacă ar exista un tipar cu care să fie împărțită ca un afiș; căci oamenii chemați să puie în mișcare tiparul suferă de particularități: le tremură creierul sau le alunecă opinia pe lângă urechi. Anumite viduri intelectuale îi aduc să se fixeze pe accesorii și să uite principalul, fascinați de afinități.

Ib., p. 107.

*

Dreptul

Dreptul? O teologie frumoasă, inaplicabilă, redusă, ca și medicina, la douăzeci de rețete.

Ib., p. 104.

*

Idealul

Idealul e altceva decât o meserie oportună și o ieșire din indivizia morală. Idealul nu poate să fie partea orișicui, fără deosebire. Cu el trebuie să te gâtești și să înveți din tinerețe ce straie se potrivesc. Un ideal nu-i bucuria bestială în care se aruncă unii, ca într-o fântână de tinerețe și de noroc. Idealul e o stare, mai degrabă, de suferință. El presupune lucrurile de care te-ai lipsit, faptele rele, dar avantajoase, pe care nu le-ai făcut, contradicția zilnică dintre realitate și sine. Idealul are înapoia lui o viață de voință și un crez neclintit.

*

Idealist (I)

Idealistul se înfățișează unitar ca un fruct cu trunchiul și rădăcinile lui pe o singură linie, legate cu o singură sevă.

Idealistul răspunde întodeauna acelorași așteptări și întodeauna știi în ce direcție ai să-l găsești și, precis, în ce punct.

*

Idealist (II)

Cel ce nu a pățimit pentru credința lui și caută să se refugieze într-o credință, atunci când exploatarea ideilor poate fi un mijloc de parvenire și de foloase, e un fals idealist și un impostor care trebuie pofțit să-și vadă de treabă.

*

Idealism

Idealismul nu are cu împrejurarea și schimbările ei nici un raport de influență și pasivitate. El nu e opera zilei de azi; datează și stăruie dintr-un început depărtat.

(*Ib.*, p. 94-95.)

*

Definiția unui om care izbutește stă în două cuvinte: talent și energie. Și una și alta, și ambele mai rar reunite, au ridicat, din materia socială sclavă, învățați, filosofi, conducători și artiști. Căutați-i pe toate fronturile activității omenești și-i veți găsi întodeauna mari, și aceeași. Ei au purces la cucerirea gloriei curate, dintr-un bordei, cu o pâine subsuoară și, drept tovarăș, bățul de drum.

*

Orânduiala factice a societății a condiționat nașterea valorilor contranaturale. La inteligență și instrucție egale, tânărul cu patruzeci de mii de lei rentă e mai puternic, până în ziua când este anulat, decât concurentul său sărac. Cu bani moșteniți și cu un nume măcar de vătășel, faci din gogoman o personalitate, după cum din hârtie și vopsea construiești o floare. Nu examina pe gogoman de aproape și nu duce floarea la nas: alcătuirea lor din elemente dispartate, forțate să se unească, degajează aceeași fundamentală putoare de clei.

Ib., p. 92.

*

Curentele religioase pot să-și fanatizeze partizanii cu o virgulă sau cu un accent și să verse sânge pentru litera x.

*

Când partenerii sunt puși pe ceartă și pe prinsori, lucrul în jurul căruia se hotărăsc să se învântească e găsit numaidecât.

*

Omul s-a bătut întodeauna pentru numere și pentru multiplii lui zero.

Ib., p. 119.

*

Un ministru e ca butoniera de la gulerul hainei, în care nu încap nici un nasture niciodată, zadarnic te-ai sili s-o închei: ea nu primește nici o intercalare, afară de rozeta unei decorații, și stă îndeobște goală, chioară.

Ib., p. 114.

*

«Adevăratul român»

«Adevăratul român» trebuie să fie de toate, și în fiecare împrejurare altceva, ca să corespund momentului.

Ib., p. 97.

*

Nimic nu e mai elementar și comod ca întemeierea unei doctrine pe injurii.

Ib., p. 62.

*

Concepția urii de rasă trebuie să credem că vine cu multă claritate de spirit, de vreme ce se deosebește în atâtea obscurități.

Ib., p. 63.

*

O casă de fier ideală e într-adevăr aceea pe care foamea n-o poate sparge cu nici o unealtă.

Ib., p. 40.

*

Caută de veghează și pătrunde-te de adevărul pe care îl ai înaintea ochilor, pe care-i de prisos să ți-l descriu pe zeci de pagini. Demult l-ai înțeles. Poate însă ca împrejurările să nu-ți îngăduie todeauna atitudinea fățișă a ideilor tale, care se potrivește cel mai bine cu demnitatea omenescă și cu înseși idealurile luptei ce duci. Nu uita însă niciodată, o singură clipă nu uita ce așteaptă viitorul de la tine, și în fiecare vorbă de-a ta să se-ntrevadă ținta, chiar când n-ai mărturisit-o. E un fel de-a lucra și de-a vorbi care arată îndreptarea gândurilor unui om dibaci. Și când nici să se zărească nu voiești, e și atunci un mijloc de-a lucra și izbuti pe nevăzute. Caută-l ca să-l găsești.

*

Omul hotărât și statornic izbutește atât de mult în rele, încât a izbuti în bine ajunge ceva cu totul lesnicios.

Ib., p. 19.

*

Când te gândești, în biserica tăcută, în altarul învăluit de coaja vremii, la dimensiunile unui secol, ele par vaste și goale ca niște saloane ale lui Dumnezeu.

Ib., p. 32.

*

Când toate cuvintele sunt zadarnice, mâinile găsesse vorbele și gândurile trebuincioase.

Scrieri 6, p. 76.

*

Nimicnicia comună

Ce preț mai pot avea într-o noapte ca asta, în care poți citi Astronomia la lună, toate silințele oprite la mărunțișul zilei: hotărâre, patimă și luptă? Ce sens mai au cuvintele și dorința, că vrei, că ai, că ești? Ești într-adevăr? Și ce ești? Știi numai să vrei, gaură lacomă, rătăcind căscată, când steaua lungă se duce într-acolo.

Ib., p. 106.

*

Am voit să nu mai știu de tine și am pribegit singuratec printre oameni și cărți. Oamenii m-au scârbit, cărțile m-au întristat și mi s-a făcut dor de tine.

Ib., p. 175.

*

O viață se trăiește o singură dată și s-o iei de-andratelea nu se poate.

Ib., p. 190.

*

Omul de știință are ceva comun cu autorul de piese de teatru și de romane, interesându-l îndeosebi subiectele finite, construcțiile terminate, tot ce se resoarbe în trecut, și evitând chestiunile care, confruntate cu clipa și cu actualitatea, prezintă exterior linia dimensiunilor eternității.

Scrieri 16, p. 84.

*

Sărăcia nu e nici rușinoasă nici cu neputință de răbdat, dacă e să vorbim adevărat. E numai imorală.

Scrieri 20, p. 103.

*

Insul anonim are bravura lui particulară, de cadavru, și în toate meseriile trebuie să ajungă până la nasul dumitale mirosul opiniilor lui.

Scrieri 21, p. 196.

*

Naivitatea e o facultate de proștețime, o condiție a credinței, dar excesul de naivitate duce la o stare tragicomică, de exasperare cu aplauze și ovații.

*

Un copil se face în nouă luni, un om în cincizeci de ani, o vreme și o lume în câteva veacuri.

Creștinismul are aproape două mii de ani degeaba: de-abia o elită e cu adevărat creștină. Ce au îndurat creștinii ca să se poată chema la lumina zilei pe nume, merita un viitor mai fericit.

Ib., p. 206.

*

Lumea nu e nici veche, nici nouă, omul nu e nici nou, nici vechi, lumea și omul sunt numai în transformare, de la începutul veacurilor până azi și de azi în veac.

Ib., p. 207.

*

Datoriile nu par să trebuiască impuse numai de drepturi, dar și de opera omului, ceea ce nu se verifică experimentul. Dar, orișicum, omul întâi și opera după aceea. Opera aparent valoroasă a unui om de nimic nu poate să fie decât o prefăcătorie, obținută prin tertipurile infinite ale intelectualului scamator. M-aș lipsi de operă. Îmi trebuie omul.

Scrieri 22, p. 107.

*

Cărămida se repetă cu fiecare casă, dar fiecare casă e și altceva decât cărămidă.

Ib., p. 207.

*

Cartea necitită e o carte moartă. Inutilă, ca sămânța de grâu legată în saci și încuiată în hambare, departe de brazde și de gura săteanului flămând. Pentru ca o idee să trăiască, n-ajunge să-i puie un miez de geniu scriitorul. Îi trebuie ideii contribuția de minte și bunăvoință a cititorului.

*

O carte bună e ca o amantă pe care o apropii de tine sau care te seduce prin farmecul gingășiei și atenției neîn-cetate. Între cetitor și carte se iscă o logodnă, apoi împlinește o căsătorie.

Scrieri 23, p. 251.

*

Un artist poate să-și piardă averea, opera, femeia care l-a luminat; îi rămâne însă viața și talentul, chiar dacă i-a pierit speranța, și-i rămâne libertatea să străbată zilnic hol-dele, zările, omenirea, și puțința să re trăiască tot trecutul, toată viața lui în cadrul inițial.

Scrieri 29, p. 85.

*

E o fatalitate grație căreia o epocă nu se poate ridica întreagă asupra-și. Fiecare timp și fiecare țară nu poate strecura în chip normal, prin plasa rezistentă a împrejurărilor, oameni mai mari decât nivelul obștesc.

Scrieri 31, p. 116.

*

Cine pleacă la o anchetă mare, vânează cu totul altceva decât dreptate și adevăr. Dacă se întâmplă ca în raportul cuiva să alunece și imaginea unei părți din realitate, omul care iscălește e în drept să se aștepte la toate reacțiunile și efectele mizerabile ale dorințelor sincere de bine.

Ib., p. 117.

*

E un romantism firesc la oamenii neobișnuiți să cerceteze în jurul lor, care-i împinge să prefere realității poveștile, științelor practice literatura, să citească pe Maupassant fără să fi cunoscut pe Anton Pann, să imagineze în loc să trăiască și să lupte.

Ib., p. 257.

*

Patriotismul însemnează pentru unii zgomot și chiote. Pentru alții însă, cei mai puțini la noi, din nefericire, patriotismul însemnează cumințenia, ponderea, modestia și în rândul întâi îndeplinirea cu religiozitate a datoriei profesionale ce-i felul cel mai potrivit al individului de a lucra pentru țara lui.

Ib., p. 261.

*

Oamenii se ivesc întocmai ca stelele și forțele omenești ca grupările planetare.

Ib., p. 271.

*

Eroismul conștiinței umane întrece bunătatea binecuvântată a Celui de Sus.

Scrieri 32, p. 504.

*

O convingere e rodul copt al unei idei dezvoltate lent: convingerea-i justificată de o rădăcină morală viguroasă, conștientă de sineși. Convingerea falsă, epidemică se manifestă febril, cu niște furii în genul crampelor, cu nevoia de a vorbi mult în zadar, asimilabilă vărsăturilor în indigestii.

Scrieri 34, p. 108.

*

Omul, imitatorul ridicol al naturii. Proteza chirurgicală ilustrează de minune mizeria imaginației și realizările lui. Îți pierzi o mână, savantul îți oferă alta, de lemn. Rămâi pleșuv, îți vinde o perucă. Ți-au căzut dinții, el ți-i înlocuiește cu cauciuc.

O dată, dinții se refac automatic; părul se reface de câteva ori. Datoria științei, strict științifică datorie, nu poate fi în imitarea copilărească a naturii, știința va utiliza facultatea naturii de-a fi produs o dată, ca să o excite din nou.

Omul de știință va trebuie să observe că unghiile cresc și se repetă – și, înțelegând înrudirea dintre unghii, păr și dinți, să descopere facultatea unghiei de-a se face păr sau dinte, supusă unui tratament și deviată de la făgaș.

El ar obține poate deocamdată dinți la picioare, păr în gură sau unghii pe craniu. Ziua acestei transmutări pe loc ar marca un progres.

Zece unghii inutile ar putea să producă, bine întrebuințate, cu concursul industriei organice just călăuzite, cel puțin două măsele pe an și zece grame de păr castaniu.

Ib., p. 147.

*

Ca să aibă lumină, omul a imitat steaua scaldând bumbac în untdelemn și foc. Gazul și electricitatea sunt un progres numai dacă se admite că omul e destinat să rămâie copist.

Se va căuta, prin urmare, o lampă spontană, cu care să poți citi și pe care să o stingi, fără să fii silit să te scobori din pat.

*

E o lipsă enormă de estetică filosofică în artele omului; opera lui, deductivă, e mediocră. În toate fabricile sală, el nu cunoaște altă metodă decât a doctorului Zamenhof, care fabrică o limbă slujind patru limbi.

De aceea omul fără studiu nu e în stare de nimic. Natura nu cunoaște studiul.

*

Când știi că prin ajutorul studiului parvii la «descoperire» – imperfecția te descurajează. Te așteptai la alte metode, de la o lume care te enervează cu titlurile civilizației.

*

O invenție uriașă a omului a fost calea ferată. Și totuși ce poate fi mai elementar decât să așezi o roată pe o șină ca să luneci mai iute. S-a înlocuit drumul și piatra cu fierul. Face excepție aburul, care s-a descoperit singur. Omul e ridicul numai atunci când imaginează mijlocul de-a utiliza vaporii.

*

Lipsa de scrupul delicat însoțește toate descoperirile. Ca să-și aducă omul apă acasă întrebuințează tubul. Ție, dacă ți s-ar fi prezentat această idee, ai fi refuzat-o.

*

Poate că presiunea și principiul vaselor care comunică sunt mai cerebrale.

*

Masa, scaunul, patul puteau fi cu înlesnire descoperite. Să notăm inspirația proastă a picioarelor. Gândiți-vă, cum ați născoci o masă și un scaun făcând abstracție de ceea ce cunoașteți.

*

Ca și biblioteca – dulapul pare mai intelectual. Sau ca olăria, cu care omul a descoperit doveacul de ceramică.

Ib., p. 148.

*

Oțelul, e o descoperire. O invenție este iarăși țigăreta, cu foc portativ.

*

Casa nu-i o invenție, nici cotețul...

Ib., p. 149.

*

Vocabularul nu servește numai expresiunea ideilor. În ceasurile de turburare a noțiunilor și când cartea lor, întoarsă de-a-ndoaselea, nu mai poate fi descifrată de fieștecare babă, vocabularul a inventat cu anticipație, ca să poarte, ca o căruță fără pasager, orice marfă i-ar ieși înainte, fie că va duce paie, bolovani sau tărâte.

Ib., p. 459.

*

Când nu mai e în stare de nimic, epoca devine susceptibilă și sentimentală, intră în funcțiune starea sufletească, discursurile și toate puterile negative și de abstracție, tăbărâte pe un trup de națiune dezorientată, colaborează cu sugestia și zvonul la incapacitatea de-a ridica de jos un pietroi și de-a-l arunca de vale.

*

Singură natura, care știe să batjocorească generos erorile de mentalitate ale oamenilor fascinați de gongorisme, mai muncește și biruie în fiecă zi: căsătoriile, pomii, rădăcinile și florile nu și-au oprit fructele intimidat de coarnele omului trândav, înfricoșat și fără rânză. Și păsările cerului, care nu seamănă nici nu ară, habar nu au de intensificarea efectului unei vorbe.

Ib., p. 460.

*

Cât privește «Generația de sacrificiu», care însemnează că toată tinerețea, râvna, sănătatea și speranța contemporanilor războiului trebuiesc osândite, cu toate viețile noi-născute, la o stare inferioară stări normale de om social, cu dreptul de a se bucura de ora scurtă a satisfacției de a exista, această vorbă goală, umflată din trei vorbe goale înădite, e masca de rușine a unei obscene incapacități, recunoscută cu anticipație, ineluctabilă și fatală. E o

sugestie a gospodarului impotent și cinic și a părintelui nebun, la sinucidere și stârpire. Această zicătoare sinistră ar trebui pedepsită, înaintea tuturor infracțiunilor, în toți strigoii sau sătuii care o colportează, cu înlănțuirea pe viață de stâncile mării.

Ib., p. 461.

*

După cum atitudinea culcată aduce somnul, atitudinea speriată anulează somnul.

Ib., p. 498.

*

Oamenii de stat mijlocii știu numai să guverneze prost, nu și să moară frumos.

Ib., p. 741.

*

Nietzsche e tot ce vrei și-i todeauna ceva mai mult decât vrei și cauți. E un pisc pe care se târăște cerul. E o mare. E o râpă cu cântece la fund. E un profet și e Dumnezeu.

Scrieri 39, p. 13.

*

Între o revoluție și un război, e preferabil războiul, care găsește clasele sociale unite și solidare.

Ib., p. 25.

*

O sută de tunuri cu tragere rapidă fac mai mult decât un popor, pe care-l ucid.

Ib., p. 29.

*

Naționalitatea în pornirea ei oarbă nu mai cunoaște margini, și după țări naționale vin pofta naționale, sugrumări naționale; după războaiele naționale vin războaiele pentru deznaționalizare și cucerirea străinilor.

Ib., p. 29.

*

Turcii au o individualitate incomparabilă în Europa, unde mai mult sau mai puțin toate statele se aseamănă

între ele. Singuri evreii pot suferi comparația cu turcii. Viața turcilor contrazice viața tuturor celorlalte popoare, pe toate fețele ei. Și mai ales poporul turc păstrează și astăzi caracterul arhaic de rasă mare, integrală și integral individuală, față de celelalte rase, sfărâmate în subdiviziuni de rasă. O concepție a ei despre lume; îndrăzneala unei viziuni originale, a ei proprie, inventată de dânsa și opusă tuturor celorlalte mentalități. Turcii, după vorba lui Nietzsche, s-au întrecut pe sineși. Ei au dat naștere unui Dumnezeu al lor; unui Crist atotprezent, Mohamet, și au proclamat o evanghelie a lor, Coranul. Care popor modern european a mers atât de adânc în individualitatea lui și s-a suit atât de sus încât să aducă, la suprafața vieții acesteia de toate zilele, un Dumnezeu personal? Crist și Evanghelia lui vin de la streini, și cel mai înalt punct, pe care Europa latină l-a putut atinge în infinitul și obscuritatea sufletului omenesc, a fost zona unei biserici, nu un Dumnezeu, biserica papală; și ca act de divinitate tot ce-a putut face această cea mai puternică și mai savantă biserică europeană a fost să adauge infailibilitatea Papei și la dogma Troiței purcederea și de la Tatăl.

Se vede îndată pe ce plan adânc se găsește poporul turcesc, lângă evrei, egipteni și elini, și linia de la care încoace cultura universală purcede direct din Buda, Crist, Mohamet și Zevs.

Ib., p. 30.

*

Averile chiar mici, dezvoltă în oameni egoismul propriității, agravat prin egoismul de clasă; parvenitismul alimentează în special dezbinarea și separă cetatea celor foarte puțini de țarina celor foarte mulți.

Ib., p. 46.

*

În capul unei avuții, un om reprezintă și este singur un stat, cu desăvârșire independent și un stat în stat, un stat oriunde, fără să fie necesar ca unul din statele existente să-l acopere cu titlurile lui.

Ib., p. 154.

*

În istorie nu se socotesc decât actele, iar teoriile, oricare ar fi ele, fac impresia unui plânset, unor scrâșniri inutile, pe care un singur lucru se poate prinde de gloria vieții și a luptei: talentul.

Ib., p. 181.

*

O doctrină n-are puterea să nege realitatea și se modifică după ea; e slăbiciunea doctrinelor false față de realitate.

Ib., p. 182.

*

Fie că ataci, fie că aperi, fie că gândești în materie religioasă, curiozitatea divină este divină într-adevăr și omul, care o are și o ridică la importanța unui act permanent de speculație, nu e în nici un caz un om de toate zilele.

Ib., p. 218.

*

Dascălul meu și dascălul dumitale habar n-are că stilul e singura limbă a scriitorului și că stilul cuprinde și primează limba.

Ib., p. 264.

*

Ca să scriem, noi ne căznim să fim însăși ignoranța, și toată cultura noastră consistă în aprofundarea acestei dumnezeiești ignoranțe, cu care ne fălim. Abstracție de reguli, de datini, abstracție de literatură. Când scriem, noi nici nu facem literatură. S-ar zice că scriem și nu-i adevărat. Scrisul nostru e agricultură sau țesătorie. Abia de-ți trebuiește un plug sau un război. În vreme ce ni se strecoară rândurile prin degete, firul nostru plâsmuitor evocă sate de industrii. Ecouri de lăcătușerie, șuier de rândeale, zumzet de prisacă, lovituri abrupte de pietre cioplite, distilerie de păcură și alcool, locomotive, ocne surpate în întuneric. Cum să ne mai placă literatura și rețetele ei! Noi nu suntem «scriitori» și nici vom căuta să fim; pământul de hârtie al literaturii, noi îl străbatem ca o mocirlă, albă.

*

Cu condeiul tău să faci tot ce vrei, pentru că pe lângă uneltele blestematului dar de a macula hârtia, când ai cumpărat un condei aveai ceva de mai nainte și mai mult: talent.

Ib., p. 265.

*

Talentul îți dă dreptul la suprema aristocrație de a nu ține socoteală de nimic. Ascultă-mă pe mine, într-altfel nu poți fi, și de-a surda vei căuta sprijinul unei tradiții. Mizerabilă alianță: tradiția nu te adoptă bucuros decât atunci când ai trecut peste dânsa; sclavii nu cunosc mântuirea, făcută pentru stăpâni.

*

Tu trebuie să umbli ca un vârtej, în spirală. Să alegi tot ce se ridică de jos, cu tine și nu mai mult. N-asculta la geamul luminat cum se vorbește sub perdele. Vorbește tu cu vorbele tale, pe care le vei amesteca, le vei rupe și le vei anina de pana ta cum îți place. Bunul tău plac e legea esențială. Tu n-ai să te preocupi de altceva, de nimic. Bunul plac al tuberozei este să fie veninoasă. Bunul plac al lunii o face albă. Bunul plac al heleșteielor este stagnarea și al oceanului răzvrătirea. Și dacă vrei, pe aci prin prejur este stilul și este toată arta.

Întodeauna îngrijește ca munca ta principală să ți-o aperi cu arme sănătoase, pe care ți le vei pus din vreme în buzunare și cingătoare.

Ib., p. 266.

*

Luptele mari nu se dau pe un câmp de câteva leghe; luptele adevărate se dau în spațiul unei odăi, pe un teren cât palma – acolo se câștigă adevăratele victorii.

Ib., p. 269.

*

Lăcomia de câștig exagerat n-ar naționalitate.

Ib., p. 325.

*

În fața unui eveniment, pe lângă indiferența, todeauna condamnabilă, omul poate lua o atitudine de sentimentalism sau o atitudine de judecată. Sentimentalismul, la îndemâna tuturor, e zgomotos, simpatic și de cele mai multe ori inutil și ridicul. În luptele dinlăuntru sau din afară, sentimentalismul, covârșitor la suprafață, n-a putut să facă operă decât cel mult literară mediocră, nici să reziste forței de judecată, puțin gustată de mase și care în toate conflictele trebuie să aibe ultimul cuvânt.

Ib., p. 331.

*

E foarte greu să fii un patriot, e foarte greu să fii un creștin; a fi ceva anume întodeauna este greu, căci această acțiune de epurare a individului și de determinare într-un singur sens și punct cere puteri sufletești mari cu adevărat.

Așa că se explică victoriile unui singur om care știe ce voiește față de o lume întreagă care se agită și nu mai simte.

Ib., p. 332.

*

Argumentele care încep cu «dacă» și «parcă» sunt bune numai în literatură.

Ib., p. 347.

*

Până la societatea ideală utopistă, un popor și un stat trebuie să știe a întâmpina dificultățile ce ies din ascensiunea lui, din independența lui și să le primească hotărât.

Ib., p. 347.

*

Această cinste ne-a rămas, de-a înfrunța pe orișicine, nu în raport cu numărul tunurilor sale, dar în raport cu mărimea sufletului nostru.

Ib., p. 350.

*

Noi n-am avut timp să adunăm amintirile precise care fericesc popoarele mari în zilele lor de belșug, când sufle-

ul se caută și se aprofundează în tăcerea veacurilor singur – și, la urma urmelor, vom căuta să trăim și fără memorie și să atingem nivelul pădurilor de gândire printr-o aruncare forțată de ramuri către cer.

Ib., p. 377.

*

Dreptatea popoarelor e o dreptate de voință, fizică înaintea de toate, și nu poate să fie mărginită de datorii, atâta timp cât acestea pot fi doborâte cu armele, ca niște baloane.

Ib., p. 378.

*

În viața publică, individul e, în conformitate cu concepția dreptului, robul, până la ruină adeseori, și sinucidere, al angajamentelor luate.

Ib., p. 382.

*

Drumul unui stat și al unei națiuni nu poate fi oprit nici de o catedrală și nici de un tratat – numai să fie drumul bine tras.

Ib., p. 383.

*

Un scriitor român trebuie, bineînțeles, să scrie românește: pentru motivul practic că trebuie să fie înțeles; cine scrie datorește, de altfel, celui ce citește, această probă de respect, care nu poate fi împinsă până la adulație și lichelism. Dar tot fiind român, el va rămâne scriitor, putem să zicem artist. Or, ca scriitor, el are altă datorie, să scrie *altfel*, decât toți scriitorii, ceea ce-i evident greu de realizabil numai prin voință. Câți nu voiesc să fie străluciți și nu-s decât searbăzi și proști!

*

Limba tinde la calâpuri, scriitorul e chemat să le sfărâme, să dea cuvintelor orientările sale, să le *dozeze* cu fantezie, să cioplească din nou capodoperele, după pasul cugetării lui.

Ib., p. 388.

*

Solidar cum se găsește întodeauna cu sineși, un scriitor trebuie sau contestat în întregime, sau primit. Contestat, calitățile lui accesorii nu interesează; primit, valoarea lui predomină și atunci defectele nu pot fi înfățișate pe primul plan, din același motiv. Acestea, pentru calificarea criticii, nu a scriitorului, câtuși de puțin.

Ib., p. 389.

*

E obiceiul ca, îmbătrânind, oamenii să se sărbătorească. Alceva mai comun și mai compatibil cu vanitatea nu s-a găsit pentru recompensa lor că au primit să dureze. Noțiunea că durata reprezintă ceva mai mult într-un univers ce n-are altă lege decât scăderea, într-atât s-a falsificat încât o decrepitudine istorică atrage cultul, comparativ cu tinerețea, covârșită de fastul vechimii.

Ib., p. 392.

*

Politica înseamnă cel puțin socoteală, și această politică nu au făcut-o «marii patrioți».

*

De Rusia să nu spunem decât atât, că tendința noastră fiind culturală, spre Asia n-are lumină.

Ib., p. 396.

*

Un popor, chiar dacă păcătuiește, are drepturi la respectul individualităților prizoniere într-un corp social anesteziat de descântece obscure.

*

Placiditatea publicului nostru e mai mare decât facilitatea lui de a se simți dezonorat și de a reacționa. Poate că de aceea și suntem un popor de surtucari care nu credem în nimic și primim excesul de bine și de rău cu indiferență.

Ib., p. 409.

*

Muritorul vulgar care trăiește în solda penibilă a naturii, salariat cu două mese pe zi și cu o ședință de somn,

supus legilor, ordonanțelor și regulamentelor, respectuos față de gloriile Finanței și ale Proprietății, bolnav de stomac și de nervi, încărunit fără vreme, însurat în rândul lumii, cu copii, cu polițe și cu funcțiune precisă pentru ieșirea la pensie – citește Sfânta Scriptură ca o consolare supremă.

Ib., p. 433.

*

Persoana lui Iisus din Nazaret reprezintă răzbunarea universală a insului robit în meschinăria socială și împovărat de admirabilele stupidități ale naturii. În ființa sacră a Mântuitorului bat năzuințele omenirii neputincioase.

*

Cuvântul Evangheliei aduce iluzia tare că omul a putut tot ce a voit într-un moment al veciei și făgăduiala că el nu e destinat unui jug perpetuu, de convențiuni și instincte. Deopotrivă îngenunche la crucifix și Napoleon și Stan al Paraschivei.

Ib., p. 434.

*

A zugrăvi și a cânta nu este știut de orișicine, poți fi un cetățean însemnat în țara ta, fără paletă sau arcuș, și tabloul și unealta răsunătoare, ca să grăiască, au nevoie de catacomba muzeului și cripta sălii de concert.

*

Muzica e voce care vine, pictura e o clipă ce s-a dus – amândouă ghicesc ceva din eternitatea înaltă a intuițiilor de peste viață și înfățișează atitudini mari, înghețate.

*

A scrie este a trăi, de când actele cele mari și cele mici ale vieții au apucat drumul cel alb al hârtiei, depănată, lactee de rotativă – de când, ca o șoricărime trandafirică, omenirea forfăie într-un iremediabil univers de foi volante, broșate și de cartonașe.

Ib., p. 436.

*

Scrisul e un ciur subțire, prin care se pierde și cea mai bogată făină, fără meșteșugul aglutinării potrivite. Întinderea unui text, ponderea reală a unei gândiri, diviziunile și dozajul, contrapunctul, cheia de boltă a unei compoziții sunt noțiunile absurde însă sigure ale scriitorului înăscut. Un text se croiește ca o jiletă și o carte ca o manta: pe măsură. Pedagogii și conducătorii sunt vinovați de altceva: că nu se completează cu câte un ... inginer.

*

Un manuscris se spală ca o batistă. A înfrunta nepregătit hârtia e un păcat împotriva Sfântului Spirit, care se răzbună. Pergamentul va fi întrebuințat cu temere și economie, ca un lucru sacru: nu trebuie să te joci cu jertfa omului care-și leapădă cămașa și face dintr-însa foi albe de piatră.

Ib., p. 437.

*

Momentul când ți-a murit o speranță se aseamănă cu zborul scoborât al unei păsări din colivia cu șoimi și licurici, străbătând universul în parcurs diagonal. Ea nu a murit; a scăpat alburie în văzduhul albastru, pe care îl țivește. O urmărești ocolind, pornind, trecând și reintrând în codrii depărtați, stârnitorii vârtejelor de farnece și iluzii. Speranțele nu pot muri decât la figurat.

Moartea, singura moarte, e moartea surâsului, moartea privirii, moartea mișcării, încremenirea fizică definitivă.

Ib., p. 444.

*

Atâta timp cât nu putem face viață și afla sigur ce este viața, suntem reduși să-i dăm târcoale cu smerenie și cu mirare – și nici un drept, nici o justiție nu are voie să o depășească, pentru nici o credință.

Ib., p. 447.

*

Cine nu pune preț pe câine, nici pe om nu pune preț, prețuirea pornind de la cel dintâi spre cel din urmă.

Ib., p. 449.

*

Urciorul cu frumuseți distilate rămâne proprietatea unei divinități recunoscute, care trece când vrea și unde vrea, în cuprinsul nopții, și pune, dacă binevoiește, o picătură în călimara scriitorului de silabe.

Ib., p. 468.

*

Agentul viu din orice manifestare este viața.

Ib., p. 480.

*

După cum tifosul răspândește tifos, literatura generează literatură.

Ib., p. 487.

*

Popoarele care au făcut o istorie au crezut și cred. Mai lesne se altoiește o idee pe cugetul muncit de o preocupare mistică decât mentalitatea brută a unui popor străin de contemplație și controversă. Dacă poporul francez nu era catolic, nu putea să fie nici republican și marea revoluție s-ar fi ivit pentru întâia oară cu o sută treizeci de ani mai târziu, la ruși, popor necivilizat, însă mistic, în stare de o jertfire de sine spontană și monahală.

Ib., p. 489.

*

Substanța spiritului religios este credința, dar și vehemența.

*

Dintre toate instituțiile, aceea care este obligată să rămâie permanent gingașă și fragedă este biserica.

*

Preoții au datoria să nu pară niște funcționari și mai târziu niște pensionari. Ei păstoresc, în principiu, patimile, zborurile, avânturile, dragostea și mila. Ei nu se pot învechi fără primejdie, alături de aceste izvoare frământate și noi.

Ib., p. 482.

*

Omul nu este un stâlp țeapăn, ca să-și repete zilnic atitudinea din ajun, omul e o eroare orgolioasă care se corectează progresiv, o balanță în legănare, căutându-și cu acul polul mobil, fără să-l găsească precis.

Scrieri 40, p. 40.

*

Este sigur că metoda prieteniei și blândeței, pe care orice guvern o datorește publicului, dă rezultat. Reducerea și a impozitelor și a severităților la putința omului de treabă care-i publicul, bun platnic și cinstit în marginea mijloacelor lui, face din contribuabil un asociat al statului și nu un adversar, exploatat la exasperare – și cifra încasărilor în regim ordonat este mai mare.

*

Meșterul Manole nu e un arhitect care asigură temelia catedralei, zidind-și într-însa, descriptiv, nevasta. Meșterul Manole este fiecare creator de artă și acțiune, fiecare zămislic și întemeietor, care trebuie să îngroape în efortul lui tot ce are mai scump: nu se poate viață nouă fără jefă. Arta e o muncă de imperfecțiuni și de lupte, o revoltă, un război: trebuie să moară ceva ca să renască viața înăbușită aiurea, în opera săvârșită.

Ib., p. 61.

*

Artistul, ca și omul de știință, e un brigand, un devastator, un turburător de linii, un adversar al repaosului mulțumit, pe care îl neliniștește, îl agită, îl frământă, cu singura nevoie de diavol sau de sfânt, de a-l primeni: această atitudine trebuie plătită cu sacrificiul. Artistul e un monah și arta o pusnicie.

Ib., p. 62.

*

Biblia poate constitui singură o educație integrală pentru un artist și în același timp un izvor de inspirație delicat și tare.

*

Biblia rămâne încă, afară de Homer, lectura principală, nu a omului care vrea să se joace, dar a omului care vrea să gândească, ceea ce-i totuna, cea mai vie rugăciune fiind cugetarea. Îndată ce simți trebuință să te exprimi, lectura Bibliei este cea mai indicată. Condensate în literatura biblică se găsesc toate formele literare care se nasc în două sute de ani și forma fundamentală a simplității aparente.

Ib., p. 83.

*

Unui asfalt bine întreținut și unei poliții ideale, trebuie să le preferăm în toate vremurile o inimă simțitoare, care mântuiește pe om de păcatele cele mai multe.

Ib., p. 86.

*

În dragoste și poliție declarația e marele început: tocmai pe urmă vin căsătoria, noaptea conjugală, copiii, procesul sentința, temnița și celelalte.

Ib., p. 155.

*

Pentru generalități și noțiuni, unirea românilor laolaltă e un eveniment mai mare decât toată istoria laolaltă.

Ib., p. 172.

*

Să te ferești întodeauna de muți; limba le stă, dar mintea la trâncănește. Un mut, ori e prost de tot, ori e deștept de tot.

Ib., p. 252.

*

Bărbatul politic fără vocație e bun de vodevil, ca și bărbatul înșelat.

Ib., p. 312.

*

Rotativ sau plan, tiparul e un vasal al condeiiului muiat în cerneală, neasemănat mai însemnat, în ceea ce privește expresia valorilor intelectuale, decât tiparul. Invenția feni-

ciană a semnului scris, cu mâna făcută pentru culesul fructelor și apărare, este esențială.

Ib., p. 438.

*

Părerile diametral opuse în același cap dezorientat trădează cât de colo pe amator, pe farsor și pe aventurier.

Ib., p. 471.

*

Calitatea de rus a dat todeauna, în contact cu civilizația, un precipitat de sânge. Ea împărechează doctrinele culturii europene, potrivită pe instinctul Fiarei din Urali, ca o mască de inocență cu tâlhărie.

*

În politică, rușii au creat asasini cu principii, în toată gama socială și agenți de poliție secretă; imperiul ortodox era guvernat de Ohrană; imperiul ateu e stăpânit de Cekă. De la Kropotkin și Bakunin până la Pobiedonostev și de la el până la Dictatorii și Regizorii consecutivi ai regimului comunist și ai Internaționalei acestuia, și Biblioteca și Catedra și Crucea și al treilea Testament, care-i *Capitalul* lui Marx, au fost inundate cu sânge. Rușii guvernează, cred și gândesc exclusiv cu sânge. Credința religioasă a dat la ei, în timpul științific și cartezian al Europei, pe Rasputin. Naționalitatea de ruși a lui Tolstoi și Dostoievski nu schimbă nimic din caracterizare și nu justifică nimic; completează dimpotrivă și întărește.

Ib., p. 494.

*

Revărsările Asiei, care au impus vechilor europeni concepția socială a robiei și a lumii barbare, jugulată pe timpuri de civilizația albilor fără pomete de cinocefal, se reeditează în forme intelectuale. Asia s-a pervertit prin tipar și idee. Dacă asaltul pe care îl încearcă din nou poartă numele socialismului european, în steagul roșu se apropie de Elada, învelită, fiara vânată de carabina europeanului pe câteva latitudini.

*

În Bărăganul zoologiei hiena, șarpele și pasărea de pradă nu se pot înțelege cu omul, decât prin zăbrelele unei colivii și prin ochiul de sticlă a unei cuști.

Ib., p. 495.

*

Parcă din toate schițele de tragedie, multiplicare de rotativa vieții, nici una nu-i atât de urâtă și de jignitoare ca sărăcia bătrâneții, două mizerii împărecheate – mâna bătrânului întinsă, șoapta bătrânei la ușa teatrului și a restaurantului, sinuciderea la optzeci de ani a bunicului, trivializat de existență și ofensat de oamenii noi.

Ib., p. 527.

*

Bunăvoința și mila sunt lăncile cu care se pierde o biruință și terța persoană sau autoritate nu ia în seamă jocurile anonime și legalitățile mediocre.

Ib., p. 537.

*

Nefericirea materială – care-i cea mai penibilă dintre nefericiri – vine de la dezorganizarea individuală. Mizeria cea mai grea nu aparține salariului cel mai mic ci risipei de chibzuință.

Scrieri 41, p. 47.

*

Ți-aș face mărturia uneia din suferințele mele de incultură. Nu știu nici nu pot să cânt, invidios și pe curcanul din băătăură, care își începe todeauna bâlbâirile lirice pe același ton, exact. N-aș putea să o numesc precis nota tonului acestui senior umflat, în veșminte de Louis XIV, mândru de picioarele lui și care poartă evantaiul la spate. Am identificat-o și o controlez cu o furculiță. Odată, când se îngâmfa din pene arnăutul curcilor albe, furculița căzând a vibrat ca un diapazon. Am dedus că două sunete reprezintă același punct de portativ dacă trec unul prin celălalt de-a dreptul și dacă se suprapun.

*

Probabil că mijlocul de a percepe ce spune muzica, prin figurație grafică, e barbar și face parte din seria vorbirii pe nas. Am cunoscut un om care cred că răsuflă pe urechi. De câte ori îi fac o întrebare, el are nevoie, ca să pornească, de câteva preparative mecanice ale instrumentului verbal ca un automobil, deși nu-și pune dialectul în funcțiune înainte de a scăpa, ca printr-o lovitură de pistol, de un prea-plin de aer, păstrat undeva în sistemul respirator. Nările-i sunt imobile și gura rămâne strânsă. L-am căutat dacă n-ar avea, subț guler și cravată, pe beregată, o gaură, două, trei, de flaut. Nimic. După ce începe, el răspunde mult, și trebuie lăsat să se exprime neîntrerupt, ca să nu aibă nevoie de o nouă pregătire de dampf, ca un cimpoi, care ca să se umfle pentru joc trebuie dezumflat întâi de resturile amorțite ale cântecului precedent.

Graiul lui trece prin infinite gorgoane împrumutate de la un sistem complicat de supape și glande și de bășici orânduite pe clapele armonicii lui interioare, și care i se desfac între silabe. Elanuri dogite de flașnetă parcurg tangential cuvintele, și o sumedenie de intonații false caricaturizează vocala și oratorul. Ca să scoată mai iute vorba el strânge pumnul, strănută, trânteste piciorul sau se întoarce chinuit pe solduri, dansând o dificultate.

Dar omul grăiește, izbutind să fle gramatical și logic. De ce n-aș putea eu să iau cunoștință de melodie cu ochiul, și ascultând cu auzul să gust muzica pentru schema ei în zigzaguri, inele și curbe?

Ib., p. 117.

*

Sunt un muzicant detestabil, recunosc, dacă mă emoționează robinetul de apă, din care pică boaba lichidă la intervale. Ea poate să evoce ochiului meu perspective, adâncuri abrupte și creștete grandioase. Mi-a troznit un raft cu cărți și am văzut fulgerând instantaneu o lumină, până în Paradis. Cum crezi că mi-a fost relevat sensul Psaltirei, pe care mă sileam să o înțeleg pe căile de intelect? Scăpărând un amnar în Pădurea Cobia ca să iau foc în lulea. Însă mi-ar fi cam cu

neputință să transport sensul meu în priceperea dumitale. Vezi? Cam aci stă lacătul înțeleșurilor: ți se descuie ție ușor, și stă în mâinile mele închis ca o piatră.

Orchestra mea e vulgară, însă variată. Nu știi cât mă predispune să visez scurtul vâjâit al coasei, aruncată ritmic în trifoiște și târnul trăgănat, purtat pe drumul de nisip. O panoramă de basme se desface în forme de sidef moale, evolute vaporos, și zarea se zugrăvește cu sunetul de schit al unui clopot, venit nu știu de unde. Cât privește bătaia de noapte, a orologiului din creștetul casei, de douăsprezece ori, chemarea ei mă tulbură și mă descompune: aș lua din pod un geamantan și aș fugi, rănit de o dorință medievală.

Ib., p. 118.

*

Într-o după-amiază sumbră era la mine povestitorul Ion Vissarion, care trăiește cu zece copii, în brazdele plugului și între vacile lui și crede la țară în metempsihoză. Când vorbea el, se lăsa de noapte, și prin ploaia de înmormântare, urzită în peizaj cu întunericul, ascultam lătratul sufocat de spații al unui câine. Vissarion spunea că într-altă viață a visat că-l chema Vasile și că era preot într-un sat din Argeș... Mă uitam la el cu un ochi. Căutând satul călare a găsit o biserică veche, în care slujise într-adevăr odinioară odihnitul întru Domnul popa Vasile.

*

Nu puteam să glumesc. Am rămas într-un cot pe masă, singur. Nu mă miră nimic și nu tăgăduiesc nimic, poate că totul întodeauna e adevărat. Ultimul meu proiect este să mă reduc, să mă înec în mine și să ajung cel mai prost om de pe lume, dar, știi, un prost adevărat, de la alfa la omega, un total...

Se iscase tocmai vântul, un uragan care a luat o tinichea de pe undeva și a învărtit-o în văzduh. Ce să-ți spui? N-am auzit muzică mai frumoasă la Beethoven. Dar de ce-l citez pe Beethoven? Nu-mi aduc niciodată nimic aminte din el... îmi trebuie un comparativ literar. Dar când îl ascult mă asaltează o herghelie de jivine speriate cu capete de oameni și atunci îl compar și pe Beethoven cu Bach, de care iar nu știu nimic până ce nu-l mai aud.

*

E admisibil să pricepi așa? Cum înțelegi dumneata, muzicantule, lucrurile astea și muzica? Știi ceva mai mult ori te zbați în nemărginire? Eu dacă m-am apucat să scriu n-am căutat nici nume nici prețuire. Am vroit să-nvăț ce am aflat, și ca să învăț mai bine științele mele noi le-am repetat cu creionul, și repetând le-am dichisit, ca să mai scot, dacă se putea, și ceva peste ce învățasem.

Cer să-mi răspunzi ce e muzica, pentru dumneata. Însă te rog să mă ferești de tehnicitate și savanterie, și să cauți să-mi dai extractul adevărat, alcaloidul precis.

Ib., p. 119.

*

Din orologiul unui turn nici tehnicitatea epocii nu poate să facă un ceasornic de buzunar, o brățară la încheietura mâinii sau o jartieră cu cadran

Ib., p. 124.

*

Ești național prin ceea ce are mai veșnic și mai propriu naționalitatea: prin limba pe care o scrii și pe care nu o scrii ca un plagiat.

Ib., p. 173.

*

A te fuduli că-ți iubești țara, de care te leagă placentar un cordon sufletesc incoruptibil, este o tristă fudulie.

Ib., p. 229.

*

Un lucru, la care nu colaborează veacul și întâmplarea, lăsat în voia spiritului logic și inductiv se dizolvă, când puterea de a voi înfrânge elementul subtil și absurd al potrivirii și oportunității.

Ib., p. 351.

*

Există o limbă suplimentară la toate limbile vorbite, cu o gramatică de fantezie și cu o sintaxă de moment; o limbă în care ajungi să te înțelegi cu orice soi de european: limba

cuvintelor internaționale de etichete, de cale ferată, de poștă, telefon și telegraf. Amplificând graiul cu gestul și jocul figurii, poți face sute de kilometri cu un străin și te descurci din ce în ce mai bine. De pildă, pe două mii de kilometri de tren și mai cu seamă în tren de «persoane» ajungi să înveți treizeci la sută dintr-o limbă pe care nici nu o știai.

Ib., p. 447.

*

Singure vânturile și poezia se bucură de privilegiul halucinației și al hoinăritului pretutindeni, gratuit și fără scop. Poezia e o activitate de lene. Ea doarme, tot ca vântul, și când umblă tiptil și când aleargă: e o lumină oarbă, a ochilor închiși, cu visul de dinăuntru.

Ib., p. 453.

*

O sculă sau o mașină ating perfecțiunea când își îndeplinesc exact și un scop tehnic dar și două condiții practice: ieftinitate și durată.

Scrieri 42, p. 15.

*

Ce-i scrisul ăsta? O taină?

Este poate și taină, dar ceva, cumva, este orișicum. Oameni foarte inteligenți și instruiți, unii mari oratori, deprinși cu mânuirea vorbelor și a ideilor, n-au putut să treacă nimic pe blestemata de foaie albă — ori dacă au izbutit să acopere pagina cu slove și ai citit-o nu le-ai mai recunoscut nici inteligența, nici erudiția, nici talentul.

*

Din faptul că unii scriu frumos fără să știe, și că alții, pregătiți de școli și de învățătură, nu ajung să ducă la capăt o frază ca lumea, s-a conchis că scrisul ar fi un talent și că el s-ar fi născând o dată cu omul, ca mireasma cu floarea. Într-adevăr, de ce busuiocul are parfumul lui și sarea gustul ei?

*

Scrisul nu-i todeauna, totuși, un har, care nu se știe cum vine. Contrariu decât s-a spus, de multe ori el e și

rezultatul unei încordări de voință și al unei încăpățănări. Nu se face poate operă genială numai prin hotărârea de a scri, dar câte scrieri se pot bucura de asemenea calificativ, variabil de la minte la minte și de la o epocă la alta? Nouăzeci și ceva la sută din tot ce se scrie nu sporește nici sufletul nici conștiința deosebit, dar ține loc de ceea ce nu se poate scri și tipări todeauna, ca un tutun mai ieftin, fumat în locul unei havane.

Ib., p. 27.

*

Cititorului deprins cu cartea îi trebuiește lectură și lectura, una din cele mai inocente patimi ale omului, satisface o trebuință. Timpul nu e pierdut în deșert – și din orice lectură, cât de neînsemnată, cititorul tot se folosește cu oarece.

*

De regulă, cei mai mulți cititori sunt târați de curentul povestirii și scapă din vedere cuvintele și frazele care fac povestirea: meșteșugul. A citi cu creionul în mână e un bun procedeu de ucenicie.

*

Jurnalul personal e cel mai bun dascăl al cititorului care dorește să scrie. El îl învață, pe încetul, să se rotunjească, să caute și să descopere cuvintele trebuincioase, mai bune decât altele, mai puțin corespunzătoare cu gândul, să mlădieze fraza, să poată porni și să poată sfârși o povestire. Toată greutatea este să știi cum să începi; după ce ai început să știi să continui, iar după ce ai continuat, să știi să sfârșești.

Ib., p. 28.

*

Florile sunt primul alfabet, pe care au șase ani timpul să-l învețe copiii și să nu-l mai uite niciodată.

Ib., p. 43.

*

Bucuriile adevărate, ca și durerile adevărate, rămân necunoscute.

*

Acolo unde nu ești, e todeauna mai bine.

Ib., p. 45.

*

La drum, și între oameni, necum între copii, se urzește o colegialitate ca între fumători, care, fără să se cunoască, își aprind țigările unii de la alții și se salută colegial.

Ib., p. 46.

*

Să-ți placă mai mult robia decât libertatea e o concesie făcută lipsei de încredere în puterile tale și un funcționarism moral de perpetuă subalternare.

Ib., p. 159.

*

Cine dintre oamenii care urmăresc, pe lângă o viață de toate zilele mai bună pentru sine, o viață mai dreaptă a toată lumea și un filigran de spiritualitate în maculatura ei, nu a visat o înfrățire egalizatoare? Cine nu a visat o lume, o altă lume? Unii au și elaborat-o tehnicește și au crezut că pot să înghețe viața într-o teoremă etern legală și să imobilizeze frământarea într-un calâp. La fiecare cincizeci de ani s-a prezentat câte un alt model cu aere de durată. Ce poate fi mai efemer?

Ib., p. 161.

*

Omul moare în toată civilizația «ca un câine», după ce a putut să-și închipuie că trăiește ca un arhanghel.

*

Omul e o scânteie care se stinge de cum s-a iscat: foc absurd al secunde.

*

Între aparențe, omul își alege adversarii dintre oameni și întâiul lucru ce-l supără e inegalitatea materială. Inegalitatea de valoare îl supără mai târziu, când a învățat să o deducă: atunci o tăgăduiește și râde ca să nu plângă.

*

Într-o natură în dezordine, și conservându-se numai esențial, cu disprețul de individ și de tot ce încropește la suprafață pentru ascunderea potecilor inferioare, omul e vexat de neregulile ei și trăind aspectele crede că dacă le schimbă perspectiva corectează legea neînțeleasă. El vrea ordinea, pe care natura o ironizează, fără să polemizeze cu el, lăsându-l să se descompună pe măsură ce s-a organizat.

Ib., p. 162.

*

Perfecțiunea e un ideal neîmplinit niciodată, dar stăruința în linia ei îi dă scriitorului, care nu se îngâmă și nu se mulțumește cu prea puțin, certitudini și mărginiri clare, mai mulțumitoare decât o încununare cu flori de hârtie.

Ib., p. 200.

*

Gazetarul trebuie să fie viabil și să suradă ca un chelner.

Ib., p. 220.

*

Un cuvânt e un portret, nu numai semnul unei idei.

*

Cerebrală sau numai sentimentală, emoția e o condiție a operei intelectuale și, fără emoție, consecința credinței în lucrul mâinilor tale nu ar fi nici muzică, nici literatură. Emoția matematicianului sau a unui astronom e de-o natură deosebită de a romanului cu peripeții, dar ea însoțește și descoperirea învățatului, și lupta, și rugăciunea. S-ar putea spune, poate, că emoția e o însuflețire mai înaltă ca starea de sufleur brut, o modalitate de har.

Ib., p. 225.

*

Oamenii sunt comozi. Ridică din sprânceană dacă aud ceva nepotrivit cu tihna, cu siesta, se întorc pe partea cealaltă și continuă somnul, mai căscând o dată.

*

Oamenii ruginesc ca lacătele vechi. Încuiate, nu se mai desfac și căscate nu se mai prind în belciuge – și se leapădă de chei numaidecât.

*

Obişnuieşte-te să te duci des în librării și la anticari: acolo poți răsfoi în voie și poți culege ce-ți place. Tot ce trebuie este să te împrietenești cu litera de aproape. Ziarul te învață puțin, cartea te învață totul.

Ib., p. 291.

*

Între scris și închinăciune nu-i o deosebire prea mare și a gândi e adeseori sinonim cu a te ruga.

Scrieri 43, p. 38.

*

La urma urmei, presa e o prelungire a literaturii, însă cu subiecte cotidiene. Un subiect de ziar e un lucru petrecut și verificat. Presa e ziarul și ziarul oglindește realități obiective. Dă știri, cu sau fără comentarii, care pot să lipsească. Cum să nu fie libere stilurile, de vreme ce ele sunt opera vieții. A le opri este a zăticni viața și adevărul, care-i fotografia faptului petrecut.

*

Presa politică, de idei, de doctrine tot presă e, dar de altă natură. Libertatea ei condiționează un echilibru și scutește de clandestinism. Rolul politic al presei e și mai însemnat prin aceea că ea confruntă zi cu zi ineleganta abatere de la idealurile proclamate și contribuie la stabilirea moralității naționale. Contrastul dintre ce spui și ce faci, dintre sacrificiul propovăduit și opulența personală, dintre sărăcia plebei și belșugul jignitor al unei clase conducătoare nu trebuie ascuns fără primejdie colectivă. El a dat în închiziție reforma, revoluțiile și suferințele istorice ale popoarelor celor mai multe.

Ib., p. 53.

*

Cui nu știe să moară frumos, i se acordă o viață mediocră și inutilă.

Ib., p. 63.

*

Opinia altora e superfluă și fără temei și ea folosește numai vanității, care se umflă cu aer gol, ca un cauciuc, nu durează la drum lung și crapă tocmai pe o înălțime cu prăpăstii, de unde mașina fără frână o ia vertiginos îndărăt și te dă peste cap.

Ib., p. 84.

*

Definiția libertății e cea mai simplă din toate definițiile cu putință: să nu-ți fie ușa încuiată pe dinafară și păzită. Cu ușa slobodă ai putea răbda închisoarea toată viața, ca o binefacere de vacanță, ca o vilegiatură.

Ib., p. 86.

*

Întâmpinarea cu vorbă bună, dimineața, face bine la suflet. Cei care se scoală și înjură, umblă și înjură, muncesc și înjură, sunt năpăstuiți dimpreună cu toți ai lor. Lucrul bun se face cu cântece și voie bună.

Ib., p. 95.

*

Prudența parcă reprezintă un grad de trivialitate mai mare decât lașitatea. Mai toate acțiunile, ca și atitudinile pasive, sunt fructul cu viermi al sentimentului de prudență.

Ib., p. 103.

*

Idioția e o materie primă, supusă, ca păcura, rafinajului succesiv pentru obținerea unui succedaneu care merge până la incolor și volatil, urmând, ca și victima ei, inteligența, toate operațiile menite să o derive pe o continuă tangentă în zigzag.

Ib., p. 107.

*

Vorbind o limbă anumită, care-i și dacă și latină, nefiind nici una din toate acestea și având caracteristicile ei vizibile *grosso modo* pentru toată lumea, poporul nostru e un derivat evoluat până la individualitate. Nu cunoaștem misterul care prezidează la formarea unei limbi, dar de vreme ce misterul obscur a găsit necesară limba deosebită, însemnează că și neamul acelei limbi se deosebește de toate celelalte.

Ib., p. 114.

*

Patria e aceea în care te grăbești să ajungi în viscol și furtună și cu icoana căreia îți place să te înșeli și să te minți.

Ib., p. 131.

*

Frumosul nostru e pătat și chinuit, și frumusețea cere sânge și jertfă pretutindeni: în artă, în viață, în credință. Fără tragedie, nici comicul nu pare deplin. Unde-i om, e dramă. O durată de om, permanent senină, e o priveliște de confecțiune pe mătasea unei cutii cu bomboane. Asemenea frumos e *joli*, adică drăguț cu sensul de nostim. Statuara nu a făcut niciodată drăguț, arhitectura de asemeni, nici poezia. Homer e frumos pentru că doare. Iisus e frumos pentru suferință. Artele drăguțului și ale nostimului sunt ale unor artiști destinați să fie frizeri, să întoarcă elegant un scârlionț, să decoloreze o chică și să o vopsească în culoare antagonistă.

*

Frumosul bărbatului ține de spirit, al femeii de cruzime, de agresiune, de luptă, cu toate că bărbatului îi place să-și deearnă nobilul titlu de viteaz și să creadă că biruie când e întodeauna biruit.

*

Femeia e un comprimat trandafiriu al naturii, cu vastele ei primejdii de frumusețe, viscole, cutremure, uragane, incendii.

*

Nici o bătălie nu e mai frumoasă și mai profundă ca trânta omului de laborator și de spital cu infinitul minuscul.

*

Rugăciunea e un spectacol frumos. Ca să fie ceva frumos, trebuie să fie viu și surprins într-un moment al depășirii de sine ori să reproducă șarjat pentru accentuare, lucrul viu, ca *Marsilieza* lui Rude, săpată în piatra Arcului de Triumf al lui Napoleon.

Ib., p. 136.

*

E frumos baletul: femeia făcută fum, făcută torent și cascadă, făcută himeră...

Ib., p. 137.

*

Dragostea de Dumnezeu se plătește cu sentimente, din care recunoștința nu e cel mai neașteptat.

*

Ne uităm la ceruri și veacuri cu ce avem și noi: în lipsă de piatră și vârfuri gotice, cu cărămidă.

*

Când un lucru de seriozitatea bunăvoinței creștine e luat în glumă și derâdere, și cuvântul dat e de repetate ori călcat, situația începe să displacă și să semene cu o nescotire și jignire a generozității sânelui care te-a primit.

Ib., p. 172.

*

O chitanță la om e ca un păduche la subțioară.

Ib., p. 184.

*

La orice epocă din istorie, Roma catolică a fost prezentă pretutindeni.

Ib., p. 186.

*

Depășirea de sine e disciplina comună a educației romane.

Ib., p. 187.

*

Pe Dumnezeu îl îngroapă belșugul și-l scoate la iveală sărăcia, rând pe rând uitat și adus aminte.

Ib., p. 220.

*

Banul nici nu pute, ba și vorbește și scrie.

Ib., p. 231.

*

Oricât de scepticizat de durată și de forme, omul e incapabil să-și curețe viața, ca un pahar. Îi e greu să se despartășcă de un prieten oscilant, de un tablou, de un bri-ceag, de o gumă de șters, și de semnul care a fixat, ca un balon săcâit de sfoara lui legată într-un trandafir, o din ce în ce mai vagă amintire.

Ib., p. 271.

*

În literatură, ori ești ori nu ești. Nu încape nici o concesie. Numai în comitete și clanuri, din motive de parvenire personală, copiii și pensionarii condeiului se învâluiesc de fumul de tămâie unii pe alții, valabil reciproc în strânsură.

Asinus asinum fricat: măgarii se scarpină, frecându-se între ei. Pe măgari îi pișcă musca: cerebrii sunt ciupiți de gărgăunele autorității.

Ib., p. 291.

*

Istoria poporului românesc e cel mai incredibil document. Ori de câte ori ne cuprinde necazul că rămânem tot îndărăt, avem obligația să ne consolăm cu trecutul și, fiindu-ne groază să nu ne fie rușine de el, dacă am fost în stare, îndată ce ne-am oprit cirezile și turmele la loc mai liniștit, să dăm o elită a minții și să ne ridicăm limba la nivelul căpătat în milenii de literatura altor popoare.

*

Civilizația noastră e strict interioară. În pribegia lui de todeauna, valahul a fost singur cu Dumnezeu și neputând zidi temple și columne și-a construit pe fluier și grai un suflet generos, cruțător, echilibrat și ceva, pe care noi îl numim cu un cuvânt înalt și făcut de noi: omenie, fără echivalent în nici o altă limbă. Ca să ne cunoască valoarea de civilizație, lumea trebuie să ne adâncească. Morminte spoite și crestate cu aur sunt peste tot locul, unde oamenii au avut vremea cu ei, dar n-au omenia noastră. Călea către stele și către tipul omului definitiv, care nu-i chiar «übermenschul» lui Nietzsche, cu cruzimile lui, trece prin suflețe, nu prin autostrada cu lampioane.

*

Monumentele civilizației noastre nu se văd: sunt ascunse, dar au, unele, patru dimensiuni...

Ib., p. 297.

*

Universitățile au creat cuvântul «semidoct» pentru suficiența savanteriei insuficiente. Oricine e mai doct sau mai puțin doct, comparativ cu vecinul lui de treaptă și semidoctismul parcurge scara insuficiențelor progresive și regresive de sus până jos. Deșteptăciunea se întrece cu tâmpenia și amândouă dau semidocti cu duiumul.

Ib., p. 304.

*

Scrutarea unui text în afară de sensul de corectitudine și de frumusețe a stilului dă în rătăcire și face dintr-o icoană șlefuită un capac de oală, trecut pe plită de pe o cratiță pe alta.

*

Sunt zece mii de înțelesuri într-o ediție de zece mii de exemplare, epuizate la zece mii de cumpărători.

Ib., p. 325.

*

Un scriitor concentrat lasă pe dinafară reducerea la același numitor comun, socotește majoritatea locurilor

comune de gândire știute și înțelese și eliminând notele, numerotările, trimiterile, explicațiile, neconforme cu linia stilului, se bizuie pe simțul de cultură generală a cititorilor lui.

Ib., p. 326.

*

Verbele au portretele cele mai caracteristice, și de multe ori verbul neregulat dă mai multe aspecte ale unei idei motrice, văzută din față, din stânga, din dreapta, din spate, culcat, ridicat și în *raccourci*, după mod și după timpul din mod.

*

Prepoziția, conjuncția, exclamația sunt niște foarte interesante miniaturi ale terminologiilor, ca și sufixele, prefixele, eufonicele, evocatoare de articulații, șuruburi și piulițe, de mărgеле, de bijuterii, de gângănii versicolore.

Ib., p. 353.

*

Portretul unui cuvânt se definește mai subtil prin influența cuvintelor alăturate de el și dimprejur, crește sau se micșorează în volum. Ritmul frazei îi adaugă un sens mai lung și un ecou, îi dă drumul sau îl frânează. În stil, care-i o construcție de pietrificare și unitate interioară, cuvintele toate fug unele după altele și se prind, imaginile se între-intercalează și se derivă, în imaginea mare, în peizajul frazei, care le cuprinde și le anulează pe toate. Sunt fraze ca niște câmpii întinse, fraze ca marea în mișcare, fraze grădini, fraze prăpăstii și fraze păduri.

Ib., p. 354.

*

Întâia gravă preocupare după ce ai învățat să te îndoiești de tot ce scrii, este să cauți perfecțiunea, pe care n-ai s-o ajungi desigur niciodată, dar pe care trebuie s-o urmărești neîntrerupt, cât îți durează firul, cu tenacitatea păianjenului nemișcat în mijlocul panopliei lui de mătase.

Ib., p. 381.

*

Te-ai întrebat câteva sute de ani ce poate să fie lucrul acela impalpabil și diafan: talentul? E dragoste, prietene. Dragostea face și copiii frumoși, dar și poemul frumos, cartea frumoasă.

Ib., p. 382.

*

Trăiește multe cine durează mult.

Ib., p. 424.

*

Oglinda vieții unui popor, a însușirilor, a psihologiei, a valorii, a personalității lui comparativ distincte, o dă mai ales folclorul. În spontaneitățile și sinceritățile lui, folclorul e biblioteca și muzeul manuscriselor, cărților și industriilor ivite după multe timpuri trăite, în cotidianul dintre răsărit și scăpătat.

*

Suntem un popor care cântă și surâde, surâsul fiind floarea de mac a tuturor buzelor carminee ale fetelor noastre. Zadarnic ai căuta posomorârea și încruntarea la noi; surâsul e al țării întregi. România nu surâde în hohote zgomotoase. Ea zâmbește ca și peisajul ei, și surâsul e al naturii întregi, trecând în graiul și literatura orală.

Ib., p. 439.

*

Popoarele au început să cânte de când s-au născut. Au cântat din unelte și din cuvinte. Scriitorii, neavând alte instrumente decât condeiul, pun să cânte cuvintele pe care le aleg cât mai frumoase și cât mai apropiate de dragostea noastră de oameni și de popor.

*

Literatura și mai ales poezia, care e literatură concentrată, sunt cântece ale inimii pentru mângâierile noastre ale tuturor, și cred că datoria esențială a unui scriitor este să mângâie viața cât mai mult, căci oricât de dulce ar fi ea,

sufletul e todeauna însetat de gingașele nuanțe ale simțirii și gândirii cântate.

Ib., p. 461.

*

În general poezia nu e o literatură pură și simplă. Ea face parte din viața cotidiană. Literatura și cartea încep mai târziu. Toată viața noastră, de zi și de noapte, e a luminii și a stelelor celor ce gândesc și muncesc, indiferent de lucrul pe hârtie și de tipografie. Sumedenii de lucruri inexprimate covârșesc și ciocanul și condeiul, speranța și dorul de lucru gingaș. Dacă ne aruncăm ochii în folclor, vedem ivindu-se poezia de la sine. Plugul are poezia în viața trăită cât și imaginară. S-a mai spus de repetate ori că literatura de cultură n-a putut decât arareori să atingă apogeul țărănesc, și parcă ceea ce-i mai delicat e cules mai ales din gura și scripca cântărețului pe plai.

Ib., p. 500.

*

Poezia nu e ceva brut, ca o pădure sau o câmpie, dar ceva care emană din ele ca și muzica zilei de azi, de ieri, și de todeauna și din tot sufletul nostru.

*

E poezia dorință, așteptare, e ca o speranță nelimitată? Este și astea și multe altele. Ea nu e în nici un caz descriptivă prin revărsări ale gândului și expresiei, ea umblă tiptil printre impresii și senzații. S-ar putea spune că e umbra vieții trăite, o umbră ascunsă în frumuseți grăite.

*

Poezia e o presimțire, bănuială, incertitudine și aproximativ. Altă faptură nu se vede să aibă. Negreșit nu ne e permis să introducem în poezie tusea măgărească a neisprăviților din absurditate.

*

Va să zică ce ar fi poezia? Ecoul vieții noastre simțite și nemărturisite, confidența secretului nostru necunoscut,

lucrul lacrimilor și al suspinelor noastre tăcute căruia i se cuvine marea discreție a vieții dinlăuntru.

Cum a uitat Moisi din decalogul lui a unsprezecea fericire care e poezia, căci în toate cântecele și versurile Biblia e plină de poezie de la el până la Apocalips. Biblia e, înainte de a fi o mărturie a preotului sau ctitorului, poezia tuturor care cer de la ea har și într-un fel sau altul acest mare volum de manuscrise succesive a răspândit harul pretutindeni.

*

Poezia e o necesitate a sufletului fiecăruia, în orice direcție s-ar manifesta. E povara dulce sau amară a fiecăruia din noi.

Ib., p. 501.

*

Cuvintele fac limba și vorbirea unui popor, devenind cel mai frumos mod de transmitere a gândului și sentimentelor fiecărui om.

*

Un cuvânt e un sunet sau mai multe, el contribuind după dulceața sau asprimea lui la muzicalitatea limbii vorbite. Cât privește limba scrisă, adică literatura, cuvintele mai au și rolul de a-l pune pe cititor să-și facă imagini și legături, totul depinzând și de gradul de intelect al celui care citește superficial sau citește înțelegând adâncimile și nuanțele folosite de scriitor.

*

Ca și oamenii, cuvintele se nasc și durează mai mult sau mai puțin după niște legi pe care nu le-a prea înțeles încă nimeni, mulțumindu-ne abia cu constatări și aprecieri în general școlare.

*

Cuvântul, oricare ar fi el, are două accepții: una pentru auz și alta pentru scris. Cum se naște și cum capătă un sens face parte dintr-o spontaneitate involuntară.

*

Limba e un mister. Forma misterului e încuiată. Cheia lui nu o are nimeni.

Ib., p. 507.

*

Cuvintele au ca și oamenii o vârstă, e cuvânt mai tânăr și e cuvânt mai bătrân, având fiecare un chip al lui, ca portretele într-o galerie de tablouri.

*

Un cuvânt are accent și ținută, o eleganță și o finețe, având și semnul epocii în care e vorbit – în definitiv are un semn și semnul e individualitatea lui.

*

Limba pe care o scriem o facem noi și putem cuteza să o întoarcem și să o exprimăm în conformitate cu stăpânirea limbii noastre personale.

*

Cuvintele îmbelșugate ale graiului comun și simplu oferă scrisului variații de literatură bogată.

Ib., p. 508.

*

Dicționarul e o simplă sculă și în nici un caz mai mult. Dicționarul nu poate fi o lege sau o constituție din simplul motiv că el stă pe loc, în timp ce limba evoluează mereu.

*

Virgula e o pauză determinată de multe ori de scriitor, o pauză de gândire, o întoarcere de sens, obținerea anumitor nuanțe pe care o permite limba noastră. Potopul de virgule întâlnite în diverse lecturi exasperează și exasperează crește aflând că aceste virgule nu sunt puse de scriitor ci în biuroul redacțional.

*

Amestecul în scrisul cuiva este nepermis. Decât să fie ciopârțit de niște oameni care nu sunt scriitori, un text e de

preferat să fie restituit autorului spre a-l reface sau pur și simplu înlăturat. Nimic nu este mai absurd decât să te vezi apărând cu alt cap și altă minte.

Ib., p. 509.

DIN PERIODICE

Mila n-are ce căuta în artă decât ca subiect de compoziție.

«Viața socială», an. II, nr. 1, 10 ianuarie 1911, p. 68.

*

Omenirea cunoaște numai un tip care izbutește: al dărmătorului, cel mai bun ziditor de-a dreptul.

«Facla», an. II, nr. 44, 29 octombrie 1911, p. 347.

*

În loc să fie un argument la posesiunea de drepturi, războiul ar trebui să fie un privativ, chiar atunci când s-a iscat pe temeiul unui drept.

«Facla», an. IV, nr. 5, 2 februarie 1913, p. 88.

*

O muscă enervantă care, cu aripile îmbâcsite de varii excremente, vine în jurul cugetătorului ca să-i guste din sudoarea frunții, trebuie îndată strivită și împiedică să se bucure de insulta de a fi atins frumusețea bărbatului așezat la masa lui de muncă gânditoare.

«Seara», an. IV, nr. 1606, 9 iulie 1914, p. 1.

*

Când nu te gândești la timp, este trebuincios ca altul să cugete pentru tine.

*

În democrație este destulă demagogie ca liberul și convenitul joc al facultăților sufletești să nu fie împiedicat.

«Seara», an. IV, nr. 1610, 13 iulie 1914, p. 1.

*

Jertfirea vieții e cea mai gravă și mai demonstrativă jertfă pe care un om o poate dovedi.

«Cronica», an. I, nr. 20, 28 iunie 1915, p. 388.

*

Mizerii

Să ți se scuture preșul de șters picioarele în cap, în fiecare zi, de la toate geamurile, și mai ales la deschiderea Camerei, când te grăbești pentru *Te Deum*.

*

Să oprești la vâxuitorul de ghete, și să te dai jos din automobil cu pieptul plin de decorații ca un prestigiator, ca să te cureți. Emoționat și confuz, țiganul să te scuture cu peria de uns, mânjindu-ți plastronul și cravata.

*

În biserica Mitropoliei, trecând prin fața Majestății sale să-ți ici poziția și să saluți ceremonios, fără să știi pentru ce Majestatea sa închide ochii și-și stăpânește un surâs. Și să nu te mai poți mișca din loc din pricina unei scame lungi de la covorul locatarului, ce-ți gădilă înghițitoarea, pe când corul cântă «Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără-de-moarte: miluiește-ne pe noi».

*

Să umbli cu vax pe piept în tot timpul solemnității. Să nu se găsească oglindă în care să te vezi, nici colegi care să-ți spuie: «Du-te acasă și-ți schimbă cămașa: unde te-ai murdărit?» Să te cheltuiești în zâmbete, în vorbe de spirit și în genuflexii fără efect și băgând de seamă că nimeni nu mai face caz de verva ta cunoscută și de persoana ta importantă să te îngrijorezi, să te schimbi la față și să te întrebi: «Ce s-a întâmplat cu mine, că parcă m-am prostit?»

*

La spargerea solemnității, să mai faci o încercare de contact cu cercurile care simți că te-au eliminat și, imagi-

nând o frază strălucită, să te apropii de suverană, foarte respectuos, dar să o calci cu stângăcie pe coada mantalei.

*

Să-ți fie cu neputință să-ți mai ceri măcar iertăciune și să pleci ploat.

*

Iar peste trei luni de zile să scoți un ziar republican, convins că ai căzut în dizgrație din pricină că te-ai vădit om de principii și de idei, și pe baza acestei convingeri să formezi un partid cu consecințe incalculabile, să dai lupta electorală și să cazi.

*

Să treci în istoria politică a țării ca un precursor și Parlamentul să voteze urmașilor tăi o pensiu de recunoștință pentru spiritul tău independent. La moartea ta, oratorul cel mai vehement să proclame, în stil indirect, și cu transparențe, bravura ta radical-socialistă.

*

Să găsești zilnic în fața ușii etajului I, la care stai, gunoaie, fulgi și mațe de păsări, coji de ouă, sticle cu lichide stricate, borcane vechi cu eticheta «Extern», murături muced, pere putrede, coji de pepeni și vată maculată, de bandaje.

*

Să găsești șoareci în apartament, în canapele, în bibliotecă și în așternut, din care unii morți și pe jumătate descompuși.

*

Să ți se plimbe pe gulerul pardesiului câte o ploșniță, ori de câte ori vei sta de vorbă cu cineva într-o chestiune vitală.

*

Să ți se primenească zilnic patul și în fiecare noapte să te scolii ciupit de sute de păduchi. Să umble tifosul exantematic și să-ți fie frică în permanență de el, fără să te îmbolnăvești niciodată.

*

Coropijnițele, urechelnițele și gândacii de bucătărie
blonzi să-și construiască în salteaua și în perinile tale
cuiburi – pentru ca, adormind, să te deștepți în zgomotul
unui lent rumegat și universal pilit de materiale moi.

*

Ace cu vârful în sus să-ți colinde patul.

*

Să visezi că mănânci spărturi de sticlă, cioburi de
fontă, cercuri ruginite de putini, brice și dinți de fierăstraie.

*

Să vrei să te școli din așternut și să nu poți niciodată,
împiedicat în perețele cu fața către care dormi. Să ai iluzia
că ești îngropat de viu și asupra acestei absurdități să
răsară soarele și să te deștepți dormind pe scaun, în closet.

*

Să chemi doctorul și să-ți diagnosticheze dubla pneumo-
nie, de care să zaci unsprezece luni și să nu mori.

*

Să vrei să scrii și condeiul să ți se încovoiaie în mână ca
un vierme.

*

Să vrei să citești și cărțile să refuze să ți se deschidă.

*

Să te uiți la ceas și să-i vezi limbile învârtindu-i-se
continuu – și să auzi orele sunând neîntrerupt unele după
altele și amestecate.

*

Să te rogi la Dumnezeu să te ierte și icoanele să se
întoarcă la ruga ta pe dos.

*

Să-ți dai târziu seama că ai început să vezi cu nasul, să
auzi cu degetele și să guști cu urechea – și să te aplici, ca
să-ți corectezi această extravaganta, la un studiu de expe-

riențe. În timpul lor, organele tale să se vâdească disarmonice și independente de hotărârile tale: gura să te insulte, ochiul să-ți joace în pleoape ca niște ochi de sticlă, mâna să ți se ridice și să te cârpească. Să iei un pahar cu lapte și să ți se verse în cap.

*

Să vezi în jurul tău scaunele pornind la plimbare, încet ca niște oi și masa de lucru pășind ca bivolița, liniștit.

*

Să-ți crească bătăături cât ouăle la toate degetele picioarelor.

*

Gura să-ți pută a hoit, nasul a saladă cu puțin usturoi, urechile a morcov fiert ia picioarele să-ți fie firește parfumate a cozonac.

*

Să-ți curgă ochii și să-ți fie mâna umedă și lipicioasă ca peștele vechi și să fii cochet.

*

Să porți până la vârsta bătrână o pensulă ridiculă cânepie, în vârful bărbiei, și să crezi că ți-a stat bine și că ai fost în tinerețe frumos.

*

Să fii un sentimental, îndrăgostit în permanență și să nu îndrăznești să-i spui iubitei «te iubesc», fiind peltic.

*

Să fii amorezat, gelos și cocoșat.

*

Să te știi frumos, să ai părul și fruntea lui Goethe, mâna lui Henry IV, piciorul lui Louis XV, o inteligență gustoasă și totul să fie în deșert, din pricina subsuorilor.

*

Să-ți găsești batistele și prosoapele curate, din dulap, murdărite, după fiecă spălătură. Un sucub pervers să-și sufle guturaiul putred în toate rufeale tale, cu regularitate.

*

Să fii om de stat și la cincizeci și cinci de ani să nu-ți fi găsit încă figura, cu toate că principiile ți le-ai organizat. Să umbli șase luni ras ca un vizitiu bătrân, șase luni cu barba până la urechi, șase luni cu cioc și șase luni cu mustățile tunse englezește, și la fiecă șase luni să-ți faci câte o fotografie mărime naturală și să o expui în vitrină, la fotograf, căci niciodată n-ai știut cum îți va sta mai bine, în automobil, ca șef de viitor partid.

*

Să fi suferit ani îndelungați regimul pușcăriilor polare, ca intelectual revoluționar, să fi publicat de mult aceste suferințe ca să nu le ignore nimeni, iar la Văcărești să tremuri, să învințești și să bâlbâi în fața unui gardian care, știindu-te deținut politic, te salută cu venerație și-ți strigă «Trăiți!», tocmai când te-ai speriat.

*

Să faci curte, cu perucă, și să-ți sară, vorbind, proteza dentară.

*

Să-ți fie cuțitul întodeauna știrb, furculița împletită și lingura găurită ca să tai anapoda, să-nfigi ridicul și să-ți curgă ciorba la banchet pe piept.

*

Să găsești gândaci și muște în toate mâncările la fund și când ți-o fi foamea mai mare să scoți din gură fire de păr, de care să tragi câte un minut.

*

Să-ți servească ochiurile la birt un chelner cu ochiul umflat și supurent, pâinea cu degetele unsuroase scoase voluptuos din găurile nasului, și să nu poți face și răspunde nimic, chelnerul fiind sindicalizat, votând după regimul universal și găsindu-se apărat, de la Marx încoace, de toți bărbații politici și de toți sociologii, printre care să te numeri și dumneata.

*

Să-ți aibă scaunul pe care șezi un picior mai lung și încălțăminte cu care calci o talpă mai groasă.

*

Când deschizi umbrela să te lovească spetezele și să te-ntorci de pe scară chior.

*

Să găsești seara acasă cotoare de țigară străine în scrumieră și nevasta dumitale să nu știe nimic.

*

Să vrei să-ți mângâi câinele și să te mârâie; pisica, și să se zborșească; copiii, și să fugă; nevasta, și să se îndepărteze, pentru că a citit într-un ziar politic că ești un satir...

*

Să ai o corespondență imensă și întodeauna indescifrabilă.

*

Pe toate hârtiile când vrei să scrii, să găsești invariabil imprimată inscripția «Sunt un măgar» și să fii silit să înjuri.

*

Să dai drumul robinetului de apă și să curgă tărățe.

*

Să te uiți în oglindă și să te vezi cu barbete și să te întrebi cine ești.

*

Să te refuze birjarul și să te dea jos din tramvai, sub cuvânt că ești hoț de buzunare.

*

Să-ți sune clopoțelul toată ziua și toată noaptea și să nu fie la ușă nimeni

*

Să trăsari din somn de pocnetul unui foc de revolver, ori de câte ori adormi.

*

Să-ți trosnească toate mobilele din casă, să-ți fluiera și să-ți cânte toate ușile și sertarele, iar când vei voi să te scapi ieșind, să-ți scârțâie ghetetele.

*

Să-ți fie nevasta literată, inteligentă, urâtă și șoldie și să te certe că încă n-ai ajuns membru al Academiei.

*

Să te întâlnești la diverse ore cu câte zece oameni care să te fixeze cu insistență și, oprindu-se în loc, să se uite lung după tine, fără să descifrezi în expresia feții lor nimic.

*

Să te întorci de la ospăț și să dai în buzunarul pardesiului de un pahar cu cifra familiei la care ai mâncat și ai ținut un discurs.

*

Să-ți aduci aminte că solicitând un serviciu de la ministrul Demetrescu, i te-ai adresat cu vorbele «Domnule Pompilian».

*

Să te plimbi prin grădinile publice și să-ți auzi numele strigat, fără ca să te cheme nimeni.

*

Toți nasturii de la pantaloni și haine să-ți lipsească în aceeași zi – și limba, cu șireturile, de la ghetete.

*

Să-ți fie sete și să-ți aducă o cană cu cocă.

*

Pălăriile din dulap să nu ți se mai potrivească: una să-ți cadă pe urechi, alta să-ți stea pe creștet.

*

Într-o zi să-ți fie costumele cu mult prea largi și a doua zi cu mult prea strâmte, ca și încălțăminte.

*

Să vezi portretele veneraților tăi părinți că scot limba la tine și într-o pictură să-ți găsești bunicul, fost colonel, smulgându-și firele de păr, ale unui neg crescut pe tablou.

*

Să-i spui fecioarei pe care o adori că o iubești, și fecioara să-și caute în unghii. Să insiști, și să bagi de seamă că adormise.

*

Să te interneze în spital pentru otită, să te schimbe în patul altuia și să fii tratat de rinichi, și să te supui, socotind că așa cere știința. Iar într-o zi de operație, să te trezești din cloroform cu piciorul tăiat deasupra genunchiului. Și totul, grație unor greșeli în registre.

*

Să te doară măselele un an de zile și dentiștii să nu te creadă, obiectându-ți că ești maniac.

*

Să ai în cap numeroase proiecte geniale și, ținând o conferință, să vezi ridicându-se, unul câte unul, auditoriul, înaintea expunerii celui de-al doilea proiect din unsprezece.

*

Să te pizmuiască săracii de avere și să te urască bogații pentru idei revoluționare, și să n-ai nici un franc și nici o idee.

*

Cinstit până la stupiditate, să te bucuri de reputația unui escroc. Să fii blând și să n-ai cu cine, toată lumea fiind încredințată de răutatea ta bestială. Jalea ta să provoace râsul, gluma ta să mâhnească și să întristeze. Să cauți atunci să te însori prin mica publicitate și să ți se ivească o văduvă israelită cu opt copii sănătoși.

*

Să găsești în buzunare scrisori de dragoste și propuneri galante. Să te duci la întâlnire și să mănânci bătaie.

*

Să-ți fie dulcele acru, acrul amar și săratul iute, și să-ți fugă apa când o bei.

*

Să-ți umble stoluri muștele primprejur.

*

Să vrei să te împuști și să nu-ți ia foc revolverul. Să vrei să te spânzuri și să alunece sfoara. Să vrei să te otrăvești și să-ți administrezi un purgativ. Să-ți înfigi cuțitul în grumaz și cuțitul să ți se îndoiaie. Să vrei să te arunci pe fereastră și să dai cu ochii de proprietar care, amenințându-te cu degetul, îți aduce aminte că murdăria este oprită. Și să trăiești încă douăzeci de ani, căci o să mai fie nevoie de dumneata.

«Cugetul românesc», an. I, nr. 2, martie 1922, p. 163-170.

*

Pentru ce mi-ai dat minte, Doamne, și judecată? Ca să mă batjocorești?

Eu am pus preț pe mintea mea, mi-am frământat-o cu mințile altora, cu mintea morților și cu mintea celor vii și m-am apucat să te chibzuiesc pe tine...

Și am rămas tot atât de prost ca și înainte.

Căci, făcându-mă, tu mi-ai curmat amintirea și sunt ca un prunc orb născut, care nu și-a văzut muma niciodată și care și-a simțit-o cândva cu pipăitul.

Pipăitul sufletului meu e plin de tine, Doamne, și buricele degetelor mele au mirosul laptelui uitat pe care l-aș fi supt. Dar judecata mea e deschisă ca o scorbură de copac, în care s-au adăpostit, toate câte o noapte, păsările călătoare...

*

Un om nebun a înfipt lopata în adâncul cerurilor și a scos movile de argint – și lopata a trecut din mână-n mână până la noi.

Săparăm noaptea întreagă, și cu ivirea dimineții gropile s-au umplut zilnic la loc, și cu căderea serii lopata începe din nou să muncească.

Ne găsim și azi într-același loc. Brațele noastre muriră mereu dar n-au ostenit.

Cine-i făptura ciudată care se străduiește în zadar să intre în locul oprit?

Eu, Doamne, care te caut, de la facerea lumii, și care știu că osânda mea e în zadar.

*

Cântă vioară, cântă! Parcă-n glasul tău ceva seamănă cu șoaptele zburătoare ale lui Dumnezeu.

Cântă lin și apoi fă-ți hohotul repede! varsă-te, jăluie-te, destramă sufletul meu între firul arcușului și coadă. Suferința mea de-a ta asculta e fără de margini, ca firul rotund, de-a lungul căruiua lunecă steaua dimineții, cel din urmă bob al metaniei de cleștar.

Tu trebuie să ai pe Dumnezeu în tine, pentru că lăutarul care te-apasă sub bărbie, ca să gemi, e din proștii aceia cărora Dumnezeu le-a spus adevărul. Toate vitele necuvântătoare îl știu pentru că tu li le-ai șoptit la ureche, printre coarne. Și vitele îl tac, încremenite de-a fi tăinuitorile tale.

*

Pentru ce, Doamne, atâta cruzime și atâta măcel în grădina ta frumoasă?

Unul mai viu mă pândește întodeauna ca să mă ucidă: că sunt eu floare, pasăre sau altă făptură, mare și mică. Toți suntem bolnavi de sfârșit și toți purtăm în noi, ca niște cutii, numai mâncarea altora mai fâlcoși.

Este drept ca să ne înghițim unii pe alții? O floare înăbușește o floare: un om pe alt om ucide. Este drept?

Vezi, tu, Doamne, cât mi s-a rătăcit mintea, de când mi-ai pus mocirla ei în cap să gândească? Am născocit o dreptate, ca să apăr pe cei neînzestrați; căci am născocit și scrisul și cititul și foaia de hârtie, pe care muștele albastre ale gândurilor lasă veciei semnele mele, după ce eu m-am risipit.

Neputincios și slăbănog mă târăsc pe pietrișul ascuțit al stelelor tale de diamant.

*

Doamne!

Mi-am pus roți la tălpi și la umeri aripi.

Și-n aripi și-n roți foc am pus.

Și zbor acum repede ca raza, mai sus ca șoimii și aproape de stele.

Un luceafăr a trecut prin aripa mea și aripa mea a fumegat, împușcată cu aur.

Am crezut că înmulțesc timpul și-l întind;

că viața mea mai bogată va fi,

iar timpul s-a scurtat în jurul meu.

Dedesubtul meu, în poalele lunii, trec înjugați boii liniștiți și carele lor, ca niște biserici, miros a primăvară.

Sus, pe fân, doi copii mănâncă fructe culese pe răcoare.

Ei nu vor ști să-și facă aripi ca să cadă mai de sus, nici roți de foc ca să treacă mai iute.

*

Doamne, tu trebuie să fii mai simplu decât spicul de săcară și mai smerit ca viorea.

Și de-accea poate că noi nu te putem desluși...

«Cugetul românesc», nr. II, nr. 3, martie 1923, p. 199-201.

*

Un bun croitor taie cu foarfeca și rumegă în același timp. După cum își mișcă o falcă sau două și după cum își tuguie gura sau și-o întinde, ucenicul știe dacă meșterul lui croiește acum gulerul, jiletca, mâneca sau pantalonul și anume în ce punct al clientului se găsește.

*

Domnul primar s-a învoit cu domnul ministru, domnul ministru s-a învoit cu domnul general, domnul general s-a învoit cu regele, și regele cu profesorul. Domnul profesor s-a învoit cu băcanul, și băcanul s-a învoit cu tata. Ideea de stat și ordine socială. Ține, boue, hăis, pe dreapta!

*

Codul Penal. Să nu dai cu piatra în geamul domnului șef de cabinet, că te iau de urechi. Îl lovești în viața privată, care începe de la sticlă și transparent.

*

Tutunul face rău, dar face și foarte rău și rău mai puțin. Nu fuma. E mai bine să fumezi trei țigări decât zece, dar e mai bine zece decât douăzeci și este recomandabil să nu fumezi o sută de țigări pe zi, mărginindu-te la nouăzeci. Idealul este să fumezi țigări fără nicotină sau o țigaretă de gutapercă îmbibată cu eucaliptol. Treaba dumitale.

*

Literatura face bine. E mai bine să scrii zece pagini decât două, și mult mai bine să scrii două sute cincizeci decât patruzeci. Idealul este să scrii cincizeci și șapte volume și să continui. Tot îți pare rău: cel puțin să intri în marea melancolie.

*

Elefantul e un cuier ambulant pentru pălărie, pardesiu și umbrelă. Marii exploratori africani nu aveau unde să-și puie bagajele și s-au rugat la Dumnezeu până ce l-a făcut.

*

Îngerii sunt niște ființe rezervate văzului teologic și oamenilor bătrâni. Tot părintele elefantului i-a făcut și pe ei. Numai că a întrebuițat două materiale deosebite: mușama pentru elefanți și cauciuc de cameră cu aer pentru îngeri. Îngerii se umflă cu pompa de bicicletă.

*

Din pielea rămasă de la elefanți Dumnezeu a făcut șoareci și din plasticul pneumaticelor pe om. Când a scuipat ca să-l frământă, pământul era de gumă. Scuipatul a trecut însă la Eva, care a suferit de umezeală.

*

Ca să poată lăcrima și el, piciorul a inventat sudoarea. «Adevărul literar și artistic», an. VIII, nr. 360, 30 octombrie 1927, p. 3.

*

Fără pasiune, fără dragoste, fără râvnă nu se fac nici copii frumoși, nici opere mari, nu se obțin nici rezultate izolate, nici secole de prestigiu.

*

Tot omul are nevoie de o beție. Când nu o are dinlăuntru, caută să o ia din afară. Când nu i-o dă credința, el o cumpără de la spițer. Sufletul și Morfina. Numai că beția lăuntrică este activă și producătoare; beția din afară pogoară în mormânt.

«Scrișul românesc», an. I, nr. 3, ianuarie 1928, p. 61.

*

Caisele se lucrează ca oamenii, cu oasele pe dinlăuntru.

*

Caisele care cad din pom se fac toamna pepeni galbeni și nasturii care cad iarna de la palton se fac vara caise, ca mărgелеle care se fac coacăză. Cine-și pierde nasturii îi găsește la anul în pom.

*

Dacă le scoți sâmburii și-i pui în răsadniță, ies portocale. Sau: cum se face o societate pe acțiuni cu două miliarde capital.

Este cu puțință ca la urmă să iasă petrol.

*

Un om care nu a mai văzut caise a mâncat două kilograme cu sâmburi cu tot. O să credeți că mai trăiește. Mai bine nici nu vorbim.

*

Scamatorie de societate: lanțul infinit sau roata care se învâртеște.

Pui un sâmbure în pământ și dă din el un pom și dă o caisă. Unde e sâmburele? Prost ești: în caisă.

Ca să răzi, trebuie s-aștepți patru ani, până la prima recoltă. Însă iese la fel, de câte ori repeți.

*

Pân-acum nu ne-am servit de ciocan. Dacă iei un ciocan și dacă iei un sâmbure de caisă și îl spargi, găsești migdale. Ca să găsești însă migdale cu ciocanul este nevoie să lovești încet, nici încet de tot nici tare de tot, ci

mijlociu ca în toate acțiunile bune și recomandabile. Dacă dai prea tare nu mai găsești nimic; ceea ce este contrariu scopului de a găsi migdale.

*

Americanii au inventat orișice. Acum și-au pus de gând să distrugă cultura caiselor din Europa, vânzând consumatorilor exclusiv caisele lor, din California. În fiecă caisă cumpărătorul va găsi în loc de sâmbure un ceasornic de buzunar, întors la momentul oportun și care va începe să funcționeze îndată ce dă de aer.

*

Aceasta e numai un început. Pe viitor, interiorul caiselor, piersicelor și prunelor va fi variat. Procedați cu băgare de seamă pentru cazul în care surpriza va consta dintr-o lamă de ras. Este bine ca fructele, în loc să fie mușcate cu gura, să treacă întâi printr-un aparat de buzunar.

De altfel, americanii au și ajuns să deosebească interiorul cu ochiul, ca la ouă. E de ajuns să aprinzi un chibrit.

*

Cel dintâi rezultat în drumul penibil al caiselor cu ceasornic s-a obținut la Philadelphia, inventându-se sămânța de ceasornic, care se îngroapă o dată cu sâmburele de caisă, în teren preparat convenabil. O sămânță de ceasornic se deosebește cu urechea, după un slab tictac.

*

Sunt semințe după calitate, sămânță de argint, de nichel și de tombac – și sămânță de jucărie, după ceasornicul care dorești să fie intercalat în horticultura industrială.

Ceasornicul de jucărie stă și nu umblă niciodată, ca și sămânța lui. Se distribuie de preferință persoanelor care stăpânesc teoria că încă nu a venit ceasul și miniștrilor dintr-un guvern care nu ar vrea să demisioneze.

*

Cum se va asigura însă nașterea ceasornicului în caiși care de-acum sunt caiși bătrâni?

Nici nu se poate procedea mai simplu: se udă rădăcina cu apă de ceasornic. Dar cum se obține apa de ceasornic?

În două feluri. Unii pisează ceasornicele obținute prin sămânță, în piuă, cu apă de ploaie: un ceasornic la zece litri. Alții lasă apele să treacă pe dedesubtul unui ceas, reflectat în gârlă. Apa trece și ceasornicul rămâne.

Europa e plină, fără să știe, de cele mai bune ape de ceasornic: turlele orologiilor medievale odihnite în fluvii și lacuri obscure.

Rezultatul e același.

«Adevărul literar și artistic», an. IX, nr. 400, 6 august 1928, p. 3.

*

A iubi pe aproapele tău e o datorie; a iubi pe dușmanul tău, iată într-adevăr ceva sublim – dacă ar fi cu puțință.

*

Când cineva te insultă prin ziare și nu iscălește, să știi că-ți este prieten bun.

*

Nu oricine poate înnebuni.

*

Cugetarea unui nebun: Dumnezeu vrea să mă distrugă, fiindcă se teme de mine.

*

Să nu te iubești niciodată pe tine însuși ca pe aproapele tău...

«Bilete de Papagal», an. II, nr. 435, 11 iulie 1929, p. 3.

*

Trebuie să trecem din generație în generație nu numai disprețul, dar și ura sfântă a trecutului neîndreptățit și apăsător. Nepoții vor urmări generația nepoților presupuși nevinovați de crima străbunilor. Acest lucru nu e literatură, este cultură, este omenie, este dreptate

*

Dezvăță-te să respecti fațada, până ce n-ai vizitat interiorul.

*

Averea fraudei și a crimei, din care ies de obicei și continuu averile, să nu găsească în tine nici un apărător, nici un idolatru. Să fii dușmanul nestrămutat al acestei bogății, și datoria ta, la orice generație, este să pedepsești prin toate mijloacele tale această avere, de care și moștenitorii trebuie să se țină cu strictețe: căci în general averea se clădește pe o crimă mai veche sau mai nouă sau o crimă prezentă.

*

Averea și puterea să nu te amețească: cercetează-le izvorul – și stăpânește-ți învățul de a primi prestigiul avuției.

*

Tinere care te plictisești că viața îți refuză bucuriile interzise, tu ai un ideal în ființa ta: tăgăduirea. Nu întârzia: tăgăduiește și cercetează și tăgăduiește din nou – căci îți va fi cu neputință să accepți și să te supui, după ce vei fi avut curajul să cauți, dedesubtul fardului și al măștii, obrazul adevărului.

*

Mântuitorul așteptat ca un Păcală, de generațiile păcălite, se va naște colectiv. Într-o zi, o întreagă generație va refuza să se supui și va face o întocmire a vieții nouă, nu importă care, oricare va fi mai bună și mai serioasă.

*

De mici, noi trebuie să ne apărăm copiii de eroarea credulității și de prestigiul lucrului făcut și adunat, înucându-le o atitudine de sarcasm detaliată. Eu îi învăț să nu respecte nimic din cele ce produc temerea și îngrijorarea. Abstracțiunile le neglijez și mă refer exclusiv la viața trăită laolaltă. Îi învăț, între altele, că majoritatea oamenilor cu care venim în atingere de interese sunt hoți, mincinoși, ipocriți, vinovați – și cu cât un om e mai depărtat de noi, și ocupă o treaptă socială mai însemnată, cu atât îl declarăm, fără proces și fără dovezi, mai vinovat. I-am învățat să

suradă de toate lucrurile poruncive seriozității noastre și i-am pregătit pentru facultatea analizei. Când vor citi puțin mai aprofundat și vor întâlni în cărțile noastre tăgada întregii forțe existente, ei vor ști că generația precedentă a suferit de pe urma unor clase lipsite de merit, vor lua atitudine activă și vor determina atitudinea activă a semenilor lor.

*

Între generații nu avem alt pas și altă legătură decât moștenirea gândirii și a scrisului gândit: de foarte tineri trebuie să luăm cunoștință exactă de isprăvile și schimbările generațiilor precedente. Viața nu se va întrerupe prin moartea unui rând de oameni – rândurile curg și noțiunile trebuiesc trecute neștirbite și amplificate celor ce vin.

*

Cultură

Cultura care ne face să ne închinăm lucrurilor găsite gata făcute, sub cuvânt că au căpătat zapisul tradiției, «să uităm și să iertăm», nu este o cultură, este o slugărnice.

*

Să nu uiți în viața ta meritul niciodată, și nu te pleca lipsei meritului niciodată.

«Adevărul literar și artistic», an. IX, nr. 450, 21 iulie 1929, p. 1.

*

Bagă de seamă: când un medic se distinge mai mult în politică decât în medicină, nu trebuie să te duci la el, dacă te doare stomacul.

*

Fiecare profesionist care în meșteșugul lui nu dă nimic nou, e un profesionist greșit.

*

Puțini oameni pornesc la drum. Cei mai mulți se lasă duși, iar puțini au pornit cu un scop. Scopurile și ale celor mai mulți din câți par să aibă unul sunt împrumutate.

*

Nu te teme că ai să ajungi prea târziu un scop, dacă ai plecat și cu un scop în drumul tău.

*

E o eroare să crezi că-ți poate lua cineva înainte. Întâi pentru că nimeni nu are același drum cu tine și nu-l poate avea nici dacă ar urmări să te întrecă. Fiecare om e un ghem de timp, deosebit, care se desface fără să se știe de mai înainte cum, și al căruia fir se cunoaște după ce s-a isprăvit. – Și depănarea fiecăruia e individuală. Viața nu e un război pentru urzit covoare din sfori paralele.

Firea se toarce o dată cu timpul, culoarea firului tău: toarce-te lin, deșiră-te lin și uită-te țință numai la firul tău. Tot ce mai poți face este să-ți fie ițele bine strânse.

*

Literatura învață pe oameni să admită «temperamente» cu sensul de a masca răspunderile față de sine ale omului dezlânat și aventuros, și proclamă nefericirea pe criteriul sărăciei materiale.

*

Oamenii uită, sunt leneși, sunt vicioși. Ei nu stăpânesc nimic din insul lor și se consolează în secret cu descoperirile verbale din teatru și romane: *Destin*, *Împrejurări* și puterea lor. *Ereditate*, *Dragoste nenorocită* – și marea consolare începe cu dubitativul: *Ducă*.

*

Tezaurul de rezistență morală a națiunii – celulă geografică – se capătă prin neclintirea profesională a coloniilor, breslelor, meseriilor ei.

*

Ca să fii un biruitor este de ajuns să te înfrângi singur în fiecare zi, câte puțin, și să privești în tine ca într-o cameră închisă, în care poți muta mobilierul după voie.

*

Există, poate, traductibil în acte biruitoare, un misticism ineluctabil al voinței stăruitoare într-un punct, ca

un incendiu invizibil, propagat numai prin puterea existenței lui.

*

Oricine-ai fi, dacă vrei să stăruiești, birui. Lenin poate servi de figură la textul ce interesează. El a biruit împărăția rusească din mansarda unui hotel ascuns, din Zürich. Fizicul lui nu cântărea șaptezeci și cinci de kg. și intelectul nu i-a fost incomensurabil – și acest om nici nu s-a grăbit prea mult. A râvnit însă ceva precis în toate secundele care compun un minut și o viață. El știa că societatea rusească, lascivă, coruptă și sătulă, exclusese din viață sensul primejdiei și rezerva onestă a bărbăției tari. La primul hohot de râs al durerii, suportată cu seninătate și cu scop, toată societatea rusească a fugit în panică. Cine-ar fi zis că imperiul cel mai bine zidit lichidează dinaintea unui pasager cu geamantan?

*

Omului nu-i este permis să-și acorde toate drepturile și libertățile, înflăcărat de un orgoliu bețiv, de un egoism entuziast și de o mâzgă. La anume ceas el trebuie să facă hotărât un lucru precis, în anume împrejurare el trebuie să se regăsească, armat cu metalul voinței. Viața nu trebuie să-l priveze de prestigiul interior.

*

Literatura se petrece în cap: oamenii slabi o adoptă ca o temelie a vieții. De aceea se și cere unei piese de teatru și unui roman să aibă logică, adică falsificarea indivizilor să fie vie, să semene cu viața, să se traducă în realități imitabile.

«Adevărul literar și artistic», an. IX, nr. 470, 8 decembrie 1929, p. 5.

*

Am voit să scap de o întrebare și m-am apucat să fluier, conducând melodia ca un dirijor de cor. Am fluierat ce mi-a venit mai repede în strungăreață. Și am dansat. Și am ieșit dansând, cu degetele în subsuorile jiletcei, din pinge-
lele tari, pe mozaicul sonor, în rotogoale.

Cineva mă întrebase: «Ce-ai mai scris?»
Și am ajuns maestru de balet.

*

– Dumneata ești un scriitor mare.
– Eu?
– Da, dumneata.
– Cine ți-a spus? Nu scriu, mă joc. Alerg după mine sau mă apropiu de mine încet. Și nu mă pot prinde niciodată. Beby e mai fericit: se poate prinde de coadă. Nu fi gelos: coada nu are, nici ea, cine știe ce gust.

*

Poemă în proză. Scoți ceasul de buzunar și-l pui pe masă. Aduci un ciocan. Condiție esențială: să nimerești în mijloc exact. Ceasornicul a făcut explozie. Pe masă a rămas ciocanul singur.

– Adu mătura și fârașul, Mario!

*

Poemă în versuri. Un sifon de la gheață. Îi dai drumul în oglindă. Ai auzit cum curge Mediterana între Corsica și Sardinia?

*

Miss Thoothall apăru cu cărarea impecabilă a perucii sumbre și cu ochii, ca nasturii de sidef, cu sprâncene circconflexe. Purta o rachetă de tenis cu corzile jerpelitate, ca paiele sparte ale unui scaun. Trecuseră prin plasă soarele, luna și inima Missei. Agreabil surâsul ei în proteză metalică, douăzeci și opt de carate: o sărutare de diplomat dezgropat. Unde mi-este monoclul?

A se face o piesă de teatru cu șaizeci de personaje.

*

Răpirea Sabinelor și Inelul Nibelungic. Simfonia de plaje. Trei fete blonde se ung în arșiță cu nămol. Îmi trebuie un văcar ca să le urce pe trei bivolițe și să împingă cireada în Marea Neagră.

*

Literatura abstractă se face cu gura, cu nasul, cu subsuoara. Un bobârnac în beregată dă sonoritate. Dopul

sticlei de șampanie se imită cu degetul în gură. Un artist parizian inaugurase odinioară muzicalitatea unei conducte, care până la el nu cântase niciodată după autori: la Pètomanc. Acest original, anterior Premiilor naționale de poezie și proză, cânta *Marsilieza* din două unice fese.

*

Când am început povestirea cânta un gramofon. La jumătate, mi-a troznit plafonul. Înainte de a fi terminat-o, am primit o telegramă. Nu era pentru mine.

*

Scriitorii se împart în celebri, iluștri, geniali, mari, fenomenali, talentați, extraordinari, mistici, naturaliști etc. Scriitori simpli, scriitori scriitori nu se mai află.

— Dragă Zoe, să așteptăm o altă civilizație și să nu mai inventăm tipografii. Spune-mi că mă iubești.

*

Le style c'est l'homme. Bombastica sentință însemnează altceva; că *le style c'est le sujet*. De la inefabil la porcesc se trece ca de la mătase la dăsag. Cașcavalul și piatra se taie în feluri deosebite. Poți să construiești totuna, reducând universul la o imensă brânză trandafirie, pulverizată cu parfumul *Je soupire*?

*

— Domnule critic, mută-ți picerile de la nasul meu.

*

Nu a venit. Adică a fost și a plecat.

*

Domnule, ești, nu știu cum să zic, fără băgare de seamă.

*

Pentru stingerea unei sonde incendiate, s-a născocit un aparat, la care s-a lucrat un an. Acum e nevoie pentru aparat de noroi. Se va instala o fabrică de noroi.

*

Dacă inversez timpurile compuse ale verbelor, fac, fără să vreau, limbă arhaică și traduc liniștit și din Homer. «Am izbutit» are destulă culoare, dar «izbutit-am» dă secolul înapoi. Cu dis-de-dimineată, fântână, moară, meleag, otavă, baci, fac o literatură. Și dacă surogând chirilica în latină și latina în slovă, construiesc un gotic de Cișmigiu, pot să public un volum.

*

Ornicul meu de la jiletcă bate minutele după model, afectând sunetul tuturor pendulelor, în dreptul cărora îl dau înainte sau îndărăt cu patru minute. Mă pomenesc în haină cu bătaia turnului din Roma și în călimară cu vocea ultimului autor citit. Și dau manuscrisul la tipar.

*

Am citit patruzeci de ani și am notat. Mi-au crescut păr, bărbii, ochelari și apunamente. Sunt natură de artist, cum cântă bărbierul: fin, boem, dezinteresat; nu mă pricep decât la idei, la cuvinte și la frumuseți. Și când încep să «dau la lumină», public o broșură de șaisprezece pagini, pe care la corectură o reduc la patru. Aș fi voit să rețin din toată opera mea o silabă.

*

Dacă am zis cămilă, cuvântul avea un sens. Îl repet și s-a modificat. Îl mai zic și-l pierd. Mă obsedează acel profesor de matematici dintr-un balamuc, care păstrase, din toată știința și din tot vocabularul lui, litera *i*, repetată ca un şuier de uzină mică. Savantul pițigoi.

*

Pe unii nu i-am putut îndatora pentru că-mi erau prieteni, și pe ceilalți, bineînțeles, pentru că-mi erau adversari. Sunt un om corect și dogma mea este: «Ce se va zice, dacă?» Ah! dacă n-aș fi avut nici adversari nici prieteni, cariera mea putea să fie alta.

*

Bilanțul meu e continuu cumpănit, ca pe registrul de fine de an: treizeci de milioane egal cu treizeci de milioane, pe două file albe.

*

N-am făcut bine, de frică, și de frică nu am făcut rău. Am umblat pe două frici. Cum îi zice acelui căruț, pe două roate, care stă cât îl ții și care cade cât îi dai drumul? O să caut mâine în dicționarul englez.

*

Mă gândesc. A trecut peste mine viața ca săptămâna peste o franzelă. Nu ai mâncat-o proaspătă și-ți rupi dinții în ea, după ce s-a uscat. Ce repede și inexplicabil devine franzela pesmet!

*

De câteva ori am fost ministru și de câteva ori m-am însurat. Nu mă iubește nimeni și nici nu mă urăște: le sunt tuturor totuna. Am năzuit să fiu mereu mai mare și am fost fără greș: am fost întodeauna altcineva și nu mai am timp să fiu și eu, niciodată.

«Adevărul literar și artistic», an. IX, nr. 495, 1 iunie 1930, p. 3.

*

O școală, de peste drum de biserică, refuzând să se oprească la limitele priceperii, continuă inteligența cu grădinile credinței. De capătul firului de mătase, ea leagă o sioară de aer: potecii de munte, isprăvită pe râpi, îi dă drumul în văzduh. Nu face nimic, poți să treci... În momentul când stă cercetarea, vrea să zică, pornește fabula: o fabulă imperativă. Acolo unde inteligența parcurge distanța ei cea mai mică, întinderea credinței cotropitoare începe chiar din apa de botez.

Confruntat la domiciliu, sentimentul credinței nu răspunde la nimic și nicăieri nu se găsește mai la el acasă, ca la propagandiștii acestui sentiment a cărui cifră curentă e înlocuită cu nula ei. Filosofii credinței un singur lucru sunt neputincioși sau în nestare să explice, obiectul filosofiei

lor. Ei ordonă: «Crede!», și nu mai adaugă nimic; sau spun niște lucruri așezate tot în afară de sensul inteligenței, ca și credința, artificiale, elucubrative, dezorganizate.

Căci credința se difuzează pe cale de recomandatie și când veacul e prielnic, cum nu mai este, pe cale de porunci. Factorii credinței s-au deosebit în toate timpurile de neintelență sau de înspăimântare, prin stilul agresiv al propagandei, o propagandă menită, zice-s-ar, să împace pe oameni și să-i îndulcească. Constrângerile fizice și morale, din lumea de față, dacă s-a putut, în orice caz din lumea viitoare, de dincolo de lume, dacă nu s-a putu într-altfel, au avut în vedere exclusiv sentimentul credinței.

Nu este totuși în sânul acestei logice de ajuns să crezi. După ce ai obținut posibilitatea de a crede, nu ai scăpat. Trebuie să vedem și cum crezi, ce fel de credință ai, date fiind numeroasele credințe contrarii, care nu onorează toate dificilul sentiment. Una singură credință se admite într-o regiune geografică, obligatoriu să i te conformezi. Nu vrei? Vor interveni strămoșii, indiferent dacă osemintele lor se găsesc în ascendența propovăduitorului, originar nu rareori din Saloniki, din Asia Mică sau din Indiile periferiei.

La o cazarmă funcționa un sergent-major care își bătea soldații din toate pricinile închipuite și dintr-o pricină de sadism: atunci când soldatul refuza să dea o palmă într-alt soldat ales pentru duel de șef. Partea indiscutabilă a bătăii avea loc după ce soldatul primea întâia bătaie. Sergentul își scuza soldatul bătut că-l înjură-n gând și-l bătea și pentru că l-a înjurat în gând.

*

Nouă, oamenilor, ne este totuna dacă alții, mulți sau puțini, unul sau nici unul, au aceleași păreri ca noi despre un lucru anumit. Imaterial, zelul factorilor e inexplicabil, că țin morțiș nu numai ca mai mulți oameni să se cunune cu credința recomandată de ei, dar ca toată lumea, fără nici o excepție, să creadă la fel, fără variantă, inventând tiparul, zincografia și tirajul moral, înainte cu mult de a se fi fabricat mașinile tehnice respective. Toată lumea este obli-

gată să poarte o pălărie și să stea la același număr de cameră de hotel. Urmărit să fie ars de viu de către catolici, Jean Calvin aruncă în rug pe Michel Servet, urmărit chiar de protestanți.

Ori nevroza identității și a imperialismului psihiatric, ori numai vulgarul spirit de trafic au animat păpușarii, unii cu obrazele trase și cu fosforescențe spectrale în lumina ochilor vineți, strigoi acizi cu ficatul palid; alții groși în buze și plini, cu doi pepeni în pantaloni. Ideile unora evocă grimasa pruncului lepădat, conservat în alcool, cu deosebirea că avortonul face gimnastici în lichid, cântă, pășește și poartă monoclu.

*

Ar fi cultural, cum se zice după război, să separăm gloata în indivizii și pe aceștia să-i dezvățăm să fie unul ca altul și fiecare ca toți. Forfota individualităților riscă să nască neîncetat începutul și unicul. Gradul inteligenței individual lăsat cu exercitarea lui, este slobod să-și caute miera, floarea, prisaca și ștubeiul. Dumnezeu a făcut inteligența ca să nu-l poată cuprinde mai mult decât o senzație, dar face grămezi de oameni proști, pezevenchi și bolnavi, care-și iau sarcina mai presus de el, să-l detalieze, reclamanându-se de o facultate suspectă și goală. Este un fel de a fi, mai deștept decât inteligența. Unchiul nu-i calif, n-are mărgăritare, zmalțuri de aur și mozaicuri – e un simplu negustor; dar vinde mulți berbeci. E o avere, poate, și credința, însă nu pentru intelecti.

*

Atitudinea omului față de Dumnezeu este suficient de corectă: zâmbetul și îndoiala; zâmbet pentru ființa lui din tremurul frunzelor și al stelelor, și îndoială de portretele ce i se fac de prezumțioșii, care au mărturisit că știu mai mult decât inteligența, o știință încălцитă și obscură. Dumnezeu nu te poate pedepsi că nu-l cunoști, pentru că e discret, rezervat și distant. Niciodată nu i-a dat prin minte să joace teatru pe Sinai și să inaugureze opereta între perdelele cerului. Reprezentațiile visate de anticii plictisiți se dau azi

cu intrare, program și afiș, între becuri și proiecții electrice. Dumnezeu este altceva.

*

Atitudinea omului față de oameni trebuie să consistă într-un respect întreg al insului și al individualității lui. Este nepermis să fie oamenii siliți să creadă ca un bolnav, ca un copil, ca un trufaș sau ca un pișicher. Ei nu trebuie să creadă ci, dacă vor, să știe, de cele mai multe ori actul al doilea fiind imens de aspru. Violentarea prin sentiment, ca și violentarea corporală e necetățenească și inumană.

*

Copiii noștri se închină seara, pentru că ne-au văzut pe noi, închizând ochii și raportându-ne cu gândul la ceva în afară de noi, pe care nici nu-l știm nici nu-l bănuim precis, dar pe care îl presimțim. Capul nostru plecat i-a impresionat și le-am spus că ne închinăm. Dar când ne-au întrebat cum de nu cade Dumnezeu din cer, unde au auzit că stă, le-am răspuns că nu știm nici cum e el, nici unde stă, nici dacă e cer tare, unde poate sta ceva. Între tot ce mărturisim noi că nu știm și tot ce bănuiesc ei că ar putea să fie sau să nu fie, e dreptul inteligenței să circule și să apropie sau să despartă.

Noi nu-i putem sili să vadă ce nu putem vedea noi și să înțeleagă ceea ce nu înțelegem. Peste cele cinci note ale gamei de pricepere, nu este voie nimic să cântăm, acolo începând imnul mut, marșul neantului, internaționala dezechilibrului.

«Adevărul literar și artistic», an. X, nr. 563, 20 septembrie 1931, p. 3.

*

Experiența înseamnă stăpânirea factice a unui bun. Prea mult experiment anihilează și face scepticism. Cel ce posedă o experiență, se poate face util sieși, nu unei idei, unui sentiment și unui semen. Experiență unilaterală și uniformă.

*

Trebuie să încetezi urmărirea lumii și experiența. A cerceta neant vremelnic. Când vei obține intuiția te vei lepăda de tot.

*

Neîncercând, nu poți însă nimic gusta. Viața: tumult și amestec și chiar cei mai experimentați adesea căzând, doborâți de val. A fi înțelept este bine, dar tu să uiți să fii înțelept. Supune-te îndemnului inimii, joacă, pierde! Trebuie să orbești uitându-te la alții sau trebuie să închizi ochii de această parte, deschizându-i în tine?

*

Toată lumea va spune ce gândește, despre iubire, despre cariere. Se poate citi oriunde sfatul: «fii cuminte». Dă-i o atenție de inventar, nu întârzia la el: ți-ai pierde valoarea. Fiecare ființă nouă vine pe lume cu un contingent personal de evenimente.

*

Un lucru care a dus la pieire o mie poate izbuti omului din urmă. Fii, ce naiba, teafăr. Nu cântări, nu te opri, luptă și învinge.

*

Iubește, trăiește, urăște și luptă... Și dacă n-ai biruit, ai iubit, ai trăit, ai urât și te-ai luptat.

«Adevărul literar și artistic», an. XIII, nr. 693, 18 martie 1934, p. 3.

*

Toate comediile vieții noastre obștești purced de la absența totală a cărții, menită să îndrepte toate diformățiile sufletești provenite dintr-o educație silnică.

*

Cartea și școala concentrează experiența adunată lent în sute și în mii de ani și ele pot să dea, în douăzeci de ani de studii bine întrebuințați, o cultură suficientă binelui social.

*

Timpul cărții, care n-ar trebuie să sfârșească niciodată și care la oamenii de cultură este într-adevăr fără sfârșit, nu

trebuie distrat și pierdut. O facultate a noastră asupra căreia nu insistă educația îndeajuns este răbdarea, răbdarea purtată ca o datorie aspră, dar ca o datorie mântuitoare.

Text rostit la Radio, în august 1934.

*

Dintre toate cărțile cea mai veche carte și cea mai răspândită, în toate limbile, cu o literatură scrisă și chiar în limbile aproape nescrise, ale triburilor din junglă, singura carte, care nu e considerată ca o carte, este cartea cărților, Biblia.

*

Biblia nu are ceea ce se cheamă cititori. Biblia are numai ascultători și supuși. Caracterul de solemnitate, împrumutat de la prestigiul misterios al cultului, face din această carte un obiect, ca de aur și de argint, liturgic. Publicul, din oraș, de la Mare și de la munte, nu o poartă în buzunar și în geantă, ca să o citească în vagon, pe vapor și la răscrucea potecilor de piscuri, unde alpiniștii se opresc la odihnă. Toată lumea lasă Scripturile, numite din pricina unicității lor sfinte, în altarul bisericii, închise în scoarțe grele și catarâmi de metal – sau le ascund într-un dulap fără cărți, deosebit, ca pe o relicvă sau amintire... Pentru că toată lumea crede că e ceva în Biblie, bun de pus deoparte, o avere sufletească sau o gingășie neturburată și nimeni nu se socotește destul de apt ca să o răsfoiască, bănuind că înțelesurile ei sunt complicate și că nu aparțin inteligenței: substanță indiscutabilă, care este bine să fie păstrată izolat.

*

Biblia la noi nu a devenit civilă: ea a rămas bisericească.

*

Biblia nu este o carte de propagandă, scrisă în vederea unui termen și a unei reguli sufletești. De-a lungul paginilor ei șovăie și șchioapătă admirabila nedumerire a melancoliei umane, cercetându-se omul sufletește.

*

Cântarea cântărilor e mai puțin și în același timp mai mult decât *Paul et Virginie*; e povestirea lui Werther și a

Lottei – și este permis să bănuim că Goethe și Bernardin de Saint-Pierre s-au inspirat din *Cântarea cântărilor* când au scris, fiecare, în sensul preferințelor lui, acele două gingașe romane suave care au rămas în literatură. *Cântarea cântărilor*, cu tragedia ei adevărată peste oameni, peste timpuri, peste simțuri, transpare în *Luceafărul* lui Eminescu, realizatorul integral și incomparabil mai subtil al dragostei fără loc și scop.

Text rostit la Radio, la 7 septembrie 1934.

*

Când se va cunoaște sudoarea, cum se cunoaște sângele, în misterioasa subită colaborare a glandelor abia descoperite, poate că terapeutică și psihologia vor avea la îndemână un criteriu nou de adâncit și parcurs. Sudoarea frunții, pe care n-au găsit-o cei dintâi cărturarii, e o sudoare; sudoarea palmelor e altă sudoare. Fiecare organ cu sudoarea lui. Dar fiecare sudoare cu mirosul ei. O anumită sudoare, extrasă din lenjeria unei dansatoare în laborator, injectată la șobolani și cobai a dat moarte violentă. Era sudoarea satisfacției sau a dorinței.

Tot sentimentul cu sudoarea lui. Un nas mecanic cu subtilitatea invariabilă va putea să deosebească în sudoare un miros pentru fiecă emoție. Ai băgat de seamă, frumoaso? Tu faci o baie generală și câteva băi parțiale pe fiecare zi. Parfumele delicate se aliază agreabil cu aroma ta particulară, dacă ești blondă ca strugurii, roșcovană ca tutunul sau neagră, culorile împărechindu-se și ele cu culorile lor, înainte ca trandafirul, liliacul, garoafa și ambra să-și aducă o picătură de nard artificial. Însă de ce miroși tu pe neașteptate a șoarece sau a mucigai? Ce s-a întâmplat în sânul tău că a putut filtra sudoarea ta un centimiligram mai mult decât de obicei, strecurată prin dopul sigilat al uneia din fiolele minuscule ale farmaciei ascunse?

Te-ai supărat? Te-ai speriat? Ți este frică? Inima ta bate mai tare. Nu vrei să așteptăm răspunsul fiziologiei? Ieri ai mirosit a vultur și azi miroși a cerb: miros senin, miros de înălțime. Logodnică, tu îți iubești mirele astăzi. Păstrează-ți mirosul netulburat...

*

Mie, iarna nu-mi place să învăț, pentru că mă dau cu sania pe zăpadă. Vara nu-mi place să învăț, pentru că mă dau cu bicicleta. Seara nu-mi place să învăț, pentru că mi-e somn. Dimineața nu-mi place să învăț, pentru că dorm până la zece, când mă întorc pe cealaltă parte. La prânz mi-e foame. După-prânz, mă întind. Toată ziua și în toate timpurile am ceva de făcut...

M-aș înscrie în disciplina lui Barbu. Îmi plac dogmele și-mi place mai cu seamă sinceritatea lui. Doctrină lapidară: «Vreau să nu fac nimic».

*

Principiu: todeauna curat și îngrijit. Poate că ai să cazi pe drum și celor ce te vor ridica și vor dezbrăca stârvul tău le ești dator să nu-i scârbești.

*

Tu n-ai să crezi că literatura e viață înregistrată. Literatura e altceva, sinteză de viață, cu sau fără viață. Industria procedează artistic, făcând cauciuc din petrol și din lumină salpetru. Strămutarea materiei prime e o artă și o industrie de ingineri mulțumiți cu foarte puțin. Nu iei mătura și o pui în fereastră.

Viață cu vorbe egal nimic. Vorbele au viața lor și numai genul lor de viață fac cazna să scrii o pagină bună, dacă o singură pagină bună poate fi scrisă într-un vec de om.

*

Îndată ce se naște viața, vine și musca și dacă vine musca și mușița a venit.

*

Ce-o fi voit, s-au întrebat spectatorii, acest actor care purta atât de bine smochingul și fracul și care pe lângă un dulap de costume avea și o garderobă completă de idei, plus câteva suplimentare?

Fostul numeros personaj a rămas pe neașteptate, într-o duminică, fără costum nou. Când a putut să uzeze, ca să înceapă atât de repede să cârpească? Un vierme i-a mâncat

nasturii și, schimbându-și rând pe rând pantalonii, a stat în cămașe personajul. Și-i mai rămăseseră și hainele mici, statuia lui crescând până dincolo de toate măsurile croitoriei. Stofa de un metru treizeci, lățime, nu l-a mai ajuns și s-a simțit nevoia de o nouă fabrică de postav, pe noile lui dimensiuni. Când s-au putut rupe atâtea modele importate?

Personajele normale dormeau; natura lui, complicată cu neliniști și pasiuni secrete, umbla prin carierele Suburrei și purpura lui de Messalină se tocea pe saltelele de paic și coceni. Escalada balcoane, burlane, medita cu mâțele pe acoperișuri, se pitula cu guzganii în canalizări. Din *Hamlet*, reținuse metoda asasinatului prin ureche. Jiletca fiecărui costum nou, îmbrăcat seara și aruncat dimineața, avea într-un buzunar flaconul lui cu patru picături de otravă, rafinată până la consistența șoaptei. El ucidea un om cu două cuvinte strecurate în timpan. Așa jigăritu-și-a, acest elegant al varietății, toate deghizamentele lui.

Pe cel din urmă și l-a încercat acum câțva timp și, fiind numai înseilat, costumul s-a desfăcut și a lăsat să i se vadă organismul, pânza de sac, mucavaua pieptului și scheletul uniformelor de odinioară.

Carnea trece, casele rămân.

*

Caută, domnule profesor, să guști adânc lauda, gloria, vanitatea și sucurile bune ale pământului. Serie, publică, vorbește, conferențiază, călătorește.

Desigur, câteva mădulare au fost chiar cu dumneata trădătoare și s-au retras de la banchetul, care nu a putut să te sature bine nici atunci când participai întreg și desfășurat și ocupai douăzeci și patru de tacâmuri și scaune la un prânz, plătit în cinstea glorioasei deșertăciuni. Ți-au mai rămas, vai! cele din urmă. Ele mai pot suplini, în vedere unui efect subaltern, pe cele defuncte. Ești o jumătate de cimitir, dar ești și o jumătate de menajerie. Asaltează zăbrelile, cere ciolane și le sfărâmă, sugă măduvă multă, îmbată-te cu grăsimi și fă-ți și o statuie. Dar te rog să te grăbești.

Căci după ce vei muri, a doua zi nimeni nu-și va mai aduce aminte. Și amatorii de morminte ilustre te vor părăsi, nemaiaivând ce exploata dintr-un mormânt. L-ai exploatat tot dumneata și pe el, până la fund.

*

– Mătură curtea, Axinte.

– Am înțeles, să trăiți.

– Mi se pare că o se ne cam învoim amândoi... Ai făcut armata?

– Am înțeles, să trăiți.

– Iar ai umblat haimana și iar ai venit beat

– Am înțeles, să trăiți.

– Știi ceva? O să te dau afară.

– Am înțeles, să trăiți.

*

Când ți-ai luat însărcinarea, de la natură, să porți și de grija altuia decât a uscatului tău personaj rafinat, încetează toate drepturile sterilității. Nu mai ai voie să citești, să scrii, să zăbovești, să cânti și să speculezi decât cu autorizația copilului care doarme, și a mamei pe care o doare capul. Ți-a căzut creionul, ai strănutat, s-a mișcat un picior de la scaun: trei calamități. Nu e voie să tușești, e interzis oftatul, recriminările sunt inutile.

Rabdă. Ai parvenit la dreptul sfânt: fabrici omenire. Și dacă rolul de erou onest al cărții de Citire îți displace, atâta pagubă. Te-am rugat eu să te însori și să intri în rândul lumii?

*

Desenul de contur al Augustinei făgăduiește. Ochii ei negrii ascund un foc adânc. Gura ei de o plastică înaltă știe să surâdă catifelat. Culoarea de creolă a obrazului, a grumazului și a brațelor grele, mâinile fără oase, coapsa zveltă, umărul puțin întors, ca al unei statui care se uită îndărăt ca până în sculptura greacă, fac din Augustina o prăjitură a poeziei, și fiecare crâmpei din ea are ceva de spus la ureche.

Augustina e o mincinoasă și trupul ei o vulgară escrocherie a naturii. Nimic din ce a făgăduit nu poate să ție. În

peizajul ei frumos, cu cărările presupuse tari, potcoava intră ca într-o mocirlă și se înnămoleşte. Vânătorii călări care au fost mințiți să caute cu săgeata vulturii albi în stejari se grăbesc să o ia la fugă înapoi. Ramurile sunt decorative și păsările din ele împăiate.

S-au păcălit o sută de arcași. Augustina își continuă jocul și a rămas cu el. Cavaleri și bărbați însurați și tați de coconi, vânătorii s-au păcălit câte o singură dată, dar au rămas tributari. La încrucișarea drumurilor, Augustina cere vamă și redevență, și i se plătește. Fiecare trecător prin pădurea ei de hârtie și câlț e consacrat unicul și singurul și constrâns să-și recunoască păcatul de seducător în abonament. Augustina are o sută de abonați ai unui lot care nu a ieșit niciodată și o sută de abonați plătiți. Mere picturale, prune de pegamoid, păpușe de gumă, inimă de cârpă: cinci sute de mii de talanți venit.

*

Fără dragoste, nu se face nimic, nici bucătărie bună,

*

Fă-ți în fiecare dimineață un suflet insignifiant și o nai-vitate de școlar începător; ca să-ți păstrezi proaspătă curiozitatea. Citește cărțile pentru micile inteligențe, repetă aritmetica și ia-ți un caiet cadrilat.

În locul profeților adevărați incozi, sunt primiți profeții de aventură, în pijama. De ce să alergi după idei care te pot răni? De ce să rupi cu trecutul, cu apartamentul și cu radiatorul? Izbutesc, sunt om de stat; nu izbutesc, scot o revistă ilustrată cu publicitatea asigurată.

*

Răscolit, focul arde mai viu.

*

Rămăsesem în anticamera medicului singur, examinând biblioteca, autografele pe fotografii ale bolnavilor, bronzurile, tablourile, vasele de flori, recuzita obișnuită a sentimentului de admirație și recunoștință. De hârburi se leagă o intervenție fericită și ele slujesc, după primejdii, la

escamotarea datoriei de a plăti, refugiată într-un sentiment și într-o momâie bloc de vitrină, inestetică și inutilă. Bolnavii devin deodată rușinoși. Numai cutezând să ofensezi pe doctor cu un pachet de bancnote și să-i aduci aminte scadențele lui personale, vizitezi magazinele industriilor, special create pentru exprimarea în materiale vizibile a simțămintelor pure, și dintr-o mie de nimicuri alegi pe cel mai ieftin, mai mare și mai antipatic. Ca să nu treacă de-a dreptul la pod, din pricină că bolnavul, înviorat de cadoul făcut, își îndesește vizitele, mai ales după însănătoșire – o migrenă trecătoare, un coș apărut sub bărbie, suferințe de ale lui sau de ale unuia din casă, suferințe mici, evident, dar implicând onorarii, la un medic care n-a primit cadoul – omul de știință le lasă în vestibul, ca să stârnească gustul artistic al clientului încă nevindecat.

Când m-am întors să-mi reiau locul în partea opusă a camerei de așteptare, de unde pornisem către bibliotecă, înghețai. Eram consternat, stupefiat și, n-aș putea să ascund, înfricoșat. Fără să știu, la spatele meu, venise și aștepta un animal uriaș, care nici n-am avut vreme să văd că era un câine. Ochii lui lăptoși, ca zerul vânat și stropiți cu o culoare pestriță, repetată pe toată blana lui de sârmă – atât am văzut – erau ațintiți în ochii mei.

Necunoscând psihologia și temperamentul, m-am încurcat și am rămas așa. Câinele m-a fixat adânc și eu îl priveam descurajat, o bucată de vreme. Îmi trebuia un dialog și trebuia să-l confecționez. Mă gândeam. Ce puteam să-i spui, ca să mă înțeleg cu el? Să-l mângâi, nu știam ce se putea întâmpla.

«Nu te mișca», mi-a sugerat conștiința, deocamdată ca o povață de abecedar, care în orele de primejdii se impune ca un breviar al existenței. Nădăjduiam că se deschide o ușă și că apare doctorul în camizonul lui profesional; un zgomot de canule lent arată că operația din interiorul cabinetului era la început și că nu era nici o grabă. Ce-i de făcut cu acest indezirabil și incomod personal? m-am întrebat.

Nu era o vedenie, era o realitate. Mi-am dilatat ochii și i-am verificat. «Nu da prea mult din pleoape, a continuat

să mă învețe abecedarul, și mai ales nu schimba poziția capului. Să nu sară la dumneata.» La vârsta la care mă găscam, abecedarul devenea cu mine politicos. «Numai să nu mă latre, mi-am zis... Câinele ăsta trebuie să aibă o voce de bariton. Nu numai că mă poate speria pe mine, dar să nu se întâmple ceva în camera consultații. Să nu se rupă vreo seringă, să nu se frângă vreo canulă în client.» Sunetele ce veneau din cabinet evocau manipularea de instrumente lungi și subțiri de sticlă, ca și cum se împachetau cu băgare de seamă, pentru o expediție depărtată, fine țevi de cristal, fragile ca macaroanele și ambalate cu vată de celuloză.

Sucesiunea treptată a primilor fiori, care se succed automat și de calibru egal, dete loc pauzei de contact moral. Am putut lua posesiune de forma câinelui, care mi se păru mai redus și de culoarea lui, puțin practică în natură, de iască, împușcată cu pete cenușii. Figura câinelui, care nu se mai poartă la oameni, în bărbierie, de cel puțin treizeci de ani, era cu barbete, în stânga și dreapta botului, încălcite cu o mustață cărămizie. Avui o ușurare și o reminiscență pioasă: câinele semăna cu portretul unchiului meu, care a fost un om tare bun. Cu o expresie ca asta, nu se poate să am de a face cu o brută, cu o bestie, cu un monstru. Și aștept senzații noi.

Fără să mă mișc nici din loc, nici din atitudinea mea fizică încremenită, e adevărat că nici personajul, îmbrăcat ca o capră și impenetrabil ca un sfinx, nu-și schimbase nici cu un milimetru linia de contur. O muscă m-ar fi salvat. În anticamera medicului nu era nici o muscă. Toată problema era să mă transport la locul meu, în fotoliu, unde aș fi putut să fiu atacat numai din față. În acest raport dintre doi adversari te poți apăra. Lângă jețul de piele, pe care șezusem, se găseau la rigoare și câteva proiectile, grămadite pe o masă: Leda de nichel, Beethoven de cositor patinat, bustul de biurou al lui Schiller și monumentul Libertății Statelor Unite. Ar fi fost și doctorul mulțumit să se scape de această camelotă și – cine știe? – poate că, de pildă, Amorul și Psichea, reprezentate în metal ductil și gol pe

dinlăuntru, ar fi câștigat în complicațiile lor artistice o atitudine nouă favorabilă, trântite cu putere de parchet.

Tocmai atunci, va să zică după douăzeci de minute de încordare, coada scurtă a câinelui, deschisă ca degetul mare uman, începe să se miște ... Câștigasem partida. Și trecurăm la o variantă. Nu se putea inaugura o situație nouă, fără un discurs.

– Bine, măi, ticălosule, iartă-mă că-ți zic așa. Dă-mi voie, fiindcă mi-am venit în fire, că mă desparte de ceremonialul de mai înainte. Dacă erai un blajin și un sentimental, de unde aerele acelea eterne și marmoreene? De când mă ții într-o strictă expectativă, funcțiunile mele interne s-au modificat. Nu mi-a mai rămas în gură o picătură de scuipat și mi s-a uscat gâtulejul ca un pergament. Pentru ce? Ca să văd în sfârșit că vrei să te joci cu mine și că mă apuci amical de pantaloni.

*

Ca să știi cine a fost Loubet, trebuie să cauți. Ca să știi cine e Balzac, tragi din bibliotecă o carte. Felix Faure și-a scăpat numele de uitare murind în buduarul unei cucoane măritate, care nu era soția lui. Dacă murea la el acasă, nici atât nu rămânea viu, adică grăit, din prezența lui. Cine a fost, domnule, Faure? Dar cine a fost Anatole France?

Vlad Țepeș a lăsat imaginea furcilor, care-i literară, iconografică și ilustrativă. Mai mare decât Vlad, Ștefan al Moldovei trebuie căutat. Timpul vrea să lase răspunderile celui care l-a trăit fără o crisalidă transpusă în basmul literaturii.

Monoclul de smarald l-a mântuit pe genialul Neron sceleratul de moartea totală, în planul operei de artă, al faptului, al mitului, unde virtutea și crima cad de acord.

Dacă n-ar fi fost bătut cu pietre de cetatea lui, arhidiaconul Ștefan se pierdea. Pavel are Minunea din Drumul Damascului. Personalitatea lui Crist rămânea, fără răstignire, necunoscută și obiectul artistic al Noului Testament ar fi lipsit. Rasputin a mâncat o împărăție. În urma vulgarului călugăr, original puternic, împăratul Nicolae, pe care l-a dominat, a rămas ca o stafie de buzunar.

*

– Cum te cheamă? Eu îți zic Toma și nepotul meu îți zice David.

– Mă-mă cheamă și-așașa și-așașa: și Totoma și Dadavid.

*

Când maestrul răcnește și-l ia la palme, el zice «Mi se pare că v-ați cam supărat».

Când maestrul s-a îmbrăcat: «Ce bine vă stă!»

Când maestrul se scoală: «Vă găsesc mai tânăr».

Rezultate: un subsecretariat și trei consilii de administrație.

*

Sanatoriu.

Simplă operație de hemoroizi. Bolnavul cu lumbii umflați exagerat oftează pe șezlong. O doamnă cu părul creț, compact ca un burete, îi face vânt de primăvară cu evantaliul japonez, lângă calorifer.

Familia celuiilalt cere să vadă apendicele, care a fost aruncat în canal: îi aparține, e ceva din ea. I se aduce un apendice de om bătrân, operat, din fericire, atunci. Zâmbetul de satisfacție al proprietarilor mistificați. Ca să fie admirat din pat, de mai multe ori pe zi, apendicele unchiesului e atârnat la fereastra tânărului, pe din afară. Sunt zece grade subțero și fostul organ se leagănă pe sfoară.

Azi-noapte a dispărut, mâncat de o cucuvaie.

În sala mică, a murit o femeie subțeroform.

În sala mare, felicitări pentru operație fericită.

*

Un avocat și-a făcut un cap «interesant» Și-a făcut o chică, și-a făcut o barbă, un palton cu croială istorică, o cravată cu aripi și pe vârful capului a pus o pălărie mică. Câtva timp și-a purtat barba pe dreapta și câtva timp la stânga și s-a hotărât, confruntat cu oglinda, să și-o poarte la mijloc. Nasturii cei mai mari îi spânzură la piept ca niște medalii. Dintr-un buzunar iese o carte, dintr-altul jurnale.

Încălțăminte se reazimă pe un toc înalt. E distrat din răsputeri și adept al «dezordinei artistice».

Și toată această instalație, ca să transporte sub braț un ghiozdan cât un geamantan, de treizeci de kilograme, de care e nedezipit.

*

Domnul Demeter era un pensionar remarcabil și un om bine crescut. Când s-a logodit, acum cincizeci și cinci de ani, și-a pus numeroasa lui familie în curent cu evenimentul, prezentându-se cu un buchet de crizanteme tuturor fraților, surorilor, verișoarelor, în orașele unde rezidau și alegându-și de preferință duminica. I-au trebuit treizeci și două de duminici ca să-și epuizeze relațiile de familie, cum zice el.

Venea de la gară în redingotă și declara cu solemnitate:

– Mă căsătoresc. Iubesc o domnișoară engleză.

Și pleca numaidecât. Vizită de strictă ceremonie.

Domnul Demeter poseda un sac de expresii alese. El zicea: «Societate distinsă», trăgându-se de jiletă și modificându-și atitudinea umerilor. «Un domn care dispune» și tușea încet; adică: dispune de o avere importantă. «O persoană onorabilă» se raporta la un domn îmbrăcat în negru și cu gulerul rigid.

Povestindu-i-se că un avocat s-a sinucis, el a întrebat:

– Era doctor în drept sau numai licențiat?

– Ați citit, a întrebat el odată, animat, ce s-a întâmplat în Franța?

– În Franța? N-am citit nimic.

– Învierea mortului de acum trei mii de ani?... E foarte interesant. Să vă arăt gazeta.

Domnul Demeter citea ziarele în felul lui. Deschidea pagina cu orgoliul unui descoperitor.

– N-ai văzut că e o reclamă de cinematograf?

– A! va să zică, reclamă de cinematograf? zice domnul Demeter.

– Și lucrul s-ar fi petrecut în Egipt, nu în Franța.

– Va să zică, nu s-a întâmplat în Franța? zice domnul Demeter. Credeam că era în Franța.

– Ceva mai mult, nu e vorba de nici un mort...
– Am înțeles. Va să zică, nu e vorba de nici un mort, zise domnul Demeter.

La moartea mamei unui cunoscut, care era foarte abătut, domnul Demeter a avut o frază de consolare:

– Nu înțeleg să decedeze cineva cu un venit așa de frumos.

*

Trezită de medic din cloroform, Lia își dăte seama că a născut un monstru. Copilul era cocoșat. Așteptase nouă luni pe Făt-Frumos, hrănind în pântec un crocodil cu spinarea ruptă. «Nu se poate, doctore!», striga plângând dez-nădăjduita mamă. În scutecele lui de olandă cu horbotă bogată, nefericitul prunc sta ca un bătrân, pe gânduri, la un ghișeu. O viață începută cu milă: o viață întreagă.

– Băiat! cum ați dorit, zise medicul, silindu-se cu un surâs artificial să-și înlăture complicitatea, de care dispera-re naivă a tinerei soții îl făcea răspunzător. «E al doilea cocoșat pe care-l acuzez într-un an», își zise medicul, plictisit.

Noul-născut avea capul lunguiet în creștet și bărbia absentă, ca la pești. Păros ca un dihor, blana îi ajunge până la sprâncene, de care o separă o frunte de un deget. Tot ce părea viu și nou în scheletica lui veștedă făptură era licărirea ochilor profundă.

– N-am mai văzut ochi așa de frumoși, zise doctorul, la nici un copil. Și am făcut până acum trei sute cinci.

«Revista Fundațiilor Regale», an. I, nr. 11, noiembrie 1934, p. 253-254.

*

Copistul și vistieria

Când un domn ministru de Finanțe iubește pe scriitori și artiști și o declară, trebuie numaidecât să se întâmple ceva, ca să se confirme sentimentul. Există un fel de a gândi financiar de stat, o logică a portofoliului, un vocabular de rubrică și de tezaur. Dacă ministrul te iubește,

trebuie să vezi cum te iubește, cu cât la sută plus dobânda, și să nu-ți iei înțeleșurile din limbajul și lexicul curent. De obicei ministrul ușurează încercând și dă deficitul excedent. Trebuie să bagi de seamă să nu te strângă pe inima lui prea tare, căci s-ar putea din dragoste să te sufoce și, fără să pierzi mai mult decât o viață, vezi că n-ai câștigat nimic. Sunt bărbați de stat, care te pupă și în opoziție și la guvern: păzește-te! Pupat nemotivat. Nici de ochii tăi frumoși nici de vreo ținută a gulerului și a cămășii, afară din cale de curate, nu poate fi justificat. El te pupă orișicum, și cu ceafa hainei negre unsuroasă și cu un firicel de gălbenuș de ou rămas în mustață. Dar să nu-ți vină să-l întrebi? «De ce mă pupați?» căci îți poate răspunde: «Te iubesc și te admir».

«Bilete de Papagal», nr. 2 (479), 3 iulie 1937, p. 29.

*

Artistul e un ins dublu, un zămisitor și un consumator. Cel de al doilea trăiește pe zi douăzeci și patru de ore; cel dintâi, din când în când. Dovadă că din o mie de poezii ale unui poet, nouă sute nouăzeci li nouă sunt rele și trebuie eliminate, cu abstracția vanităților literare. E o chestiune de decență.

«Curentul Magazin», an. I, nr. 3, 23 aprilie 1939, p. 8.

*

Munca scriitorului există totdeauna. Pe această muncă nu se poate întemeia gospodăria consumatorului; e munca Demonului de chintesență.

Ib. p. 9.

*

Starea artistului este comparabilă cu starea dragostei: fără stare nu se poate concepe. Dragostea profesională se practică la casa de toleranță și se cheamă prostituție. În poezie artistul nu se prostituează. Prostituirea lui începe atunci când industrializează imponderabilul, atunci când îi vine să creadă că îngerii pot să fie afumați, storși de icre și serviți în unt. Artistul s-a ferit în toate timpurile să sugereze

reze ucenicilor lui funestul cinism că arta ar fi altceva decât o profetică suferință și că ar putea să fie fabricată ca o marfă.

Ib., p. 9.

*

Femeia a inspirat pe Crist, pe Goethe, pe Dante, Da Vinci – și i-a născut... Ea e mama noastră a tuturor... Jertfa ei ne-a dat o bravură, legănarea ei ne-a dat o duioșie, lacrimile ei ne-au făcut delicați și buni.

Ib., p. 9.

*

Munca nasului în manuscris și cărți dilată longevitatea, ca să dureze cât mai mult corvoada, căratul cu spinarea, pe genunchi.

*

Trebuie să lucrezi mereu, mereu, toată ziua, toată noaptea. Să-ți intre deprinderea în sânge. Să simți un gol când nu te găsești în ceasurile de lucru, în atelierul tău. Să te scârbești de tine dacă te surprinde timpul, fără un program, la un banchet, la teatru. Să ajungi la suprema necuviință refuzând cu melancolie o petrecere, o invitație, o conferință. Să nu te mai oprești, să muncești, să te gârbovești, viață intelectuală...

Căci iată ce se întâmplă. Fecioarele umblă pe întuneric șovăind în văzduh cu candelile lor aprinse: o candelă, o scânteie. Și pot să nimerească o dată la mansarda ta și să nu te găsească. Ele trec o singură dată. Dacă nu le aștepti și dacă au venit o dată și te-au găsit, poate că mai vin o dată, poate că mai vin de multe ori, și se învață cu tine. Le-ai auzit șoptind? Au spus așa: «Nebunul ăsta e todeauna la masa de lucru. Haideă până la el. Lampa lui e nestinsă.»

Șapte bătaii în ușă.

Poftiți, domnișoarelor fecioare...

A doua zi se va spune în oraș că poetul confuz, intimidat și peltic de-atâta slavă, are talent.

«Adevărul», an. LXI, nr. 16730, 30 noiembrie 1946, p. 1.

*

Limba scriitorului e condeiul și graiul lui e cerneala.
«Scânteia», an. XXV, nr.3669, 8 august 1956, p. 2.

*

Atelierul unul scriitor e obligatoriu să fie prevăzut cu vatră. Se aruncă-n ea cel puțin trei sferturi din manuscrise. Ce iese din văpaie trebuie mistuit în văpaie.

*

De-abia după ce ți s-a tipărit o carte, îți dai seama, dacă nu preferi că te minți, cât de proastă.

Nivelul pe care te-ai muncit să-l ajungi rămâne de obicei dincoace de schimbarea literei scrise în text de plumb. Poți fi mulțumit cu puțin?

*

Dar, după orice carte rămâne și mângâiere. Spranța, de la care nu poți abdica. O carte viitoare, mai bună.

*

A scri nu e un divertisment. Mucenie, răbdare, abnegație și multe renunțări.

*

Datorie. Trebuie să fii cu sineți riguros, sever, exigent, și să nu-ți acorzi concesii. O singură consimțire la banal te-ai pierdut. Unui artist, care nu-i un samsar de cuvinte și de titluri, beneficiul înfumurării și semeția îi sunt interzise.

*

Dacă nu se industrializa și literatura, unui scriitor i-ar fi fost de ajuns o singură carte pe toată viața, cu condiția să fie concentrată până la rocă și cristal.

Îndeobște cristalul întârzie în cuptor, cenușe. Treaba coșarului critic să deosibească.

*

Un manuscris te interesează atâta vreme cât îl muncești. Pentru strădanie, nu pentru el și nu pentru tine.

*

Răspunderea scriitorului nu e ușoară. El răspunde față de onoarea limbii, care nu-i a lui. Răspunde mai ales față de vocație, care nici aceea nu-i a lui. E un blestem: cine s-a jucat cu impalpabilul și diafanul, și le izmenește, se descompune.

*

Trebuie să știi să și displaci, nu numai să faci plăcere. Tot în da și niciodată nu, proteste.

*

Când începi să mânjești hârtia pură, gândește-te bine ce faci. Te-ai angajat pe viață.

*

Nu te odihni. Nu adormi. Trebuie să fi nou mereu și incandescent.

*

Nu apuie soarele întru trândăvia ta.

*

E talent și e simili-talent. Sunt caractere și javre. Faci și tu ce vezi la alții și ești satisfăcut. Din prostituare reputația poate trăi și câteodată mai bine decât cinstită. Satira spune că mai întodeauna.

*

Are și plagiatul nuanțe. Tiparul e binevenit pentru multe merite culturale.

*

Eram odinioară vreo douăzeci de tineri dulăi de presă și literatură, cu Ion Slavici la închisoare. El avea vreo șaptezeci de ani și, pe când junii jucau birlicii și câte unul trișa sistematic, Slavici scria zece ore pe zi, între flacăra de spirt fierbându-și supa de zarzavat, și călimară. Seara, ne citea câteva din paginile scrise în limba lui, fiecare scriitor având un ghiers deosebit. Mi se pare că asta se cheamă stil, adică sinceritate.

*

Îndrăznește. Lasă-te în voia simplă a glasului tău, ca mierla, ca sticletele, ca rândunica și ca pițigoiiul.

*

Că izbutești sau nu să-ți duci pagina la capăt e ceva. Dar e altceva mai cu seamă, că te-ai silit să izbutești indiferent de rezultat.

*

Un scriitor are noroc. Altuia i se refuză. E ca o făcătură: aci răspundere n-ai.

«Viața românească», an. XI, nr. 1, ianuarie 1958, p. 20-21.

*

Cuvântul *vers* nu e românesc. E împrumutat. E o potriveală a rimei. Eu n-am conceput vers fără rimă. Cu toate că Verlaine vorbind de rimă a spus: «*ce bijou qui ne vaut pas un sou*». Această bijuterie care nu face două parale. Asta n-a împiedicat pe Paul Verlaine să practice versul cu finalitatea în asemenea bijuterie. Nu știu versul alb, e o proză încâlcită de obicei, evident că a scrii fără ritm și fără rimă e să faci o proză oarecare. E mai ușor, desigur, să scrii fără potriveală decât cu potriveală. Scapi de-o greutate și bați câmpii poeziei așa cum îți place fără nici o regulă și fără ceea ce natura întreagă concentrează – ritmul. E un ritm – secolul, un ritm – anul, un ritm – ziua, un ritm – noaptea și ziua. Totul este ritmat ca o necesitate a naturii. Primăvara intră în ritm, iarna intră în ritm și toată literatura în versuri e un ritm pe care-l cere, am impresia, însăși literatura.

M-a interesat todeauna versul mai mult decât proza. Cu toate că și proza are ritmul ei și proza poate să conțină tot atâta poezie câtă și versul; după cum nici versul n-are todeauna poezie; este o formă de care te achiți în adolescență. Versul e concentrat, versul nu dă loc la bălăceala povestirii de cele mai multe ori fără sens, sau cu un sens știut numai de autor.

Text rostit la Radio, în ziua de 5 februarie 1967.

*

Toți vorbim și scriem românește, dar cu aceeași ușurință uităm ce s-a scris cu mult înaintea noastră. Au fost pe vremuri mai mulți scriitori de bună limbă românească fără titluri, ieșiți din popor, dar cu o vădită vocație pentru literatură. Îngălbenind sub lampă sau la opaiț, ei au dat limbii românești frumuseți neîntrecute. Vechii noștri scriitori ne-au lăsat o limbă moștenire pe care nu știu dacă o merităm cu toții.

În marii noștri vechi cărturari se găsesc surse de inspirație care întrec vârtos și definitiv micile surse pe care le întrebuițăm noi astăzi.

Text difuzat la Radio, în ziua de 13 iunie 1967.

*

Semne și inscripții

Nu sunt niciodată mulțumit de un lucru făcut cu mintea, ca de un lucru făcut cu mâinile, oricât de comun. Să fie mâna mai aproape de suflet decât ea?

*

Preceptul «Caută și vei afla» e verosimil până la primul prag de intrare în problemă. De la el încolo se succed câteva uși din ce în ce mai înguste și mai închise.

*

Poeziile nu conțin întodeauna poezie, proza putând să dea mai multă decât versurile unui poem de imprimărie.

*

Poezia e neîntreruptă și cotidiană. Atârnă de om să-și aleagă și să-și trăiască poezia.

*

Nu acoperi niciodată un lucru mai mic cu unul mai mare. Pune lucrurile apropiate prin felul lor laolaltă.

*

Răul e că tot binele sfârșește la netimp.

*

Câinii pribegi nu pot să fie trădați.

*

Păzește-te în tot ce faci, meserie, gândire, credință, de ostentația îngâmfării.

*

Nu dau un ban pe «artistul», pe «omul de știință» lipsit de linie de caracter, canalie sau lichea. Calitatea lor aparentă e o falsificare. De cele mai multe ori caut în «creator» omul.

*

Creierul ăsta e ceva monstruos. După șaptezeci de ani îmi aduce aminte brusc de un coleg din prima clasă de liceu, al cărui nume cântă ca un clarinet. Mai trăiește? și unde? și cum?

*

Strămoși, muncesc la diamantul graiului vostru ca să strălucească fără să se stingă.

*

Nu e de ajuns mormântul pentru unii, îngropați încă o dată, a doua oară în memoria contemporanilor.

*

Nu ruginiți! Mișcați-vă din ocolul vostru strâmt.

*

Cred că mai mult dragostea de limbă decât de literatură m-a determinat să scriu.

«Luceafărul», an. XI nr. 29, 13 iulie 1968, p. 6.

*

Poezia o trăiește toată lumea, dar trebuie descifrată și comunicată cititorului, care gândind colaborează cu scriitorul.

*

Inconștiență a prostiei.

Inconștiență a inteligenței.

Care inconștiență e mai funestă, a inteligenței sau a prostiei?

*

Ritmul și rima, perfecțiune dificilă.
E preferabilă lapovița verbală.

*

Ce-ai făcut tu, ca să mă judeci?
Nu mă-ntreba ce-am făcut eu. Te întreb eu ce-ai
făcut tu.

*

Rămâne sfertul din ce-ai fost.

*

Condeciule blestemat, m-ai dus până la orbire.
Ce ai cu mine? Nu-mi dai nici un răgaz.

*

Versul sugeră, – Proza spune și povestește –
Versul mai concentrat decât poezia.

*

Ferește-te, pe oameni să nu-i cunoști de aproape

*

Satisfacția speranței meschine de a discredita în anonim.
nimat.

*

Lamentabila lipsă de talent, și în calomnie, și în bârfă.

*

Cât se miră oamenii, când au dat de un om!

*

Azi-noapte, pe tăcute, au înflorit caișii și mă primesc
cu ramuri de flori și cu sărbătoarea livezii îmbrăcate în
văluri de mireasă.

Teatrul Național, «Caiet – program», nr. 16, stagiunea 1972-
1973, p. 4.

*

Exigenți față de sine până la toleranță.
Evitarea compromisului cu sine.

Aruncarea manuscriselor multe la coș.

Așteptarea negrăbită. Răbdarea.

Constat că tineretul nu face prea mult uz de asemenea îngrădiri.

Îndoială continuă asupra calității rezultatelor muncii personale.

Nu-ți face concesii.

Să le placă munca, penibilă adeseori, a condeiului.

Evitarea facilității.

Întâi trebuie să ne intereseze lucrul, în timp ce ne găsim în atelier,

Că iese bine sau prost, răspunde lipsa ori prezența talentului.

Talentul e dragoste de meserie. Îl ai sau nu. Există și un cabotinaj al scriitorului. Păzește-te de el. Adorarea de sine duce la sterilitate.

Cu cât izbutești să faci mai bine cu atât îți ești dator efortări mai mari și umilință mai multă.

Respectul față de public, singurul criteriu temeinic.

Metoda mea de a scrie: fiecare manuscris de carte l-am aruncat de câte două-trei ori în foc. De aceea întârziez mult fiecare publicare.

Dacă totuși am tipărit câte o carte, care nu-mi place niciodată, este de frica scadențelor editoriale care trec de obicei de câteva ori peste termene, fără să le onorez. Scri-sul e lucrul dracului, spunea cineva. Te apucă atunci când vrea dracul, ca dragostea. O dată vine inspirația, nici când vrei, nici când te-ai obligat. În scriitor stau doi indivizi ală-turi: artistul și omul de onoare, care-și calcă fără să vrea cuvântul. Acești doi inși te torturează: unul vrea și altul se împotrivește.

*

Manuscrisul mai trebuie să fie pus să se răcească un timp, două, trei timpuri și recitit. Numai atunci îți dai seama câte prostii ai putut să scrii – mai cu seamă litera tipărită ți le semnalează și atunci nu mai ai ce face. Pe patul de moarte Balzac și-a întrebat medicii câte luni mai avea de trăit, ca să distrugă jumătate din romanele lui.

Așa că nu-i de glumit cu condeiul. Cine se joacă de-a condeiul își plătește jocul scump. Plăcerea de a scrie dublată de tragedie.

*

Viața privată a scriitorului am spus odată că nu interesează ci numai opera lui. Dacă ar interesa aceasta mai puțin și viața privată mai mult, atunci ceea ce interesează e calitatea lui de om nu de scriitor, mai prost decât viața lui și asta face parte din biografiile oamenilor pur și simplu.

Mă raportam la bagajele care aglomcrează contextele critice.

Însă viața scriitorului interesează foarte de aproape când e viu și încă neexprimat procesul cu posteritatea. Interesează foarte, foarte mult, căci dacă după moarte singură opera trăiește, în timpul vieții i-o ia înainte caracterul, care nu se poate da ca după o pavază după operă, încă supusă îndoielii.

«Manuscriptum», an. VII, nr. 2, 1976, p. 42 - 44.

*

Poporul nostru, norocos și privilegiat în toate, dispune de un așa-numit folclor, neasemuit de frumos și de variat, în proverbe, în cântece, în dansuri, în poezie și povești, în scobirea lemnului și a pietrii, în scoarte și cusături, la care răspund frumusețea lui chipeșe, de om și de femeie – și toate frumusețile de limbă, de aspecte și de o substanță mitologică (nostalgică) nevăzută, dar dovedită cu infinite belșuguri; operă a unui neam, care, zămislându-și icoanele vieții și ale reveriei, nu știa să scrie și să citească, în totală ignoranță. Cultura îi e înăscută, indiferent de dicționare și lingvism, care de-abia încep să i-o studieze. Această cultură de inculți va da lumii, da! o epocă nouă din ce în ce mai apropiată. Criteriul zvârcolirilor noastre literare e splendida lui ignoranță genială.

Luna limpezește nopțile fără să știe.

«Manuscriptum», an. VII, nr. 3, 1976, p. 9.

*

În bună parte, cuvintele din dicționare sunt osemintele limbii vorbite și ele capătă viață, nuanță și un sens anumit, variabil, din vecinătățile lor imediate sau prin zigzag, influențate unele printr-altele ca în pictură culorile alăturate și de reper.

*

Nimeni nu e proprietarul limbii românești afară de popor. Nici filologul, nici scriitorul nu-și poate aroga drepturi medievale și de imperialism asupra ei. Ea depășește și știința și literatura. Cel ce ar putea să se joace cu ea și să ia în bătaie de joc plugarii, insultă și pe ceilalți; pe aceia care i-au îngropat sămânța adânc și au făcut să-i dea spicul sus. Limbă, om și pământ fac o unitate solidară și un singur sentiment.

«Manuscriptum», an. VII, nr. 29, 1977, p. 20.

*

Nu te gândi prea mult la ce-o să fie.

*

Umple-ți timpul hotărând zilnic ce vei face mâine.
Mâinele trece astfel mereu.

*

Silește-te să nu meriți blestemul săracului, că se prinde.

*

Ferește-te să nu faci camătă, nici de bani, nici de simțire mincinoasă.

*

Blestemul nedreptățitului te-ajunge orișicum.

*

Nu sili lacrimile nimănuia să iasă.

*

Nu da prilej suspinului să geamă.

*

Nu te du la vânătoare: durerea pădurii, a câmpului și a apei te pedepsește.

*

Iată-l, a făcut numai rău. Cu ce s-a ales? Cu hula.

*

Geamătul de durere al pădurii când e doborât un copac.

*

Plânsetul unui copac centenar dărâmat din rădăcină cu tancul. Grandiosul stejar, grandioasa lui rădăcină. Dărâmătorul stă călare pe trunchiul copacului, ca pe un butoi, ciopârțindu-i ramurile cu securea.

*

Medicină curativă și medicină negativă. Una vindecă și cealaltă interzice ca și cum omul ar fi exclusiv tub digestiv și intestin. El are psihologia și temperamentul lui. Medicul fără sensibilitate e un bărbier de berbeci.

Cine-i mai de folos? Medicul sau bolnavul?

*

Le sang est un trésor qui passe d'une génération à l'autre intact, sans diminuer. Sa qualité et sa valeur sont constants.¹

*

Păsările, vitele, oile au încredere în oameni, trăind alături, dar omul le trădează – le ucide ca să le mănânce.

*

Les visages des morts qui errent dans le souvenir. Les présences éternelles comme en esprit.²

*

Generalii când își leapădă chipiul și pun pălăria și-au schimbat capul. Din buni comandanți, ajung oameni politici proști. (Averescu, De Gaulle, Eisenhower.)

¹ Sângele este o bogăție care se transmite de la o generație la alta intact, fără să degenereze. Calitatea și valoarea lui sunt constante.

² Figurile morților care rătăcesc în amintire. Prezența lor eternă în spirit.

*

Pricina spiritului polemic e subiectivă, dar sinceră; o nimica toată, de imponderabil.

*

Cifra surâsului sincer sau perfid (urmărește și ochii).

*

Soyez toutefois propre de corps, comme vous devez l'être d'Espirit.¹

*

Voler n'est pas plus douteux que s'enrichir²

*

Mor oameni, păsări, mâțe, câini, de moarte anonimă.

*

Je lutte depuis toute une vie avec moi-même qui est double. Et c'est en vain.³

*

Manual de morală practică. Pauza și intervalul în timpul unui act care trebuie realizat dintr-o dată, mai lung sau mai scurt, datorită unei modalități de lene rațională, temperamentului nesilit de o educație a preciziei și punctualității, se adună ca datoriile unui insolubil și duc, atunci când ai obosit toate atențiile și bunele voințe, la definitivă bancrută.

«Manuscriptum», an. XI, nr. 2, 1980 p. 37-39.

*

Trăind o viață răspândită în universul unei gospodării, o reducere a universului mereu ignorat, ca într-o planetă personală, izolată în atmosfera ei, ești zilnic solicitat de o problemă și încercat de o suferință. Viața frumoasă e continuă durere.

«Almanahul Luceafărul», 1982, p. 168.

¹ Fiți totuși curați și la corp, așa cum trebuie să fiți și în spirit.

² Să furi nu e mai puțin rușinos ca îmbogățirea.

³ Mă lupt de-o viață întreagă cu mine însumi, care este dublă. Dar este în zadar.

*

Ce-i această lege a morții, de care nu scapă nici floarea,
nici pasărea, nici căprioara, nici omul? Ele încep să moară
de cum se nasc și tinerețea e-o amăgire.

Eu nu primesc moartea. Mă împotrivesc. Aștept ca
omul să omoare moartea.

*

Ca să se creadă nemuritor, omul și-a făcut viața de
după moarte. Nefericitul se minte.

*

Cugetul a rămas în urma inteligenței. Ce-i această
anomalie?

*

Moartea s-a mutat la noi în ogradă,
Se-ascunde nevăzută undeva,
Într-un pom, un tufiș.
Ne omoară un câine, un porumbiel, o mătă și fuge.

*

Învață, învață, multe limbi, ca să stai de vorbă cu
Moartea.

«Manuscriptum», an. XV, nr. 3, 1984, p. 37.

*

Râsul este un medicament pe care îl poți scoate direct
din viață, fără rețetă medicală.

«Sănătatea», nr. 4, aprilie 1988, p. 16.

INEDITE

.

Țăranul e cu neputință să fie lichea.

*

Rămâne sfertul din ce-ai făcut.

*

Îndoiala de tot ce-am putut face. Tu zici că am făcut lucru mare. Mie nu-mi place. Nu-i niciodată nimic de ajuns. Altceva caut, ceva mai bun și mai mare.

*

Tu ești prea bun cu mine și nu merit bunătatea.

Trebuie să fiți răi cu mine. Să mă asupriți, să mă chinuiți. De-abia atunci mă regăsesc. Lovește taurul, învrăjbește-l. În atac și apărare, urmărit de-o haită de lupi, taurul își regăsește puterile-n coarne și copite, cu care s-a născut.

*

Consolare

Ești mâhnit, turburat: muncește! Suferi: muncește! Te îndoiești: muncește! Te mint frăția, dragostea, prietenia: muncește! Nu-ți place cât și ce ai făcut, te descurajezi: muncește! Te îmbie somnul, lenea, plăcerea: nu te lăsa! Muncește.

*

Datoria

Întodeauna mi s-a părut că nu mi-am făcut-o.

*

Tu ești împotriva mea cu calomnia și eu te birui cu tăcerea.

*

N-am somn, n-am mulțumire: mi se pare că nu mi-am făcut întreaga datorie. A mai rămas ceva neîmplinit întodeauna.

*

Că ți-a ieșit bine sau prost ce-ai făcut, nu asta te privește. Să judece alții. Nu te opri! Muncește!

*

Am pus în tine o sămânță mică. Fă-o să încolțească și să dea rod. Voiește și vei fi!

*

Inconștientul lucrează înfinit mai mult, fără să ne dăm seama, mai presus de posibilitatea de control al intelectului nostru.

*

Sugestii

Trebuie să trăiești! Dacă nu pentru tine, pentru cei ce te iubesc și pe care îi aperi.

*

Limbajul diplomatic: luare de contact sau de confort personal.

*

Revoluție

Trezește din fundul fântânii sufletului, surpată, izvorul de continuă înprospătare.

*

Să nu ne jucăm cu zbieretul și lăcomia.

*

Vocația nu se forțează.

*

Să avem curajul mărturisirii oneste.

*

Și în limbile streine versul liber e un pretext de a fi nul.

*

Nasul crește: datul peste acest nas prea crescut.

*

Prietenie, nu vrajbă, nu vrăjmășie – care înseamnă sărăcie de alte mijloace.

*

Trebuie schimbat climatul toleranței în climat de exigență.

*

Membru nu e egal cu calitatea de scriitor.

*

Lăsați preocupările minore ale unora de tiraj și întâietăți.

*

Mi s-a spus la edituri că unii din noi dau lupte administrative feroce pentru tiraje, nepotrivite cu calitatea manuscrisului și cu numărul cititorilor, și pretind traduceri necerute. Dar tradusă în fapt o scriere slabă e grămădirea tirajelor nedorite în magazine și-n pod și singurul lor mijloc de lichidare e expedierea înapoi, la fabricile de hârtie, pentru topirea și utilizarea la fabricarea mucavalei. Fabrica dă coale albe pe care editurile păcălite le restituie tipărite.

*

Versul alb, zis liber, e o facilitate.

*

Arta nu e niciodată pentru cineva sau pentru ceva, e făcută pentru.

*

Vorbim între noi și nu ne aude nimeni.

*

Directorii de ziare sunt violentați de unii confrăți pentru apariția lor în pagina întâi, căutând în asemenea artificii compensații de vitrină la absența calității. Sarcina unui scriitor cu mîzgă e să iasă în evidență, indiferent de pagina în care-i apare manuscrisul. Picioroangele nu te scot deasupra, oricât le-ai alege mai lungi.

*

A crea nu e egal cu a mînji hîrtia și acest verb nu se conjugă niciodată la persoana întâi a indicativului prezent. *Eu creez* și *Noi creăm* e o nerozie orgolioasă. *El creează*, *ei creează* – da! când se întîmplă ca munca și calitatea să coincidă.

*

Să nu ne apărăm interesele decât în marginile modestiei. Impertinența și violența pentru mine sunt cele mai imediate dovezi că scrisul e prost. Ce nu reușește condeiul, bate gura.

*

Om de știință

Pe măsură ce știu mai mult și mai adînc, mă apropii mai mult de taine și mă întorc la neștiință, care *știe* mai mult.

*

De câte ori am fost în pușcărie simțeam parcă s-a sfârșit totul pentru mine și că nu ies viu din zidurile ei. Îmi făceam de fiecă dată un testament mental și ultima oară am semnat pe cel din urmă la tribunalul Târgu Jiu.

Dar am înviat mereu și câteodată mă gîndesc cu plăcere la temnița din care socoteam că sunt izolat de lume pe viață. Timpul își așterne peste durerile trăite giulgiul lui de dantelă și stele.

*

Antepostume

De unde veniți, gînduri?

*

Nu jigni copilăria, tinerețea, dragostea, naivitatea, nu jigni durerea, suferința, nu jigni bătrânețea.

Nu lăsa să se adune părerile de rău în cimitirul sufletului omenesc.

Fii cu toată grija.

*

Am văzut lacrimi în ochii tinerilor și bătrânilor. De ce-i mâhniți?

Am auzit suspinul mamelor muncite. De ce le-ați întristat?

Am văzut tristețea mută a oamenilor nevinovați. De ce?

Alargă omul, caută și nu găsește. De ce i-ați spus: bate și ți se va deschide, caută și vei afla, cere și ți se va da? L-ați înșelat. Nu răspunde nimeni. Nu se deschide nici o ușă, căci le-au încuiat.

*

De ce i-ați spus omului caută, bate, cere? Omul nu ușile sunt închise, auzul e surd. Inimile sunt împietrite.

*

Omul avea în singurătatea lui speranța. A pierdut și această comoară îngropată. Ce-ați făcut?

*

De ce trebuie să caute ușa care să sune gol și inima care tace? De ce să se mai ostenească să caute? Comorile s-au furat.

Ieșiți-i înainte cu darurile pe care le ții pentru tine, păstrate cu zgârcenie numai pentru singura ta folosință!

*

Deschideți-i fără să bată. Dați-i fără să caute, fără să ceară.

*

Ferește-te să nu-i grămădești dezamăgirile și amărăciunile. Omul nu-i un mormânt în care trebuiesc îngropate oseminte.

*

Nu-ți aduna comori pe pământ, adună-ți-le în ceruri. În zdrențele cămășii, aproape gol, omul s-a dus să și-o caute în cer. Cerurile erau vaste, singuratice și goale. Unde să se mai ducă?

Caută speranța. I-a pierdut cărarea: numai spini și gropi.

*

Sufletul e un osuar (o criptă), o magazie de broaște și chei stricate.

*

Preoții nu-și fac nici elementara datorie, care nu cere nici râvnă, nici vocație. În mahalale merg cu botezul din când în când și numai la casele care plătesc «bine». Preotul poate intra nestingherit în orice casă și poate colporta din om în om vorba care însuflețește și dă nădejde.

Poporul demoralizat între clicile de politici mișei și douăsprezece mii de preoți lași, plus «clerul superior».

Popor fără conducători!

Acum, preotul meu e la Călimănești: face băi. La bombardamente fugea, cum fugea și patriarhul: mașina lui era întâlnită cu un hoit cu barbă pe canapea, pe la patruzeci de kilometri departe de București. Monseniorul Ghika făcea subț torentul bombelor liturghia.

*

Neapărat necesară separarea Bisericii celor nedemni de țară.

*

Să lăsăm termenii farmaceutici deoparte. Nu voi cuprinde peizajele, portretele, curbele vegetale, florile și petalele ce s-au scuturat din clătinarea tijelor duminică pe scena Studio Național în cuvântul barbar de coregrafie. Asta-mi sună prost, țuguat și fals ca sex. Să-i zicem, pe românește, joc, care-i un cuvânt filosofic și complex: jocul, și dansează dar se și joacă de-a toate frumusețile, în germinare, în echilibrul orelor cu veșnicia.

*

Sfaturi copilului meu

Când vrei să faci o scrisoare, gândește-te că adresantul va utiliza-o în trei chipuri: pentru el, contra ta sau în folosul orgoliului său. Scrie cu băgare de seamă și preferă după ce ai isprăvit scrisoarea să o rupi. E înjositor să dai material de operă sau de deducții, unui prieten de cele mai multe ori inferior.

*

Logodna mai mare decât căsătoria – un imn al dragostei.

*

Morală? Ce-i aia morală, dacă nu suntem de acord asupra ei. O vorbă. Pe o vorbă nu se pot face decât vorbe, nu fapte literare.

Morală? Idem.

*

Decadență certă

Atacurile împotriva literaturii vin din Universitate și Academie; de la cărturari și scriitori. Ce indiciu mai clar de inconștiență?

*

Artă teatrală de cerșetor

Eu care am luptat pentru alții. Eu care am șapte guri acasă, nevasta la spital, soacra în pat cu șezutul rupt, două, surori – luna oloagă și alta ciungă – plus trei copii tuberculoși.

Eu care... El care... ăsta care. Atitudine de om.

*

Noi facem educația îndoielilor, obișnuind pe cititor să cerceteze mai mult și să creadă mai puțin. Cum adevăr întreg nu există, cum nimic nu există după regulă și definiție, cel care se îndoiește se află pe drumul cel mai omenesc și mai adevărat. În viața practică: politică, prietenie,

cultură, muncă, proprietate, avere, îndoială e un fel de prudență.

*

Pentru a nu fi stăpâniți de cei mai proști ca noi, trebuie să începem acțiunea noastră prin pasivitate și pasivitatea prin îndoială.

*

Ceea ce solicită încrederea noastră nu este un fapt: faptul poate să fie judecat și cântit – ci un sentiment, un ideal, un program, o intențiune. Să ne îndoim de oamenii cu dimensiuni măsurabile și cu greutate la cântar, care ne îndeamnă să credem în lucruri nemăsurate și necântărite. Ei ne invită îndărăt, să credem într-înșii.

Să nu-ți faci ție chip cioplit: să nu crezi în oameni.

*

Slugărnicia e un temperament. Cine rămâne slugă, dacă nevoia l-a împins stăpân, vedește o degenerare, situată pe linia crimei. Servitorul caută în simbrie un mijloc de a deveni stăpân pe sine.

Românii munteni, moldoveni și olteni preferă slugăriei mizeria, și țărăncile din Carpați, Dunăre și Prut sunt niște cucoane.

*

Ce-am înțeles și reținut noi din civilizație: conflictul cu autoritatea.

Conflictul: rezultatul oricărei idei și inițiative. Ai un gând bun, intri în conflict cu o lege, cu un regulament și agenții de conflict sunt îndată prezenți, după o absență sistematic.

*

Cât se miră neoamenii când au dat de un Om.

*

Specialistul e un hamal al lăzii lui cu medicamente.

*

Luna: astrul gânditor.

*

Prostia tuturor dinaintea misterului: cărți de joc, spiritism, cler, minuni, acatiste.

Procedeul țigăncilor: ghiocul interogat.

Procedeul cărturăreselor de oraș: viermele unei preferințe. Clientul spune ce dorește și ce-l interesează.

Cu un joc de cărți stăpânești lumea.

*

Cum intervine o gâlceavă mai lată între un personaj de dreapta și altul de stânga, se face un plebiscit și iese fiecare din ei pe baza unei liste de subscripție nu numai erou, nu numai român, nu numai bun român, excelent și minunat și delicios român – dar întrerupător al unui trecut milenar și al unui viitor veșnic, sinteză de sinteză, lumină din lumină și Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat.

Și un așa animal cântărește numai între șaiszeci și nouăzeci de kilograme.

*

Bărbăție! N-aveți bărbăție, lașilor. Duceți-vă la Consiliul de Război și luați acolo pilde care se petrec în epoca lașității voastre.

*

Oul încondeiat: scrisul și cititul poporului, căruia i s-a refuzat la timp pana și pergamentul.

*

Izvoadele, creștăturile, motivele muzicale și graiurile: un clasicism și o estetică a poporului.

*

Un copil face o scrisoare și neavând timbre le desenează pe plic.

*

Viața: o călătorie printre oglinzi.

*

Ne despărțim atât de repede de frumusețile pământului pe care trăim un moment. Și această clipă o trecem în pizmă, dușmănie și sânge.

*

Ratarca e de grade diverse, atârână de nivelul pe care ai năzuit să-l ajungi.

*

Adorația guvernelor, admirația guvernelor, critica guvernelor = libertate.

*

Nu sunt niciodată de partea celui tare.

*

Economie politică: ceri un preț și statul ți-l acordă îndoit.

*

M-am limitat la mine, fără să consult limitele, ca niște maidane, ale altora.

*

Raporturile de politeță ne împiedică să ne apărăm interesele și ele trebuiesc substituite cu un secretariat al societății.

*

Dacă toți tinerii la vârsta dragostei se pasionează profund de un ideal căruia sunt chemați să-i slujească, actele lor, exagerate de o ardoare nepotolită, pot ușor să ajungă monstruoase.

*

Nu se poate să fie omul vicios? Să nu bea, să nu fumeze, să nu joace la pierdere? Vrem să-l facem virtuos prin război și-l facem bestie asasină.

*

Clopotele de dimineață, în azur, în soare. Deniile seara. Săptămâna curată de renovare sufletească. Biserica dă cu clopotele rufe albe.

*

Fietecine ține morțiș să iasă deasupra celuiilalt. Fudulie orgolioasă.

*

O pricină permanentă de ostilitate dintre oamenii societății civilizate este că fiecare din ei crede, în conflict sau semiconflict, că are dreptatea.

Dacă ar renunța la dreptatea lui, nu s-ar întâmpla nimic tot atât de grav ca procesul dintre ei.

Obişnuiți-vă să renunțați.

*

Tragedia vieții vine de la diferențele de personalitate. Cu sinceritate, oamenii nu se înțeleg unii cu alții. Ștofa fiecăruia e cu câțiva centimetri mai scurtă, mai lungă, mai îngustă sau mai lată. În deplină obiectivitate, trebuie întodeauna și neîntrerupt să ierți. Orice dispută e inutilă. Subtilitatea ta nu se suprapune cu a mea.

*

Am văzut o viață întreagă mulțimile alergând spre soare. Ca să-l ajungă iute, au încălecat armăsari sălbateci, bărbați atletici și femei despletite. Lehuzele goale țineau la sân câte un prunc născut pe drum.

Au alergat sute de ani și nu l-au ajuns. Noaptea îi adormea în gloată și ei se culcau în câmp, în mocirlă, orânduindu-și fuga de-a doua zi, mai departe.

Presimțiseră că vor trebui să lupte cu cei veniți înaintea lor sau cu cei întârziați; gloatele erau înarmate cu arcuri, lănci și securi. Întrecerea zguduia pământul și mulți voinici cădeau, rostogoliți de alții și călcați în picioare.

Ce-aveau de gând? Să prindă soarele? Proștii de ei credeau că-i fură aurul și veniseră cu saci.

Dar câmpia era acoperită și ea cu soare. Aurul e la picioarele noastre. Să-l culegem de pe jos.

*

Cinci dictaturi

O dictatură: U.C.B. Apă proastă, gunoaie neridicate, cadavre, viermi, duhori, putregai.

A doua dictatură: S.T.B. Monopol al transportului, ceasuri pierdute, zile pierdute, lipsă de vagoane, aglomerații scandaloase, accidente, morți.

A treia dictatură, cea mai suportabilă: Electricitatea. E lumină.

A patra dictatură: Telefoanele. Ton fictiv, aparat fictiv.

A cincea dictatură: Radio.

Cinci dictaturi cu depline puteri, cinci state într-un stat inexistent. Pe nesimțite, autoritatea trece la societăți și întreprinderi.

*

Ostentativa frumusețe. Pieptănătură blondă roșcată vopsită, lucie ca tinicheaua și unsă la gura indecentă cu vopsea unsuroasă roșie.

*

Am mâncat bine. Se spune la țară că un om care a mâncat bine râgâie după masă. Intellectualizat și devenit om politic, alegătorul din provincie iese pe stradă cu o scobitoare în colțul gurii. «Am mâncat – însemnează pentru el – la restaurant», el neobișnuind să aibă acasă scobitori ci chibrituri.

*

Forurile tocmesec și pun viața oamenilor la cutie și în flacoane: poporul muncește și tace.

*

Spiritul de invenție al scriitorilor contemporani nu-i afară din cale de pretențios. Odinioară «Facla» dădu naștere «Flăcării» și unei serii nesfârșite de titluri surogate în care focul și fumul alternau. Astăzi, după «Zburătorul», care înseamnă un armator scopit, cu aripi, apare «Zburătorul literar», o femeie cu mâna la gâlcă și «Săgetătorul» care nu însemnează nimic decât un titlu cu scobială albastră. Dacă mai socotim și ziarul «Luptătorul», ne dăm seama că sportivul acaparează tot mai mult publicitatea, în raport cu sacrificiile făcute în război prin cârciumile Iașului.

Vor apărea pe rând o revistă de filosofie, «Înotătorul», o revistă chirurgicală, «Biciclistul», o revistă muzicală, «Boxul», și «Coaforul român» trebuie să devie publicație de literatură și artă.

*

Păcală

În gara Ciocănești s-au *ciocănit* două trenuri. Direcția Căilor Ferate a schimbat numele stației predestinate în *Adormirea*, cu scopul ca pe viitor accidentul să nu se repete.

*

Poliția a găsit remediul tâlhăriilor, spargerilor și furturilor. Oprește ziarele, să nu-i mai informeze pe cititori. Pe de o parte, aceștia pot să fie asasinați fără reclamă; pe de altă parte, nemaiauzind de crime și jafuri, cititorul crede în posibilitatea indefinită a omului. Poliția a intrat în faza morală și comisarii vor îmbrăca uniforma preoțească.

Domnul general Nicoleanu va fi numit mitropolit de poliție.

*

Cum concepe un director de ziar și avocat al baroului din București relațiile dintre state și factorii unui război național.

«Când a sunat ceasul ca suprema jertfă să fie făcută, vechiul Regat n-a mai socotit sacrificiile, a jucat ultima carte, ca să înfăptuiască România Mare și a înfăptuit-o.»

Ziarul e «Universul» iar directorul de ziar se cheamă Stelian Popescu, adică Popescu Gutemberg, dublat de Popescu Diderot.

*

Cufărul «directorului nostru»

«Directorul nostru» nu are niciodată sentimentul că se vorbește îndeajuns de personagiul Domniei sale. I se pare că ar trebui ca atenția publică să se fixeze cu o fidelitate permanentă asupra silabelor ce-i compun un nume nemu-

ritor și prețios. Îl supără că alții, ca Eminescu sau Balzac, revin subț condeiul scriitorilor chiar după moarte, atunci când «directorul nostru» trăiește, se arată, se manifestă fără să merite din partea ingratitudinii odioșilor contemporani, cel puțin un articol de fond pe zi.

«Directorul nostru» e prin urmare nemulțumit și o să se decidă într-o bună zi că pe titlul ziarului ce «conduce» să-și puie alături de carta de vizită și fotografia.

«Directorul nostru»! Câtă poezie! Ce dulceață! Și totuși câtă amărăciune, că numai slugile și redactorii sunt obligați să-i zică «directorul nostru». El ar voi ca un murmur general să treacă prin public, o dată cu un fior – «directorul nostru!» când individualitatea fizică a directorului nostru apare.

«Directorul nostru» așteaptă cu nerăbdare să se petreacă evenimentele ce-l interesează, pentru ca numaidecât foile ziarului directorului nostru să apară cu titlurile directorului nostru în titlu.

Dacă un domn pasager pierde un sac de voiaj, știe numai el și cel mai mult știe și soția domnului pasager. Când «directorul nostru» pierde un cufăr, toate ziarele vorbesc de cufărul directorului nostru și directorul nostru ar voi să i se piardă și să i se fure toate cuferele, numai să aibă prilej de publicitate.

Când i s-a furat directorului nostru ultimul cufăr, ziarul directorului nostru a trâmbițat în tot universul o lună de zile că directorului nostru un cufăr i-a fost furat. Apoi «directorul nostru» a cerut anchetă și a insistat să se facă ancheta subț ochii directorului nostru, pentru ca atrăgându-și replicile plictisite ale anchetatorului să aibă un nou motiv să publice un articol asupra directorului nostru. Și ca să se exploateze până la extrem, directorul nostru ar fi capabil să provoace insinuarea că el însuși, în persoană, și-ar fi furat cufărul propriu: atunci «directorul nostru» s-ar apăra pe alte două coloane de calomnia că se colportează.

*

– Ce faci, omule singuratec de-o viață-ntreagă, și tot frământă la pietricele?

– Ce să fac cu o viață atât de lungă? Aleg și culeg din ele, căutând pe cele albastre și de mărgean.

– Și ce faci cu ele când ai găsit din noian câte una?

– Nimic. Le pun deoparte și mă bucur... E fericirea mea.

*

Trăiesc din speranța uitărilor, din scontarea lașității și a intimidării și de fapt din tăcerile dezgustului și din aristocrația ținutei. Dar dacă trebuie neapărat cârpite câteva părechi de palme, bucuros, să le cârpim.

*

Să bat în lemn. Începătorii să se caute pe sine până ce se vor găsi: condiție esențială.

*

Neavând mijloace ca să-ți trimită cadourile de oportunitate, el face plasamente subiective: surâsul, pălăria până la pământ și închinăciunea pe brânci.

*

Pierzi din fiecare trebuință de punctualitate câte cinci-sprezece minute și-ți pierzi toată viață, înghițită de minut.

*

Mai dorm cinci minute, mai stau nițel, lasă-l să mai aștepte...

*

Lacătul limbilor nu poate fi descuiat cu cheile străine.

*

Nu te grăbi niciodată și în nimic. Lasă timpul să treacă. În așteptare, afli ceea ce, împins de entuziasmul de a fi util, era să te grăbești să comiți o prostie.

*

Blestematul «care».

Blestematul cuvânt «care», agățat ca un scai de mătasea gândurilor scrise, trebuie exterminat din călimară și literatură sau cel puțin la maximum redus, rușinea expresiei literare.

*

Vorbesc bine când auditoriul nu e prezent, la microfon și la telefon.

*

Decât prezumția de a da lecții în anonimatul prudent la îndemâna oricui, ar fi fost o mare bravură să vă semnați găinațul moral?...

*

În așteptarea Paradisului, îmi spui, Părinte, câte verzi și uscate.

*

Pierde tot ce-ai adunat, cu generozitate. Un singur lucru să nu-l pierzi niciodată: speranța.

*

Sugestii

Vrei să faci binele și nu se poate. Semenului tău dacă-i dai o mână de ajutor o vrea pe a doua, pe a treia, pe a patra și mai departe, presupus ca Buddha că ai avea douăsprezece brațe.

Când îți cere o mână, arde-i o palmă, ca să nu ți-o mai ceară și pe a doua.

martie 1961

*

Omul se hrănește cu oameni (învățătura lui) și îi aruncă după ce s-a hrănit cu ei, ca pe niște coji de ouă, scobite încet cu lingurița.

*

Pe bolta întunecată, luna trecea ca reflexul rotund al unei oglinzi jucată de pe pământ de mâna unui copil.

*

Condeiele blestemat, m-ai dus până la orbire. Ce ai cu mine? Nu-mi dai nici un răgaz.

*

Întrebări și răspunsuri

– Crezi că trebuie un popor să moară de foame, ca să plătească bancherilor străini zece miliarde anual?

– Crezi că e onest să te împrumuți și să nu mai poți plăti? (Un stat și o nație pot avea o morală proprie, cum și natura are una proprie.)

– Crezi că ar fi un păcat să se confisce 50% din toate averile?

Folosește mai mult decât pierderea sutei întregi?

*

Afirmarea unei credințe agresive e brutală și înfumurată.

A avea starea sufletească. Nu predic nici o lege și nu impun nici o erezie sau biserică. Trag dinaintea voastră o perdea, vă fac o stare sufletească. Uită-te în sus, omule! Plenitudinea unui sentiment. Dumnezeu? Ne-Dumnezeu? Nu cer nimic: vreau o stare sufletească, nu un adevăr precis, răstit categoric, imperativ.

Starea sufletească pentru a ne tempera, pentru a face binele și a ne asimila povețele filosofiei și ale religiilor. Sfintele Scripturi. *Tatăl nostru*.

*

Nu ucide!

Frângeți săgeata și n-o trimite cerbului în carne.

*

Astupă-ți pușca și nu-i da drumul în mierla care-ți bate din aripă, în ciocârlie.

*

Aruncă-ți toporul și cuțitul cel ce te-a pregătit dinaintea vitei încremenite, care nu te înțelege dar te simte.

*

Ignobila ta prezență cu scula ta stupidă în fața blândeții lui, dinaintea bijuteriei ochilor deschiși a uimire.

*

Trebuie neapărat împiedicată grămădirea avuțiilor individuale. (Hoția de aur, bijuterii și numerar e explicabilă, raportată la mizeria celor mai mulți.)

*

Ca și oamenii, câini au o expresie a lor, fiecare.

*

Te roade bătrânețea și te omoară moartea.

*

Toate regimurile, la putere, taie, spânzură, se cred eterne și trufașa lor slavă durează o secundă.

*

Intrând în viață, o găsești parcelată, ocolită de bulevarde și străzi măsurate, pe care trebuie să mergi până ajungi la o răspântie indicată, de popas. Pentru parcurgerea ei reglementată umbli ani după ani.

Dar nu orișicine are timp să se conformeze. Unii vor scurta maidanul de-a curmezișul, pe diagonală, și vor ajunge la capătul lui mai curând.

Otopeni. Prima joie

*

Când mi-a ieșit înainte câte o amintire am primit-o și i-am făcut loc în text, fără să țin socoteală de aparenta dezordine a manuscrisului meu.

*

Școala trebuie să fie o plăcere, nu o suferință; și cartea o bucurie.

*

Păstrează-ți gingiile intacte. Ieri măturând prin fața ușii am spălat bale și am luat un fâraș de dinți. Ai tuturor celor care au mușcat din pragul meu.

*

Într-o ședință, un lingvist replicând unui scriitor a spus că e lesne de scris, luând cuvintele din dicționarele compuse de lingviști.

Numai că nici lingviștilor nu le slujesc dicționarele la nimic. Fericiții de ei, nu știu să scrie...

*

Omul între ființele date de natură. Solidaritate cu ele, nu vânătoare.

*

Mizeria a atins culmea. Oamenii culegeau mucerile de țigări pe trotuare.

*

Prin zbierăt și împingere vor să iasă înainte din coada pentru care sunt predestinați.

Nu mai urla, băiete, lucrează și prin munca ta luminată capătă-ți locul, care nu ți se cuvine gratuit și care nu se câștigă cu limbarița și orăcăitul. N-ajunge să vrei: trebuie să poți.

*

În jurul omului rău, veninos se iscă o atmosferă ca de blestem, care-l urmărește toată viața, din tragedie în tragedie. (L-a bătut Dumnezeu.)

*

Să vedem cui îi dă mâna să participe la jocul sportiv. Dificultatea constă în a nu lovi mingea cu bocancul ci cu capul.

*

Sportul este o cunoștință, ca filosofia, – și sportsmanul este un savant întocmai ca Laplace sau Claude Bernard.

Nu vă uitați de sus la învățatul mușchiului și al încheieturii; el stă pe același plan cu Confucius și Pasteur.

Creierul tot un mușchi este: ce-mi pasă mie că funcționează dedesubtul jartierei sau în cercul de piele al pălăriei!

*

Casa e un al doilea portret al omului, și în interiorul ei corespunde, mai detaliat decât pictura și fotografia, lăuntricelor lui lumini și constelații.

*

Explicația unui act de mânie mistică nu este cu putință.

*

Plugarul își ară pământul. De secetă cumplită pământul e de piatră. Boii i se deșală rupându-l.

Și-a semănat porumbul în cuiburi și așteaptă. Ce așteaptă plugarul? Ploaie, și apa cerului nu mai vine. N-a venit o lună, n-a venit două luni, n-a căzut trei luni. Nu e mălai.

Dar vine furtuna și ploile mari la netimp. Porumbul s-a uscat.

Sărac de maica mea!

*

De ce te grăbești, viață, și nu mă aștepți?

Ți-ai făcut geamantanul, dar atârnă din el o panglică.

Viață, mă vizitezi. Ai bătut la ușe. Parcă erai și vorbeai cu cineva.

– Da, era Cârna.

*

Tremură de frig iepurii din pădure. E un spital în marginea pădurii și vin iepurii să caute adăpost în cotețul de găini al spitalului.

Domnul de colo îi împușcă în coteț. Bravură de-a gata.

Nu-i nimeni să le facă iepurilor dreptate?

*

Bagă de seamă, e un plânset pe la ușe. Plânge tăcerea, plânge vântul. Ce vrea vântul? Parcă cerșește.

*

S-a întors luna să-mi dea bună dimineața, uitase aseară să-mi zică noapte bună.

*

E brav vânătorul care împușcă iepurii veniți cu încredere la oameni.

*

Vreau să-ți spui ceva la ureche, viață. Vrei să mă gonești de lângă tine, viață. Spune limpede. De ce mă minți cu boli. Te ascunzi după ele. Nu îndrăznești să-mi spui: Nu te mai vreau și mă înșeli cu boli nevindecate.

Mă cere Cârna la dans. Începe lent și întetește pasul pe cât merge valsând. Știu unde mă duce. Refuz.

*

Plâng și se vaietă ciorile. Plouă. E frig. Li-i foame.

*

Nu mă mai place curva de viață și mă înșeală.

*

Simt de un timp că nu mă mai vrei.

De ce te faci perfidă și nu-mi spui odată, cu sinceritate, că nu mă mai iubești?

Îmi dai numai să înțeleg. Ți-e rușine că știi că te-am cântat frumos.

Simt că nu mă mai vrei viață.

Am făcut împreună copii frumoși.

Dacă te-ar întreba cineva: Cum? V-ați despărțit, ce-ai răspunde? Ai da din umeri.

*

Ce-ai cu mine, vântule? Ce vrei să-mi spui? Bombănești pe la ferestrele mele. Hai, te ascult, vorbește, nu îngâna.

*

Ce știe un câine

Un câine știe că un covor e un lucru de mare preț și nu face pe el pipi niciodată, decât în fragedă copilărie, când nu s-a uitat încă la țesătura și frumusețea covorului.

*

Un câine știe, fără să se înșele, cine-i mai mare în casa lui, știe să deosebească pe stăpân de stăpână, pe stăpână de rude, știe cine ți-i frate, cine ți-i numai văr, știe prietenii și știe servitorii. Câinele nu se răstește la stăpâni, dar știe să se răstească la slugă; se simte și el stăpân. Câinele slugii este respectuos cu stăpânii stăpânului lui.

*

Un câine știe unde stă mâncarea și cunoaște dulapul cu pesmeți și cozonaci.

*

Un câine știe medicina ca și o pisică. Când îi este stomacul încărcat știe ce iarbă trebuie să rumege, ca să-i gâdile înghițitoarea și să-l facă să arunce mâncarea care-l îmbolnăvește.

*

Unui câine nu-i place muzica, dar o suportă pentru că știe că-i place stăpânului.

*

Un câine știe ce este moale, ce este cald, ce este gloduros și rece.

*

Un câine știe că cine se crede și se îngâmă e un prost și de aceea nu-i place să se vadă în oglindă. Și când se-ntâmplă să se vadă, ca să nu cadă în sentimentul admirației de sine și al deșertăciunii, se prefacă că vede pe altul și-l latră.

*

Câinele urăște pisicile, dar de dragul stăpânului sfârșește prin a le iubi.

*

Un câine știe când suferi și e simțitor mai ales la suferințele tale morale, la supărări. El vine și te dezmiardă, ca să-ți spuie că așa e viața, dureroasă, dar să fii mulțumit că ți-a dat Dumnezeu un prieten, pe câine. Prietenul meu e Zdreanță, plus prietenii lui, Ursei, Hoțu, Bursuc, Moțu, Haiduc, Baci, câți au scăpat să nu fie otrăviți de vecini, cu sticlă pisată în mămligă, sau cu stricnina domnului veterinar municipal, care-și poartă otrava într-un ghiozdan de rector *magna cum laude*.

ADDENDA

GERMANIA ȘI ADVERSARIII EI

Un act definește Germania de azi: acceptarea, în august 1914, a războiului universal. La actul de înfruntare al celei mai precise coaliții în ce privește scopul, poporul, fericit să-și găsească expresia energiilor lui culminante într-un împărat superior înzestrat, colaborează și se confundă cu personalitățile pe care a știut să le producă și să le înțeleagă. Încercările adversarilor aliați de-a deosebi pentru judecata istoriei și pentru trebuințele războiului, mai ales, o clasă ambițioasă în poporul german, siluind naivitatea unei nații păcălite, s-au arătat a fi, în trei ani de zilnice jertfe și de privațiuni fără păreche, o manoperă a propriilor scăderi și slăbiciuni. Se știe că pe când în Anglia și îndeosebi în Franța, în Italia, în Rusia cenzura poartă de grijă ca nici comunicatele adversarului să nu pătrundă ca să nu zdruncine optimismul teatral impus de guverne, poporul german citește presa inamicului, încă din prima zi a războiului, ia cunoștință de tot ce se vântură în atmosfera Înțelegerii, speranțe, iluzii, idei și calomnii – e cel mai bine informat, direct de la surse, și instruit asupra tuturor chestiunilor în legătură cu războiul, pe care, ținute într-o desăvârșită sclavie politică și intelectuală, popoarele inamice le ignoră.

Dacă în acest război, în care ura, gelozia și instinctul determină chiar un soi de idealism, trebuie neapărat pusă pe primul plan de motive și pretexte chestiunea culturii, cum obișnuiesc cu un mare lux de culoare dușmanii Germaniei să o facă, apoi nu e greu de fixat lagărul unde cultura, scrisă cu *C* sau cu *Kapa*, prisosește... Anglia monopolizează pentru sineși toate descoperirile și invențiile germane, brevetate la Londra; Franța destituie știința ger-

mană, ridicând dreptul onorurilor acordate, cu spontaneitate, de academii, învățaților germani. Wagner e considerat, cu începere din ziua războiului, Goethe devine un sălbatec, Kant se barbarizează, Nietzsche e numit ca un vulgar militarist prusac... Dacă mai rămâne câte ceva, demn de disprețul puțin mai stilizat al adversarilor bătuți pe fronturi – vreun Beethoven oarecare – el se bucură de un crâmpiei de indulgență numai pe temeiul că un ziarist sau un actor afirmă, în ascendența personajului analizat pentru desființare, prezența unei femei de origine slavă sau a unui frate mut, incapabil de-a vorbi nemțește.

Paralel cu acest tratament, germanii consacră săptămâni întregi teatrului englezesc, continuă să citească pe francezi, pe italieni, pe ruși, uneori în original. În plin război apar ediții luxoase ale scriitorilor străini. La Berlin, la Lipsa și în toată Germania se vorbește frumoasa limbă franceză și idiomul trăgănat al dușmanului de pe Tamisa. Istoria, pe care n-o fac agenții politici, propagandiștii și bancherii, rezervă germanilor treapta de cultură eficace și adevărată, contestată de senegalezi și patagoni.

În 1914 a fost o zi, un ceas, o secundă – cea mai cumplită – în care trebuia hotărâtă atitudinea Germaniei asaltată de negustorii britanici și de cazacii țarului Nicolae; hotărât, dreptul ei sigur la viață sau pieirea ei. Adversarii erau numeroși și dibaci. Tot ce dăduse mai rafinat politica unei Anglii, a unei Rusii, a unei Franțe – fără să mai pomenim de pitoreștii limonagii ai Italiei și de maimuța calculatoare japoneză – urzi cu încetul cursa menită să surprindă și să imobilizeze avântul vulturului. În jurul muncii germane se adună păienjinișul seducător al politicii engleze. Prin întuneric, se apropiau Aliații, în vârful picioarelor, de faurul german, aplecat în forjă, potrivit ca să fie sugrumat pe la spate. Ciocanul cu care patruzeci de ani a lovit nicovala trebuia să-i scape din mâinile împletite. El ridică unealta la timpul oportun, se întoarce și doborî cu ea adversarul protejat de noapte.

Se prevedea că asociația firmei «Britania and C-ie» nu se va da înapoi de la nici un mijloc ca să discrediteze

Germania; că nu va fi oprită de nimic ca să speculeze asupra nevoilor, orgoliului sau aspirațiilor statelor mici, asupra cupidității celor mari, ca să înmulțească la infinit numărul aliaților și vasalilor ei. Se bănuia că lira sterlina a lui John Bull și inelele lui cu diamante mari fulgerătoare vor fascina ochii spectatorilor nervoși, pasionați de pompă și joc; că poate Johann Schmidt va fi silit să-și măsoare ciocanul cu volumul și rezistența Planetei...

Germania trebuia sau să cedeze sau să primească lupta inegală. Aliații s-au bizuit pe capitulare. Ei au fost atât de siguri că, înfricoșată deocamdată de numărul inert, Germania va primi înfrângerea înainte de-a se fi împotrivit unui inamic în aparență invincibil, încât faptul că nu s-a supus cu un gest de închinăciune, că a refuzat să facă sacrificiul lui pentru folosul adversarilor și considerat, cu ipocrizie, ca un atac! Aci va fi punctul de origină al acelei imense campanii de presă, care trebuia să înăbușe Germania moralmente și să strecoare, în sufletul poporului german chiar, îndoiala că lupta lui e dreaptă și curată.

Anglia s-a înșelat. Poporul german era sufletește mai puternic decât își închipuia o diplomatie șireată, deprinsă cu psihologiile degenerate din cuprinsul eterogen și contradictoriu al Imperiului insular. Johann Schmidt își puse mănuașă de fier. Din trei lovituri magistrale, date în plină figură, el trimise pe țar peste cap, la Riga; aruncă pe generalul Poincaré cu picioarele-n sus, iar pe Gentleman în fundul Oceanului Atlantic, la suprafața căruia își oglindise patru veacuri luleaua și jobenul.

Îți închipui astăzi cu emoție ora dramatică în care Germania avea să măsoare primejdia – și gloria și neantul. De o hotărâre putea să atârne mai cu seamă dezastrul. Și cel mai viteaz și cel mai patriot se simte stângaci atunci și se întreabă dacă nu-i mai bine să-și închidă ochii decât să tragă spada și să pornească.

Conducătorii Imperiului au avut încredere în popor și în Dumnezeu. Ei au primit sfidarea. Și au izbutit! Bunele destine ale admirabilului popor german, care și-a gravat numele lui Gott pe arme, au făcut ca în ceasul de tragedie

al Imperiului și-al omenirii să aibă o elită demnă de marele lui geniu.

Intenția de-a vorbi de domnul Bethmann-Hollweg e oarecum împiedicată de identitatea dintre bărbații de stat ai Imperiului și națiune. În epoca gigantică pe care o trăiește și o crează nația germană, nu se poate cu ușurință marca unde începe politica, statul și unde poporul. Voința concentrată, talentul stăpânitor al cancelarului, autor al câtorva discursuri de-o frumusețe bărbătească și de-o morală superioară încă neatinse, lasă să se străvadă forța neamului german întreg. Fraza lui dreaptă, cuvintele lui substanțiale sunt ascultate, într-un timp de demagogie politică universală și de-o evidentă criză europeană de oameni de stat, cu mânia la Londra și Paris, însă cu respect. Cancelarul dă timpului înălțimea și gravitatea pe care le comportă, de mare idealism. El e omul Predicii de pe munte.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 154, 19 mai 1917, p. 1. Semnat: Sigma.

MARE ȘI MIC

A fost odată... Puternica flotă engleză stăpânea continentele și oceanul ca Neptun. Vasele-i pluteau cu mândrie, insule de fier smulse din insula metropolei. Fiece bastiment era portretul, pe mările depărtate, al Marii Britanii: valuri dedesubt, cărbune și oțel deasupra și la mijloc sclavi. Ca să le întâmpine cu politeță prin porturi și să li se supuie pe coaste, neamurile învățau englezește. Imperiul colonial crescă ca o fantezie subțilă condeiului unui povestitor oriental, fără efort, fără necaz și, ai fi zis, fără motiv. El creștea când zbura ibisul, creștea când trestia își pierdea mătasea, creștea pentru că se clătinău talazele, pentru că răcneau broaștele Gangelui... Unde se arăta pavilionul lui Bull cădea o țară, se strângea o strămoare. Anglia cucurise lumea cu un panăș de fum, la chivăra-i aurită.

Ca să se păstreze intactă, șantierele sale deteră naștere vapoarelor din ce în ce mai mari, cetăți plutitoare, ființe monstroase cu mii de ochi de foc, cu fulgere concentrate-n țeastă.

Și, când stăpânea mai bine și mai dulce cu prestigiul ei secular lacul Planetei, iată că, pe neașteptate, apare din fundul lui, dintre alge, dintre scoici și bancuri de mărgean, o jucărie... Era un animal mititel, cu burta de fier, cu colții mărunți, cu sufletul electric, neliniștit, fragil și iute. În-zestrat cu un singur ochi, prins de spinare, el fu văzut cum răzvrătește marea și o străbate, ca o suveică. Flota, Marea Flotă, râse cu hohot de această drăcie, purtată pe dinlăuntru de un german. La Londra ilaritatea fu entuziastă și sarcasmul presei compătimi un «bluff». Animalul necunoscut voia să atace, iar amiralii cei mai vestiți din Imperiu umblau să prindă acest purice de apă. Jucăria păru să amenințe flota uriașă, făgăduise să o dea la fund.

...A fost odată și totuși de curând. A fost odată și nu mai este. Puternica flotă nu mai stăpânește marea... A ieșit din jucărie un german tânăr cu brațele goale și apucând marea de toartă o răsturnă ca un ceaun, și invincibila flotă rămase pe uscat...

Războiul marin al Germaniei cu Anglia poate fi povestit copiilor, cu un titlu naiv, ilustrat în culori: «Peștele mare și peștele mic».

Socoteala Angliei purcese din triumful sigur teoretic. Efortul ei se îndreptase către gigantic. O stăpânire vastă dezvoltase gustul proporțiilor imense, exclusiv. În loc de oameni, Anglia construi monumente și, fără să știe, morminte. Ea învățase că o demonstrație navală în fața țărmurilor unei țări ce trebuia intimidată, e de ajuns. Cu o mărgică Britania cumpăra un trib și cu un flacon de alcool îndulcit supunea, prezentându-și tunurile, un stat.

Germania, care muncise în laboratoriile ei mai mult, aflase că nici un organism și nici un colos, ba mai puțin un colos, nu rezistă înțepăturii nevăzute a unei făpturi studiate la microscop. Ea putu, cu cea mai corectă stăpânire de sine, să aplice metoda științifică integrală prevăzând cu cifre

și rezultatul. Iscușința ei perseveră pe mare în mic. Ziua în care Anglia și-a luat libertatea să batjocurească civilizația germană datează un început de agonie. Gloria britanică scăzu deodată ca mercurul unui termometru aruncat dintr-un cuptor într-o ghețarie; se mai vorbește de ea ironic. Robii împărăției se deprind să suradă, mirați că soarele ce se isca peste continente, din ceturile Albionului, fusese o splendidă bășică de săpun.

Anglia trebuia totuși să reacționeze... pe uscat. Ea se sili să analizeze problema și pentru combaterea Germaniei alchimiste, care scoate dinamita din aer, cauciucul din cărbune, și care poate să transmute apele în petrol și hârtia în aramă, care împotriva adversarului celui mai ilustru născoci arma cea mai mică, acul submarin, Anglia inventă mașina inestetică și de-o concepție africană, tancul. Pierzându-și elasticitatea spiritului, ea crezu că remediul trebuia căutat în același loc unde își primejduise sănătatea. Tancul englez fu un dreadnought terestru, prevăzut cu roate și dotat cu facultatea de a se târî și-nnămolii. Cu această copie a decedatului tăvălug rusec, zămislită de fantezia unui fabricant de marmeladă, inginer în orele lui libere și inventator, Anglia își făcu datoria să vestească lumii amuzate borșirea frontului de Vest... Poate că pentru cucerirea rapidă a Germaniei, Anglia va fi tentată de o idee nouă: ghetele cu talpa lungă, egală cu distanța dintre Ypres și Berlin.

Anglia suferă de elefantiazis.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 157, 22 mai 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

CUM SE ÎNNOIEȘTE O ȚARĂ

Întemeiat pe-o experiență nu îndeajuns probată și mai mult din sentiment decât din experiență, omul, leneș din fire și contemplativ, a făcut achiziția unei formule care ambiționează autoritatea adevărului definitiv. După cre-

dința lui, schimbările se dobândesc încet, tot așa de încet că milionul funcționarului cu salariu fix; ceea ce pare o cucerire, e în realitate economia îndelungată a centimelor politice și morale, adăugate într-o zi. O revoluție ar fi pur și simplu o plată la casă.

Faptul că mașina de cusut e inventată, relativ, de curând, se formulează cu ideea că acțiunea de-a împunge câteva secole cu acul, împins de un degetar, nu putea fi evitată. Trecerea de la andrea la mașină nu se putea să fie bruscă și nici măcar accelerată. Dimpotrivă, cât mai lentă, pentru ca imaginația omului, sedentar, să nu se obosească. Unele babe n-au învățat să coasă cu mașina și, de teama de-a nu-și prinde jupa într-o roată, ele preferă, până la finele istoriei, ghimpele și sula.

De aci acel «trebuie» care împiedică inițiativa, din pricina unei experiențe rău făcute sau prost observată – și o întreagă metodă.

Știința pare să încurajeze cu precauție pornirile spre întârziere ale omului social. Cu toate că progresele acestui funcționar al naturii vădesc punctul spontaneității – inexplicabil – învățatul s-a obișnuit, pentru eleganța cauzei, să urzească momentul unic al zămislirii în timpul uniform și să înfățișeze ideile și descoperirile ca o succesiune, într-un sens diminutivă, de lucruri de-aceeași calitate, deosebite prin simplu volum sau simplă culoare. Sforțarea uriașă de reînnoire și transformare se reduce la o profesie, acordată naturii, de prestidigitație. Am o pălărie, din care iese o căciulă, din care iese o șapcă, din care iese o tichie. Fac o reverență.

S-a creat și un limbaj pentru popularizarea corectă a unei atari cosmice. În istorie se va zice că evenimentul cutare a fost determinat de împrejurările cutare, nimic nu trebuie să ne mire; să ne ferim de naivitate. Și acestea se debitează pe un ton ca și cum istoricul și criticul au provocat ceva din evenimentul analizat, ca și cum între cauze și istorie se găsește o înrudire ca de la mătuși la nepot. El nu zice că izbucnirea actelor are o valoare neîntrecut mai mare decât aparenta lor pregătire, căci atunci ar trebui să o și caute, și nici nu se preocupă în materia lui de specialist de succesiuni.

nile încetate fără rod. Investigația ia timpul de-a-ndaratele și descoperă neapărat oricărui torent un izvor.

În bună parte, războiul e opera Rusiei. În 1914, '15 și '16 războiul, cu toate înfrângerile grandioase ale Împărăției de la Neva, fu purtat cu deciziune. El trebuia să ducă și la faimoasa «victorie finală» și s-ar fi descoperit cu ușurință seria victoriei finale – dar a dus la revoluție. Țarul era sfântul Rusiei. Icoana lui se înjgheba zilnic din lumina apelor și purpura cerului. Ca să fie El, își permitea să trăiască un popor rus fără importanță.

Într-o zi, solul Rusiei basculează și sfântul cade într-un beci. Dispare tronul, miniștrii se topesc, autoritatea crudă și abuzivă a conducătorilor, stăpânii de veacuri ai Imperiului, se risipește ca fumul unei țigări. Toată această putere, menținută prin asasinate și un regim de închisori monumentale, pierde fără să fie relativ nevoie măcar de-atâta sânge cât i-ar trebui fostului țar ca să-și coloreze cuminecătura, pe care un nou Rasputin i-ar strecura-o pentru învierea sufletului, între dinți. Descoperirea fierului servește Împărăției ruse ca să bată lanțuri.

Țarul e-o instituție veche, apăsarea rușilor datează de mult.

Total se transformă însă într-o singură zi!

E greu de recunoscut astăzi acest popor, care se înnavuște cu cele mai vaste senzații visate chiar de o societate cultivată. Saltul fu uriaș și brusc, ca de la maimuță la om. Utopia pe care o trăiește Rusia de un cârd de vreme e un basm, am putea zice dumnezeiesc. În toată Europa se aude orchestra atâtor suflute, care din geamăt s-au ridicat să cânte! Și să nu uităm că misterul s-a petrecut atunci când adversarul cu care se găsește în război putea să înconjoare armata în delir, să o îngenunche fără cruțare, după strictele necesități ale războiului.

Trebuie menționată aci purtarea adversarului, a căruia țară fusese devastată de acești iluminați, de aceste brute din ajun, devenite deodată profetice și blânde. El se puse să asculte cu simpatie vijelia de clopote ce se înalță din marea biserică rusă. Oprirea pe loc în fața rugăciunii de

renaștere rusești, a oștirilor germane; cuvântul Germaniei trimis revoluției, din Reichstag, că poporul rus va fi lăsat să viseze și să reîntinerească – compun epizodul măreț al resurecției ruse. El ia loc lângă reînființarea Poloniei și propunerea germană de pace.

Mașina de cusut mari duci și mitropoliți merge într-a-devăr prea iute în Rusia. Dar, baba engleză, care înseila atât de bine acul, și-a rupt și unghia și unealta.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 159, 24 mai 1917, p. 1. Editorial semnat: Sigma.

CUM IZBUCNI...

Înainte ca războiul nostru să «izbucnească», trăiau în București două soiuri de oameni bine informați; cei în curent cu toate și cei care știau puțin însă sigur. Unii pretindeau că nu vom intra niciodată și cu nici un preț în război, alții că vom intra la «momentul» potrivit.

– Nu vă luați după aparențe, pregătirile care vă îngrijorează n-au decât un scop, să ție în frâu pe «nebuni». E o comedie pentru actori. De altfel nimeni nu vrea război în țara asta și te asigur că nici Filipescu și Take Ionescu nu-l voiesc. Dacă totuși reclamă războiul, ei cer, în definitiv, cu vorbe mascate, participarea la guvern sau chiar un guvern pe seama lor. Până una-alta, se strâng într-un partid cu doi șefi. Dă dumneata puterea lui Take, și a doua zi va declara neutralitatea definitivă a României. Toți sunt niște farsori. Ascultă-mă pe mine, care sunt în legătură cu cercurile politice de treizeci de ani.

– Te înșeli, răspundea celălalt. Mănânc pe săptămână de mai multe ori cu diverși actuali și foști miniștri. Știu și ce se ascunde în dosul cuvintelor. De altfel, ieri m-am întâlnit cu omul cel mai în măsură să cunoască totul – domnul X – regret că nu-i pot spune și numele, și vorbind de război își duse mâna la jiletcă. Se știe că atunci când își

duce mâna la nasturii jilecii, domnul X tace un mare adevăr. E de prisos să-ți spun ce adevăr e în cazul nostru. Nu vă izbesc însă anume lucruri? N-ați văzut că sergentul postat în fața Palatului a fost înlocuit? Că la cursele de cai Majestatea sa regina s-a aplecat spre una din doamnele de onoare din suită și i-a șoptit, cu gravitate, ceva la ureche? Majestatea sa rostise cuvântul «İlderim»!... Dar Brătianu? Deunăzi se găsea la masă cu mai multe personalități politice. La desert s-a servit cășcaval. Să-mi dați voie, domnilor, a zis Brătianu, să vă recomand în special această brânză, fabricată în munții Buzăului. Cred că ați înțelege; e-o aluzie la viitoarele evenimente din Carpați. Invitații au priceput; o tăcere tristă îi cuprinse pe toți. E clar că intrăm în război cât de curând.

Așa judecau din public, cei în curent cu situația... Nu mai pomenim bărbații politici de la cafenea, restaurant și cinematograf, istorici, geografi, strategii. Ca publicul judeca și presa – zeci de ediții într-o singură zi. Cât privește pe așa-ziii «factori răspunzători», expresie învăluită și elastică în care se refugiau toți indecizii, toți oportuniștii, – nici inspirațiile lor nu erau mai solide. Cum în politica românească niciodată mai nimeni nu a crezut nici în ceea ce spune, nici în ceea ce se poate numi o concepție, religia era schimbătoare și fragilă. De luni până vineri omul politic român putea să facă niște progrese grandioase. Când de opiniile lui nu decidea, de pildă, nevasta, se găsea un bărbier, un vizitiu, un chelner care să-l convertească la o idee. E de notat că slugile au avut un rol considerabil în investigații politice pe care le întreprindea publicul select, ținut într-o ignoranță cu atât mai durabilă, cu cât nici factorii, presupuși că emit idei, ca păianjenii mătase, nu obținuseră rezultate consultând propriul lor creier.

În acest timp, ardelenii fugiți de mobilizarea armatei din care făceau parte, ca să fie încununați martiri în București, erau întrebuințați la edificarea sufletului popular. Unii dintr-înșii soseau cu un verdict de escrocherie în spinarea gârbovită de suferințe ideale. Trebuie notat că acestor disperați, a căroră revoltă fu extraordinară în ziua când

presa, făcând aluzie în situația lor militară, le recomanda onoarea de-a fi recrutați în armata română, li se datorește o acțiune care a putut ține locul unei idei politice absente.

Oamenii politici au strălucit prin indiferență, mulțumiți cu sugestii strecurate în câte un ziar. Ei își ziceau că guvernul nu va fi în stare să se arunce într-o aventură și siguri că, la urma urmei, regele, ca moștenitor politic al regelui Carol, ca Hohenzollern și ca german, va refuza «să iscălească» – contribuiau la luptă, de cele mai multe ori prin rezervă, dacă nu prin dosire. De altfel «factorii» credeau într-o păcăleală universală și complicată. Când se salutau doi politicieni, unul filorus, altul filogerman, ei aveau aerul să-și spuie: «Ce șireți suntem amândoi! Las'că n-are să fie nimic. Cum îți merge grâul! Ce se mai joacă la operetă!»

În documentele diplomatice tipărite la Viena, eontele Czernin are o remarcă de excelentă psihologie (V. nr. 24, 14 nov. 1914):

De la moartea regelui Carol nu mai sunt aci decât două grupări politice, de care se poate ține socoteală: unii, care spun că momentul de-a ne cădea în spate a sosit și alții, «prietenii» noștri, care socot că situația nu-i încă potrivită și că trebuie să aștepte ca să fim întâi bătuți bine.

Cu variante parțiale multiple dar neînsemnate, portretul situației politice din București, după moartea regelui Carol, este exact pentru toată durata neutralității.

Oamenii politici mai serioși, inapți pentru abilități complexe, se ridicau cel mult pe coate ca să-și facă iluzii și se culcau, apoi, repede, din nou. În ajunul chiar al «Consiliului de Coroană» care a decis de război, ei spuneau și scriau, ca în somn, că a doua zi se vor decide, una din două, sau neutralitatea definitivă sau alătura de Puterile Centrale, pe front.

În abnegația generală de-a opune o acțiune formală unei acțiuni dusă de oameni de-a zecea mână, poate că regele și guvernul său au avut impresii analoge celor din 1914 ale domnului Czernin – și convingerea că orice om politic român crede numai pe jumătate în ceea ce susține cu lenevie.

Și se poate să nici nu fi greșit. În ziua decretului de mobilizare, populația Bucureștilor era nespus de afectată dar s-a supus. Și s-a supus și a doua, și a treia, și în toate zilele de atunci încoace. Sentimentele de independență s-au trezit abia târziu, când nu mai avea de ele nimeni nevoie.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 163, 29 mai 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

POLITICA «MOMENTELOR»

Oamenii noștri politici suferă de-o curioasă înfirmitate, când evenimentele îi silesc să acționeze și să se exprime. Ca și cum ochiul lor miop este tăiat ca scumpele diamante oferite unei marchize de circ, în fațete, împrejurările li se prezintă frânte și judecata lor se concepe în fracțiune.

Limbajul nostru politic s-a îmbogățit de la război încoace cu două cuvinte inexistente în istoria lumii: *trenul* și *momentul*.

La «tren» cred că am ajuns pornind de la ideea de vagon. Timp de optsprezece luni nu s-a vorbit de altceva în București decât de vagoanele care au îmbogățit o întreagă elită de politicastri și escroci — și vagoanele de grâu, benzină sau fasole au trecut în teoria politică, pentru ca să-i dea un ideal. Se auzea: «trenul României a sosit» sau «trenul României n-a sosit». Macagiii politicii noastre nu s-au înțeles asupra sosirii; cât privește trenul, ei se găseau de acord.

Ca să sosească trenul, era nevoie neapărată de «moment». La ce moment sosește, mă rog. Orariile politicii noastre externe se deosibeau în această privință. Dacă s-ar fi pus chestiunea cu alte cuvinte și ai fi provocat răspunsul oamenilor politici nu asupra sosirii trenului dar asupra răsăritului soarelui, ai fi putut afla că el se ridică atunci când pentru toată lumea asfințește sau după ce apune, pe la nouă seara sau după zece.

Cu încetul, dispăru trenul și rămase singur momentul. Acum nu mai venea trenul ci trebuie să vie momentul. Controversat moment! Sau venise și trecuse, sau încă nici nu apăruse sau, în sfârșit, venise și trecuse de mai multe ori și totuși mai rămânea să mai vie o dată sau de mai multe ori.

Un profesor universitar, care nu mai putea vorbi din pricina unui cancer juridic la înghițitoare, se făcu scriitor, specializându-se în aceste momente. După opinia lui se repetaseră în câteva săptămâni vreo cincisprezece momente. Ridiculul copleși, cu toată stăruința lui, pe cretinizatul profesor, și-l făcu să renunțe brusc.

Alți oameni politici, mai economi în cifre, făceau pe seama lor alte momente, a căror condiție esențială era să nu se asemeze cu momentele celorlalți... Concurența pe momente devenise generală. Originalitatea autorilor de momente purcedea pur și simplu din diferența de la ceasornic: mai toți acești profeti politici purtau în creier un orologiu cu roțile deranjate.

Literatura Momentului e monumentală. Defunctul Filipescu, care cumula speranțele ministerului cu mari ambiții de strateg civil – a lăsat omenirii și o cârtică, *Momentul de la Lemberg*, al căreia titlu de cuplet are valoarea unui umor reușit – și în același timp o hartă.

Cei mai mulți nici n-au scris nici n-au vorbit, dar au așteptat Momentul. Și când a venit în sfârșit Momentul, ați văzut că a ieșit ceva. Toată chestiunea se strânsese, prin urmare, aci: în ce moment vom prăbuși România! Înțelepciunea unui guvern care știu să aștepte cel mai bun moment și geniul unui rege rămas posterității făcură ca țara noastră să fie dată gata în 1916.

Oamenii noștri politici de un lucru nu și-au dat seama, că a te inspira de momente arată ca duritate intelectuală și constituie o gravă rușine.

Este, într-adevăr, permis ca un om de stat să n-aibă o concepție de *toate* momentele în materie de politică externă, să nu puie în concordanță momentele cu o tradiție, să aștepte ca un moment bine sau prost ales să hotărască de poporul care tolerează urcarea nulițăților la suprafață! Țara

noastră poate fi asemănată în timpurile ei moderne cu o mocirlă din fundul căreia bășicile goale se ridică neapărat către zenit.

Însă școala e mai veche decât războiul. Într-un articol trecut am pomenit de lipsa credințelor politice reale la noi. Subt etichete diverse care pot induce pe occidentali în eroare, noi ascundem aceeași egală incapacitate morală. Treizeci de ani de alianță cu Puterile Centrale n-au fost în stare să ne fixeze și i-am doborât cu o politică de un singur moment. Oportunitatea a slujit exclusiv de ideal și de forță creatoare într-o țară în care nimic nu durează, nici chiar averile, născute într-o singură clipă. Principiul a fost și rămâne Momentul. Pe ziua de 1 Mai socialist, guvernul din Iași a devenit socialist, după ce, liberal cu numele, fusese cu o zi înainte țarist. În ziua în care Rusia va încheia pace cu Germania, el va fi numaidecât filogerman – pentru moment... Mizerabilă situație pentru un stat a căruia viață devine o nemaicurmată chestiune de moment!

Totuși, un moment a fost – e bizar, nu este așa? – momentul revoluției ruse... cu câteva luni mai târziu.

Trenul României sosise într-o stație de bagaje.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 170, 5 iunie 1917, p. 1. Editorial.
Semnat: Sigma.

IPOTEZE

Dintr-un articol anterior al nostru reieșea răspunderea tuturor. Nu credem să se găsească cineva din câți poartă o haină neagră în țara noastră ca să-și mărturisească în secret: eu n-am voit războiul și am încercat tot ce se putea să-l împiedic. El o poate susține numai de paradă.

Desigur că mulți surtucari pacifiști s-au ivit în cele din urmă; numărul lor crește neconținut, deopotrivă cu al filogermanilor convinși... Cititorii nervoși de altădată, care sfășiau în fața cafenelei foile partizane ale unei politici

liniștite și insultau îndrăzneala adevărului și sincerității, s-au domesticit. Ei primesc funcțiuni și le provoacă, bârfesc idolii zilelor de ieri și curtenesc cu un respect insistent pe acei «vânduți» destinați pe vremuri, în mintea lor înfierbântată, spânzurătorilor celor mai înalte. Liberalii nu mai suportă nici numele domnului Brătianu; conservatorii-democrați mânjesc memoria domnului Take Ionescu; sufletul defunctului Filipescu e blestemat de toți agenții lui electorali. Ingineri, medici, advocați, nu mai cunosc decât un Canaan: Germania – care va să zică, a început Regenerarea...

Până la «intrarea în acțiune», acești domni au turburat cu scandal așezarea sufletească a «trădătorilor» acelora care-și permiteau să sufere pentru țară și să-și îndemne semenii la reflexiune. Ei erau cu adevărat încredințați că cine părea să se opue curentului demagogic al României Mari avea o instalație de telegrafie fără fir acasă în legătură cu marea finanță germană – și dacă astăzi îi caută și îi aprobă pentru trecut nu însemnează că domnii și-au schimbat opiniunea; ei presupun acelora relații puternice și nădăjduiesc un sprijin în vederea vreunei afaceri... Abia când au priceput că ești și astăzi, ca și ieri, un izolat, începe adevăratul dispreț. De fapt, disproporția e uriașă; ei te credeau intimul Cancelarului și dumneata nu te bucuri nici de onoarea de-a fi confidentul măcar al unui caporal german.

Dar curentului cine oare i s-a opus, așa ca să-l slăbească? Cine a sacrificat mai mult de-o zi ca să-l micșoreze? Amicii Quadruplei au avut meritul unei tenacități diabolice în acțiunea lor. Poate că unii din adversarii acestora și-au zis că la urma urmelor nimeni nu poate fi împiedecat să se sinucidă și că de vreme ce mii din oameni cer cu entuziasm războiul, de ce să-i oprești? *Vox populi vox Dei*.

Și-aci se vădește și se pune problema noastră. Trebuie să ducem lupta împotriva oamenilor – care se aseamănă, împotriva partidelor – care se confundă? Ce partid, din câte se cunosc, își poate însuși cu folos autoritatea de judecător?

Apoi e de știut dacă intrarea României în război constituie o reală nenorocire; dacă moartea, înfrângerea,

mizeria sunt de astă dată niște calamități. Oamenii binelui și dezinteresului, idealistii care deplâng starea țării pierd din vedere că jalea lor e-n ordinea materialistă. Dacă avem de urmărit, peste scumpirea untului și cafelei, o îndreptare înaintea de toate morală, războiul nostru pierdut poate fi pomenit cu durere nu însă cu antipatie – și considerat într-un sens, ca un război câștigat...

Să presupunem că războiul ar fi fost pur și simplu câștigat. Că grație nouă, atleților de la club, vânătorilor de zestre, feciorilor de bani gata, politicianilor înfumurați, ziariștilor venali, dascălilor fără merit – Germania ar fi fost doborâtă. Ce atitudine ar fi adoptat în acest caz domnii care doresc, cu bună dreptate, reînnoirea țării? Exemplul nostru e funciarmente absurd: niciodată o societate de ordine și muncă nu poate fi învinsă de-o societate destrăbălăată.

Nu este-așa că destrăbălarea s-ar fi întins cu atât mai vârtos cu cât ar fi fost victorioasă? Nu-i așa că și speranța unei renovări trebuia înlăturată! Cu alte cuvinte, vom face noi o cauză din pierderea războiului și nu numai un prilej pentru o cauză mai veche, superioară? Cine nu știe că-i mult mai comod și mai simplu – și mai avantajos – de-a închide pe nebun decât de-a găsi tratamentul nebuniei.

De altfel, însemnările noastre au un rost mai ales ziaristic și literar. Evenimentele pot fi cel mult mai înțelese și asimilate și aci e toată arta bărbatului de stat, nu aiurea, nu în invențiunile de politică artistică, în câteva dogme cerebrale. Mai presus de oameni, fie că sunt, fie că lipsesc, lucrează forțele mistice în istoria omenirii – avem trei pilde caracteristice în trei chipuri deosebite: Germania, România, Rusia.

Nu pot sau nu vor oamenii să le cuprindă, mai devreme sau mai târziu apare falimentul, iar forțele rămân întregi. Bancruta noastră s-a consumat. Să ne pregătim pentru o nouă bancrută nu e de admis.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 172, 7 iunie 1917, p. 1. Editorial.
Semnat: Sigma.

MORTUL VIU: CAILLAUX

Sunt oameni cu darul multiplicității.

Telegraful aduce știrea că domnul Caillaux a fost ales al partidului celui mai impunător din Franța, radical-socialist. Numele reputatului om de finanțe revine din altă lume. În 1914, la izbucnirea războiului european, el pasiona bulevardul parizian și umpluse, ca subiect de vară și de concurență politică, paginile de iunie și iulie ale ziarelor franceze.

O campanie hrănită de toate ranchiunele politice, și condusă de Calmette, un ziarist fără calități, dar cu relații, trebuia să ucidă reputația fostului ministru. De campania întreprinsă n-a fost strein nici domnul Briand. Rezultat neprevăzut, soția domnului Caillaux pătrunse în redacția ziarului «Figaro» și doborî cu revolverul steaua lui Calmette.

Soția unui om de stat asasină – ce fericit roman senzational avea să trăiască publicul parizian, întreținut în atmosferă convenabilă de nenumăratele teatre din faubourg și de numeroși dramaturgi exasperați!

Numele lui Caillaux, răcnit cu dușmănie de parizieni, se pierdu în aerul cutremurat de primele obuze ale războiului. Caillaux fu socotit înmormântat pentru todeauna și bine clasat între morți.

Dacă după trei ani de război ne aducem aminte că toți propovăduitorii Revanșei franceze și făuritorii alianței cu Englitera au fost inamicii lui Caillaux, acuzat în presa naționalistă de «trădare», urmărit ca adversar al unui război cu Germania; dacă ne aducem aminte că acest om a fost, pe temeiul convingerilor sale, luat drept țintă a șovinismului, zi cu zi atârnat prin presă – poate că am descoperi, o dată mai mult, la guvernării francezi, intenția precisă de a provoca războiul european de care se mândresc să învinovătească Imperiul german.

Doi oameni politici francezi de întâia mărime nu puteau să-și reprezinte posibilitatea funestă a unui război, Caillaux și Jaurès. Caillaux trebuia degradat prin presă, Jaurès fu, cu simplitate împușcat – de un «tânăr nu în

MORTUL VIU: CAILLAUX

Sunt oameni cu darul multiplicității.

Telegraful aduce știrea că domnul Caillaux a fost ales al partidului celui mai impunător din Franța, radical-socialist. Numele reputatului om de finanțe revine din altă lume. În 1914, la izbucnirea războiului european, el pasiona bulevardul parizian și umpluse, ca subiect de vară și de concurență politică, paginile de iunie și iulie ale ziarelor franceze.

O campanie hrănită de toate ranchiunele politice, și condusă de Calmette, un ziarist fără calități, dar cu relații, trebuia să ucidă reputația fostului ministru. De campania întreprinsă n-a fost strein nici domnul Briand. Rezultat neprevăzut, soția domnului Caillaux pătrunse în redacția ziarului «Figaro» și doborî cu revolverul steaua lui Calmette.

Soția unui om de stat asasină – ce fericit roman senzational avea să trăiască publicul parizian, întreținut în atmosferă convenabilă de nenumăratele teatre din faubourg și de numeroși dramaturgi exasperați!

Numele lui Caillaux, răcnit cu dușmănie de parizieni, se pierdu în aerul cutremurat de primele obuze ale războiului. Caillaux fu socotit înmormântat pentru todeauna și bine clasat între morți.

Dacă după trei ani de război ne aducem aminte că toți propovăduitorii Revanșei franceze și făuritorii alianței cu Englitera au fost inamicii lui Caillaux, acuzat în presa naționalistă de «trădare», urmărit ca adversar al unui război cu Germania; dacă ne aducem aminte că acest om a fost, pe temeiul convingerilor sale, luat drept țintă a șovinismului, zi cu zi atârnat prin presă – poate că am descoperi, o dată mai mult, la guvernanții francezi, intenția precisă de a provoca războiul european de care se mândresc să învinovătească Imperiul german.

Doi oameni politici francezi de întâia mărime nu puteau să-și reprezinte posibilitatea funestă a unui război, Caillaux și Jaurès. Caillaux trebuia degradat prin presă, Jaurès fu, cu simplitate împușcat – de un «tânăr nu în

toate mințile lui», a căruia crimă credem că n-a fost, din motive desigur medicale, nici până astăzi judecată. Jaurès fusese, se înțelege de la sine, tot un trădător și un «vândut» – acest cuvânt odios n-a fost inventat de canaliile presei din București. Franța, de altfel, plătește ușurința de-a fi dat ascultare unor jurnaliști ticăloși și de-a fi disprețuit dragostea de țară și sfaturile cetățenilor ei celor mai onești – vorbim de Jaurès.

De domnul Caillaux s-a mai auzit numai în două rânduri de la război încoace. «Le Matin» relata cândva, acum un an sau doi, cu satisfacția și destrăbălarea lui particulară, că, recunoscut într-un oraș de către populație, fostul ministru de Finanțe fusese huiduit și aproape linșat.

A doua oară s-a vorbit în presa franceză surprinsă, că domnul Caillaux s-ar fi aflat în Eleveția și bănuir de-a fi încercat o convorbire asupra condițiilor de pace ale Germaniei. Astăzi domnul Caillaux e ales la prezidenția Partidului Radical-Socialist!

Se prea poate ca evenimentul să nu comporte meritul unei atențiuni depline, cu toate că oamenii politici, înmormântați într-un punct anumit al programului lor, nu învie la viața politică de-a surda. Să reținem totuși că domnul Caillaux, departe de-a reveni la viață prin toleranța oamenilor buni și compătimitori, dispuși să acorde semenului lor în restriște un loc umilit la soare, se întoarce cu autoritatea unui șef, un șef cu atât mai împuternicit cu cât fusese învins și călcat în picioare: iar ungerea de șef în persoana lui n-o fac cinci poeți păroși doritori de un print al Poeziei, la masa unei cafenele, dar reprezentanții temutei burghezii franceze, o clasă, și cea de fapt încă hotărâtoare în Republică.

Domnul Caillaux e de temperament iscoditor și neastâmpărat – radicalii care l-au ales n-au făcut-o doar de plăcerea de-a plictisi fantoma lui Hamlet. Om de acțiune și inteligență extrem de dibace, domnul Caillaux nu-și fâgăduiește, fără îndoială, o digestie bună și un somn divin la președinția partidului. Și din punct de vedere strict personal, acest om hulit, murdărit, al căruia portofoliu a purtat

la Palatul de Justiție din Paris actele justificative ale unui asasinat – e cu neputință să nu fi conceput proiectul unei reabilitări eclatante. E greu de crezut că acțiunea lui se va mărgini la imitarea clișeeleor guvernamentale de până-acum. El are un mandat și-l vom cunoaște – afară de cazul când nebunia războinică n-a contaminat în Franța și originalitatea.

Domnul Caillaux mai este loc să fie dus în triumf pe străzile Parisului și răzbunat...

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 175, 10 iunie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

INSPIRAȚIA GENIALĂ

Războiul Quadruplei, comparat cu războiul german, se deosibește de el ca descântecul de medicină. Dacă te durea măseaua, recitai, acum o sută de ani, o rugăciune: azi, pui cleștele și smulgi.

Rând pe rând, aliații Angliei au avut câte-o inspirație momentană, siguri că vor învinge în război ca la teatru, cu fraza sau cu ideea, fraza stăruitoare și ideea improvizată. În limba italiană, asta se cheamă «ideea națională»: lumea aplaudă și oștile o rup de-a fuga. Vivat Cadorna!

Quadrupla e, deci, intelectuală; nu trebuie să uităm însă că ea dă lumii pe cei mai buni clovni, vodevilisti și tenori. Ce-i un clown? O inspirație. Ce-i un vodevil? Un truc. Ce-i un tenor? Un artist cofetar. Influența asupra publicului din Quadruplă a fost din partea acestor artiști imensă. S-a creat o școală, un gen sufletesc, un stil. Zeci de mii de eroi de Tibru mor pe munții Austriei și, ca și cum ar fi vorba de o glumă, omenirea râde: râd adversarii, râd aliații, râd neutrii.

Acțiunea a interesat mai puțin pe aliații celor de peste Canal. Ei au căutat, înainte de orice, inspirația genială, efectul imediat. Englezii au propus ceva neobișnuit în războaie, un fel de cubism, victoria prin înflămânzare. Publicul a și

înțeles descoperirea. Ce genială e Anglia! și-a zis. Și cum propunerea n-are nici o precizie ci numai caracterul originalității și putea să dureze tot atât de vie și un veac, publicul a așteptat un an, doi ani, trei ani – și mai așteaptă...

În război, omul s-a obișnuit, printr-o tradiție cuminte, să vadă un singur lucru: bătaia. Când vii însă și-i uimești așteptările cu noutatea că adversarului i se va tăia sifonul, el primește ideea cu entuziasmul cu care citește isprăvile regelui detectivilor. La asta nu se gândise.

Germanii acționează; Quadrupla fabrică șarade.

În București ședea de vorbă mai mulți advocați, la cafenea. Era prin 1915 și acești domni analizau evenimentele cu simpatie pentru Rusia, care nu înceta să fie bătută. Unul aduse știrea că rușii de-aci înainte vor zdrobi pe germani și, amenințând Germania, el surădea cu o certitudine misterioasă, lăsându-se să fie rugat, întârziind confidența. În sfârșit, el se aplecă la urechile nerăbdătorilor confrăți și spuse tot adevărul:

– Le-a dat voie țarul să urle...

La circ, advocații strânși în jurul mesei ar fi izbucnit în hohote de râs. Acolo, la cafenea, ei încremeniră într-o atitudine solemnă. Era vorba de viitorul României! De vreme ce însuși țarul le-a dat voie soldaților săi să urle, nu mai încăpea îndoială că Germania va fi învinsă. Se ținuse mult împăratul, dar nu mai putea să împiedice fatalitatea; după nopți de groaznice chinuri morale, el dezlănțui cataclismul, porunci cazacilor: urlați!

Un alt avocat, însă francez, domnul Aristide Briand, autorul celei mai ciudate cariere politice, întocmi, în calitate de fost anitmilitarist și civil, un plan strategic genial, înființând, cu colaborarea englezilor fugiți de la Gallipoli, frontul de la Salonic. Ideea domnului Briand se născu din derivație. Vă asigur că englezii nu s-ar mai fi oprit pân-acasă, după ce-și tociseră cele mai bine fixate gingii de silexul peninsulei. E o rușine să fugi, însă se pare că a fugi pe o distanță scurtă e onorabil. În pas alergător, goniți dintr-o grădină, englezii se ascunseră sub un pod. Și

pentru că ne oprim aci, să facem și un front înspăimântător, a zis domnul Briand. Înconjurăm Germania de departe. La un semna, năvălim. Cu noi vor veni grecii. Frontierele Imperiului german se vor nărui și ne întâlnim ruși, englezi, francezi, italieni, sârbi, muntenegreni, români, la Berlin și Viena. Ca să fie lanțul cu desăvârșire închis, italienii intrară cu muzică în Albania.

Ce aplauze! ce beție! Ideea Salonicului i-a permis domnului Briand să fie Marele Bărbat, timp de ani de zile. Încheiere: Aliații mor la Salonic de bube dulci și se gândesc s-o șteargă înainte ca mormintele generalilor să fie clădite în stepa cimitirului Quadruplei din Grecia, violată cu filosofie.

Câte alte idei n-au scăpărat! Mesele, congresele, conferințele n-au fost făcute pentru pisici; Aliații au produs la șampanie cele mai curate inspirații.

Ei zic: ne trebuie o idee. Dă-mi o idee și te procopsesc. Și dă-mi o idee de roman foileton, ca să seduc popoarele mele. Publicul țărilor aliate Angliei se mulțumește cu o idee *nouă*. Dacă-i place ideea, e de ajuns. Frumoasă idee! Aș vrea să știu dacă i-a venit lui Poincaré sau lui Briand. Eu zic că-i a lui Briand – fac prinsoare.

Aliații vor continua să amuzeze lumea cu inspirații poetice. Dreptul popoarelor mici nu-i tot o idee cu efect? Dar civilizația? Norodul e încântat să primească titlul de apărător al acestor fantasme ale ipocriziei. Găzarul se simte asimilat cu ceva ca un profesor universitar.

Și, în timp ce Aliații visează, germanul biruiește...

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 178, 13 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

VIERMELE ȘI EROUL

N-am putea spune dacă este ca finală, dar Quadrupla o victorie a repurtat în sfârșit – asupra regelui Constantin! A pus ani ca să o câștige; visul s-a împlinit. Steagurile pot să fie desfășurate la Londra, la Paris și New York; douăzeci

de popoare au izbutit să înfrângă un om. Dacă orgoliul britanic și nobleța franceză se mulțumesc cu atât, să feliciteze degenerarea acestor nații mari, care ne-au propovăduit o civilizație și o moralitate. Tiparul anglo-francez repetă prin zeci de mii de cărți și ziare însușirea virtuților care duc la această abjecțiune.

Răspunsul la ofensiva în sute de acte, ce se sleiește pe frontul occidental, e slab. Quadrupla deține secretul unui gen de acțiuni, interesante mai vârtos din punct de vedere medical decât războinic. Neputând constrânge un adversar mai puternic să cedeze, absintul francez și whisky anglican se răzbună prin asuprirea celor plăpânzi. Cum ar tolera Anglia și Franța ca Grecia, România, Belgia, Portugalia și, prin extensiune, Svițera și Olanda să nu se târască, de vreme ce ele, conducătoarele culturii, au căzut?

Faza e gravă; oamenii politici ai Quadruplei, incendiari și demenți, se vor întâlni în Paradisul Albionului cu istericii, asasinii și strangulatorii de prunci, care fac obiectul literaturii lor celei mai gustate. În această privință, războiul nu trebuie să se sfârșească printr-o pace protectoare a clinicii quadrupliste. El se va prelungi, ca să stârpească morbul degradator, ca să asigure Europei renașterea ce i se cuvine, după o Rusie revoluționară. Poporul german nu se bate numai pentru dreptul lui la viață. El înfățișează onoarea continentului, depravată de niște generații de stârpituri, și în sacrificiul ce-l face, poartă pe arme demnitatea unei omeniri așteptate.

Acest lucru trebuie spus neconținut, oricât ar displace, oricât de succulent ar fi putregaiul societății care încetează cu începerea războiului european și de care ne aducem cu emoție aminte... Trebuie afirmat pentru creierul fiecăruia, din câți mai clocesc speranțe amestecate cu mușta zilelor de ieri, că pui de aur nu vor putea naște din ouăle de viermi; că o lume nouă, cu voie sau fără voie, furtunoasă și aprigă, va călca fața pământului, că ceea ce nu îndeplinește cugetarea, voința, va realiza baioneta germană, bună deopotrivă pentru ruși, francezi, englezi și români.

Grecii au la rândul lor de comparat. Între o ipocrizie engleză și un pumn de fier german nu-i de gândit și de ales

prea mult. Pumnul izbește și doboară, dar când a căzut se desface și-ți iese înaintea mâna întinsă pe care o poți cu cinste strânge în mâinile tale. Regele lor Constantin, izolat ca un monolit pe stânca depărtată a patriei, înconjurată de pâcla engleză – va fi poate cel mai mare din istoria greacă. El dă pildă de bărbat, nu se conformează unei demagogii curente și, exterior timpului de lașitate și minciună al canaliei culte europene, toată sforțarea lui de om și de patriot caută drumul mare și onest al istoriei, pe unde poporul grec a trecut de mai multe ori, fără discipolii lui Bull, însetați în ceața lor cenușie de culoarea sângelui de la sudul fierbinte, o dată cu Platon și altă dată ca Hristos... Dar englezul, care a furat stâlpii Acropolei și i-a vândut muzeului din Londra, s-a mâniat că n-are atâtea diamante și bare de metal prețios ca să cumpere, pentru idealul de ramolism al advocaților și zarafilor lumii, sabia unui mândru pribeag.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 181, 15 iunie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

IDEAL...

Idealismul e o stare morală, pe care societatea românească avută n-a dobândit-o, grație benzinei, vagoanelor de cereale și vitelor cornute, decât în ultimii doi, trei ani. Până atunci, tendința ei fusese, am putea spune, realistă. Cucerirea Transilvaniei deveni o nevoie sufletească imensă, numai în momentul în care cetățeanul bine situat și-a pus întrebarea: «Bani am, ce-mi mai lipsește?» Soarta Ardealului și a fraților, depărtați de mecanismul unui permis de untură și de filosofia compensațiilor, s-a desinat deodată, clar, inteligenței sale. El se simți dureros impresionat de calvarul părintelui Lucaci și își pierdu răbdarea. Caracteristic este că epoca pur idealistă a corespuns cu cel mai mare număr de localuri de petreceri și de cocote

scufundate în perle, pe care l-a dat cosmopolei vreodată capitala. Niciodată consumația băuturilor cu aroma tare nu s-a ridicat la ceea ce a putut să suporte era idealului național. Niciodată croitorii, arhitecții, furnizorii de mobilier n-au strălucit atât.

De aceea idealul nostru, care la alte popoare înfățișează veacuri de eforturi, de jertfă și cultură solidare, concentrarea celor mai mari sentimente, asociate cu cele mai curate acte, apare caricatural și este analizat ca simpla combinație politică a unui cârd de aventurieri pasionați de senzația nouă a imperialismului.

Falimentul rapid și definitiv al acestei improvizări, de pe urma căreia se va trezi însă puterea înăbușită, cea adevărată a poporului românesc, n-a smerit limbarița unora, n-a micșorat naivitatea altora, dintre cei rămași. Neputând să o cucerească, după cum au făgăduit, idealismul lor s-a restrâns la o acțiune de căpătare a Transilvaniei râvnite.

Au voit să o ia: astăzi ei vor să li se dea.

Ar fi foarte greu de determinat formarea acestei aspirații printr-un proces, altul decât al ignoranței și grandomaniei, provocate de succesul în afaceri, fără muncă și capacitate – Ardealul până la Tisa, Crișana, Temișana, Banatul – când măsori nota noastră de plată cu programul celorlalte state în război.

Cu cinci milioane de soldați, cu șaisprezece secole de cultură, cu o sută de miliarde de franci și cu înjghebarea celei mai vaste alianțe politice agresive din câte se cunosc, Franța, de pildă, se străduiește, nesigură, să recucerească o Alsacie minusculă. România vroia jumătate din Europa Centrală! Și oamenii ei politici au crezut în atare fantezie. Au crezut că se va găsi o singură putere europeană, chiar în cazul unei cuceriri de fapt, ca să se învoiască la dezmembrarea Austriei – soluția unui număr infinit de probleme – și la retrogradarea Ungariei occidentalizate.

Chestiunea Ardealului nu-i măcar de ordinul idealismului, dacă ții socoteală numai de faptul că un stat înapoiat socialmente nu constituie un punct de atracție inevitabil pentru o țară mai înaintată. Poate că în teorie să fie admisibil ca degetul arătător să crească de cinci kilometri, dacă

l-ai uda la rădăcină; fiziologia lui Păcală, bună la cinematograf și în monoloage, nu promovează însă valoarea unui om de știință. Singură politica și îndeosebi cea orientală se hrănește cu miraculoasele precepte ale marelui filosof.

Mai sunt domni, aci, care contribuiesc la eternizarea năvălății în politică. Ei au aplaudat participarea Americii la război și din răsturnarea regelui Constantin fac un eveniment de seamă, așteptând victoria franceză, triumful englez. Poate că mâine, cine știe, intră în război Spania, Norvegia...

Suntem datori să conducem pe acești domni deoparte și să le spunem că iluziile nu mai sunt de competența noastră. România, până în toamna anului 1916, a trăit în funcție amenințătoare pentru toți beligeranții, și câteva zile, pentru Quadrupla, ca un oportun instrument accesoriu de izbândă. Noi n-am fost primiți de Anglia și Franța pe temeiul idealului nostru național, dar pentru că le-am sugerat victoria prin contribuție de voinicie. Nu vom susține că victoria datorită acordului nostru n-ar fi fost răsplătită cu recunoașterea cinstei de a fi luptat pentru civilizație și cultură: ceva mai mult, probabil că regelui Ferdinand i s-ar fi conferit titlul de Doctor în Oxford și Sorbona. Dar astăzi, când se recunoaște că acțiunea României numai Înțelegerii nu i-a fost de folos și că din aventura noastră situația ei a ieșit și mai compromisă, nădejdea în icoanele anglo-franceze echivalează cu o satiră.

Nu, domnii mei! Țara noastră nu mai are de așteptat nimic din afară, fie situația Quadruplei de o sută de ori mai puțin proastă decât se cunoaște, între în război oricâte neamuri neutre și inventate. Noi cu victoria și cu înfrângerea nu mai avem raporturi, tratamentul nostru fiind particular. Poate că într-un singur caz ne-am încredința pe deplin de acest adevăr, just în toate cazurile posibile: pacea și alianța ruso-germană... Iar durata războiului, favorabilă poate altora, nouă ne este funestă. Fiece zi de război adâncește și mai mult prăpastia, pierderile noastre cresc monstruos, cu fiecare oră nouă.

Bancruta face parte de aci înainte din istorie, suntem datori să ne-o înfățișăm cu seninătate. Acum abia începe

adevărata muncă, la care sunt chemați toți românii, și cei ce au greșit, și cei ce s-au păcălit, și cei răi, și cei proști, și cei ce văd în tragica noastră cădere data reînvierii.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 188, 23 iunie 1917, p. 1. Editorial.
Semnat: Sigma.

TITU MAIORESCU

Izbucnirea războiului european a surprins România într-un moment de criză manifestă. Generația independenței și a întemeierii noului stat dispăruse. Lipsa de solidaritate de la om la om și de la an la an, caracteristică culturii noastre de accese și improvizări, ne făcuse să uităm chiar amintirea luptelor și străduințelor din care s-a schițat ființa statului românesc. Faptele oamenilor de ieri n-au mai fost cercetate când autorii muriseră și au căzut în ridicul când unii dintr-înșii, romanticii principiilor, îndrăzneau să mai trăiască printre noii-sosiți, aventurieri, samsari, oportuniști. Lozinca necesară a epocii consecutive victoriei fiind îmbogățirea, rapidă, care permite imitarea opulenței streine, câștigată cu o lentă și tenace laboare seculară, un americanism necunoscut se ivi la noi, tocmai atunci când reculegerea meditativă a bărbaților politici ar fi degajat din evenimente sensul tradiției pentru orientările viitoare. La fiecare capăt de sfoară țesătorul face un nod; urzitorii destinelor României moderne uitară capetele nelegate și au lăsat firul să zboare.

Distrați, ei visau călătorii de plăcere, hoteluri vaste, mobiliere scumpe, lovituri de bursă, fără, bineînțeles, să observe că pasiunile lor, la care colaborau: Grâul, Danubiul și Petrolul, acceleraseră prea mult asupra timpului, uniform și calm. În 1914 putem face, paralel, două inventarii contradictorii de averi; de o parte, câteva mii de automobile, castele, cazinouri, rulete, nenumăratele magazine ale luxului agresiv, orașele argentine: Sinaia și

Constanța, și, ca să le slujească, vreo treizeci de ziare, cu «directori» în mare parte analfabeți. De altă parte, cinci, șase milioane de flămânzi, de pelagroși, de fizici, sifilitici, alcoolici ai mizeriei: țăranii. Politica, Școala și Administrația se cuprind, integral, în partea dintâi.

Nu-i de mirare că oamenii ridicați pe materialul unei atari epoci au arborat cu încredere și petulanță spiritul de provocare în politica țării. Se cerea un eveniment pentru ca valoarea tineretului să se vădească. Răscoalele din 1907 nu fuseseră încă un eveniment; însemnarea lor putea să fie ușor contestată. Evenimentul de promovare îl impuse războiul european.

În ziua în care nu mai încăpu nici o îndoială despre direcția și durata lui, se puse întrebarea dacă generațiile tinere, stăpânind puterea și cu o autoritate câștigată în jocul politicii de cartier, vor putea să înțeleagă situația și să mistuiască evenimentul. Ele nu prea fuseseră văzute la lucru în afară de terenul întreprinderilor politice comerciale și, ca să le cunoști trebuia să frecventezi Palatul de Justiție, să guști cancanul, să citești gazetele. Luptele din Parlament și stradă, unde se concentrase vigoarea cea mai pură, intelectuală, a noilor generații, nu dovedeau însușiri esențiale. Dacă totuși, această lume nouă, care din tumultul activității de construire a statului românesc nu va putea să facă față evenimentului și să-l exploateze cu folos, ne rămân – și-au zis observatorii – câțiva bătrâni experimentați.

Încă din 1914 împruținarea bătrânilor constituia o fatalitate; dar generațiile politice noi, așteptate la operă, și cu încredere, nu era demonstrat că nu puteau să fie, în definitiv, la nivelul celor trecute. Se dorea măcar atât, ca în caz de inaptitudini politice marcante, să nu cadă prea departe de ele – căci valorile sunt sau nu sunt. Nu se pot inventa valori la comanda unui eveniment.

Dar muri regele Carol... Muri Sturdza. Azi moare Maiorescu! Să notăm că fatalitatea e reală și că în bună parte poartă răspunderea războiului și insucceselor noastre.

Necrologul lui Titu Maiorescu e lesnicios în multe privințe. Cu toate că în prezența unor titluri mai mari nu

s-a bucurat, ca alți oameni politici, autori ai unui amendament sau câteodată ai unei singure întreruperi într-o viață parlamentară lungă, de supranumele de «muncitor» și «foarte muncitor», el e unul din oamenii politici cei mai încărcați pentru posteritate. Laolaltă cu acțiunea politică vie, ca să zicem așa, susceptibilă de judecata istoriei («Ce bogată e literatura în idei și ce săracă este istoria în fapte!» a scris Maiorescu) el lasă posterității o activitate scrisă – ceea ce, independent de calitate, îl pune deasupra oamenilor politici, lipsiți de sprijinul penei. El poate fi urmărit în gândirea și sufletul lui, el n-a murit ca un actor sau ca un cântăreț despre care critica ziarelor ne informează, fără să-l putem controla, că a fost genial. E nu numai un indiciu de superioritate la Maiorescu, dar un semn de încredere, de prietenie și de generozitate. A scrii nu însemnează, la rigoare, nimic, și îndeobște fapta scrisului interesează mai ales prin simpla vocațiune a scriitorului. De la un rang social înainte, a scrii și a tipări, când nu e vorba de un ridicul snobism și de o vanitate goală, echivalează într-un sens mai înalt cu știința de carte, mărturisește o simțire, o cugetare. A scrii, atunci, e a fi contrariu orgoliosului și înfumuratului particularist, e a te pune în rând cu toată lumea și în judecata ei nemijlocită. Omul public câștigă sau pierde, dar e dator să se lase cunoscut pe dinăuntru. Regele Carol, unul din bărbații cei mai bine zidiți sufletește, cei mai siguri și mai gravi din epoca lui, a fost un scriitor.

Maiorescu a scris pentru tot cărturarul de la paisprezece ani în sus. Scrisul lui se citește cu satisfacție. De pildă: «Cuvântul pronunțat este numai un fragment al raportului dintre om și om: restul se stabilește pe tăcute» atingând punctele sus-puse, de gândire.

El a scris: «Naționalitatea, dacă acest cuvânt vrea să aibă un merit și o valoare, nu poate fi un pretext, sub care să se ascundă lenea și barbaria, și ținta noastră în viitor nu este de a ne păstra numai limba, și sângele, și teritoriul brut, fără altă aspirație mai nobilă. Limba, și sângele, și teritoriul sunt elemente prețioase ca mijloc spre un scop mai înalt, și acest scop nu poate fi altul decât progresul civilizației omenești prin toleranță și știință, prin bunăstare

materială și morală, potrivită todeauna cu gradul culturii unui popor. Dar a susține mijloacele prin un sistem care nimicește scopul, este cea mai absurdă din toate rătăcirile politice, ce se pot închipui.» Acestea în discuția situațiunii evreilor români, persecutați.

Să mai cităm, pentru necesități de contrast, dintr-un discurs: «Dar la acțiune? La acțiune cu d. Vernescu? Cu d. Vernescu, care a trecut de la Justiție, unde făcuse ce v-am spus, la Finanțe, unde a făcut ce știți? Dar ați văzut îndată efectul colaborării domniei sale ca mai înainte; neutralizare legislativă, basculă în administrare. În fiecare district antagonism între vernescani și catargiști.»

Titu Maiorescu a știut să fie multiplu, ceea ce i-a folosit ca să-și păstreze noutatea în toate regiunile lui de acțiune și o elasticitate de spirit, care la cei mai mulți oameni politici români se pierde după câțiva ani de Parlament. Profesor de filosofie, ministru de Instrucție, ministru de Externe, orator, șef de partid, literat, viața lui umple câteva cariere și de la «Junimea» până la Pacea din București poate fi fragmentată în mai multe părți independente și judecată deosebit.

De altfel, inteligența i-a fost divers slujită de-o abilitate dusă la perfecțiune și de un noroc extrem de fidel. Sceptic, Maiorescu a putut să fie ministru de Culte și să prezideze dezbaterile Sinodului, fără să jignească vreodată susceptibilitatea religioasă a prelaților. Critic, el și-a legat iscălitura de numele celor mai citiți scriitori și lui îi revine meritul de-a fi așezat pe Eminescu în literatura mare europeană. În 1913 a prezidat cabinetul Păcii din București, după care s-a retras din viața politică și s-a mulțumit să aștepte.

Maiorescu mai avea, poate, un rol de jucat în timpul războiului european. Desigur că tăcerea lui neclintită a plecat din credința că țării, după ce se manifestaseră toate partidele și toți oamenii politici, îi trebuia o rezervă pentru momentul când cabinetul Brătianu s-ar fi retras de la guvern. El a mai crezut că România nu va intra în război și că în nici un caz împotriva Puterilor Centrale; în această privință nu fuse singurul om politic român înșelat.

Titu Maiorescu a fost unul din românii care au cunoscut mai bine Germania, patria lui de-a doua, școala și etica lui. El a studiat în Germania, a trăit în Germania și visul i-a fost să-și sfârșească zilele la Stuttgart, refugiul tuturor ceasurilor lui de amărăciune sau de dezgust.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 197, 2 iulie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

DUPĂ UN AN ȘI DUPĂ TREI

Pasiunea oratorică și de varieturi a Puterilor din Antantă a făcut din războiul european o partidă, la care pe când unul câștiga fără greș, celălalt, sculându-se de jos, cam șifonat și cu câte două, trei coaste rupte, trăgea concluzii, pune note și formula judecăți. Era și asta o manieră de-a rămâne arbitru Europei... Abia târziu, și mai ales acum de curând, încep Aliații să părăsească nobila lor atitudine de critici și să înțeleagă că lupta cu Puterile Centrale nu-i un *match* de box, nici o cursă de cai, dar că se înfățișează ca un război adevărat, cu ruina gravă a mai multor state, bătute pe teritoriu propriu.

Ce-a fost ocuparea Belgiei și a regiunilor franceze din răsărit? Ce-a fost cucerirea Poloniei, a Serbiei? Ce-a fost cucerirea României? Ce-a fost înfrângerea și desființarea atâtor numeroase armate? Un fleac, un moft... Când s-a luat orașul Lille, presa franceză a observat cu sarcasm că nu se cucerise Parisul. Când trupele germane intrau în Varșovia, ziarele franceze și italiene dovedeau cu o claritate pur latină că până la Petersburg și Moscova e încă mult. Vastele operații și rezultate germane erau analizate în glumă, ca niște dezagramele trecătoare, incomparabile în ce privește importanța abstractă a consecințelor, cu centimetrul pătrat pe care îl câștiga Antanta la Salonic sau la Atena...

– Așteptați, ne făgăduiau Aliații. Un an, doi ani, cinci ani, zece ani... Noi avem o metodă care câștigă la urmă, o metodă sigură, însă secretă.

Și oamenii au așteptat acțiunea infailibilei sisteme, cu răbdarea jucătorului la ruletă, care a dat câțiva poli unui inventator de noroace pentru imbecili. Ei, care cunosc isprăvile lui Nick Winter, resursele lui Sherlock Holmes și învățaseră că surprizele și imposibilitățile au căzut în domeniul tangibil al siguranței, nu s-au îndoit de facultățile altor englezi și detectivi și mai tari decât predecesorii lor romantici, Kitchener, Grey și Balfour, și au crezut până deunăzi în Marele Truc Mondial, care într-o serie de foiletoane mărețe, ilustrate în culori, va purta numele misterios de «Ultima lovitură».

Dar între timp s-au mai luat Bucureștii, Riga, Insulele Baltice și germanii se găsesc să puie mână și pe aristocratica Veneție...

Prea multe glume nu suportă nici splina cea mai rezistentă. Domnul Lloyd George își părăsește în sfârșit ironia și la o masă, la Paris, atrage atenția francezilor că germanii prepară «catastrofa» Antantei...

A mai deprecia valoarea actelor germane în ochii unui public admirabil de răbdător, îi se pare chiar englezilor o tragică nerușinare. În al patrulea an de război domnul Lloyd George face și o descoperire senzațională, că anume Aliatilor săi le lipsește, ca și chelului, frontul unitar! Dacă italienii nu s-ar fi bătut ca italieni, dacă francezii n-ar fi luptat ca niște francezi, dacă rușii nu se îndărătniceau să participe la împărțirea lumii ca ruși ce sunt; dacă toată lumea aliată s-ar fi luptat ca niște lei, vreau să zic: ca niște englezi, o, atunci victoria nu mai era să fie niciodată victorie finală! Să facem frontul unitar și să ne întâlnim la anul pe vremea asta.

Rusia, spune domnul Lloyd George, nici să nu ne mai gândim la dânsa. Rusia a murit. Vă asigur că și fără Rusia victoria finală va fi a noastră. Să nu ținem socoteală că numărul nostru se împuținează, că puterea noastră s-a înjumătățit; dați-mi frontul unitar, dați-mi Consiliul Superior de Război, voi cei săraci cu duhul, și garantez că veți fi fericiți întru împărăția lumii. – Ceea ce fusese orașul Tăvălug rusesc, devine, prin urmare, și pentru Marea Britanie, o mașină de tocat castraveți.

Dar unde se găsește oare România în discursul bărbatului de stat englez? Domnul Lloyd George este senin, parcă nici n-ar fi auzit. Și nimeni nu-i va putea cere mai mult, atunci când frontul unitar și victoriile ipotetice din Vestul anglicizat preocupă singure și absorb inteligența unor aliați, care s-au jucat de-a cursele cu măgarii prin toate țările pierdute sub culorile Atlantei.

E-o seamă de oameni care nu pot adopta idealismul dezinteresului englezesc și geniala indiferență a guvernanților din Londra – și aceia sunt românii. Pe aceeași notă, săcură generalitățile unui aliat atât de civilizată și de filosofic.

Ei ar dori să li se pomenească cel puțin țărâna, dacă sângele și petrolul li s-au uitat.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 336, 19 noiembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

PENTRU CE MAI LUPTĂM?

Te întrebi, într-adevăr, ce mai așteptăm noi de la participarea la război. Transilvania, pe care cafenelele din București o anexaseră cu mult înainte de declararea lui, credem că nu mai ispitește nici iluziile bucătarului domnului Take Ionescu. Iar coroana de împărăteasă, făgăduită de un silf nefericitei regine Maria, bănuim că nu mai formează idealul de găteală solemnă, decât al vreunei prințese de ospiciu.

Au pierit toate pricinile războiului nostru și chiar visul statuii ce trebuia ridicată în Ardeal paralticului cerebral C. Mille. Și au pierit, dimpreună cu ele, înșile țările românești, adunate odinioară pe hartă sub o singură culoare. Autoritatea guvernului român s-a restrâns la câteva districte și poate că la singurii Iași, – o autoritate aproximativă, supusă tuturor influențelor străine.

Populația din țările ocupate se întreabă pentru ce se mai bat copiii ei în Moldova, pentru ce se mai recrutează noi tineri, destinați unui măcel inutil.

Câtă vreme inamicul nu pătrunsese în țară, se mai putea scoate, cu chiu cu vai, un argument pentru catastrofa de voie bună, în care a fost târâtă țara. Astăzi, ce se mai poate spune și scri? Ziarele din Moldova vorbesc pe față de nenorocirea noastră și același stil de plângere îl adoptă și agenții trimiși în străinătate, ca să popularizeze cu ajutorul presei neutre ideea dezastrului românesc definitiv.

Pentru ce mai luptăm, dacă nu mai apărăm măcar caricatura unei ambițiuni de om politic aberat? Am căuta un țel și împrejurările ni-l refuză; am cerși un scop cât de steril și nimeni nu e în stare să ni-l improvizeze. Cei mai elocvenți din politicienii noștri, aceia care au știut întodeauna să născocoască, pentru inducerea publicului în eroare, țeluri și din neant, nu mai găsesc nici dâșii – bogații frazelor și bijutierii pietrelor false – un scop mărturisit. Ne vom lupta până la dispariția poporului românesc, a îngânat unul din guvern, în urechea amuzată, ca de un asasinat interesant, a unui ziarist străin.

Bine, ne vom lupta până la pieire – însă pentru ce, domnule Take Ionescu?...

A fost un timp în care s-a putut vorbi de Rusia. În spatele nostru sta cu picioarele rupte dar sta cu picioarele rupte dar sta, orișicum, Imperiul rusesc. Imperiul nu mai există. România, prevenită din vreme că Rusia merge la revoluție, a trebuit să tresară în fiecă zi la transformările haoticului aliat. A fost parcă un blestem ca România să spere cu un Kerenski, să viseze cu un Kornilov, să cadă cu un cadet, să îngălbenească la mânia unui bolșevic, să facă sărituri extravagante între un țar și un socialist, între un socialist și un maximalist. O săptămână Rusia cere pace și într-altă săptămână crede că vrea război. La Petersburg, la Moscova, populația și soldații se măcelăresc, în două tabere politice dușmane.

Poate că Lenin va încheia peste câteva ceasuri pacea? Ce face România?

Să precizăm: noi zicem România și înțelegem România. Pentru domnii din guvern, cinci miniștri și câțiva polițiști sunt România – această Românie se va transporta într-un vagon de dormit, la Paris...

Dar oamenii aceștia, zece sau douăzeci, se cred atât de extraterestri și atât de puțin legați de noi, ca să evite să împartă cu țara destinul pe care i l-au pregătit! Sunt ei atât de englezi, atât de francezi? Atât de monstruoși?

Fără îndoială că în mintea lor a luat un chip precis sentimentul de responsabilitate. Prea puțin generoși, incapabili de o căldură patriotică mai puternică decât nenorocirea, ei disprețuiesc un popor care, în loc să-i strivească în plod, i-a crescut și împuternicit. Poporul românesc să fi fost bun numai atâta timp cât a făcut deputați și funcționari; atâta timp cât a servit o clientelă pentru politică și pentru bănci! Ei nu găsesc într-înșii resortul încrederii, care să-i facă să-și mărturisească păcatul! Ei n-au virtutea bărabaților adevărați, de a căuta răspunderea și de a primi cu seninătate și ca un merit pedeapsa!

Poporul românesc nu vrea să se aștepte ca guvernul din Moldova să fugă încă o dată în străinătăți, unde pribegesc șefii de state care n-au cunoscut onoarea să moară pe pământul patriei, răpusă din pricina lor.

Este de altfel cu puțință ca guvernul să rămână, în speranța unor condiții de pace digestive. Nu e ușor de închipuit ca proprietarii atâtor latifundii și întreprinderi să se despartă de avutul lor. În acest caz, perseverența în război are un scop bine determinat: se vor împuțina, în fiecare zi mai mult, soldații și oamenii în stare de a cere după pace socoteală – și asociația celor douăzeci, treizeci de oameni politici va putea în toată liniștea să domnească peste ologi, peste văduve și peste morți.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 340, 23 noiembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

VICTORIA ADEVĂRATĂ

Pacea, pe cât se pare, nu e prea depărtată. Frontul oriental se destramă ca o ceață, urzeala lui de mult s-a zdrențuit; prin ceea ce a fost un zid de piepturi și arme,

colindă viscolul edificiilor dărâmate. Armistițiul, pe care l-a cerut guvernul rus, atârnă de atitudinea comandamentului german ca să devie în câteva ceasuri, poate, o realitate. Suspendarea formală și prin înțelegere comună a luptelor însemnează pacea.

Subt pasul hotărât al adversarului, Alpii s-au scufundat și frontul italian a căzut. Armatele lui Cadorna din munți au intrat în Imperiul german sub formă de prizonieri și tunurile, cu care Gabriele d'Annunzio trebuia să ajungă la Viena, sunt de fapt în capitala Habsburgilor, prin magazinele muzeului de război.

Cu toată energia tardivă și pizmașă a bătrânului Clemenceau, nici Franța nu se prevede a se putea mândri cu o situație viitoare mai bună. Măine, armatele libere ale Germaniei vor putea să dispute anglo-francezilor laurii ultimelor lupte și victorioase, după ce un soldat a ținut în frâu zece adversari, să împingă vulturii steagurilor Imperiului, adânc, în occidentul Republicii ostenite. Parisul e la vreo șaptezeci de kilometri de front și nici Anglia, peste Canal, nu-i prea depărtată. O irupție a puterii germane în Marea Britanie s-a văzut că nu-i o utopie nici pentru fiii splendidului Albion.

Am crezut de la început că războiul se va încheia cu o pace germană și niciodată nu s-a văzut mai clar această posibilitate ca astăzi. Pentru că au respins cu orgoliu mâna împăciuitoare pe care împăratul Wilhelm le-a întins-o superbilor antantiști, aceștia vor ști să se resemneze ca pacea să le fie dictată.

Și odată încheiată, odată semnată, lumea va redeveni slobodă și gânditoare, popoarele se vor întoarce la drepturile lor suprimate din poruncă. Atunci vor afla și puținii îngropați de vii în tranșeele din Vest care au mai rămas să o ignore, mașinația războiului dintre nații. Se va ști de către toți ce a făcut Germania pentru pace și ce au operat aliații Angliei pentru distrugerea bunurilor obținute cu greu de-o civilizație suferindă. Se feresc ele guvernele țărilor, de această zi penibilă și hidoasă pentru politicieni și prelungirea războiului nici n-a avut altă rațiune, dar de ziua cumplită nu vor scăpa.

Pentru că au mințit, pentru că au escrocat, au siluit, au nimicit și au ucis, politicianii școalei de oroare conștientă și demagogie își vor primi toată pedeapsa, de asta nu ne îndoim. Pacea între popoare va fi semnalul războiului dintre popor și conducători, în toate țările Antantei. Orice asprime și orice fărădelege chiar îi vor fi iertate și de Dumnezeu și de Istorie, poporului, batjocorit de câteva mediocrități politice, venale și înfumurate.

În România, evenimentele vor trebui să se nască și să se dezvolte la fel. Poporul românesc nu va rămâne înapoia datoriei pe care i-o comandă dezastrul, în ziua răfuielii. Această răfuială o cere Dreptatea și bunul popor să fie întreagă și neiertătoare. Nici o explicație și nici o plângere a vinovaților nu vor mai putea să fie ascultate; epoca discursurilor, a frazelor, a cochetărilor a trecut. Sângele cere hotărâre, morții vor umbla printre noi ca să ne încălzească și să ne îndemne. Astăzi, cu adevărat, vocea morților este sfântă.

Și cei mai sceptici își dau seama că ceea ce a fost în România nu mai poate să dureze, că războiul, care a ridicat popoarele spre victoria sufletului și a minții cea mai deplină, trebuie să ne purifice și pe noi.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 345, 28 noiembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

FRANK WEDEKIND: ȘARPELE

Pentru întâia oară apare la rampa teatrului românesc muza enigmatică a germanului Wedekind. Publicul nostru, educat mai ales pentru gustul pieselor în genul căroră, una, cu nume de păsărică, s-a spart de curând, ca o bășică de săpun de indiferența lui, vine la reprezentațiile *Șarpelui*, numeros.

Șarpele traduce, din condescendență față de afiș, cuvântul *Erdegeist*, poate că intraductibil pentru noi. Con-

trariu obiceiului în genere adoptat, de-a lipi orice titlu o dată lucrarea terminată și adeseori numai simpla carte de vizită a unuia din personajele dramatizate, pe afiș sau copertă, autorul le strânge și cu două silabe face o sinteză. Acest detaliu are importanța lui și ținem socoteală, oprindu-ne la el, de impresia superficială de dezordine, pe care a putut-o face profunzimea ciudatului dramaturg.

Ceea ce a întârziat la început recunoașterea lui Wedekind, pentru care calificativele comune de talentat și mare par niște copilării, a fost în primul rând noutatea deplină a personalității lui, inteligență nouă, prețuire nouă, organizare morală nouă. Când cultura se silește să stabilească, pentru vecie sau pentru cât mai multă vreme, categorii deslușite de valori și o regulă imutabilă după care este permisă și în ce măsură chiar variabilitatea lor, ivirea unui spirit nouă strică acest aranjament și pentru că ruinează tendința spre o definitivă anchiloză, e primită ca un atac și tradiția se apără cu energie.

Poate că fabricanții de mătase n-ar fi îngăduit niciodată păianjenului, fără capital și mașini, să toarcă un fir atât de fin, tolerat din pricină că insecta e un concurent nesperios. La ce luptă ar da loc și câtă revoltă ar stârni încă în sânul marilor societăți nespecialistul care, mulțumită unui har extraindustrial neprevăzut, ar produce, pentru plăcerea lui inocentă, tone de catifea cu ajutorul unui băț plimbat prin frunzele uscate.

Wedekind va fi avut obligatoriu împotriva lui toate categoriile organizate, care împotriva naturii și a geniului ei viu și-au făcut cu toate acestea buna deprindere de a ceda îndată ce opera agresorului ia proporțiile unei lumini.

Erdgeist ne aduce aminte, prin simplă analogie, o piatră stranie cioplită de Brâncuși «Cuminenția pământului» și poate că a și influențat asupra ei. *Erdgeist* e emanația pământului... Lulu, femeia senzuală și irezistibilă din piesă, s-a născut parcă din colaborarea oarbă a mocirlei crepusculare cu aurul razelor ce-o scumpesc. Toți bărbații care trec prin atmosfera ei ameteșc în vapoarea unui fatalism iremediabil. Lulu nimicește voințele, sfărâmă deosebirile, nivelează clasele și merge înainte, prin sânge

și raze, cu o nevinovăție sublimă. Trei bărbați mor deodată pentru dânsa, un consilier ramolit, un pictor tânăr și un ziarist ilustru... Pe șantier se întrevăd multe alte viitoare cadavre. Sălile în care dansatoarea Lulu ațâța bărbații fascinați ar intra cu entuziasm în vârtejul ei ca să dispară.

Wedekind n-a pus pe scenă o curtezană, o femeie care se joacă de-a minge cu inimile adoartorilor ei, o Veneră calculată și capricioasă. Creația lui nu comportă banalitatea teatrului modern, compus mai ales din sexualitate, lăcomie și adulter. Ea vine mult mai departe și mai de sus... Lulu e pusă să participe cu toată natura la iresponsabilitatea și frumusețea puterilor ce-o cârmuiesc. Ea e senină, tragică și pură ca vâltoarea, care n-a băgat de seamă viețile furate în ascunsul ei și continuă să se desfășoare uniform după ce a răsturnat luntrea și a înecat-o. Dacă cineva i-ar spune dansatoarei Lulu că ea poartă moartea cu sine, ar mira-o, căci nici concepția morții nu poate să o aibă această femeie pentru care moartea e-o modalitate de viață. Sensul filosofic și prin urmare superior moral al piesei îl vedește Wedekind cu invenția în diverse momente ale dramei. De pildă, atunci când Lulu își ucide soțul de-al treilea, cu un foc de revolver. Abia cade ziaristul Schön și Lulu strigă: Singurul om pe care l-am iubit!

Wedekind nu caută efectul de simetrie pe care îl urmăresc îndeobște teatrul și literatura și disprețuiește sentimentul de satisfacție cu care trebuie să plece spectatorul acasă. Acesta se desparte de «Șarpele», excitat în curiozitatea lui și profund preocupat, chiar atunci când, socotindu-se destul de apt ca să se ridice peste autor, ar voi, ca un domn care ne-a interpelat la teatru, să termine cu el, surâzând de la înălțimea unui Caillavet, Wedekind îi arată sensul mistic al artelor, fatalitatea lor neînălăturată. Personajele lui străbat sufletul publicului distrat cu producțiile unui teatru mercantil ca niște elefanți care intră din preistorie într-o cofetărie... El încinge muritorii cu aureola pierdută a nepăsării din haos, le dă aristocrația pe care și-au cheltuit-o într-o moralitate textuală și în orba factice a unui crâmpei de viață. Legăturile pe care le indică între noi și infinit fac din Wedekind un profet de simboluri.

Ochii spectatorului se pot opri la suprafețe, cu toate că scriitorul are permanenta grijă să puie unghiuri și ferestre în planul vieții ce-i slujește de cauză și de efect în același timp. Dar înlăuntrul fiecărei împrejurări e mai mult decât se construiește, e odoarea sacră a lucrurilor vii, umbra lor violată. De aceea și spectatorul simte, turburat sau fermecat, nevoia, pe care n-o provoacă niciodată opera de rând, să mărturisească: n-am înțeles. Un om care nu înțelege face un act de intelectualitate.

Erdgeist este și enorm de greu de jucat. Situațiile aparent disparate cer ca să le adune într-un punct mâna cuprinzătoare dar și nesfârșit de subtilă a unor giganți. Interpretul trebuie să joace în Wedekind în două timpuri – un tempo de schiță, când se colorează în linii mari împrejurarea și un tempo de punct, când apare sensul.

Totuși excelenții artiști ai Teatrului Modern au făcut, cu doamna Marioara Voiculescu o Lulu care a consacrat *Șarpele* pentru publicul nostru și cu domnii Storin și Mihalescu, onoare artei de la cap în sus și teatrului românesc. Doamna Voiculescu are momentele de exact Wedekind. Vigoarea domnului Storin, finețea pură a domnului Mihalescu au fost violent aplaudate, iar domnul Ferry, un amorez fierbinte și nenorocit, a impresionat prin justa lui tinerețe.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 347, 30 noiembrie 1917, p.1-2 (*Cronica teatrală*). semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Modern: «Șarpele» (Erdgeist) de Frank Wedekind.*

MODELUL FRANCEZ

Ceea ce deosibește războiul în curs de celelalte războaie, poate fi numărul fantastic de soldați împinși pe fronturi și de mașini – și strict militărește adaosul de mijloace de atac, aparatele de zburat sau de înotat sub apă. Dimpotrivă, perfecționarea instrumentului n-a schimbat

scopul războiului, care a rămas identic cu idealul antic al omului, exterminat cu piatra și parul. Cât mai multe forțe distruse în timpul cel mai scurt și, la rigoare, în orice durată de timp. Ce ne grăbește într-adevăr să sfârșim o partidă atât de agreabilă, în care zilnic mor câteva mii de oameni și cad într-o ureche mai multe duzini? Moară lumea dar trăiască războiul!

Deosebirea adevărată e aiurea, în ura civilă dintre nații și în facultatea nouă câștigată în Europa culturală de-a minți cu entuziasm, născută din neputință.

A tout seigneur tout honneur, meritul se cuvine în primul rând poporului francez, a căruia tristă decadență nu poate fi mai bine marcată. Presa franceză, de-o mediocritate încă neatinsă nici în vremurile cele mai searbăde ale jurnalismului parizian, și-a făcut din calomnie o sfântă chemare. Astăzi, ca și în august 1914, Franța e pasionată de cancanul zilnicei minciuni și domnul Clemenceau favorizează cu îndemânare scăderile fanfarone ale poporului său, ținut în furie permanentă de marile cotidiene. Germanii surprinși în Franța de evenimente au fost supuși celui mai sălbatic tratament și, după ce mulți dintr-înșii vor fi expiat păcatul de-a se fi născut peste Rin, vine rândul neutrilor elvețieni, olandezi și scandinavi. Din dreptul ei de-a muri de bunăvoie, Franța culturală croiește pentru neutri datoria comică de-a-i lua apărarea. De ce să zacă Georges și Vasile să se plimbe? Deocamdată, neutrii din Franța primesc calificativul de spioni. Cu ajutorul noului președinte de Consiliu, evoluția poate să devie rapidă.

De școala franceză a suferit între alții, și mai ales, România. Subt cuvânt că știe franțuzește, românul și ziaristul român s-a îndeletnicit până la declararea războiului cu copia pură și simplă a fanfaronadei franceze. Calomnia pariziană, aliată cu Orientul, a slujit de îndrumare și de filosofie politică dezamăgiților noștri concetățeni. Au fost bețivi politici care trăgeau la răspundere pe germani pentru că sunt blonzi, și pe mărturia ochilor albaștri și a obrazilor albi emiteau teorii, distribuiau manifeste. Acest soi de intelectuali a câte un abecedar, un manual de aritmetică și un volum de literatură propriu, desființau învățătura și

munca germană și geniul unei nații într-o informație de gazetă și la un șpriț.

Rezultatul? Cu declararea războiului – stranie formulă pentru noi! – au fost arestați mii de supuși de-ai țărilor beligerante, care contribuiseră la înnavușirea României și la cultura poporului nostru. Oameni care învățaseră să-l iubească, prieteni adevărați ai țării noastre, cunoscură suprema amărăciune de-a se vedea târați în captivitate.

Făcând ca francezii, ne trezirăm călcând și batjocorind spiritul românesc de ospitalitate, cunoscut printre toți străinii. Din pricina Franței domnului Poincaré, l-am văzut pe soldatul român trimis să ia sub baionetă familii întregi de oameni cumsecade, pentru motivul că vorbeau, pe lângă limba românească, o limbă pe care cu spor el ar fi învățat-o – să-i poarte în pâlcuri, pe drumurile țării, ca pe niște asasini.

Războaiele vechi, mai crude, cruțau cetățenii fără uniformă. Franța revoluției nu ne mai îngăduie această procedare.

Și iată România, din senin, cu altă afacere pe brațe, din pricina marei Republici. Anchetele, rapoartele ce s-au făcut în ce privește viața persoanelor civile în lagărele române sunt departe de-a ne fi favorabile nouă – și vom avea de justificat, dacă ni se va da în vreo adunare diplomatică un loc. Pe lângă toate celelalte mizerii și dureri ale noastre și această imensă murdărie inutilă comisă contra străinilor.

Dar ce nu face românul pentru avocatul procesului Hallier!

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 348, 1 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

CÂȘTIG ȘI PIERDERI

Desigur că războiul a fost într-o privință o calamitate – putem să punem pe «a fi» la trecut. Ruinele și morții, sleirea popoarelor, aproape desființarea unora din ele, miile de mici dezastre particulare, însumate într-un total de neant, nu pot intra printre fericirile tangibile.

Este însă de știut dacă dureroasa lor contribuție nu trage în cântarul culturii deloc. Înțelepciunea popoarelor e în proporție neglijabilă formată din lacrima văduvii, din descurajarea învinșilor și foamea pruncului ofilit și orfan.

N-a fost războiul o bună școală experimentală? Nu s-au verificat, la contactul cu el, doctrinile, valoarea omului, civilizația lui? Atmosfera celor mai multe state din Europa anemiase sufletul și năzuințele cele mai pure. Neurastenia fu boala răspândită a vremurilor mai noi, artificializate. Ca să se avizeze puterea de speranță a omului, dezgustat, se oferea spiritului public cu încredere în autoritatea oficialității invenția imperialismului naționalist, menită să combată mai ales tendințele democratice. Dovadă și teza aparentă sub care, vicleană, și-a ascuns alianța engleză lăcomia. Dreptul statelor mici, dreptul naționalităților, distrugerea «militarismului prusac» sunt articole de propagandă cu nuanță democratică și seduc, bine servite, un timp, cel puțin atâta timp cât ai nevoie să închezezi un popor, trezit prea târziu, în fierăria legilor marțiale.

Dar idealul național! De asuprirea lui nu se mai putea trăi și într-însul ambițiile unor clase și ale câtorva politicaștri găsiseră îngrășăminte succulentă a popularității. Nu se discuta, firește, întrucât merita în istorie un popor onoarea unui ideal național și dacă a fi sârb, de pildă, era de ajuns ca să reclami imperii pentru suverani destinați asasinatului tot atât de național. Degenerate în acte de vulgar banditism, «idealurile» fuseseră create cu încetul pentru ca la semnalul convenit să joace rolul de factori sentimentali într-un conflict.

Războiul a vindecat lumea de acest soi de idealism – și-i un mare folos pentru nații să înțeleagă, în sfârșit, că în vederea unui ideal câtă să te perfecționezi și să te cureți – și să dai omenirii o contravaloare culturală, demnă de revendicările formulate. Pe lângă infirmi și peste cimitirele încremenite, trece vârtejul imens al vieții, pornit cu noi puteri în tăioasa-i spirală.

Achizițiile practice și morale ale omului, în acest război, sunt considerabile.

El a învățat știința raporturilor juste, aplicarea exactă a energiei, încrederea în sine și în dreptul lui. Eroii de pe front se vor întâlni cu eroii de la vatră într-o simbolică îmbrățișare. Și, mai presus de toate, se va ști adevărul, rătăcit în volume moarte și interpretat cu părtinire, că acțiunile poartă într-insele sancțiunea lor și că împotriva tuturor atentatelor și pasiunilor coalizate, chiar atunci când au de partea lor complicitatea universală, izbutește adevărul, câștigă dreptatea! Spiritul în acest fenomenal război a făcut cucerirea noțiunii, destrăbălată prin uz, că forțele subiective ale naturii n-au dispărut.

Se va cunoaște de-aci înainte mai precis valoarea datoriei, omnipotența muncii. Calomnia, minciuna și toate savantele tertipuri obscure ale adversității s-au dovedit incapabile să clinească pumnul conștiinței, aruncat la lumina zilei în ceata lor concupiscentă. Pe viitor concepțiile se vor exprima cu îndrăzneala frumoasă a credinței, spinările vor umbla drepte, capetele demne. Nu vom mai vorbi, ci vom acționa. Un prestigiu nebănuit pân-aci va face strălucirea omului, mântuit de ură și decadență.

Toate vor da un puls accelerat vieții, o viteză neasemănată luptei pentru bine și frumos. Și cel ce are suflet în argila lui se va ridica până la stele...

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 350, 3 decembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

PENTRU VIITOR

În ce ne privește pe noi, românii, o sarcină penibilă îi rămâne clasei intelectuale de împlinit în țară, după încheierea păcii. Pe când celelalte popoare, întinerite la școala războiului, se vor bucura de victoriile superioare ale luptei, noi suntem constrânși la datoria de a face educația popoului nostru.

Nu vom confunda știința de carte, care trebuie sistematic și repede răspândită, cu ceea ce ne lipsește mai mult, poporul ignorant, suduitul țăran, stând sufletește mai bine decât compatriotul lui, orășeanul. Educația domnilor în haine negre și ghetе de lac trebuiește administrată. Doctii fragmentari și aproximativi, imbecilii gravi, proștii cu ifos, lichelele capitalei și provinciei, toți creatori de «curente» și teren fertil în mâna primei canalii politice venite, trebuiesc revizuiți și corecțați...

Materia asupra căreia se vede silit educatorul să opereze, detestabilă și informă, descurajează, amărăște și pe cei mai bine intenționați și totuși ea trebuie să fie perfecționată, orânduită; din necesitate națională! Și va fi cu atât mai greu să modelezi creierul mocirlos al acestei categorii, cu cât fiecare dintr-însa e o mare personalitate, un individ complet și universal care s-ar simți profund jignit să-l conducă de urechi pe potecile morale ce răspund din mahalaua spiritualității lui în caldarâmul cu lustru al datoriei. Ei nu vor primi să abdice de la rangul european de oameni cuți cu nici un preț, și ideea că nu mai e indispensabil să participe la cârmuirea planetei le-ar da emoții aproape revoluționare.

O răbdare sfântă trebuie să animeze pe educator. Nervii și dezgustul lui vor găsi temperamentul lui util în faptul că nimeni, niciodată și în nici un chip, nu s-a preocupat de rezultatele catastrofale, la noi, ale unei educații nule.

Înainte de toate trebuie să dispară la orășenii noștri acel spirit de suficiență și obrăznicie care ne caracterizează de la o fragedă vârstă, pe care a tolerat-o familia și au întreținut-o de multe ori profesorii, și nu cei mai neînsemnați. Ceea ce s-a putut numi în ultimii cincisprezece-douăzeci de ani de cultură, n-a fost – dacă observăm exact – altceva decât un cult de obrăznicie. Fără această modalitate a sensibilității publice, n-ar fi fost posibil nici domnul Take Ionescu, nici domnul sindic al Bursei, Filotti, și nici război mondial n-am fi avut în biata noastră țărișoară. Și pentru că lipsa de valoare și onestitate secretă se aliază firește cu obrăznicia, întreg produsul unei epoci astfel dezorientate e submediocru. Domnul Mille a putut să fie mare ziarist și

deputat, domnul Radu Cosmin scriitor însemnat, domnul Thoma Ionescu un savant! Băieții din liceu și funcționarii deveniră, paralel, bărbați de stat și suflet de națiune!

Opera trebuie începută deodată la toate vârstele, domnul Tată și doamna Mamă vor concura pentru educațiune, cu domni copii – și-i prea serioasă ca să nu solicite toată atențiunea oamenilor chemați să guverneze țara și să emită un program. Cu câteva puncte într-un regulament public și cu câteva altele într-unul particular, puternic impuse și strict păzite, se poate reorganiza armonia generală a celor cinci simțuri, mari și late, de câte dispune un român modern cu cravată de mătase, ceasornic de aur și bine înfumurat. Chestiunea ar merita munca și inteligența unui minister, și sporirea plăcutelor portofolii de marochin cu unul n-ar fi inutilă.

Numai că și aci e nevoie de curajul de a îndispune publicul suveran, învățat să dea soluții și să nu-și primejduiască digestia și seninătatea. Și nu e cel mai mic curaj. Poate că ar fi fost mult mai lesne de declarat război Europei, după cum s-a și făcut, decât năravurilor noastre triumfătoare.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 356, 5 decembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

ABECEDARUL

Știința de carte – ca să continuăm – va fi sporită cu folos dacă fiecăre cărturar, de la arendaș până la magistrat și chiar până la profesor, va fi convins, prin mijloace potrivite, că a instrui pe altul e la orice grad al învățământului un ideal de datorie.

Toată această clasă cultă, mai cultă decât săteanul, duce la țară și în orașe o viață dezorientată, copleșită de o neurastenie specific românească și singurele atracții le oferă în câmpia Munteniei și în șesul Moldovei setea de

aur și setea de alcool. Burghezia provinciei își omoară timpul cu jocul de cărți, de care puțini au putut să scape și acești puțini trăiesc izolați și ridicoli. A nu cunoaște și a nu aprecia farmecele unui «pocheraș» trece drept un semn vădit de stupiditate. Cu o strângere tragică de inimă aude călătorul răspunsul incurabil, pe care îl dă inginerul, prefectul, medicul, ofițerul, funcționarul de bancă...

– Ce mai faci?

– Mă plictisesc...

În parte, ei traduc din fanfaronadă cuvântul francez «*Je m'embête*» și când vor să arate că stăpânesc limba franceză cu desăvârșire, nici nu se mai silesc să traducă rău un cuvânt străin și îți administrează directul: «Mă ambetez». Dar, în genere, îl simțesc.

Te întrebi cum se poate să se plictisească și să se ambeteze toți acești oameni sănătoși, pe care i-ai văzut isprăvindu-și studiile și plecând să-și facă slujba pentru care au fost instruiți, uneori, cu câte o preocupare frumoasă în capul lor proaspăt și nou? Cum au vreme să se plictisească acești nenorociți și când au ajuns ei la adopția unei expresii care ștampilează o stare sufletească gravă? Unii dintr-înșii au părăsit școala de un an, de doi... După cinci ani de viață, pe care își dau toată osteneala să o mediocritizeze, după o căsătorie și un copil sau doi, nu mai rămâne dintr-înșii nimic... Ghetele încep să se scâlcie, marginea pantalonilor se zdrențuiește, pete de grăsime constelează gulerul hainei, barba crește nerasă, unghiile aparente poartă zăcămintea cunoscută. În fața unui monument a căruia inscripțiune nu este citită de nimeni, îl vezi pe piața publică singuratec, cocoșat și pârlit. Sărbătoarea, cântă muzica militară în grădina orașului, unde se duce ca să vorbească despre Take Ionescu și, timp de câteva ore, degetele lui coapte la fumul de tutun răsucesc țigara mizerabilă care i-a roșcovănit mustața.

Toate școlile noastre fructifică an cu an pentru această elită intelectuală, înnămolită. La treizeci de ani omul nostru a îmbătrânit, vorbește singur, ține discursuri interminabile asupra doxei copiilor lui, care vor muta nămolul social puțin mai departe.

Or, în jurul acestui ins ucis de mediu și de slaba lui rezistență, grâul se coace cu regularitate ca să ducă pâinea românească în țările depărtate, unde mușchi activi și minți puternice realizează neîncetatul miracol superior al existenței. În fața acestui plictisit și ambetat, spectacolul naturii se primenește zilnic...

Creați o datorie pentru acest produs corcit al școlii cu politica. Căci el e păstrătorul, de fapt, al tezaurului cultural și de obicei o fostă ființă inteligentă care s-a pierdut... Creați-i un ideal... Obligați-l să răspândească scrisul și cititul, și când nu se va supune, pedepsiți-l... Mulți vor descoperi în această activitate neașteptată corzile care încetaseră să vibreze în ecoul inimii tinere și ne putem aștepta de la dâșzii la rezultate adevărate. Pregătirea învățătorilor trebuincioși ca să dispară cei optzeci la sută de analfabeți. câți muncesc ca niște sclavi orbi în holdele României, cere un secol, poate doi, mai cu seamă în împrejurările de azi. Și aceia pot să dispară repede, în patru sau cinci ani. Dacă știutorii de carte își vor lua sarcina de dascăli cu entuziasm. Cât despre entuziasm, el se obține...

Gândiți-vă la situația groaznică în care se găsește poporul românesc, într-o vreme în care linia ascendentă a altor neamuri se întâlnește cu drumul lui brusc scoborâtor. Dezastrul nostru cel mai mare vine de aci, de la suflet... Trimiși la luptă fără să cunoască întodeauna nici comandanții lor scopul pentru care s-au bătut, soldații noștri ni se întorc la vetre nu sluți și mândri, ci niște adversari iluminați de o gândire, fie și greșită, dar umiliți și slugarnici... Ei și-au dat seama că au voit să înfrunte armate alcătuite din oameni învățați și siguri de nădejtile lor, și că în fața unor stăpâni naturali, au plecat capetele lor triste.

Ei n-au știut și nu știu nimic...

Grija cea grea a celui ce caută să-și dea socoteală de mersul vremii nu vine neapărat de la realitatea că situația internațională a țării va fi proastă. Popoare mai mari, mai bine cărmuite și mai puțin avute decât noi au avut ceasurile lor de încercare.

Starea lucrurilor dinlăuntru, puțința limitată de a ne rezema pe oameni, numărul extrem de restrâns al oame-

nilor cu simțul răspunderii și cu o judecată plină, în interiorul unui popor pe care l-au lăsat veacurile și guvernele intact în ignoranța lui, aceasta e problema zilei și suferința de drept a României.

Cartea noastră portocalie va fi Abecedarul...

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 355, 8 decembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

A. DE HERZ: *CA SĂ TRĂIEȘTI*

Înainte de toate, un succes. Publicul s-a bucurat, a bătut din palme, garderoba la sfârșit a fost asaltată de cucoane vesele și de domni bine dispuși. Nici nu e, zău, nevoie de mai mult.

Nimic obscen, nimic trivial sau numai un crâmpoi, o dată, de două ori și numai din pricina limbii românești, în care «comedia» a fost, ca să reproducem termenul programului, «prelucrată». Și lucruri în definitiv cunoscute, repetate, de nenumărate ori puse în speculația scenică. O căsnicie nepotrivită, desfăcută pentru contractarea unei alte căsătorii, bineînțeles fericită – soțul e artist mare și soția o mocofancă: artistul, pictor, e înțeles, în sfârșit, de-o fată de hangiu. O altă căsnicie, ireproșabilă – domnul e compozitor și joacă în formele invariabile ale domnului Toneanu. Coarne! Un sinucis care trăiește. În mormântarea, zărită prin sticla geamului, a unui mort care nu-i viu...

Mădularele scheletului sunt răspândite într-o atmosferă, după care nu trebuie să alergi mult, de pictură, să zicem de artă. Primul act, care nu spune nimic și pare a fi fost adăogat la urmă, e însărcinat să ne redea impresii din viața pictorilor. Unul din acești băieți se preface bolnav, e apucat de o colică artificială, se canonește, bea coniac, ca să aibă prilejul unei glume stupide. Al doilea act se petrece în atelierul sinucisului mincinos. În al treilea, se organizează o expoziție de pictură a lui Montelarios care, deși

fusese înmormântat, continuă să zugrăvească și bogat, într-un târziu, se ascunde la țară sub un nume de colecționar de tablouri american. Învierea mortului. Ca să-și facă original personajul, autorul pune în gura pictorului leitmotivul «mă doare măseaua, îmi iese măseaua minții» după exploziile lui artistico-filosofice – efect prin contrast.

Dacă mai doriți o femeie cu pânțele în a șasea lună, se găsește. Inspirația are diverse dărnicii pentru încântarea publicului din sală, amuzat, nu e vorba. E și ziaristul palavragiu, care știe tot ce vrei. Ba mai este și artistul de geniu, uzurpat de mediocritatea pictorului fără talent. Dar pentru că există și onestități minore, autorul piesei a fost, în învârtirea atâtor elemente în jurul unui singur fus, cinstit. El nu a furat, ca să zicem așa; el a luat ce a găsit în drum și a dat o întrebuintare corectă sacului cu mofturi gentile descoperit pe trotuar.

Prin urmare, am fost la un spectacol, mă rog, sănătos, unde stalul și loja râd ca în cele mai suculente zile de dulce. Și bănuim că cele trei acte ale comediei vor ține afișul, relativ, mai multă vreme.

Poate că spectatorul pretențios ar căuta noduri în papură regizorului și l-ar mustra, de pildă, pentru că scaunele de pe scenă sunt numerotate, ca fotoliile din sală, pentru că tablourile din pereți sunt niște îngrozitoare mângălituri. Dar ce, pentru trei, patru lei de parale, n-o să-i ceri Fra Angelico sau Dürer! Un zugrav de firme poate foarte bine să procure teatrului un succedaneu.

Și s-ar mai agăța și de capacitățile peruchierului, spectatorul arțăgos. Capete atât de grosolane încă nu s-au văzut, băieții și experții din piesă au consumat, pentru o singură ieșire, kilograme de alifie. În schimb acei actori, care au avut de susținut câte două roluri, nu și-au schimbat fizionomiile îndeajuns și spectatorul pasionat a putut să tragă din această neglijență concluzii de obscuritate intenționată din partea autorului, clar ca lumina zilei.

Interpretarea în genere, cu suferințe în ce privește vesele zgomotoasă din primul act, a plăcut și dacă doamna Fanny Rebreanu n-ar fi fost roasă de-a lungul scenelor de viermele unei inexplicabile melancolii, s-ar fi desăvârșit și

mai mult atmosfera de exuberanță. Pe când sufleurul grăia prea pe șleau din vizunia domniei sale, doamna Sonia izbutea să fie o mitocancă verde. S-a remarcat iuțea cu care această doamnă trecea alternativ prin două situații sufletești deosebite. În Madelena, doamna Radovici a împlinit cu abilitate senină simpatia pe care trebuie să o impuie rolul domniei sale agreabil și delicat. A! dar de ce se exprimă tristețea și dureroasa chemare pentru artă, cu plastica într-un șold și adusă dintr-un umăr al domnului Soreanu! Și de ce domnul Toneanu, atât de liber în alură când îl saluți pe stradă, se mișcă în scenele posomorâte cu grumazul înțepenit? Trebuie să fie până în amănunte o regulă tainică de corespondențe între fizic și sentiment. Astfel, când stăm cu spatele și ni se ascunde figura, recurgem la mimica pe un singur mușchi a cefei. Dar domnul Soreanu, cu masca lui de naivitate potrivită, a fost salutat în permanență cu aplauze mari. O siluetă degajată, așa cum place scriitorului de teatru, care vrea să-și vază închipuirile trăite și nu învățate pe de rost, prezintă domnul Iancovescu; un moment îi ajunge.

Probabil că susceptibilitatea, adeseori exprimată, a domnilor artiști, n-are să sufere că nu-i numim pe toți și că nu le consacram individual câte o coloană de ziar. Lipsește spațiul și cheful cronicarului este și el măsurat. Mai ales că un artist dramatic nu se poate să fie, orice ar face și oricât l-ar izola de glorie o critică evident părtinitoare, decât admirabil.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 356, 9 decembrie 1917, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comediei: «Ca să trăiești»*, comedie în trei acte, adaptată de A. de Herz.

ORATORUL WILSON

Domnul Wilson, curiosul președinte al Statelor Unite, e pe cale să ajungă, până la finele războiului, cel mai comic exemplar de om de stat din câți au dat evenimentele

actuale, infinit mai solemn și mai ridicul decât înaintașul său Joseph Prudhomme, născut din imaginația lui Monier.

Rușii propun armistițiul și, de acord cu adversarii lor, suspendă ostilitățile. Tocmai atunci vine și domnul Wilson și declară Austriei război, nu însă și Turciei și Bulgariei, ca să-și rezerve și alte prilejuri de-a scăpa ocazia...

Domnul Wilson e un spirit extrem de inactual. La spartul târgului apare și domnul Wilson – și cu o regularitate atât de perseverentă încât s-ar părea că o face într-adins. El parcă ar vrea ceva și parcă nu vrea nimic și este sau un ipocrit fără multă inteligență, sau un tâmpit sadea și de-o sinceritate de Păcală.

Nostime sunt și discursurile sale. Domnul Wilson are întodeauna ceva de explicat, care rămâne fără greș pe dinafară. O introducere lungă în care declară că are să facă declarații importante și apoi basta! – ori se oprește din pricină că a vorbit prea mult înainte de-a intra în subiect, ori dă declarațiilor extraordinare anunțate o formă care aduce aminte inspirația politică a personajelor studiate de Caragiale. Se repede mult și sare puțin, ca clovnii al căror comic consistă în disproporția dintre efortul uriaș și rezultatul neglijabil.

Ultimul discurs al domnului Wilson fu rostit acum câteva zile, la 4 decembrie, la Washington, în atenția reculeasă a Congresului. Să comentăm în câteva linii acest discurs, ca să se vadă unitatea lui și problema cugetării președintelui.

«Nu mai vorbesc de armatele Germaniei și de câte rele ni se trag de aci, căci toți americanii știu despre ce e vorba.

Vreau însă să vorbim de țelurile noastre de război. Orice american știe că țelul nostru e să câștigăm războiul.

Dar când vom considera că războiul a fost câștigat? Nici nu mai am nevoie să răspund, dat fiind că orice american știe el ce știe – și suntem cu toții bine înțeleși.

Sunt alții care fac agitație și dezordine și nu pricep ce va să zică să fii american. Ei nu vor să ne atingem țelurile noastre.

Germania e rău condusă și m-am pus să cuget adânc la Ungaria. De aceea trebuie să exterminăm răul.

Suntem împotriva autocrației, dar n-avem cu nimeni nimic, suntem amici cu toată lumea. În Austria sunt popoare străine robite – dar ce-avem noi cu Austria? Germania are un împărat, dar ce-avem noi cu împărăția germană? Deci luptăm pentru libertatea Americii.»

Aceasta-i măduva ultimului discurs al președintelui Wilson. El vrea război și nu vrea nimic, are țeluri dar n-are nici unul și dacă vrei să cunoști bine țelurile de război ale domnului Wilson, un singur criteriu există, să fii american. De-aceia discursul de mai sus te și lasă completamente chinez.

Ce dureros este să nu poți cel puțin face pe americanul, ca să prinzi numai ceva-ceva din gândirea politică a președintelui. Toată chestiunea americană se poate rezuma în șase cuvinte românești: Hai să ne aflăm în treabă.

În 1916, domnul Clemenceau, aliatul de astăzi al domnului Wilson – președinte cu președinte – a definit pe domnul Wilson în ziarul său «L'Homme enchaîné» precum urmează:

«Ondulos și alunecos, domnul Wilson e un fel de omul-pește al diplomației. Pe spate, pe burtă sau la coadă, el are aripi înotătoare multe. D-abia îl zărești într-un luminș că el a și ajuns într-o ascunzătoare de umbră, de unde neprevăzutele lui scânteieri de solzi se vor ridica tocmai acolo unde l-ai așteptat mai puțin.

Însușirea principală a domnului Wilson este că întodeauna e pe punctul de-a face ceva pe care nu-l face. Dacă tatăl nostru Adam ar fi urmat aceeași politică față de Eva, noi nici n-am mai fi unde ne găsim.»

Poate că astăzi domnul Clemenceau își înțelege mai bine colegul, și cu atât mai bine cu cât într-o zi sau alta președintele ministerului francez va fi silit să recurgă la același gen de activitate și discursuri, pretențioase și haotice.

Dar e cineva, care fără să fie american, îl înțelege de minune pe domnul Wilson – și acela e omul mic negricios și cu ochii strâmbi de la Tokio, care nu se știe dacă va mai aștepta multe probe de asemenea elocvență americană.

«Gazeta Bucureștilor», an I, nr. 358, 11 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

PEDEAPSA MORTII

Într-un cartier popular, pe seară, cântă un gramofon... Pe măsură ce înaintez în obscuritatea străzii, aria *Puppchen du bist mein Augenster* face loc cunoscutei *Yougou* din repertoriul unei binecunoscute cântărețe franceze de café-concert, care a făcut mai mult pentru alipirea Bucureștilor la Antantă decât însuși domnul Porumbaru. Acum gramofonul atacă pe nerăsuflate un *Deșteaptă-te, române* pițigăiat.

O dungă de lumină taie perdeaua. În casă o lume supărător de veselă petrece pe socoteala unei zile de calendar. E o sărbătoare de familie și familia e baza societății. Toate vârstele și sexele sunt reunite pe scaune și canapele. Te-ai crede în fața unui Paradis pentru porci cu aspirații.

Potpuriul e înfinit de trist și petrecerea extrem de animată. Să nu turburăm totuși cu prea multe reflecții și epitete inocența stupidității. O familie petrece, nimic mai firesc. Probabil că cel puțin un mort a dat și ea pentru țară. Dacă nu mă înșel, cumătra cea mai zglobie din dunga ferestrei e cernită. Așa a voit Dumnezeu!

Dar gramofonul și casa în care sfârâiau plăcile și se însuflețea societatea mă chinuiesc. Mașina cu pâlnie crește în orizontul meu și înainte de-a fi ieșit din ulița fericită, fantoma ei se confundă cu România. Internaționalism și naționalism, claie peste grămadă. Ceea ce mi s-a părut atroce a fost priveliștea unei schițe de dans, acolo în odaie, pe ritmul lui *Deșteaptă-te, române*, degenerat...

Sărmanii oameni erau beți... Cu aceeași voie bună și seninătate ei ar fi mâncat chibrituri și mucuri de țigare.

Dar nu suferim cu toții de-o beție asemuitoare, astăzi când toate popoarele din jurul nostru se trezesc? Nu ne învăluie pe toți și ne amețește o undă mare, ca de alcool? O fericire, artificială prin intoxicare, ne înjosește. Uitați-vă, pretutindeni numai oameni beți, în plină isterie imaginativă, umblă și visează. Ochii lor nu mai văd decât pe dinlăuntru. Vrei să-i dezmeticești și ei mai cer să bea, încă bâjbâind în picioare pe drumurile țării scufundate.

Ceva necunoscut și tragic se alcătuiește undeva, pe-aci pe lângă noi, în inima noastră, fără să ne dăm socoteală. Pleoapa noastră a căzut cu greutatea unui oblon de plumb. Unii s-au și prăvălit pe spate și dorm în drum, pe când soarele lumii noi s-a ridicat de-o sulită deasupra rușinii lor. Dacă mai bâlbâie câte unul dintr-înșii, prinzi, din vorbe fără șir sau din gesticularea mută, voința lui de-a fi mai mare, nu știi peste ce și peste cine, peste beția lui.

Aș dori să jignesc pe compatrioții mei ca să se trezească din nebunia lor la insultă. Sfaturile și jalea nu mai ajung. S-a luminat de zi și acești trântori ai judecății dorm, tâmpiți de orgia din ajun. Nimeni nu-i împunge, nimeni nu-i ghiontește, nici un bici binefăcător nu cade cu nodurile-i grele în carnea putredă a spinării lor. Scularea de la sineși pare fără nădejde.

Ei dorm din august 1916 și zile mari au scăpărat peste dâșii, ca peste turmele nesimțitoare închise în staule calde. Soarta lor se poate hotărî fără dâșii în timpul somnului și al beției. Se așteaptă de la ei o muncă laolaltă, dovada unei voinți, mărturia energiei. Cei ce n-au adormit și au rămas încă teferi, se privesc unii pe alții distrați, din depărtare, sau discută, supărați de sforăitul mulțimii, despre constelații și despre durabilitatea culorilor.

Oameni împotmoliți în întuneric, luați seama că ceasul se apropie, ceasul s-a apropiat, ceasul e aci. Alegeți-vă păstorii ca să vă învețe și uniți-vă cu dâșii. Ei au nevoie de o nație, vouă vă trebuiesc călăuzitori hotărâți. Duceți-vă la dâșii, ei vă așteaptă, glasul lor neputincios să vă adune, vă cheamă strânși în rânduri. Siliți-vă să-i faceți să creadă-n voi pe acești oameni care și-au pierdut încrederea și nu mai păstrează în amărăciunea lor decât o credință doborâtă.

Beția, somnul, visul *acum* trebuie să sfârșească. Peste o zi, poate peste o oră, va fi prea târziu deșteptarea. Nații mai vii, mai fierbinți și mai iuți v-o iau înainte. Culcați pe așternuturi bogate, voi vă puteți deștepta pe gunoiul lui Iov, mâncați de bube orientale, arși de friguri bizantine. Atunci ne veți cere socoteală nouă, celor ce am scris todeauna în zadar pentru mintea și deșteptarea voastră și

ne veți mostra că prea blânzi cu voi, ca față de niște frați nebuni, dar frați, nu v-am sculat de jos, din negură și tină, cu lovituri de măciucă.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 360, 13 decembrie 1917, p. 1.
Semnat: Sigma.

ALEXANDRE BISSON: *NECUNOSCUȚA*

Cu toate că prima zi de zăpadă și polei a reținut mult public la gura sobei, reluarea *Necunoscuței* s-a făcut în fața unei săli îndeajuns de plină pentru ca direcția trupei românești să aibă sentimentul unui nou succes.

În cele cinci acte câte are drama nu-i nici un răgaz lăsat îndoiei spectatorului, curios de-a-și da seama cu răceală câtă melodramatică e urzită în desfășurarea lor copioasă. Actele în mare măsură nu antrenează, iar pauza, publicul o fumează, întrebându-se care din doi interpreții avocatului Rafael, din domnii Storin și Valentineanu, este mai «mare». Dacă excludem un adjectiv, întrebarea nu e fără rost.

Mă rog, piesa e combinată așa fel ca nici un om din sală să nu scape de influența unei particule oarecare de emoție sau de senzațional. Și între actul întâi și cel de-al doilea, autorul găsește mijlocul, cu toată imensitatea spectacolului, deloc obositor, să mai intercaleze și-o epocă obscură, în care personajele pot să crească și îmbătrânesc, de douăzeci de ani. E-adevărat că dacă mergeau lucrurile cu oarecare viteză, băiatul de patru ani nu mai avea timpul să devie major și să joace nici în actul al cincilea și ar fi fost păcat să lipsească din final momentul covârșitor al întâlnirii unei femei nerecunoscute cu fiul ei necunoscut.

Probabil că autorul s-a străduit, înainte de toate, să facă o dramă, gândindu-se după aceea că poate arunca în vârtejul artelor și ceva dintr-o teză. Deși preceptul că femeia care și-a înșelat bărbatul și fuge cu un amant – n-aș putea să

spui de ce numaidecât fuge – trebuie pedepsită de Dumnezeu, asociat cu bărbatul, e obișnuit în teatru și provoacă toate durerile domnului Demetriad din *Necunoscuta*, răspunderea femeii îndrăgostite se distribuie tuturor. Nici domnul C. Mărculescu, un Pepe locvace și cu niște ochi îndrăciți, nu-i cu totul nevinovat. Ați văzut cum face domnul Mărculescu ca Nottara și cum ține brațul drept când o frază muzicală a puternicului său organ se prepară să părăsească gâtul?

Prin urmare, în primele trei acte au loc evenimentele:

Aldonza Farger pleacă pe din dosul actelor cu un amant a căruia moarte s-a petrecut înainte de actul întâi, cam în timp ce publicul se găsea pe bulevard știind că spectacolul începe la opt ore precis – în culise. Tot în culise gema greu bolnav copilul care va fi în actul al patrulea avocatul, fără să știe, la bară, al mumei sale ucigașă.

Aldonza vine acasă și cere bărbatului iertare... Acesta o dă afară, însuși recunoaște mai târziu cu brutalitate, într-o măreață vociferare – și imediat cade pe un scaun și cu batista la ochi declară suspinând că o iubește.

Tot atunci vine Pepe din America, unde se dusesse cu două sau trei, n-aș putea ști, cu două sau trei gloanțe în eul său de carne – totuși mi se pare că numai cu două, cu toate că nu mai interesează câte gloanțe și-a băgat în corp un om, o dată ce trăiește și e sănătos. Înțelegem că se împușcase la căsătoria Aldonzei cu Farger, pentru că o iubise și el și nu voia ca existența lui să stingherească, el știe în ce chip, fericirea gravă a celui mai bun prieten, de profesie magistrat. Pepe îl mustră că și-a izgonit nevasta pocăită. Farger fâgăduiește că se va duce să o caute, plânge, geme, izbucnește, suferă colosal, așa cum numai domnul Demetriad izbutește. Durerile domnului Demetriad sunt întodeauna sincere și adânci.

Timp de douăzeci de ani soțul și prietenul caută pretutindeni pe Aldonza, care plecase în America și se întoarce în sfârșit în țara ei natală, agățată de inima periculoasă a unui escroc. Bea eter și dă cu cărțile. Banditul Casasco e jucat cu bun cinism și odioasă canaillerie de către celălalt

Mărculescu, sau mai bine-zis de cel dintâi Mărculescu, domnul Mărculescu Grigore (cartierul Calea Rahovei).

Aldonza nu divorțase de soțul ei. Un biurou de șantaj și escrocherie ia pe Casasco de colaborator și prima lovitură ce-i încredințează privește zestreă amantei lui. Șantaj asupra soțului, actualmente prezident Farger. Aldonza ucide pe escroc. E arestată.

În cele două acte finale, Curtea cu Juri, care judecă și achită în fața publicului pe Aldonza, se manifestă întreagă puterea dramatică a jocului doamnei Demetriad și talentul care-mi place cu deosebire de mult, al domnului Valentineanu.

Sunt lauri de distribuit de altfel tuturor. Doamna Rebreanu s-a arătat un moment în actul al III-lea degajată și firească — numai un moment. Domnișoara Sonia, domnișoara Ignătescu au avut de asemeni clipele lor excelente.

O mențiune insistentă în dreptul numelui domnișoarei Cleo Pann, personaj proaspăt și încă misterios al teatrului, într-o frumoasă siluetă de porcelană transparentă.

Să cităm creionajul domnului Iancovescu într-un rol fără mijloacele-i obișnuite și satira lui asupra procurorului junevil cu monoclu. Să cităm pe domnul Petrescu, om de afaceri și, după o apelație străină, fost notar. Să mai cităm pe domnul Romano, gardistul.

Momentul culminant al actului Curții cu Juri, atunci când se așteaptă verdictul, a fost cu desăvârșire stricat de către un domn Blumenfeld în rolul de grefier, însărcinat să citească textul sentinței. Cu cea mai clară dicțiune din lume domnul Blumenfeld a extropiat sentința în chipul următor: «Vinovata nu este acuzată».

Numai prezența de spirit a domnului Georgian (prezidentul), care trebuie felicitat, a putut să mai îndulcească efectul detestabil al distracției grefierului, pus cu o autoritate care a plăcut, să citească sentința juraților din nou.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 363, 16 decembrie 1917, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T. A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Necunoscuta», dramă în 5 acte.*

BOALA FRANCEZĂ

După trei ani trecuți de război, Franța mândră de trecutul ei, Franța lui Ludovic și Napoleon, Franța artelor și a poeziei prezintă cel mai ciudat aspect și sănătatea ei sufletească pare definitiv compromisă. În plină criză de război, cu teritoriul ocupat de armatele puternicului vecin din vest și într-o epocă în care lumea rusă face, dintr-o înfrângere unică în istorie, o victorie a poporului și a ideilor emise de chiar Revoluția franceză, Franța se pasionează, ca în cele mai urâte timpuri ale afacerii Dreyfus, de palavrele și calomniile unui gazetar.

Cu venirea domnului Clemenceau la putere, gazetăria stăpânește Republica, și de jos și de sus. Stăpânul adevărat al Franței nu e totuși directorul ziarului «L'Homme echainé», transformat o dată cu chemarea lui la guvern în «L'Homme libre», libertatea omului neputând să fie gustată, după părerea «Tigrului», decât în societatea unui minister. Un gazetar mai mărunț, infinit mai neînsemnat și care nu-i măcar un scriitor de talent, dispune azi de inima și mintea marii Republici. Numele lui, ilustrat de un ascendent celebru, Alphonse Daudet, autorul lui Tartarin de Tarascon, ediție literară a exemplarului de carne Léon Daudet, niciodată nu s-a bucurat de popularitatea pe care o exploatează astăzi gazetarul.

Toate ziarele se ocupă de acest mare personaj pe care trei zile de beci polițienesc l-ar fi făcut sau împărat sau muritor de rând. De condeiul lui mediocru s-au împiedecat ministere și și-au frânt gâtul câțiva miniștri; foaia lui «L'Action française» neliniștește și cele mai puternice conștiințe. S-a văzut un membru al guvernului Painlevé, domnul Malvy, suindu-se bolnav și nenorocit la tribună și cerșind Camerei Franceze o Curte care să-l asculte și să-l judece, pentru că Léon Daudet îl acuzase, cu o insistență din care calomnia lui își trage puterea ce-i lipsește, de trădare. Cu cea mai mare seninătate ziaristul a scris și a tipărit că un ministru francez în funcțiune, om cu o avere imensă, a vândut adversarului planurile de război sus-trase... Și cu aceeași seninătate publicul și presa din Franța

discută pe Daudet, îi consacră cele mai calde preocupări ale lor. E adevărat sau nu? E Malvy un trădător sau nu? Dacă Malvy nu e un trădător și un vândut, Daudet tot trebuia să primească toată simpatia Franței, ca un patriot cu grijă de onestitatea oamenilor de la guvern.

E de necrezut ca gazetarul să găsească pe cineva să-l tragă la răspundere și să-l desființeze în Franța; s-ar mai face o mare revoluție și s-ar mai afișa încă o dată drepturile omului pe zidurile rezervate pentru reclamă, ale Europei. Prin guvernarea domnului Clemenceau situația morală a micului pamfletar se va întări tot mai mult și «Tigrul» nu va reacționa decât atunci când stăpânitorul de fapt al Franței îi va pune și lui colții în primejdie. În ziarul său, actualul șef al guvernului francez a dus aceeași luptă cu mocirle împotriva oamenilor politici care îl împiedecau să se reîntoarcă la direcția Franței. Așa că între cei doi ziariști, unul de mare temperament și celălalt lipsit de aptitudini deosebite, s-a stabilit o tacită alianță.

Domnul Clemenceau se străduiește acum să înlăture și guvernul ce-i va urma, după ce a doborât guvernul ce-l amenința să dureze, și dorința cea mai vie a acestui om politic, prea bătrân ca să se mai bucure de o vedere limpede și de-o gândire întreagă, este să rămâie permanent la putere, nimicindu-și, dacă se poate și la propriu, toți concurenții. Domnul Clemenceau încearcă o carte primejdioasă pentru vârsta lui, menită să distrugă pe domnul Caillaux, omul presupus al păcii cu Germania. Concursul lui Léon Daudet îi devine cu atât mai prețios, și acest gazetar nu-i la prima lui afacere rușinoasă pentru ca un spasm de onestitate necunoscută să-i scuture subit mediocritatea.

Dacă va izbuti sau nu, e altă chestiune. În ce ne privește, credem că de astă dată bătrânul «Tigru» va fi răpus.

Ceea ce interesează colecția de curiozități universale e aspectul Franței de astăzi, de gâlceavă, de suspiciune, de ură nevindecată, de credulitate și de copilărie, în fața spiritului german care nu cunoaște nici una din bolile morale specific franțuzești și decadente.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 364, 17 decembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

JALEA ÎN ZADAR

Din timp în timp și cu o regularitate semnificativă, presa, când neutră, când antantistă, cuprinde câte un articol iscălit de câte un compatriot al nostru sau câte o scrisoare.

Cu generozitatea unui fabricant de pânzeturi care ne-ar dăruia cu titlul de reclamă batiste pentru lacrimi, ziarele franceze acordă ospitalitate, sperăm gratuită, gemetelor noastre postume. Franța nu are să-și reproșeze că în momentele grele ale României ne-a lăsat fără ajutor. V-am dat tot ce am putut – ne poate spune Franța – agitatori înaintea războiului și litere de tipar după ce l-ați pierdut.

Noi avem, după cât se vede, în Franța nu numai dreptul de a declara pe față și cu o documentație luxoasă trădarea Rusiei țariste și teroarea maximalistă, dar și acela de a trage la o platonică răspundere, pentru părerile lor asupra noastră, pe oamenii politici care au precedat, la guvernul francez, domnului Clemenceau. Ba putem face mai mult, ne putem plânge chiar împotriva propriei noastre armate, aducând la cunoștința Europei că guvernul a fost *silit* să încheie armistițiul, că peste voința armatei și a poporului stă, credincios pactului din Londra, numai guvernul...

Nici nu ne dăm seama cât se confirmă de formal și, cu toată autoritatea oficialității, ceea ce s-a scris încă de la început și a fost tăgăduit, că războiul nostru cu Puterile Centrale [e] opera unui pumn de oameni care n-au avut cu țara și națiunea decât legătura dintre arendășie și populație. Dar e curioasă și această grijă de a scoate cât mai în relief aptitudinile de fidelitate față de un aliat de câteva zile, după ce aliatul de patruzeci de ani a fost tratat așa cum se cunoaște.

Ca și în Rusia ne folosim în fiecare epocă, în care se formulează regretul nostru de a fi fost ușurateci și proști, de presa ultimului partid sosit la putere. De la «Le Journal» al căruia director a fost dat judecății pentru înțelegere fictivă cu inamicul, plângerile noastre trec în «L'Homme enchaîné», pentru ca atunci când domnul Painlevé, astăzi persiflat de un domn Constantinescu sau Popescu, va reveni la putere, printr-o surpriză, jalea noastră să se

exprime în foile sale. Și, după timp, vom fi prieteni cu însuși domnul Caillaux și chiar cu Bolo Pașa. Iată ce am ajuns, ca tragedia noastră să fie prezidată de ridicol.

În Franța putem face tot ce voim, atâta timp cât ne menținem la presă. Domnul Clemenceau, care a mai tratat cu românii, în 1913, când printr-un faimos articol din ziarul său lua pe neașteptate apărarea noastră contra vechilor sale simpatii – grecii – poate de astă dată să-și cheme redactorii ca pe vremuri administratorul, și să le spuie:

– Lăsați pe acești români să scrie. Nu ne costă nimic. Revizuiți numai sintaxa și vocabularul lui Popescu și trăiască Franța! Când ne vom aranja cu inamicul, le vom trimite un mandat de expulzare.

De altfel avem asigurat și concursul activ al presei franceze, care în imposibilitate de a face mai mult pentru niște aliați bătuți, publică descrierea literară a chipului cum ne-am păcălit și ne îndeamnă la o reverie infinită. Visați, băieți, că nu este rău a visa.

Combinațiile cele mai bufone sunt transformate în articole cu peripeții asiatice, japoneze și americane, în care joacă un rol de gură-cască pasional România. Eroii noștri sunt imaginați în Caucaz, după ce literatura de pace franceză, todeauna ireverențioasă față de noi, ne-a prezentat pe români în ipostaza escrocului și a măsluitorului de cărți, pitoresc în teatrul parizian.

Francezii ne sunt datori la urma urmei puțină proză și oleacă de hârtie de ziar – și oricât de plictisiți de insistențele unui aliat care ține prea mult să se explice, și se gândesc că războiul și literatura lui pentru orientali odată și odată să sfârșească.

Cei mai greu de împăcat vor fi însă românii – pentru care în fond ne și îngrijim să dăm cât mai multe explicații, ca să ni se micșoreze responsabilitatea. Românii, cu toate că flatați de a fi frați cu francezii, sunt pretențioși și au devenit realiști. Nici o tiradă nu va putea ține în loc necazul poporului mințit și asasinat. În această privință autorii războiului să nu își facă nici o iluzie. Vorba *trădare* a putut să fie exploatată înaintea războiului împotriva tuturor oamenilor sinceri și drepecți din această țară. Politicianii

care s-au specializat în manipularea ei și după război și contra Aliaților — să nu mai aștepte ca ea să dea altceva decât un verdict pentru ei.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 367, 20 decembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

MORAVURI NOI

Toată lumea știe că todeauna s-a vorbit la noi de moravuri și de schimbarea lor. Pentru munca de educație civică și națională, care va putea fi în sfârșit începută pe baze mai puternice, constatarea că moravurile trebuiesc schimbate e un punct câștigat. Rămâne de căutat și de aplicat formula.

Aci lucrurile se complică. Fiece căciulă pe care o întâlnești acoperă câte o idee și pentru că tot românul de la oraș e cel puțin un individ genial, căciulile ajung să nu se mai înțeleagă. Socotindu-se mai puri și mai înzestrați, cei din București sunt de multe ori convinși că fericirea României atârână de spânzurarea celor din Iași, tot așa cum s-a propovăduit înaintea războiului că aceeași fericire se dobândește prin spânzurarea partizanilor neutralității. Or, dacă își mai aduce cititorul aminte, s-a demonstrat aci, încă demult, că răspunderea situației rele de azi, care cere din partea tuturor un efort înzecit decât era nevoie fără împrejurările războiului, o are tot românul surtucar. Nimeni din câți se lamentă astăzi nu-și poate spune, afară de cei câțiva, numărați pe degete, că și-a făcut *toată* datoria. În ziua procesului nostru moral și național, când se vor discuta în mod public și deschis cauzele doliului nostru, câți se vor simți destul de tari în conștiința lor ca să ne declare că s-au îndoit într-adevăr de rezultatul excelent al unui război cu Puterile Centrale, chiar dacă până la izbucnirea lui l-au repudiat? În această privință notele diplomatice ale contelui Czernin, pe care le-am citat într-un articol mai vechi, oferă discuției un document.

Foarte bine va răspunde țara, dar acum e vorba de găsit mijlocul de îndreptare. Și i se poate răspunde țării cu o

întrebare: Ce oameni ne-ai dat tu și câți, capabili de jertfa ce le-o ceri?

Își dă seama cititorul de cantitatea virtuților acumulate, trebuincioase unei noi educații și unei orientări serioase? Mai presus de ciuda și furia spectatorului, posomorât de urmările unui război nesocotit; mai presus de sentimentul acuzației reciproce – stă această uriașă nevoie de virtuți și de voințe.

Între soluțiile în curs, mai mari și mai mici – aceiași medici pot da mai multe rețete în aceeași maladie – se întâlnește și preocuparea de a se suprima presa politică.

Cu drept cuvânt s-a vorbit la capitolul moravurilor noastre de corupția presei, de influența ei dizolvantă și orice om cu minte s-a gândit ce cârmă trebuie dată acestui vehicul de idei juste și mai ales de erori. Dar presa oglindește viața politică a țării și, așa cum a fost, e opera oamenilor politici. Tonul ei de polemică de multe ori dezgustătoare, în primul rând pentru ziaristul silit să-l întrebuințeze, reproducea diapazonul ridicat al adversarilor, care nu mai știau ce arme le mai trebuiesc ca să lovească. Și la presa dintre partide și oameni politici s-a adăogat, inevitabil, mult-puțina presă care i-a ironizat sau i-a terfelit deopotrivă pe toți.

Educația unui popor e o mare problemă, desigur, dar nu trebuie uitat nici el la formularea dogmelor menite să-i asigure fericirea. Trebuie văzut dacă îi convine să fie fericit după formula dumitale și dacă nu preferă alte rețete, poate mai proaste, dar de vreme ce-i vorba să-l ferești pe el și nu pe altul, în acord cu firea lui. Să-l silești să se identifice cu un exercițiu care, în loc să-i dezvolte pieptul și plămânii, îl cocoșează sau îl șchiopește, iarăși nu e ceva prea nou și de zece ori într-un secol nu poate fi schimbată metoda de educație a unui popor.

Ne rezervăm să revenim de multe ori asupra acestui punct esențial din programul României viitoare.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 369, 22 decembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

SPECTACOLUL SUBT OCUPAȚIE

Suspendată subit în ziua mobilizării, viața teatrului românesc rămase mai multe luni de zile ca un lucru străin, petrecut într-altă parte și care n-ar fi existat nicicând. Actorii plecaseră la front, unii ca să nu se mai întoarcă.

Între timp, administrația română de război demobilizase pe câțiva, ca să fie întrebuințați în spitale unde instrumentele, răsunătoare, monoloagele și recităriile serveau bolnavilor, căzuți în luptă, un adjuvant folositor la tratamentul infirmităților dobândite pe câmpul de onoare. Neacșu Ion auzea de multe ori pentru întâia oară vocea unui actor și pentru întâia oară zărea piciorul mătăsos al unei actrițe pus în mișcare pentru delectarea lui... Împrejurare cu desăvârșire nouă și uimitoare, el putea să stea culcat în fața superiorului și să fumeze fără să-l ghiontească sergentul când treceau generalii și domnii miniștri și când plutonierul cu nas mare, Tănase, îi consacra artistica lui izmenitură... Cu toate că plătise intrarea în lăcașul simpatie și îmbietor al spitalului, cu piciorul sau cu brațul, lui Neacșu Ion, obișnuit să nu i se facă muzică și declamație nici în sat nici la cazarmă, nu-i prea venea să creadă și i se părea mai degrabă că visează orânduirea nouă, ideală.

Ocupația germană surprinse o seamă de actori în București, civili sau în uniformă. Alții care se găseau răniți ca și Neacșu Ion, captivi prin lagărele de prizonieri, fură aduși de ocupanți ca să îndeustuleze în oarecare măsură personalul artistic al teatrelor ce urmau să fie puse în funcțiune. O dată ce moartea sau spaima trecuse peste dânsii, actorii, cântăreții, muzicanții trebuiau să trăiască... Cum totul se transformase în București și cum magazinele de ghetă se apucaseră să vândă fasole și bretele, și actorii s-ar fi resemnat de multe ori să joace pe un scaun de berărie și pe o masă de cafea, să debiteze comicul irezistibil reclamat de un stomac trist, dar din păcate sănătos.

Rând pe rând se deschiseră toate teatrele începând cu Teatrul Național, unde o trupă germană alterna cu trupa română. Trebuie să spunem că jocul și calitatea actorilor

români au plăcut specialiștilor în teatru ce sunt germanii și austriacii. Românii cunoscuseră mai bine pe colegii lor streini și cu toții fraternizară în onoarea aceleiași profesii sau vocații.

Trupa românească se guvernează independent și, lucru nou în România, actorii înșiși se ocupă de gospodăria lor rămasă, în ce privește administrația, în clădirea teatrului, și trecută, în ce privește scena, de câțva timp la Teatrul Comoedia.

Între unii și alții, între artiștii români și cei germani, domnește tonul celei mai bune camaraderii și prieteniiile n-au întârziat să se nască și să se strângă legăturile dintre adversari, în afară de noțiunea biruinței și a înfrângerii la front.

Artiștii străini, cei mai mulți în uniformă, se bucură, comparativ cu cei români, de o situație mult mai puțin privilegiată, constrânși, ca mobilizați, la viața aproape strict militară. Sunt actori români plătiți cu câte trei mii de lei pe lună, alături de confrății lor germani, mulțumiți cu un supliment neînsemnat peste soldă. Aceștia poartă adeseori insignele «Crucii de Fier», care atestă că jocul lor n-a fost în tot timpul războiului îndulcit de căldura caloriferului și că teatrul unde s-a exercitat primea mai multe granate decât flori, iar laurii pe vârful baionetei.

După teatrele Național și Comoedia, s-a redeschis vechiul Modern, cu doamna Marioara Voiculescu în capul distribuției. Pentru a ne face o idee de atenția cu totul excepțională acordată teatrului, să notăm cifra onorariilor primite de această artistă: șase sute lei pe seară.

Două trupe de operetă nu întârziază să ocupe zilnic afișul: trupa Gabrielescu la «Eforie» și ansamblul de la «Lyric». Cinematografele, grădinile, revistele, verieteurile se înmulțiră până la belșugul actual de spectacole. Ultimul local deschis teatrului e «Donau-Palast»-ul coloniei austro-ungare.

Bucureștenii n-au, prin urmare, răgaz să se plictisească și frecvența spectacolelor se face chiar cu entuziasm.

La începutul ocupației s-a ridicat în societate scrupulul patriotismului și n-au lipsit nici actorii impresionați de

argument. Un sentiment de teamă morală, care s-a risipit lesne în ambianța vieții, îi determina să nu sară, așa deodată, de la război la comedie, de la sânge și mai ales de la înfrângere, la jubilar. Teatrul înțeles ca un amuzament prostesc justifică de altfel acest fel de a simți. Dar el, cel puțin în parte, dispune părțile delicate ale sufletului la o vibrație în acord cu scrupulul cel mai frumos. Puțin câte puțin, cedară și cei mai intransigenți și astăzi nu s-ar putea spune, nici cu aproximație, câți din concetățenii noștri, fluctuanți, ușurateci și nesiguri, își mai aduc aminte că peste dâșii au căzut morții și s-au rostogolit roțile tunurilor grele.

Societatea aleasă din București organizează concerte și bazare, ca astăzi, în folosul familiilor sărace cu bărbații plecați, și astfel spectacolul poate fi asociat și în vederea foloaselor practice cu demnitatea nenorocirii.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 369, 22 decembrie 1917, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T. A.

ALIAȚII ROMÂNIEI

Presa Înțelegerii se ocupă și mai mult de noi. O ploaie de articole consacrate României cade pe piatra Destinului nostru. Biata țară, care nu mai departe de un an se răsfața fericită cu apele și minele ei, la căldura darnicului nostru soare, atrage mila gazetelor franceze și englezești. Ziariștii care, timp de doi ani de neutralitate, ne-au disprețuit și ne-au insultat, ne aduc suprema injurie a sentimentului lor de comizerățune, cu aceleași pene înflorite și vane. Unanim, ei fac tragica și neașteptata – de cei ce au crezut în alianța Antantei – constatare, că România s-a prăvălit ca un joc de șah condus de mâna Rusiei și răsturnat de piciorul cazacului mâniat. Unii ne dau sfaturi triste, alții inspiră guvernelor aliate cu noi să ni le trimită ele pe cale oficială.

Și paralel cu dorința de pace a tuturor popoarelor aliate, pe care presa le-a hipnotizat și nu mai izbutește să le adoarmă pentru ca trecerea din somn la moarte să fie dulce și generală – guvernele înmulțesc gesturile romantice menite să dea impresia că războiul urmează...

Cu deosebire de groaznică și diavolească în seninătatea și ironia ei este ideea exprimată de un francez, care caută mișcarea perpetuă în politică și în război. El ne povățuiește să trecem pribegi, armată pribeagă și popor pribeag, în Asia, ca să ne batem acolo, fără țară, pentru neamurile descrise în geografia pitorească și să facem drumul primitiv al popoarelor de invazie înapoi. Și alături de această eventualitate dorită se așază altă idee, a regelui Ferdinand, care, brav cum îl cunoaște toată lumea, comunică Europei batjocoritoare că atâta timp cât va mai sta un singur soldat în picioare, Majestatea sa nu va pleca la Paris, unde regii fără tron pot să ducă o viață suavă de numismați, de amatori de timbre și de fluturi.

Un fior de demență nouă covârșește judecata acelor oameni, căroră li se cuvine datoria hotărârilor bărbățești și curajul afirmațiilor așteptate de la ei.

Ca și guvernul nostru, Aliații de la Paris se gândesc prea mult la alianță și prea puțin la noi. Ce zic, ei fac abstracție totală de poporul românesc. Față de el, guvernanții și șeful statului n-au nici o datorie și ar fi foarte mirați să li se spuie că acum toată puterea lor de voință trebuie să se concentreze în acest singur punct. Partida fiind definitiv și fără leac pierdută, niște oameni cu simț de răspundere și cu dor de țară au datoria să caute calea frumoasă a curajului care duce înapoi. Singura bucurie – și-i o mare bucurie –, care rămâne omului vinovat de-a-și fi sacrificat familia, este să-și mărturisească păcatul și să rămâie să sufere laolaltă cu ea. Fuga din fața primejdiei lipsește pe vinovat și de acest ultim rest de onoare, de-a nu se înfricoșa de realități și de adevăr. Cum? Orgoliul să fie mai mare și mai durabil decât conștiința rezultatelor? Vor fi conducătorii noștri mai mari pentru Istorie și mai cinstiți – cred ei – dacă vor fugi, târând după dâșii oștirile, îndatorate să-i apere în pustietate de șacali și lupi?

Aliații care ne pomenesc de Belgia, de Serbia și de Muntenegru, pentru ca să nu ne simțim prea singuratici în neasemănata noastră suferință, pot să slujească României, flămândă după ajutor, într-altfel decât cu proză și cu povețe de roman senzațional. Dacă este sigur că jumătate cel puțin din dezastrul României li se datorește lor – ei știu acest lucru mai bine – apoi, ei și-au luat răspunderea stării noastre și atârnă mult de actele lor imediate compensația în fapte ce ni se datorește. Vremea sfaturilor e ridicol să mai notăm că a trecut. Speranțele sunt inutile, iluziile sunt stupide, vorbele nu mai au loc în sufletul nostru pângărit de fraze. Rezoluții urgente cere situația noastră, care concordă cu a întregului continent. O singură hotărâre trebuie luată: pacea generală.

Anglia, Franța, Italia să se asocieze la armistițiul frontului oriental și să iscălească acordul cu un adversar, care i-a întins o mână de prieten și pe care acum un an i-a respins-o.

Dar pentru care dintre Aliații noștri prezintă România un interes mai mare decât subiectul unei descrieri captivante cu peripecii și morți?

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 371, 24 decembrie 1917, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

POPORUL VICTORIEI

Astăzi, când războiul merge în toate țările pe sfârșite și când un guvern ca al domnului Clemenceau încearcă să-l prelungească la zgomotul tobelor mari de scandal, să ne amintim atmosfera în care Germania, primind provocarea unor adversari viguroși asociați, a intrat în luptă și s-a războit cu Planeta.

Partida era evident inegală. De jur-împrejurul Imperiului statele cuceritoare, cunoscute în istorie pentru înlesnirea cu care și-au întins pe glob pretutindeni stăpânirea, asediau Germania ca o cetate. Intenția de a o distruge în munca ei și umili în liniștita-i mândrie, reieșea, dacă băr-

bații lor de stat n-o declarau în discursuri și prin mii de ziare, din importanța Alianței. Și direcția adversarilor o luase Anglia, a căreia reputație întemeiată, de-a nu ceda nicicând și de-a duce cu răceală un război, până la ultimele consecințe, fusese de mult stabilită. Anglia pierduse pe Napoleon, sfărâmasese rezistența învierșunată a bravilor buri; cum nu va îngenunchea cu Rusia și Franța un popor atacat din patru, cinci părți deodată!

Pe lângă armatele uriașe împinse către fruntariile germane cu mașinile cele mai perfecționate, o putere necunoscută războaielor din trecut fu organizată împotriva vrăjmașului preferat – presa. Progresul ideilor, la care participaseră deopotrivă și școala revoluției sociale și disciplina economică, zămisliseră în lume o conștiință a măsurii și a datoriei și în sufletele și-ale celor mai imperialiști oameni de stat și diplomați un scrupul delicat. Agresiunea trebui – lucru nou în istorie – să fie scuzată pe motive de ordin cultural și trecându-se răspunderea războiului asupra adversarului, izolat și prins între arme, se atinge un rezultat îndoit, din care cel mai mic n-a fost ura latentă cu dibăcie dezvoltată, la toate popoarele civilizate, împotriva lui. O experiență îndelungată în luptele politice interne arătase că bine dozată și susținută, calomnia și falsificarea cu socoteală aduc încredere celui ce le pune în funcțiune. Nu importă scopurile mari secrete sau mărturisite pentru care se duce lupta – acestea nu fac subiectul articolelor, cărților și broșurilor ce se tipăresc și rămân ascunse și înțelese de-o elită restrânsă, incapabilă prin însăși calitatea și prin însuși numărul ei să influențeze la lumina demonstrațiilor fluxul pasional și veșnic instabil al opiniei publice. Dacă paralel cu războiul și cu actele lui extraordinare de inițiativă și suferință vom lăsa să se citească sub lampa familiei în fiecă seară amănuntul descrierilor zilnice și sistematizate ale ziarelor, calculat ca să miște inima tatălui și să înspăimânte sensibilitatea afînată, prin practica religiei, a mumei, ținta e atinsă. Așa s-a împrăștiat și a făcut rădăcină calomnia amară, ignobilă pentru timpul nostru, că specialitatea trupelor germane, ieșite din poporul cel mai sentimental și mai devotat educațiunii, e asasinarea copiilor, din principiu. Și cu această stupidă ticăloșie, reeditată de sute de mii de

ori, s-a captat simpatia universului în folosul Marii Britanii și al Franței!

Iată cu ce adversari a primit să se lupte poporul german și ce adversari a cutezat el să voiască a birui.

E fără îndoială extraordinar că a izbutit. Dar ceea ce întrece acest rezultat la care nici unul din agresori nu s-a putut – și logic – aștepta, este, în domeniul moral, atitudinea poporului german, de la împărat până la lucrător. El a suportat totul cu o liniște îngrozitoare; niciodată presa germană n-a căutat să puie în săgețile ei veninul fabricat la Londra și Paris. Ea s-a mulțumit cu condeiful, condus de o mână muncită și inspirat de o conștiință senină. Conștiința germană, care trebuia atinsă și slăbită înainte de toate, s-a concentrat și mai tare, ca sufletul refugiat în Dumnezeu al unui muritor singuratic, urmărit de invidia oamenilor și de dușmănia evenimentelor. Și la vorbe, ea răspunse, în vederea justiției imanente, cu faptele drepte și cinstite ale unei străluciri în creștere neîncetată.

Azi se constată că forțele diavolești ale adversarilor s-au sleit. Presa lor nu se mai aseamănă cu cea din trecut. Ziarele fac loc scrisului onest, judecăților serioase. «Barbarii» nu mai intră ca ofensă literară în vocabularul gazetelor. Germania e contemplată de departe ca un ideal. Germanii sunt admirați ca un popor de preoți.

Toate acestea le vom povesti copiilor noștri, pentru folosul lor individual și pentru folosul țării noastre, în care trebuie să credem.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 373, 26 decembrie 1917, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

FELIX PHILIPPI: *BINEFĂCĂTOR AL OMENIRII*

În aceeași familie trăiau doi medici: socrul, consilierul de Fortenbach, în serviciul Curții, savantul de încredere al domnitorului, și doctorul, pur și simplu, Eduard Martius, ginerele lui. Teama bătrânului, parvenit orgolios și esclusi-

vist, de concurența irezistibilă a tânărului și valorosului doctor formează elementul conflictului progresiv dezvoltat și face din primul moment pe Martius simpatic. Fericitul posesor al acestui rol atât de înlesnit de toate intențiunile autorului, care îl părtinește cu exagerare, a fost domnul Soreanu, dus de-a lungul actelor în aplauzele furtunoase ale unui public entuziasmat. Martius este și un adversar politic al socrului său, în calitate de socialist. Vă închipuiți ce succes poate să iasă dintr-un doctor învățat, bun lecuitor, dezinteresat, când politicește se dă, vorba ceea, de partea democrației. Ceva mai mult, moștenitorul, care va lua sceptrul domniei îndată, după moartea din actul al treilea a Ducei, rău îngrijit de consilierul Fortenbach, e un prinț cu idei înaintate și binevoitor față de Martius, a căruia carieră e întârziată de inimiciția profesională a socrului.

De Fortenbach a greșit diagnosticul, dar ca să-și menajeze reputația persistă cu îndârjire în eroarea lui și după ce doctor Martius, chemat la căpătâiul Ducei, consemnează greșeala într-un raport amănunțit. Ați înțeles cum sfârșește conflictul după sucombarea ilustrului bolnav? Consilierul demisionează, se mărturisește copiilor lui și se sinucide. Nu vă așteptați însă să moară, căci doctorul Martius e prin apropiere și îl scapă, ca să treacă dincolo de orice limită obișnuită a simpatiei publicului mișcat. E un doctor, mă rog, fenomenal, neutralizat pentru orice altă pasiune decât a științei, a curajului și dreptății.

Un rol extrem de greu de jucat, în tunul pe care i l-a împrumutat Demetriad, e al consilierului de Fortenbach, care ar putea fi scoborât cu ușurință la trivial. Ne îndoim că un altul ar putea să-l desineze cu demnitatea și acuratețea distinsă a domnului Demetriad, care l-a susținut cu o nobleță pretutindeni egală și-l detaliază într-un stil ornamental armonios și sobru.

Dar între cei doi medici intervine fără încetare tipul dublei rezistență a unei femei, fiică și soție în același rol. Rostul lui ni se pare arbitrar; jocul a fost de-o vehementă mediocritate. Doamna Eleonora Mihăilescu a muncit ca un titan inutil, masca domniei sale s-a supus gimnasticii celei mai vaste gratuit, cu toate că și-a permis neglijența cochetă

a marilor tragediene consacrate, de-a nu juca *d'a capo al fine* decât într-un singur costum, de catifea neagră. Aspri-mile, revoltele, durerile doamnei Mihăilescu pot fi blânde-țile, obediențele și fericirile doamnei Mihăilescu. În toate, ceva factice, un grăunte de silă, o monotonie neutră.

Schițe episodice, domnul V. Bumbești e un bun ban-cher von Brock, un aristocrat de Dealul Spirei și de mai sus. Domnul Valentineanu continuă să-și menție linia. Dom-nul I. Constantiniu, secretarul, vrea să fie rigid și poate. Domnul Romano vine cu mustăcioare. De domnișoara Cleo Pan trebuie să pomenim ca de-o ființă frumoasă, des-fătată care pare accesibilă la adopția convingerii că, în definitiv, de la o actriță teatrul nici nu cere mai mult. O formalitate exagerată de fata mamei și în mișcările, dega-jate, și în rostire, cu puțină intenție peltică. E un public în sală încântat de grațiile acestei alese persoane; se mai gă-sește însă unul care ar bănuî resurse artistice și le așteaptă.

Să revenim asupra doctorului Martius și să trimitem domnului Soreanu cadoul unui omagiu. În rolul său, repe-tăm, foarte simpatizat, domnul Soreanu a strălucit: erau oameni în sală care ar fi murit pentru el și în special gale-ria, populată de un tineret admirabil, a leșinat de-o mare emoțiune, fericirea adevărată a domnilor artiști.

«Gazeta Bucureștilor», an I, nr. 375, 29 decembrie 1917, p. 1-2
(*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Binefăcător al omenirii» de Felix Philippi, 3 acte.*

PACEA

De câte ori, în cursul celor trei ani de război, s-a vorbit de pace, speranțele și cele mai entuziaste se simțeau descu-rajate de convingerea că numai tratativele preliminare vor dura multă vreme, cel puțin un an. Așa că pacea, care tre-buia să fie un sfârșit, n-ar fi fost decât o continuare.

Expunerea rezultatelor la care s-a ajuns la Brest-Litovsk în câteva zile, ne arată cât ne-am înșelat eliminând din împrejurări bunăvoința părților de-a se înțelege, și francheța lor.

În câteva articole numerotate se cuprinde precizată toată materia care face baza păcii germano-ruse – șase puncte:

1. Nici o anexiune. 2. Independența țărilor cucerite. 3. Autonomia naționalităților în statele eterogene. 4. Dreptul minorităților naționale. 5. Nici o despăgubire de război, de la stat la stat. 6. Coloniile.

În punctele 1 și 5, Comisiunile sunt de perfect acord. Trupele vor fi retrase din teritoriile ocupate. Se renunță la compensații pentru cheltuieli și pagube de război. Se vor plăti cheltuielile prizonierilor către țara care i-a întreținut. Pagubele încercate de supușii străini civili constituie o datorie particulară a țării în care aceștia le-au suferit.

În celelalte patru puncte acordul Comisiunilor prezintă variante, conciliabile în principiu, și care țin mai mult de puțința materială de aplicare. Să nu uităm că se găsesc în prezență nu două feluri de a vedea – căci și după repetatele declarații făcute în Germania și Austro-Ungaria, s-a văzut încă demult înțelesul democratic din care își inspiră actele de pace cele două împărății – dar două soiuri de oameni: unii obișnuiți cu guvernarea, și alții cu totul noi pentru viața de stat.

În orice caz întâlnirea acestor două lumi, una de experiență seculară și tradiție și cealaltă începătoare și animată de o frumoasă naivitate, are un interesant caracter pitoresc. Fotografiile publicate în revistele germane ne arată pe soldații ruși, sub căciulile lor de berbec, degajați în înfățișare și totuși greoi, conversând în limbi pe care nu le cunosc, cu prinții ofițerimii germane. Poate că lucrul cel mai sugestiv din aceste tratative este seriozitatea pe care o acordă Puterile Centrale Rusiei noi, recunoașterea practică a noului regim. Ceva ne spune că o Franță socialistă și o Anglia democratică n-ar fi găsit, în locul Germaniei, o stare sufletească de același fel și că n-ar fi primit să trateze la egal cu niște țărani. Dar Germania nu-i la prima dovadă

ce-o face în acest război, de infinita ei adaptabilitate, mai puternică pentru izbânda unei cauze și a unui popor decât resursele militare și industriale cele mai vaste.

În urma programului de pace stabilit, au rămas de discutat amănuntele. Să remarcăm că principiile enunțate nu exprimă gândirea egoistă a unei Germanii victorioase și a unei Rusii înfrânte. Ele formează temeiul de împăcare și de dezvoltare viitoare pentru toate statele și toate popoarele, cu simpatii vândute pentru cele mici. E o pace intelectuală și generoasă. E prima pace demnă de o lume cu adevărat civilizată, după un război sălbatic și nedrept, și dacă părțile nu câștigă nimic materialmente, omenirea știe că a câștigat ceea ce ar fi putut dobândi cu greu și cu alianța timpului nesfârșit într-o eră liniștită. Istoria s-a prescurtat printr-un sacrificiu universal. Vom mulțumi puterii de rezistență și de victorie a Germaniei de acest rezultat.

S-a făcut o pauză de zece zile în tratative, pentru ca Rusia să comunice aliaților din Apus încheierile. Actul acesta de credință și de umanitate are o considerabilă importanță. Atârnă de răspunsul așteptat, ca să se știe dacă Anglia și Franța vor să-și menajeze în istorie reputația de dezinteres și dreptate ce-au dorit să-și întemeieze pe dezlănțuirea nesocotită a marelui război. Aceste două puteri, dezamăgite dar orgolioase, cărora le datorează și România nenorocirea ei, au prilejul să-și acopere preocupările secrete, date astăzi în vileag, cu spiritul de conciliațiune pe care împrejurările îl favorizează.

Vor refuza guvernele lor să ție socoteală de însemnătatea ceasului care a sunat și trece? Va birui orgoliul lor sentimentul datoriei? Vor crede niște guvernanți ca domnul Clemenceau că războiul va putea să continue sub opresiune, după ce poporul francez va lua cunoștință de concluziile tratativelor de la Brest-Litovsk?

Pacea e o realitate. Întârzierea ei nu mai este cu puțință.

«Gazeta Bucureștilor», an. I, nr. 377, 31 decembrie 1917, p. 1.
Semnat: Sigma.

DERIVATIVELE RĂZBOIULUI ÎN FRANȚA

Apucând puterea din mâinile domnului Painlevé, pentru care urmașul nu avusese destule motive ca să se plângă, domnul Clemenceau, buturuga clasică a guvernelor, era hotărât să schimbe norocul Republicii și să-i forțeze inițiativa.

Ideile tuturor predecesorilor săi fuseseră aspru criticate în articolul zilnic al foii «L'Homme enchaîné». Spiritul cunoscut al «Tigrului» persiflase rând pe rând pe oamenii de la guvern și după toată evidența un singur bărbat de stat mai era în stare să înfățișeze cu demnitate poporul francez, să-i aducă o victorie pe care mai multe milioane de ostași nu putuseră să o dobândească. Acel bărbat de stat, o conspirație a tuturoră făcea să fie ținut departe de guvern, coșat pe o masă de redacție, în fața unei sticle cu cerneală amară, pedepsit, ca un Crist captiv, la tortura mai nouă a lanțului. El singur putea să mântuiască Franța, și cititorul zilnic al articolelor domnului Clemenceau nu avea îndoieli asupra direcției în care mântuitorul era de găsit.

Când, în sfârșit, zorile curate se iviră pentru Franța, când redactorul-șef al gazetei în care gemuse își scoase jobenul și decorațiile din dulap ca să suie cu ele scările Eliseului, către măreția până în ajun batjocorită a prezidentului Poincaré, când marele nemulțumit dobândi puterea, Franța se puse în așteptarea fenomenelor ce trebuiau să iasă din degetul lui cel mic. Domnul Clemenceau avusese neglijența să nu acorde curiozității publice enunțul unor soluții. Ziarul domniei sale se mărginise la satiră. Poate că în definitiv cochetăria gazetarului fu surprinsă în ziua în care și-a dat seama bine că e luată în serios. Acum era, prin urmare, vorba de înfățișat un program, care trebuia improvizat, în cazul că marele bărbat de stat din redacție nu parvenise, în calitate de particular, să și-l construiască la timp.

Atunci, în locul victoriilor franceze, pe care trebuia să le provoace, domnul Clemenceau apucă drumul victoriilor personale. Atenția Franței, smulsă, fu mutată de la război la scandaluri. Cine se mai gândește la inamic, la dezastru,

la glorie, cu atât mai puțin la domnul Clemenceau, în fața spectacolului pasional în care joacă trădarea un fost prim-ministru și actualul șef de partid! Domnul Caillaux fu identificat cu pierderile Franței, cu neputința ei de a birui. Dați-mi capul lui Caillaux în coșul cu târâte al ghiotinei și eu, Clemenceau, vă garantez victoria, victoria finală! Caillaux mă turbură și mă intimilează. Închideți acești ochi care mă privesc și mă urmăresc cu o drăcească seninătate. Un Clemenceau nu poate trăi sub priveghea unui Caillaux. Asasinați-l? Ca pe un Jaurès.

Se pare însă că lucrurile nu merg întocmai după dorința «Tigrului» îmbătrânit, care se complace în mirosul sângelui omenesc. Domnul Caillaux e întâmpinat de apărători din cei mai tari, și în Parlament și în presă. Partidele stângii n-au gustul dovezilor inaugurate în Franța încă din afacerea Dreyfus și din afacerea Durand, mai târziu. Domnul Briand însuși, acela care a încercat și el pe vremuri să desființeze puterea lui Caillaux, a spus ce crede despre dovezile domnului Clemenceau, iar discursul lui Caillaux, de apărare, a fost o indicație că Adversarul nu poate opera în voie.

Ziarul «La Bataille» publică un frumos articol, al unui redactor întors de pe front, plin de pronosticuri pentru viitorul imediat al Franței, o amenințare formală împotriva tuturor fabricanților de scandaluri, ambuscați în redacțiile foilor care împrăstie în public suspiciunea și isteria. Vom cita pe de-a-ntregul, sfârșitul acestui articol:

«Pentru moment, constatăm neantul actului de acuzație pe care l-ați dresat împotriva omului după călcâiele căruia latră, de ani de zile, haita dușmanilor Republicii. Pelletan, André, Picard și celălalt, Clemenceau el însuși, au cunoscut aceste lătrături împotriva așa-zișilor trădători și vânduți.

Nu ne ajunge ca un guvern să urle ca lupii ca să ne și simțim satisfăcuți; dimpotrivă, asemenea atitudine ne revoltă și ne dezgustă.

Până la proba contrarie, din pricina originii suspecte a învinovățirii, din pricina inaniității rechizitoriului guvernamental, privim pe domnul Caillaux ca pe o victimă a urilor

îngrămădite contra omului impozitului pe venit, contra omului care ne-a evitat războiul în epoca Agadirului, contra soțului aceleia care a ucis pe insultătorul Calmette; și ne vom feri de a-l face vinovat de crimă pentru că ambiționează să ia puterea și să adopte în conducerea evenimentelor alte vederi decât acelea, atât de nesigure, ale guvernelor ce s-au urmat în Franța în decursul acestor patru ani de război.»

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 378, 1 ianuarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

PUBLICUL

După ce am cumpărat bilete, după ce ne-am lăsat paltonul la garderobă, după ce ne-am scos șoșonii și mi-am aranjat cravata, iată-ne, apărem. Curios! a început... În sală e întuneric. Scena e ocupată de doi domni și o cucoană care vorbesc. Scumpa mea soție, cu toate că foarte corpulentă, are un temperament iritabil și suferă că s-a ridicat cortina cu o jumătate de oră mai devreme.

– Ai să vezi, îmi spune ea, că n-o să înțelegem nimic.

– Ți-am spus, îi răspund eu, că mergem la teatru și când am venit să te iau, nici nu-ți puseseseși corsetul...

– Lasă, răspunde scumpul meu fiu, un copil plin de calități, că o să citim programul acasă.

– Obraznicule, răspunde scumpa mea soție, ai să vezi ce-ai să pățești...

– Mai încet, te rog, răspund soției mele, iritat la rândul meu...

Un domn moșic din sală se răstește la noi cu un șșșșt! provocător. Dacă n-ași fi la teatru, i-aș cere socoteală.

– Biletul, mă rog! mă întâmpină ușierul... Pofțiți, programul.

– Stalul întâi, 27, 29, 31...

– Pe ușa din stânga, mă rog. Aici sunt numerele cu soț...

– Vezi ce va să zică să nu te uiți la bilete? Îmi spune scumpa mea soție. Parcă n-ai mai fost pe la teatru...

Din mai multe staluri se îndreaptă spre noi șoapta de liniște a domnului mojić. Nevastă-mea e foarte supărată, eu abia mă stăpânesc.

– Nu știi, Suzano, cât te iubesc, și dacă am răbdat patru ani să mă mistui în tăcere, este că n-am îndrăznit să ți-o mărturisesc – declară tânărul de pe scenă.

– Ai auzit? Îmi întreb soția, uitându-mă cu drag la dânsa.

– Lasă-mă-n pace! răspunde.

– Ca să ajungem la ușa din stânga, trebuie să ocolim pe dinafară, spune fiul meu, dezamăgit.

Și ieșim, ca să dăm ocol, însoțiți de un șșșș general... Publicul din București n-are educație.

Până la ușa din stânga soția mea n-a mai spus un cuvânt. Cadența pasului ei, agresivă, arăta că o vijelie clocoțește în sânul ei dezvoltat. Am tăcut și eu. Ușierul din stânga căuta să ne oprească în loc, până la antract. Era să-l plesnesc.

– 27, 29, 31... Ia-o înainte, Gogule... Pardon, mă rog... pardon... Locurile noastre se găseau tocmai la capătul rândului de staluri și furăm siliți să ne înghesui... Câte unul, toți spectatorii din rândul nostru se sculară și pe când eu surâdeam cerându-mi scuze, eram primiți cu cele mai dezgustate mutre. O doamnă bătrână cu puține mustăți mi-a trântit:

– Uită-te, domnule, unde calci... Ce, ești chior?...

Era să-i răspundă nevastă-mea, dar am strâns-o de mână și i-am făcut semn cu o încruntătură c-am luat notă și că voi discuta pe urmă. Mi se părea că trecem printr-o magazie cu lăzi goale, că ne ciocnim de cufere și dulapuri. Sala teatrului suna de un zgomot de tâmplărie.

– Tăcere! zbiară un mucos de la galerie.

Ne-am așezat, în sfârșit. Stalurile pârâiră adânc, mai ales scaunul scumpei mele soții, care, ca să-și vădească furia, puse între noi pe copil. Auzii de pe scenă un oftat adânc, al tânărului căruia Suzana îi spunea cu durere:

– Află, scumpul nostru Petre, că iubesc pe Zimniceanu, judecătorul ocolului VII. Îl ador! La optsprezece corent avem logodna.

– Ți-am mai spus să nu mă aduci la prostii de astea – mi se adresează nevasta, fără să mă privească. Ziceai că se joacă *Hamlet*.

– Să mă ierți dumneata, răspund soției. Ți-am spus că astă-seară e premiera dramei *Enric al patrulea* sau *Sufletele noastre*, adaptată pe scena românească de Gusty. Ai vrut s-o vezi.

Deodată izbucnește toată sala în aplauze și strigăte: «Bravo Soreanu!» «Bravo Soreanu!» Noi nu înțelegem nimic și probabil că nici ceilalți, dar aplaudăm, simțind în noi fiorul artei dumnezeiești.

O tuse convulsivă. Gogu a răcit. Altă tuse mai departe. Publicul are guturai. Gogu strănută.

– Aici trage, spune nevasta. Mă miram să fii în stare să alegi locuri mai bune.

Între timp, madam Mateescu, care vorbea cu o doamnă necunoscută, blondă, intră în vorbă cu soția mea, și din față ne salută cu evantaiul mama lui Pitiș. Astă-seară, numai lume bună; în lojă, domnul Belitoreanu cu familia și surorile Balaban. Fetele astea nu s-au mai măritat.

– Păcat de Aglaia, zic nevastei, c-ar fi fost drăguță...

– A îmbătrânit, s-a isprăvit, zice nevasta.

Gogu nu mai tușește. Gogu doarme, sforăie ca un salahor. Scaunele scârțâie lung, grupuri-grupuri publicul vorbește de teatru, de actor de bodegă, de războiul mondial, de murături.

– Când evenimente atât de mari se petrec în lume, zic nevastei, cui îi mai arde de teatru?

– Șșșșt! strigă din când în când câțiva idioți. Ca și cum lumea aleasă vine la teatru numai ca să asculte prostiile actorilor.

Se lasă cortina. Actorii sunt rechemăți de șease ori în aplauzele unui public în delir. Ce succes! Vezi, oricât de grele ar fi timpurile, ca orice om cult, eu mă înnebunesc după teatru. Am spus-o și o repet, teatrul e o admirabilă școală, de la care multe poți învăța.

– Tițo, îngerule, zic scumpei mele soții, școală băiatul...

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 378, 1 ianuarie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru I. Publicul*.

DUPĂ BREST-LITOVSK

Înțelegeți în principiu și poate că mai mult decât se presupune, dușmanii de ieri și deja prietenii de azi au luat pe frontul oriental un răgaz de zece zile. Mergem către sfârșitul acestei pauze, la capătul căreia se găsește pacea, poate, pentru unii, falimentul pentru alții și poate că și pacea pentru toți...

Cine știe! E un chin și dulce și groaznic în această așteptare a popoarelor, care, tăcute și gânditoare, urmăresc imaginea neîncetat fugitivă a îngerului visat de oameni, ca să le poarte pe deasupra războaielor speranțele, adeseaori în deșert.

Răgazul de zece zile a fost acordat în vederea aliaților Rusiei, al căreia guvern, impus prin revoluție și ieșit dintr-un ideal ce părea monopolizat – pentru firmă – de puterile Antantei, ține chiar atunci când nu i se poate pretinde moștenirea legăturilor detronatului țar, să facă onoare până la capăt scrupulelor față de un contract cu scopuri străine. În zece zile aliații din Occident ai Rusiei au prilej să se pronunțe dacă primesc și ei sau nu să participe la tratative; dacă își asumă răspunderea să continue războiul singuri, tocmai în momentul când se realizează ca act politic, consimțit și de germani, ceea ce atâta vreme cât nu s-a manifestat în practică, formase obiectul teoriilor de gazetă ale Angliei și Franței: libertatea popoarelor, consacrată prin încheierile ultime ale conferinței de la Brest-Litovsk.

Antanta se va afla într-o situație ciudată, dacă nu se raliază la conferință. Imperialismul ei, fardat cu democrație și idealitate ipocrită, va apărea și celor mai naivi în toată puritatea lui de subt suliman. Să așteptăm... mai sunt două zile...

Desigur că guvernanților aliați nu li-i sarcina ușoară chiar dacă individual ar ceda în taină sentimentului evident că tot ce mai poate să aducă popoarelor asupra de încăpătânarea de sus războiul, e tot mai multă calamitate și glorie tot mai puțină. Reîntorși din mormintele frontului,

cetățenii îi vor întreba pentru ce s-au războit, pentru ce a fost avuția vieții nimicită – și ei nu vor putea să răspundă cu o voce mai convingătoare ca glasul tratatelor secrete, date la lumină de revoluția rusă. Spaima de acest răspuns, căreia guvernele, cu dreptul de viață și de moarte asupra popoarelor împinse mute în război, îi preferă o prelungire a războiului, o adâncire a neantului, provoacă la guvernanții antantiști o stare de spirit asemănătoare încă demult cu demența. Domnii Lloyd George și Clemenceau, unul prin acțiunea lui, celălalt prin torentul nemaiînțârcat al retoricii sale, dovedesc de curând o temperatură de alienați.

Această atitudine pare să se fi și schimbat. Un ziar englez din cele mai ascultate reține dintr-un discurs, rostit de domnul Lloyd George într-un cerc muncitoresc, o declarație cu totul neașteptată, comparativ tonului din prima oră, ce a succedat hotărârii de a se lua o vacanță diplomatică de zece zile. Primul-ministru al Marei Britanii a spus, într-adevăr, că spiritul în care Germania și Austria și-au exprimat condițiunile la Brest-Litovsk constituie un pas mai mult către pace că, domnia sa, Lloyd George, îl consideră cu seriozitate și că va conferi în această privință cu guvernul francez.

Deci de la o zi la alta guvernul englez poate să se schimbe. Până la finele săptămânei nădejdea nu trebuie pierdută.

Se poate însă ca în destinele Germaniei să se cuprindă realizări viitoare neînchipuite, ale cărora proporții scapă chiar conducătorilor acestui imperiu la care exercițiul miracolelor ajunge o deprindere curentă – și atunci Franța, Anglia, Italia, lovite de o copleșitoare isterie, nu se vor mai putea opri din dansul lor pe povârniș.

Noi, românii, să chemăm asupra-ne îndurarea sorților noștri deosebiți – și să cerem ca pentru noi întunericul și moartea să-și oprească uneltele în loc – și pentru oamenii noștri politici să vrem voință și bărbăție românească.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 380, 3 ianuarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

DOUĂ EXTREME

Când concetățenii noștri au manifestat un optimism extrem relativ la războiul și viitorul României, ne-am silit să le micșorăm sentimentul din care se dezlănțuia copilărescul lor entuziasm și să stabilim între realitate și ficțiune paralela comparativă. A jubila cu patru adversari în țara ocupată și cu al cincilea – aliatul – în țara rămasă, printr-un joc de cuvinte, liberă, uitându-ne morții și jalea, chiar dacă amintirea erorilor comise și vederea ruinelor grămadite n-au dispărut, vădea inconștiență.

Dar iată că trebuie să procedăm la fel împotriva excesului de care sunt atinse unele naturi, aplecate din fire către profunda melancolie și mizantropism. Sunt inteligențe influențate prea mult de o digestie accidentată și moraluri asupra cărora un intestin rebel sau nervozitatea duratei au putere de doctrină și precept.

Cum majoritatea activă, care aleargă și se zbuciumă, are parte de un organism rezistent și de o sentimentalitate expansivă, durerile prea copleșitoare, torturile prea grave sunt apanagiul nefericit al unei minorități sedentare, cărturari dezamăgiți, intelectuali metafizici, poate și savanți înămoliți în mierea trădătoare a științei.

Comerțul cu dâșzii e plin de interes. Îi întâlnești și-i ascuți cu plăcere, impresionat, amuzat și adesea te stăpânește, părăsindu-i, senzația plictisului patologic, ca atunci când vizitezi saloanele de clinici ale unui spital și sala de disecții. Singurul păcat al acestor temperamente consistă în autoobsesiunea personalității. Doctrina lor generală asupra tratamentului unei suferințe, mari într-adevăr dar a căreia ultimă gravitate se găsește mai adâncită în ființa lor decât în realitate, e modificată de morbul particular al fiecăruia, început și final mistic de teorie. Observațiile concordă atât de mult și dau o logică atât de strictă, încât ai putea întocmi după ele nu numai topografia exactă a punctului atins, dar și un tablou reprezentând cifra venitului anual...

După constatările lor, dezastrul țării e prea uriaș ca să mai fie nevoie de remedii. E nevoie de alte dezastre ca să

fie vindecat, idee ce aparține unei chirurgii din fericire neaplicată în terapeutică, posibilă numai în maximele politice, și după care bolnavului cu picioarele retezate de o mașină s-ar cere să i se scoată inima și să i se taie limba, ca să-i crească membrele din nou. Doctrina diferă întrucât unii preconizează numai suprimarea stomacului sau a unei jumătăți din creier, iar alții abolirea părților reproductivă. Artiști tiranici ai macabrului, dus la o subtilă perfecțiune, ei ne înspăimântă cu viziunile unui Infern, pe care însuși Satan n-a fost în stare să-l imagineze când s-a hotărât să muncească speranțele făpturii lui Dumnezeu.

Se întrevăde tot visul acestor intelectuali... O lume culcată pe spate, hrănită artificial, cu seringă, slobodă să fie veselă sau tristă numai la semnalul unui clopot cu bronzul gros, tras de portarul cimitirului național, în uniformă. Fără să te doară falca, un dentist însoțit de doi jandarmi, recrutați dintre ciocli, se apropie de patul dumatăle și, din când în când, îți scoate, pe motive igienice superioare, pe care nu ți le explici, câte o măsea, fără anestezie, provocându-ți în același timp, grație unei unsori și unui elixir misterios, creșterea din nou a dinților pentru o extracție ulterioară. În jurul dumatăle totul va fi negru: cămașa, cearșaful, varul pereților, laptele. Va fi rugat soarele să nu-și mai strice lumina pe noi. Se va interzice florilor să poarte culori și femeilor broderii. Râurile vor curge de păcură.

În această Apocalipsă, fructele vor putrezi înainte de a se coace, strugurii vor face bube contagioase, animale sinistre fabricate la Teatrul Național vor parcurge străzile răspândind din sufloaie gigantice gaze asfixiante. Din muzică va fi permis numai gestul orchestrei, pentru ca sunetul să rămâie mut pe coarde și înecat în tromboane. Vor fi îngăduite gemetele și oftările, chiar din răunchii cailor, care vor fi hrăniți cu spărturi de geamuri sfărâmate, amestecate cu pietriș. Se va aproba pentru oameni atâta viață de circulație de câtă vor avea nevoie ca să-și mute scheletul de pe o uliță într-alta și o privire speriată. Dacă fabricile își vor relua activitatea, se înțelege că toți ochii vor fi înlocuiți cu ochi de sticlă. Și cei mai liberi de inițiativă dintre noi, dacă gustul acestui lux nu ne trece, vor avea dreptul să umble în

genunchi, după ce asfaltul trotuarelor va fi fost presărat cu boabe de porumb și ținte de planșetă cu vârful în sus...

Cam așa se înfățișează viața de mâine a poporului românesc, după câteva profeții mai noi, debitate la cafenea și birt. De la idealul național de anul trecut până la acest idealism nu-i, cum se vede, decât un pas. Cui nu-i place, să se spânzure, reînvierea noastră se dobândește prin abnegație și moarte.

Căci nu-i numai o glumă. Sunt filosofi politici și de aceștia, care își extrag teoriile exclusiv din dorința pedepsei, pedeapsa eternă, dozată pentru toate categoriile de cetățeni, o pedeapsă a oamenilor reci, după pedeapsa fatalității.

Acestor concetățeni ai noștri trebuie să le liniștim tragedia sufletului cu lumini mai mari și să-i scaldăm în ceruri mai vaste decât fundul pălăriei.

E sigur că războaiele noastre împânzesc astăzi zăbranicul cel mai negru pe care l-a purtat vreodată țara, dar datoria principală a fiecărui român e o datorie de bărbați chibzuiți, cu mintea bine așezată, cu puterea de a se hotări și fixa pe pământ sănătos.

Pentru înțelegerea și remedierea stărei de azi, știința aspră și integrală nu este de ajuns. Ca să simți cald și viu în iubirea ta nemărginită de țară, nu poți uita nici neamul căruia țara i-a dat naștere cu însușirile lui și bune și rele. Inginerii care vor întreprinde reconstruirea ei trebuiesc să fie și poeți, ca să priceapă că o clădire trebuie făcută cu stil și că stilul trebuie să fie frumos și inspirat.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 382, 5 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

BĂTAIA

Cetățeanul își aduce aminte cu părere de rău trecutul și belșugul neutralității. Acum, după război și consecințele lui, el le povestește cu tonul trist și cu emoția zadarnic orgolioasă a cerșetorului, care și-a pierdut averea, o bogăție

imensă, la cărți, într-o singură noapte de beție. Imaginile grase de abundență proverbială obsedează mai ales de sărbători, sufletul sătul de tirade și lihnit după suculență al românului din București, care de astă dată râvnește și el, în sfârșit, la disprețuita fericire a săteanului, astăzi mai înstărit decât el.

S-au schimbat atâtea lucruri, numai într-un an și jumătate de război! Dacă dorința unora din concetățenii noștri se realizează și pacea nu se încheie curând, cu timpul nu ne mai recunoaștem.

V-aduceți aminte altceva: cultul nostru pentru obraznicie? Acela s-a conservat, se dezvoltă. Să fie atât de adevărat că neobraznarea e o însușire de slugi? De când am căzut, poporul întreg și țara, în captivitate, clasică noastră obraznicie fără păreche s-a îndoit, face parte din toate acțiunile cărora le dă o exagerare bestială. Fiecare se silește să fie cât mai înfumurat și mai impertinent, bineînțeles că exclusiv cu cel de naționalitate a lui. Ne-am făcut, se pare, inconștient cu toții raționamentul că în fața înfrângerii noastre suntem obligați a fi realizat măcar o caricatură de ideal revoluționar în ceea ce privește Egalitatea. Niciodată n-am avut atâta vulgară democrație în «centrul nostru cultural». Dacă, neputincios a chema la ordine pe fiecare obraznic, ți-ai acorda singur puterea de-a face dreptate cu bastonul în nenumăratele cazuri de obraznicie ce se prezintă zilnic, ar trebui să te bați de o sută de ori până seara, în douăzeci de mahalale deosebite. Ar trebui să bați câțiva onorabili negustori de alimente și de îmbrăcăminte, câțiva restauratori, conductori de tramvaie, simpli trecători, mai mulți birjari, diverși funcționari, cărora regulamentul nu le recomandă în nici o împrejurare să brutalizeze pe bietul om trimis de nevoie să le înfrunte impertinența, și el de cele mai multe ori un obraznic. Și bătându-te singur cu toate aceste forțe animale n-ai ajunge la nimic.

Femeile muncitoare care se întorc grăbite din ateliere la copii n-ar înceta să fie stupid acostate și insultate de un domn elegant, după ce dimineața brutarul i-a trântit ghișeul în nas, după ce lăptarul i-a vândut apă cu tibișir, după ce băcanul i-a cerut cinci lei pe o sută grame de unt, după ce

proprietarul o amenință cu expulzarea iar patronul i-a micșorat un salariu caraghios. Vanzătorii de pește n-ar înceta să gonească lumea din hale, după câteva ore pierdute în așteptarea unui aliment care când sosește e repede ales și ascuns. Negustorul clandestin ar continua să ceară și să obție zece prețuri pe marfa strecurată din piață până la mâna lui hrăpitoare. Firmele cu reputație tot douăzeci și cinci lei ar cere, cel puțin, pe un articol căruia nu s-au ostenit măcar să-i suprimе eticheta veche, marcată cu patru sau șase lei.

E nevoie de un mijloc mai eficace?

La o cercetare mai de aproape s-ar vădi că cel puțin două treimi din această lume obraznică, de comercianți și slujbași, au fost de partea unui ideal național, aprinși războinici, mândri de-a fi români, chiar fără să fie, și de-a afișa o «simțire românească». Ei au cerut o Românie mare, alături de agitatorii politici, în vedere că o dată cu țara trebuie să crească și prețurile și salariile. Dacă țara nu a crescut, ei impun datoria ca vădulele celor ce s-au bătut și au murit și gurile pruncilor lor să compenseze în bani pe brânză și grăsime partea nerealizată din idealul politic și deocamdată și-au pus toată osârdia să se despăgubească de sumele subscrise la împrumutul național și de donațiile făcute în ceasurile de entuziasm Crucii Roșii române, speculând infirmii, jefuind orfanii.

Ce-i de făcut?

Remediul tot în bătaie trebuie căutat, în bătaia care exasperează sentimentul nostru de onoare și politeță, în bătaia instituită de stat. Disciplinarea obrazniciei noastre pare compatibilă numai cu lovitura, chiar atunci când bățul sau nuiua s-ar rătăci și pe spinarea celui care croiește... O! câți frumoși domnișori nu așteaptă pe Calea Victoriei educația vinelor de bou, argumentul palmelor, decisiva piciorului! Câți bandiți liniștiți, apărați de-o firmă și de-o profesie onestă nu cer să li se corecteze temperamentul! Câți politiciani, câți gură-cască și câți încurcă-lume nu râvnesc după bătaie! – și câți intelectuali!...

Încetați frământările, suspendați proiectele, amânați idealurile – nimic din energia ce se pierde cugetând și nă-

zuind nu face cât un baston sănătos. Chemați între noi să ne îndrepte spinările, să ne agerească firea, să ne învinețească lenea, bătaia, bunul nostru mântuitor național – bătaia dată cu inimă și fanatism, ca o învățătură supremă!

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 387, 11 ianuarie 1918, p. 1-2 (*Cronica*). Semnat: Sigma.

VICTORIA MORALĂ

Când acum un an Imperiile Centrale au propus adversarilor pace, oamenii politici și presa Antantei nu găseau fraze destul de muzicale, ca să prezinte situația victorioșilor ca o slăbiciune și propunerea ca o presimțire de înfrângeri. Grație uimitoarei elasticități a raționamentului, la care s-au dovedit în atâtea rânduri a fi ajuns conducătorii Angliei și Franței, a putut prinde în țările respective noțiunea învingătorului învins... Ce folos că ne bateți, dacă sunteți bătuți! Antanta scotea o nuanță de bucurie foarte specială și foarte stranie la niște bărbați de stat, din faptul că, tot lovind și răsturnând, Germania va sfârși prin a durea-o pumnul. Ce frumoasă onoare și câtă mândrie bine înțeleasă la două guverne destinate, după închipuirea lor, să reprezinte demnitatea națională pentru toate popoarele din lume!

O voce timidă, o singură voce, atât de slabă și de neascultată, încât nu ne mai aducem aminte cui aparținuse, o singură voce a înfățișat în presa Antantei propunerea germanilor ca o nouă ofensivă, de un gen special, numind-o «ofensiva ideilor». Să facem tot ce putem, scria un francez, ca să luăm din mâna adversarului această inițiativă; după ce ne-a înfrânt militărește, el ne atacă pe cale diplomatică, cu cele mai bune arme.

De atunci a trecut, deci, un an și victoriile militare ale Puterilor Centrale nu se mai numără – până la consecințele lor recente, dizolvarea forțelor militare ruse, armistițiul cu Rusia și România, tratativele de pace din Brest-Litovsk. A

urmat pauza de zece zile, pentru prezentarea condițiilor de pace din partea Rusiei foștilor ei aliați. Bilanțul diplomatic se încheie, ca și cel militar, cu totul în avantajul Puterilor Centrale.

Condițiile de pace au provocat consternare la Aliați. Pentru că abilitățile sale care – trebuie să le recunoaștem – n-au mai fost în stare să reprime sau cel puțin să întârzie dorința unanimă a poporului rus după pace, asupra căruia lirele sterline, scumpe câtorva idealști ai regimelor anterioare, se dovedesc fără prestigiu și efect, domnul Buchanan, ambasadorul Angliei la Petersburg, a fost cât pe-acți destituit. În istorie rămân de aci înainte definitiv asimilate două situații, care vor forma un argument de forță în lupte viitoare ale democrațiilor franceze, italiene și engleze: de o parte Germania și Austria, acuzate de a fi pricinuit războiul, repetând propunerile de pace; de altă parte Anglia, Franța și Italia, apărătoarele dreptului, servitoarele păcii, refuzând să le discute, neputincioase de a vorbi chiar atunci când pacea începe să fie o realitate, neștiind, în stupefacția lor, să mai armonizeze faptele nici cu frazele cele mai subtile și mai căutate.

Superioritatea germană e evidentă, pe cât se vedește mai limpede rușinea dușmanilor ei din Vest. Deputatul Renaudel, în numele grupului parlamentar din care face parte, a citit în această privință o declarație extrem de interesantă, în Camera franceză:

«Tăcerea observată de către totalitatea guvernelor aliate asupra principiilor generale, esențiale pregătirii unei păci durabile, ni se pare că puțin câte puțin creează o stare de inferioritate morală, dăunătoare cauzei noastre. Ea poate chiar dezvolta la popoare sentimentul că guvernele aliate ezită încă de a-și expune politica comună fâțiș de la tribuna parlamentară.

În fața inițiativelor repetate ale adversarilor noștri, această timiditate de spirit, care pare să-și aibă izvorul într-un fel de neîncredere, nu numai față de anumite forțe, pe care le reprezentăm noi în țară, dar încă față de țara întreagă, naște, după părerea noastră, o primejdie morală sigură.»

Declarația de mai sus, semnată de nouăzeci deputați francezi, e cel mai caracteristic certificat ce se dă pacifismului german, după ce alte iscălituri, la începutul și în timpul războiului, l-au tăgăduit, și e consacrarea pentru toată istoria a noilor sforțări de pacificare a lumii, pe care le întreprinde Germania și a înaltei moralități a războiului german, împotriva căreia calomnia în sfârșit a cedat.

Când cancelarul german s-a rostit că în fața lumii și a viitorului, împărăția stă liniștită cu fruntea sus și cu conștiința senină, el a vorbit în auzul veacurilor, pentru vremile când dușmăniile sugrumate se vor fi stins, – fără să se gândească, poate, la o confirmare atât de apropiată, pe care au rezervat-o cuvintelor lui adversarii.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 389, 13 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

«PÂNĂ LA EXTREM»

Domnul Take Ionescu și-a rezervat la Iași rolul de interpret al dorințelor României. Domnia sa întodeauna a interpretat țara și totdeauna și țările străine. Se știe cu câtă exactitate și cu ce succes, facultate care i-a atras din partea unui francez amabil, în curent cu geografia continentului, supranumele de european. Cuvântul a fost fericit și decisiv pentru cariera vanității sale. Astăzi, domnul Take Ionescu s-a specializat în rolul său mondial, și se îndeletnicește exclusiv cu sarcina de a duce la urechea Europei vocea României. În momentele cele mai grele și atunci când așteaptă mai puțin, această voce a pustiului nostru se rostește. Laconic, ca o cucuvaie, domnul Take Ionescu își silabisește sentința: «Românii vor lupta până la extrem». Armata noastră preferă să fie internată în Siberia, decât să cedeze inamicului după încheierea păcii rusești.

Luptă până la extrem? Ce judecată se poate ascunde în acest superlativ, grav ca un jurământ?

Unde începe extremul, cât durează el? Dacă extremul a început și pentru domnul Take Ionescu în momentul când, împotriva asigurărilor pe care domnia sa le-a apărat cu o stranie pasiune timp de doi ani, armata românească s-a retras lăsând adversarului Muntenia și Dobrogea dărâmate, n-avem nimic de zis; se va reține numai atât că în loc să ajungem la Viena, cu sârbii, cu italienii, cu generalul Sarraïl, în vreme ce domnul Take Ionescu intră călare în Pesta, ne-am pomenit în Moldova pregătiți să nu ne oprim decât în Siberia, după ce mulți dintre noi s-au instalat și în Japonia. Tonul vestitorului nostru politic lasă a se înțelege însă că împrejurarea extremă abia se anunță; după opinia lui, situația e încă satisfăcătoare, de vreme ce persoana lui trăiește. Armata românească deci va mai lupta, fără scop, pentru fericirea morală a domnului Ionescu, căruia sângele și morții de până azi nu-i mai ajung. Cu granița rusească închisă în spate, cu forțe formidabile înaintea ei și pe flancuri, ultimele puteri de tinerețe și viață ce-i mai rămân României se vor sacrifica pentru onoarea unui politician puțin deprins cu exercitarea ei.

Poate să fie și acesta un punct de vedere, nu tăgăduim. Intri în război ca să realizezi un imperiu, cu câteva sute de mii de robi fără țară, fângăduiești realizarea lui și când, părăsit de o alianță falsă pe care ai provocat-o cu toate mijloacele și de norocul armelor, trebuie să iei o hotărâre, cel puțin hotărârea de a te sinucide, pui chivăra roșie, te sui în vârful prăjinei și anunți că spectacolul va continua. Să se sinucidă domnul Take Ionescu, nu e cu puțință, o viață mică n-are dreptul la o moarte mare; domnia sa dorește să mai practice advocatura la Ilfov.

Ideea continuării până la extrem, ar mai putea să aibă o înfățișare acceptabilă, dacă Rusia nu s-ar fi retras din război; omul politic ar mai putea să spere și să comunice oarecum poporului, pe care îl conduce, sentimentul speranței. Câtă vreme descurajarea, jalea și suferința pot să fie stăpânite de o nădejde, mai este loc de îndemnuri și discursuri. Dar astăzi, când nimic nu mai poate întârzia izbucnirea crizei de durere a Moldovei, decât numai vremelnicele de presă minuțios cenzurate; când de jur-împreju-

rul fiecărui om și fiecărui soldat se urzește golul cu ceața – e un act de ură împotriva oamenilor și o insultă față de țară să iei atitudinea verbală a domnului Take Ionescu, care dă evenimentelor cu tifla și face pe grandiosul de operetă.

Cum? Poporului și țării noi nu le suntem datori nici o încredere, nici o sinceritate? Nu le putem spune pe față, cu vorbele adevărate ale pocăinței, cât am greșit și ce pedeapsă ni se cuvine? Nimic eroic și frumos nu poate să ridice nevoia sincerității până la suflet și până la buze, în fața atâtor eroi câți au pornit să înfrunte fatalitatea la sfatul nostru nechibzuit?

Nimic!

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 390, 14 ianuarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

RELATIV LA BĂTAIE

Cunosc un domn, supărat de articolul *Bălaia* pe care îi socotește antidemocratic și foarte suspect de reacționarism. În lumea viitoare visată de omul dezgustat de-o viață socială meschină și mediocră, lucrurile și evenimentele trebuie să se comporte ca într-un fel de paradis, populat de nemuritori încinși cu brâuri de trandafiri, a căroră singură dispută, inspirată de-o inocență nesecată, va fi pricinuită în cel mai rău caz de dorința celui mai tare de-a face și mai fericit pe cel mai slab. Recunoaștem că în vocabularul nostru prezent, încă plin de noțiunile inegalităților și nedreptăților trecute, există relativ la societatea viitoare nenumărate lacune; mai tarii și mai slabii nu vor mai avea nici un sens, întrucât toată lumea va fi deopotrivă de tare, deopotrivă de inteligentă și de genială și legea uniformității intrând în sfârșit în adevărata ei funcțiune și dezvoltare nu se va mai tolera între oameni nici deosebirea de statură, exprimată în

centimetri și kilograme, și prin urmare nici varietatea fizionomiilor actuală. Pe toată lumea o va chema Năstase și devenind cu toții la fel, conform idealurilor celor mai înaintate, nu mai e nevoie nici de botez: sufletele vor fi numerotate.

Așadară, cum va putea să existe într-o atare rânduială bastonul și vorba baston, nuiaua, biciul și celelalte instrumente de tortură? E un nonsens. Ceva mai mult ca să se previe abuzul, de altfel imposibil, se va suprima din anatomie acea parte care atrage de preferință biciul, situată pe peretele omului dinapoi. În aceeași zi în care se va publica decretul unanim consimțit al renașterii, se vor dizolva spontan și cărnurile inutile, prin funcțiunea inversă a marelui principiu că necesitatea zămislește organul.

În România se va exclude din limbă chiar Sfântul Niculae, întrucât el numește ciomagul, așezat după ușă, cu ajutorul căruia într-o epocă sălbatică a fost înmuiată spinarea vecinului cârcotaș.

– De ce ne-am luptat atâția ani pentru desființarea bătaii în armată? Ca să facem dintr-însa un principiu de guvernământ?

Prietenul meu se revoltă cu sens, gândindu-se că și el în definitiv merită sistema educației prin bătaie. Ca să spunem drept, o merităm cu toții. În această privință, noi românii, căci de noi vorbim, ar trebui să participăm la distribuirea bastoanelor, prin rotație. Azi primesc cei care au dat ieri și așa mai departe...

Vezi dumneata, sunt în toate celea momente: atârnă de apreciere – e un moment când cineva trebuie să mănânce neapărat bătaie. Atunci discuția, efortul de persuasiune sunt inutile: înțelepciunea comandă «întoarce foaia». Nici o doctrină, oricât de dizolvantă și de sentimentală, nu-i absolut incompatibilă cu bătaia. Câte îndrăznești politice și sociale n-au ca pricină fundamentală faptul că apostolii lor s-a scăpat din vedere să fie bătuți la momentul oportun... Credeți dumneavoastră că dacă ar fi fost umflat la timp, cutare politician român mai putea să ajungă atât de mare și de important? Nu. El n-a mâncat bătaie nici la zece, nici la șaisprezece, nici la douăzeci, nici la treizeci și cinci de ani

– și de aceea, în bună parte, a trebuit să mănânce bătaie Regatul, la cincizeci de ani!... Și dacă bătaia aceea se lecuia cu o săptămână liniștită petrecută în pat, bătaia noastră a tuturor nu se mai vindecă ușor.

Închipuiți-vă că toți clienții distinși ai institutului «Capșa» erau într-o zi ridicați cu amabilitatea datorită condiției lor, transportați la Poliție și tratați individual cu câte douăzeci și cinci de surprize, aplicate pe cea mai hrănită porțiune a personalității lor. Mai aveam război? Nu. Repetați în imaginație acest gest admirabil pentru mai multe localuri, cluburi și cafenele. Nici nu ne facem idee cu câtă pasiune ar fi îmbrățișat bucureștenii de marcă «neutralitatea leală și definitivă».

E, la urma urmei, o chestie de estetică și stil să dai bătaia fără economie, de câte ori trebuiește. După război e util ca românii să ajungă buni stilisti.

Firi tragice și profund posomorâte, preconizează și prevestesc spânzurători și decapități. Să excludem teatrul, spectacolul din mijloacele viitoare; e suficientă bătaia. O singură bătaie, bine administrată, limpezește și cele mai tumultuoase principii. Și nu e chiar nevoie de votul Parlamentului... Exersați-vă mușchii acasă și folosiți-vă de ei cu onestitate, la ceasul potrivit, pătrunși de acest ideal, că obrăznicia noastră, individuală și colectivă, trebuie în cea mai scurtă vreme să dispară.

Dacă programul fiecărui cetățean cinstit va cuprinde câte o sută de lovituri, ce vor trebui plasate pe săptămână, nu-i mai dau obrăzniciei nici două luni de viață.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 392, 16 ianuarie 1918, p. 1-2 (*Cronica*). Semnat: Sigma.

EROUL O ȘTERGE...

După o știre din Moldova, între domnii Brătianu și Take Ionescu raporturile de colaborare ar fi intrat în faza alianței româno-ruse. Domnul Ionescu ar voi să se scape de răspunderile grele ce-i apasă curajul, demisionând din

gubern și obținând un pașaport de vilegiatură în America – pe când domnul Brătianu îl reține, silindu-l să se bucure până la urmă de consecințele victoriei sale din București, de-a fi determinat cu Filipescu și cu diverși isterici, paralitici cerebrali, alcoolici și obraznici, curentul de intrare în acțiune, împărțit prin sugestie și teroare, în cele din urmă, de către toată lumea.

Retras într-un apartament din New York sau Chicago, unde cel mai reputat dintre escrocii noștri politici ne amenința pe timpuri că va candida la postul de chelner, dacă nația îi refuză serviciul participării la război, domnul Take Ionescu speră să revie la ideile sale generale, la rolul său european de inspirator al guvernelor Antantei... Din America, el ar putea să-și continue seria «Amintirilor» întrerupte de război și să polemizeze din loc sigur cu foștii săi colaboratori. Teza că România a intrat în război într-un moment ales de domnul Brătianu și nu de domnia sa, poate fi din belșug demonstrată prin ziarele americane și totul va concorda ca și altă dată să ne arate, subțil și proprie, că singurul om mare politic în cele două continente tot Take Ionescu a rămas.

El n-are să spuie că a fost trădat de Rusia, pe care o vizitase în neutralitate la Reni – căci Take Ionescu înțelege blamul ce și-l acordă un om politic, recunoscând că a fost incapabil să prevadă evenimentele și mai ales revoluția rusă, a cărei izbucnire s-a produs nici la cinci luni după mobilizarea noastră. Domnia sa nu va risca să acuze un aliat, ci va concentra răspunderea asupra capului domnului Brătianu, care a ținut să-și rezerve exclusiv rolul de a împlini, când nimic nu-l silise, tragedia României.

Cu alte cuvinte, Take Ionescu își menajează o întoarcere în țară, căreia, victimă scumpă, i se va prezenta după un ocol prin Statele Unite. De data asta n-a greșit defel momentul: rușii tratează pacea, situația României cere hotărâri pe care el n-are nici puterea morală nici autoritatea să le ia. Multe confidențe în bună parte inventate, nenumărate falsuri cu care avocatul nostru este de mult deprins, subtile insinuări și explicații – pot forma dosarul preliminar de apărare al prietenului domnului Filotti,

celebrul bandit takist, în vederea reînceperii vieții politice românești. Apoi o gărlă de lacrimi la «Dacia», o comedie de suspine la un miting, șeful oamenilor fără căpătâi nădăjduiește să se reconstruiască și să se impuie din nou.

Nu știm ce soartă le este rezervată celorlalți oameni politici care au adus țara unde se găsește azi. Multe lucruri se cunosc, mult mai multe însă nu pot fi știute decât târziu. Asupra unei acțiuni, cea takistă, și asupra unui individ, Take Ionescu, nimeni nu are îndoieli. Opera acestui avorton e de domeniul public. Se știe zi cu zi și ceas cu ceas tot ce a făcut și tot ce a comis desfrânatul agent al puterilor străine pentru România, acela care față de presiunile actuale ale maximaliștilor în Moldova are neobrăzarea să se plângă de amestecul, provocat și dorit încă din timpul neutralității, al rușilor în afacerile interne ale țării. Campaniile ziarelor «La Roumanie», «Adevărul», «Acțiunea», «Epoca» și celorlalte foi, conduse de principiile și strategia domnului Take Ionescu, întâlnirile cu amiralul Visolkin relateate și de presa rusă revoluționară, amenințările cu invazia rușilor și ultimele lor, dorite de Filipescu și Take Ionescu, arată oare altceva decât că acest amestec făcea parte de ani de zile din programul celui care se plânge azi?

Știm însă pozitiv că în special domnului Take Ionescu i se rezervă după pace în România, liberată de regimul legilor marțiale, o primire, pe care excelentul său simț de conservare nu va face rău s-o evite. Asupra acestui om care a fugit întodeauna și caută o dată mai mult să se facă nevăzut din vreme, se concentrează toată ura românilor, după ce asociatul său, un temperament monstruos dar dezinteresat și sincer, a știut să moară. Între Gara de Nord și castelul din str. Atena, unde idealistul grămădise considerabile provizii sustrase cu prevedere consumațiunii populației sărace, este loc de mai multe ori pentru un mormânt odios.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 394, 18 ianuarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

HERMANN SUDERMANN: *STANE DE PIATRĂ*

Pentru motive de aceeași natură, probabil, publicul românesc a primit cu ovații doi dramaturgi atât de deosebiți, ca Wedekind și Sudermann. Eternul subiect al conflictelor conjugale și al moravurilor disolute, exploatat cu rafinament de teatrul parizian, ostenește, mai ales când se repetă necurmat, și pe cei mai credincioși discipoli ai salonului cu ferestrele pe Bulevardul monden.

De câte ori a fost adusă pe scenă atmosfera unui atelier, a unui timp, munca, trecutul sau utopia, publicul nostru a populat sala ca-n seara de marți, când Teatrul Comoedia era cu mult prea mic ca să-l încapă. Și piesele cele mai aplaudate din repertoriul curat românesc își datoresc succesul aceluiași caracter de curiozitate, independent de orice altă valoare – subiecte istorice, țărănești, boierești, viața studenților, a provinciei. Cât despre Sudermann, numele lui are o autoritate de lucru sumbru, masiv și îndepărtat, rămas în urechea generațiilor din mișcarea socialistă mai veche, de când autorii germani erau studenți de preferință. Apoi *Stanele de piatră* au mai fost jucate în București de domnul Davila, al cărui simț particular pentru spectacol a știut să ghicească întodeauna gustul unui public capricios.

O lume simplă, în cea mai mare parte curată și onestă, face fondul *Stanelor de piatră* – în traducere literară: *piatră printre pietre*. Pietrele sunt pietrele reale ale unui șantier de fasonat blocurile de calcar, iar piatra dintre aceste pietre poate să fie și maestrul Zarnke, patronul atelierului, un bătrân singuratic, generos și cam trist, și fiica lui, Maria, fără mamă, bolnăvicioasă, întârziată în feciorie, și Biegler, un taciturn, abia ieșit din închisoare unde a ispășit crima de a fi ucis în luptă pe bărbatul femeii la care fuse prins, și Laura cantiniera, fata paznicului, sedusă de lucrătorul Götiling, o canalie brutală cu care avusese o fetiță. Cele patru personaje simpatice din piesă au în ființa lor, dulce și resemnată, ceva din atitudinea și lumina pietrei. E poezia în care trăiește lucrarea. Ele se bucură cu o naivitate

primitivă, pe care arta nordului o descoperă adeseori, de ciripitul păsărilor, de mătasea soarelui aşternută peste viaţă, de tinereţea indiferentă a primăverii.

Maestrul Zarnke e un iubitor de oameni, cu o preferinţă ce nu-i întâmplătoare pentru oamenii care au avut de suferit, pe lângă povara melancolică şi duioasă a existenţei, efectele sentimentului de dreptate al societăţii. Când Biegler se înfăţişează patronului ca să ceară de lucru pe şantier, Zarnke schimbase mai multe rânduri de puşcăriaşi şi mai avea printre lucrătorii lui un borfaş vesel, încălzit de un cinism copilăresc, pe Struve, jucat cu tonul potrivit de temperatura hilariantă a domnului Toneanu, care a redat o compoziţie de Struve, împestriţat cu Zeilig Şor.

E frumoasă întâlnirea fostului deţinut cu Patronul, jucat de domnul C. Mărculescu cu o bonomie moale şi cântat de acest actor foarte prezentabil, dacă ne oprim la fizic, cu cea mai bună voce de Jupiter al declamaţiunii. În contrast cu Zarnke, stă interpretarea concentrată de sălbatic şi speriat a domnului Aristid Demetriad, puternic în rolul său, din primul act îndeosebi. În celelalte acte, poate că Biegler se cam uită pe sineşi, aducându-şi aminte mai des de domnul Demetriad. E adevărat că urzeala scenelor mute cere, ca în timpul cafelei, din cantină, o diversitate în monotonia elocventă a tăcerii lui, aproape cu neputinţă de realizat, mai cu seamă după repetiţiile puţine cu care *Stanele de piatră* au fost pregătite. Sunt momentele acelea, pe care scriitorul de teatru le indică prin două cuvinte, pe care singur cititorul poate să le interpreteze just, la lectură, printr-o intuiţie instantanee. Atunci actorul, care nu posedă ca mijloc extern de reprezentare decât mimica şi mişcarea, e supus necesităţii de-a popula durata cu atomi confuzi de senzaţii imperceptibile la rampă.

Laura e jucată de domnişoara Cleo Pan, seducătoare în caldă ei descurajare. Rolul cantinierei nu-i pretinde nici o mondeneitate afectată şi o lasă liberă şi stăpână în viaţă până la capăt a personajului său firesc. O tinereţe elastică şi reţinută, o linie a corpului de-o sinceritate clasică şi populară, ochii punctaţi de-o lumină duioasă în linia prelungă a pleoapelor, inteligente, culoarea figurii adause

la tumultul interesant și vioi al personalității prețioase a interpretei fac tot mai mult din domnișoara Cleo Pan artista așteptată a teatrului nostru, mai bogată în forțe bărbătești decât în femei. Când paznicul Biegler, de care este în secret îndrăgostită, vrea să suie în inspecția nopții, scara de sub macara, de lanțurile căreia spânzură blocul de calcar amenințător, pregătit ca să-i ucidă spontaneitatea Laurei, informată, de a-l însoți și de a fi ucisă o dată cu el, constituie pentru domnișoara Cleo Pan, într-o secundă, un pas decisiv în carieră.

Eichhois, paznicul de noapte, înlocuit cu Biegler, e compus de domnul I. Constantiniu, cel mai bun bețiv, dacă nu ne înșelăm, din câți ne-au trecut pe dinaintea ochilor la rampă. Rolul său de bețiv durează cât piesa, tot atât de important ca și al personajelor principale. Pentru întâiași dată facem cunoștință cu un bețiv care nu știe să fie trivial, care înlătură mijloacele comune ale actorilor de a simula inconștiența alcoolică și nu păstrează decât ceea ce se împacă frumos cu demnitatea artei, înmulțind stilul de expresie al acestui timp, exploatat adeseori în teatru cu motive curate și originale. Am aplaudat cu galeria și sala întreagă pe domnul Constantiniu ca o revelație importantă.

Domnul Gr. Mărculescu joacă pe pietrarul Göttling cu o bestialitate, cu o grosolănie, cu un lichelism, pentru care am mai avut prilejul să-l felicităm... Domnul Gr. Mărculescu e destinat unei lucrări dramatice, încă nescrisă, în care brutalitatea și poltroneria, cruzimea, ocară și noroiul și toată purulenta morală ce zac răspândite în personajele teatrului se pot întâlni armonice pentru un efect zdrobitor.

Comisarul Reitmeyer a fost rezervat domnului V. Romano, care a ieșit din redingotă și joben cu o mustață bine așezată, iar domnișoara Sonia s-a achitat limbut de rolul ei de servitoare.

De-ă lungul și latul celor patru acte cu inevitabile antracte mari, nu se vădește o intrigă inexorabilă, plecând dintr-un punct și întorcându-se de unde a plecat. Sunt trei romane mici reunite, prin etape, între ele și, pe nesimțite, trei sfere confundate treptat. Dacă te-ai întreba ce a voit Sudermann în *Stein unter Steinen*, sunt răspunsuri de căutat

și de găsit, dar cel mai exact pare să fie și cel mai natural, că a voit să scrie o piesă frumoasă, o nuvelă dramatizată pentru plăcerea estetică a spectatorului, cu oameni adevărați.

Blocul de piatră, care rupe firul macaralei și cade, e un final bărbătesc și marcat ca de daltă. E a doua piatră destinată să ucidă un om. Crima ispășită a lui Biegler fusese comisă tot cu piatra, cu care a lovit...

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 394, 18 ianuarie 1918, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T. A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Stane de piatră» (Stein unter Steinen), patru acte de Sudermann.*

DOVADA

Părăsirea Tratatului nostru de alianță de către oamenii politici, care timp de doi ani au agitat opinia publică prin presă și întruniri, obișnuind-o cu ideea unui război cu Puterile Centrale, și provocând în sfârșit și războiul, constituie încă din 1914, data izbucnirii ostilităților dintre Antantă și ele, o serioasă problemă pentru noi.

Directorii mișcării pornite din București făcură o bruscă schimbare de front, după ce zeci de ani îmbrățișaseră cu înflăcărare politica noastră tradițională, alături de regele Carol, care concentra pentru conștiința și programul lor politic și economic toată înțelepciunea, tot tactul și toată prevederea politică. Punctul de gravitație al țării era Berlinul, ales de ei, unde totul se întocmea, unde se puneau la cale de către oamenii noștri de stat toate inițiativele pe terenurile utile. Un om politic ca domnul Take Ionescu ajunsese în faza unei desăvârșite adorații. Portretul Kaizerului era ostentativ arborat în salonul lui de primire, lăsându-se vizitatorului libertatea, orientată prin aranjament, de a construi între Împărăția germană și șeful conservatorilor-democrați un pod imens de afinități și corespondențe. Singurul român care obținuse Ordinul «Vulturului Roșu» era domnul Take Ionescu. El se considera ca

un soi de mareșal civil al Curții germane și, vanitos cum îl cunoaștem, nu evita prilejurile să ne arate că pălăria lui stă uneori atârnată în cuierul Palatului Imperial, alături de șapca de vânătoare a Cezarului. Și, de la pălărie la Coroană nu-i decât o deosebire de stofă...

Se știe că la primul Consiliu ținut la Sinaia, sub președenția regelui defunct, agitatorii de mai târziu au fost partizanii neutralității «leale și definitive». Ce s-a întâmplat în urmă, pentru ca unul din sateliții lor să intre în teologia subtililor definiții ale vocabularului și să ne demonstreze că *definitiv* nu vrea să zică *etern*? El nu era nici filolog, nici literat și se ocupa de materialul lexic într-o gazetă de propagandă. Deci, o atitudine totuși precisă, în concordanță cu tradiția și, în același timp, o pauză. Se mai știe că pauza a făcut-o și presa, care, lipsită întodeauna de principii, aștepta dincotro va bate vântul. Vântul însă n-a întârziat să-și deslușească direcția, la limba de orientare, zăpăcită de curente mici locale, a presei și politicii românești.

Problema noastră în fața istoriei consistă într-a ști ce ne-a determinat să trecem în câmpul pân-aci disprețuit al foștilor noștri adversari, căldura idealului național, care la orice rezultate ne-ar fi dus și la orice mijloace de realizare ne-ar fi constrâns, constituie, în ultimă analiză, o scuză ce poate înfrunta judecata pe consecințe a viitorului – sau *altceva*, și anume ce?

Învinsă, zdrobită, chinuită, distrusă, o țară își păstrează orișicum cinstea ei, care rămâne în forța ei abstractă. Amintirea faptelor și celor mai prost combinate, întemeiată însă pe o credință, consolează sufletul poporului celui mai nenorocit și se stabilește în conștiință ca un izvor curat al unor efluvii noi.

În polemica dintre ziare s-a susținut că inițiatorii curentului ce ne-a dus la război n-au adoptat atitudinea lor sub presiunea unei vaste nevoi morale și în urma unei socoteli greșite despre valoarea grupărilor combatante. Pricina capitală a întregii acțiuni de intrare în război ar fi fost aurul străin.

Cu toate că n-au lipsit semnele fizice, după care se putea orienta această dureroasă judecată pentru noi – chiar

un frate al domnului Take Ionescu, un analfabet, numit deputat și improvizat director al unei gazete fără cititori, cunoscut prin lipsa lui de onestitate profesională, prin dezordinea și datoriile lui, și-a construit în plin război o casă privată în valoare aproximativă de un milion – din faptul și risipa evidentă a politicianilor acționiști nu se putea deduce neapărat culpabilitatea venală a propagandei lor. Ei trăiau, doar, în epoca exportului urcat, a permiselor, a vagoanelor scumpite și, dacă pe de o parte atacau politicește Puterile Centrale, și pe de altă parte încasau economicește banii austriaci pe grâu, această operație practică, oamenii noștri politici au izbutit să o impuie ca una din cele mai onorabile, plus remizele și bacșișul...

Acuzația era prea funciarmente rușinoasă pentru țară, ca să se fi putu admite cu seriozitate că dascălii politici ai idealului național erau cumpărați și plătiți în această funcțiune.

Astăzi, acuzația se adevărește...

Distribuitorul sumelor afectate propagandei în România, ne dovedește cartea, a fost domnul Take Ionescu, marele preot al idealului național!

Dacă nici acum publicul românesc nu va simți nevoia violentă și sfântă a unei stări de lucruri noi și oameni noi la cârma țării, trebuie să ne socotim definitiv pierduți.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 397, 21 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

CEASUL DIN URMĂ

La fiecă început de an ziarele franceze și englezești au făgăduit victoria anului curent, pentru ca sfârșindu-se cele douăsprezece luni câte are, aceeași serie de promisiuni să fie retipărită.

De patru ori s-au repetat frazele care vesteau victoria Antantei, în mai multe limbi, cu o lipsă de spirit critic surprinzătoare, pe măsură ce victoria dorită în deșert se depărta

tot mai mult de teatrul ei de război. Ca să se întrețină iluziunea popoarelor asociate într-un ideal inutil și în cele din urmă ridicol, an cu an, către sfârșit, un nou aliat era adus de ceafă sau de urechi în lagărul englez. Intrarea României în război, realizată în august 1916, n-a avut alt scop decât să întârzie prin sacrificarea ei, hotărâtă cu sânge rece la Londra și Paris, capitalele raselor superioare, cu drepturi nediscutate la desființarea raselor mici, izbucnirea nerăbdării în țările supuse influenței domnilor ca Lloyd George.

Foarte cu greu a fost decisă în sfârșit și America să se rializeze cauzei sfinte antantiste, nu însă înainte de a se fi înmulțit numărul milionarilor yankei, negustori de unelte și ingrediente producătoare de moarte. E cea mai bună achiziție pentru politicieni, întrucât America, sortită să mântuiască Antanta de crimele ei uriașe, se mișcă încet și socotește cu viitorul.

Ciudată politică pentru un popor reputat, din pricina ideilor lui precise, ca poporul englez. Când sultanul Abdul Hamid recunoștea că, în lipsă de ideal și concepții, târăgănirea poate fi adoptată cu succes, occidentalii se revoltau cu un nobil dispreț față de un derivativ politic atât de balcanic. Oamenii politici ai Angliei și Franței nu mai au de invidiat Orientului nimic. Teza lor s-a redus la atât. Vom prelungi războiul cât mai mult; poate, cine știe, se va isca din inerție un eveniment și în folosul nostru. Căci speranțele sigure de a sugruma Germania, singurul obiectiv adevărat al Antantei, au dispărut demult și atât de definitiv, încât englezii au abandonat cu desăvârșire, ca prea ieftină și învechită, chiar campania ei de calomnii împotriva poporului german. Penibil a fost să se exprime deocamdată cifra; după ce însă cititorul gazetelor antantiste și-a obișnuit ochiul cu ea, doi ani de zile de așteptare cel puțin, în vederea ajutorului american, se consideră ca o medie satisfăcătoare. Guvernele vor fi scutite măcar de încă două discursuri și presa nu se va mai simți obligată să stabilească alt necrolog al speranțelor, pe 1918, și o nouă tabelă de certitudini pentru 1919, în ianuar.

E remarcabil cum în același scop s-a adaptat limbajul Antantei tuturor evenimentelor. «Marele aliat din est», pe

temeiul căruia își construiseră Anglia și Franța toată aventura, într-o bună zi s-a dezumflat ca roțile unui automobil, deodată. Îndată aflarăm, cu o bruschetă comică, noutatea că Antanta se poate lipsi de Rusia și asta nu din pricina ajutorului Americii, care în nici un caz n-o poate înlocui în spațiu și în volum, dar, știi, așa ca să vorbim, căci limba de-aia omului i-a fost dată. Dacă toate cetățile trâmbițate pentru rezistența lor n-au mai însemnat nimic, odată cucerite, cum s-ar putea admite că defecțiunea Rusiei ar avea vreo importanță?

Cele mai dureroase ceasuri le-au trăit însă Aliații atunci când Germania le-a făcut oferta ei de pace și le trăiesc astăzi când pacea se discută la Brest-Litovsk și în parte a și fost realizată. Guvernul englez nu se poate să nu simtă tragica lui situație. Dar după o expresie a celui mai apropiat aliat, *il faut faire bonne mine à mauvais jeu*. El a găsit și aici cuvântul potrivit: condițiile de pace ale Puterilor Centrale «nu sunt serioase!» Și e rugat și domnul Wilson să spuie o vorbă potrivită, care să fie telegrafiată în Europa. Domnul Wilson are însă înțelegerea greoaie și cuvântul întortocheat: domnia sa scrie «mesagii» de o lungime îngrozitoare, comparabile, dar numai în lungime, cu epistolele sfinților apostoli.

Or, se vede cât de colo că numai la pace nu se gândește Antanta, căci cine-i poate da de pomană o pace care să poată justifica vărsarea de sânge și dezastrele de până aci? Cine-i poate plăti ziua după tariful ei? – și-i cel mai redus tarif, în ce o privește. Italia și Franța tot au mai găsit o diversiune, foarte trecătoare, dar de ce lucru nu se folosește un guvern exasperat? – în afacerea Caillaux, căruia i s-ar putea în mod obscur atribui de francezi și italieni toate înfrângerile de până acum. Ici Wilson și America, dincolo Caillaux și Malvy, publicul e încă ținut în atmosferă.

Preocuparea guvernelor Antantei este pur și simplu de ordin interior. În impas, ele prelungesc războiul. Câtă vreme? Fără vreme.

Paralel însă cu această dramatică așteptare orientală, ideea păcii face drum. Cu încetul conștiința publică dobândește noțiunea, tot mai clară, că nu adversarul pune

piedici la pace. Și ceea ce s-a petrecut în Rusia se poate repeta tot atât de repede și de aspru în țările celorlalți: revoluția.

Politicianii de la Paris și Londra își dau toate ostenele s-o întârzie: o zi mai mult de viață îi e dragă oricui. Ei știu însă că ea vine și am putea spune clar că, oricare ar fi prețul ei pentru dâșii, la urma urmelor o așteaptă ca singura dezlegare firească a unei stări de lucruri, complicată prin aproape patru ani de mașinațiuni și meschinării fără rezultate.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 401; 24 ianuarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

NEGURA MARE

În august 1916 România intră în război, aliată cu Rusia. În decembrie, scurtată până la Dunăre și Siret, România își restrânge suprafața la limitele Moldovei. Dobrogea e ocupată de bulgari și turci, Muntenia de germani, austriaci și unguri. În Moldova stăpânesc în multe puncte rușii, care apasă populația, o jefuie și o necinstesc; în schimb, organele de activitate ale statului român fac din Rusia, până la Moscova, Kiev și Odessa, unde se strămută, hinterlandul Moldovei. Românii au trecut prin Basarabia în exil: pământul moldovenesc, renegat de acționiști, nu-i va fi făcut să suspine?

Averea statului român fu depusă în Rusia.

În februarie 1917 izbucnește revoluția. Românii, aliații țarului, care dispare în Siberia, se întreabă dacă mai sunt primiți de noul regim. O sută de mii de morți recoltează în Moldova numai epidemiile. E scumpete și foamete între Carpați și Prut. Kerenski, noul țar, civil, leagă din nou firul întrerupt o zi și drept pacea făgăduită rușilor continuă războiul, se numește generalissim, președinte de republică și poate că și mitropolit și ia ofensiva, care se isprăvește

mizerabil. Germanii au înaintat în coasta Mării Nordului către Petersburg. Românii dau Rusiei grâu și nu primesc în schimb nimic.

O contrarevoluție. Figuri ca generalul Kornilov se căznesc să răstoarne noul regim cu care România abia se împrietenise... Maximalismul, fiind mai răspândit ca tifosul în Moldova, e tolerat la Iași, după ce câțiva «tovarăși» socialiști fuseseră împușcați. Mai mult, se întemeiază un partid al muncii, cu intenția ca oamenii politici care l-au creat să poată eventual intra cu socialiștii în tratative directe, dacă generalul nu reușește.

Revoluția din octombrie răstoarnă regimul lui Kerenski, pe tema încheierii unei grabnice păci. Lenin și Troțki pun mâna pe putere și încheie cu armatele Puterilor Centrale un armistițiu, care le dă imediata autoritate și la care aderă și armata românească. Țarul, Kerenski, aliații României sunt departe, poate că nu mai sunt. La Brest-Litovsk încep tratativele de pace, la care România nu participă. Generalul Kaledin pune stăpânire pe regiunile Donului, se face împărat al cazacilor. Se desface de Rusia Ucraina, care nu exista nici pentru istoricul Iorga nici pentru Take Ionescu, atâta timp cât cel dintâi se învățase să combată pe casierul general al Rusiei, stăpâna câtorva tarabe de propagandă în România. Cum să știe domnul Take Ionescu de existența unui popor a cărui monedă nu o pipăise?

Ultimul guvern maximalist confiscă averea statului român și amenință România... Aliata cea mare cu Occidentul rupe toate tovărășiile și domnii de la Petersburg disprețuiesc mica Românie că a căutat în război anexări, contrarii principiilor rusești revoluționare. Instituția Comisarilor poporului face curente printre soldații din Moldova. Guvernul român arestează dintr-înșii. În Rusia se găsesc două armate rusești dizolvate, una revoluționară, alta pe cât se pare țaristă, și se bat între ele.

Mișcarea cea nouă, a treia sau a patra sau a cincea revoluție, pare acum să se ivească. România ia parte pe cât se pare la ea, împotriva maximaliștilor. Ordin: regele României să fie arestat de trupele maximaliste! O armată rusă se îndreaptă spre Iași ca să se bată cu românii, și în

același timp maximaliștii, ca un simplu guvern monarhic urât socialiștilor, dizolvă și Constituanta abia întrunită. În Rusia liber-cugetătorii se manifestă prin metanii și revoluționarii prin asupriri. Mitraliere, sânge!... Un țar, un mare duce și un cnut dorm în fiecare muscal. Care-i situația României în această fantastică desfășurare uriașă de evenimente? Văd cei din Moldova mai limpede ca noi? Trăiesc ei în lumină? Niciodată, nimeni, nicăieri nu a cunoscut împrejurări mai contradictorii și mai absurde ca românii, siliți în același ceas în care regretă să și spere, regretând speranța în secunda chiar când ea pare să se deslușească. Românii fug din Moldova în Rusia și din Rusia în Moldova. Cu un obraz Moldova râde, cu celălalt plânge, – incertă, posomorâtă, descurajată și ațâțată.

Ultimele vești vorbesc de încăierări formale între armata română și cea rusească.

Germanii, austriacii, bulgarii, turcii pe un front – celălalt front e atacat de ruși. În război cu adversarii pe care ți i-ai ales, în război cu aliații pe care ți i-ai ales. Ce diavol murdar a putut să ne batjocorească într-atât, să ne dea o pedeapsă pe care infernul încă nu a născocit-o pentru nici un viciu, pentru nici o crimă?

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 403, 27 ianuarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

ACTORUL

– Vă salut, maestre.

– Bună ziua, domnule redactor... Dacă dorești un interviu, sunt cu totul la dispoziția dumitale.

– Mulțumesc, maestre; mă voi mărgini la plăcerea de-a vă fi văzut sănătos.

– Sănătos?... Zi mai bine distrus, mort, nimic... Poate crezi că nervii Mei sunt de rezistența oțelului..., că n-am dreptul și Eu, ca orice muritor, la osteneală... Dumnea-

voastră, ăștia profanii, nu vă faceți idee de munca titanică a unui artist... *Amorul lui Bacchus* m-a îmbătrânit cu douăzeci de ani. Ce vrei, pasiunea de artă e a doua natură, pe care mi-am făurit-o; m-am născut cu ea și o să mor cu ea. E o fatalitate...

– Aveți un rol superb...

– Cea mai splendidă creație din toată cariera Mea!...

Dar nu zici că era cât p-aci să mi se refuze? Dacă n-aș fi făcut uz de energie, Mucius ar fi fost luat de secătura de Nae, domnișorul Pavelescu. Nici unul din așa-zișii mei colegi nu voiau să joace decât rolul ce-mi aparținea prin firea lucrurilor Mie... Să vezi aere, să vezi pretenții... fiecare actoraș se crede un artist mare... E revoltător; în țara asta nimeni nu mai cunoaște măsura...

– Slăbiciunile meseriei, maestre...

– Ce, așa eram eu la optsprezece ani?... Parcă mă văd, abia ieșisem din Conservator... fizic incomparabil, dicțiune perfectă, joc de scenă extraordinar. Dar am fost modest, nu m-am crezut. Și-am muncit cu răbdare și am fost răsplătit după merit. M-am ridicat exclusiv prin forțele mele.

– Partenera dumneavoastră, maestre, se pare că suferă de o indispoziție destul de gravă. Decoltajul din rolul Lidiei i-a fost funest...

– O crezi?... Vrea să i se urce leafa și nu găsea un mijloc mai bun de șantaj. Tușește, ca pe scenă, fals. Alaltăieri era cu unul la hipodrom și nouă ne scria că zace de piept. M-aș teme să nu te influențez că ți-aș spune eu ce cred și despre acest coconet din teatru.

– Credeam că versurile nu mai reușesc pe scenă. Imnul lui Bacchus din actul al II-lea e o bijuterie literară. Cine bănuia că Mateescu are atâta talent. Romanul lui *Încălciții* nu anunța deloc pe autorul acestui fermecător poem...

– De, nu știu ce să-ți spui... E adevărat că lucrarea nu e rea. Când ne-a citit-o în comitet, părerea Mea a fost că autorii tineri trebuiesc încurajați și am susținut-o. Dar, vezi dumneata – poate că ai să-nțelegi – în teatru literatura nu e ceea ce se spune, totul atârână de talentul artiștilor sau mai bine-zis de al artistului care joacă rolul de căpetenie. Cine

nu scrie și câte nu se scriu!... Dar câți actori mari avem?... Foarte puțini, unul, doi, maximum trei, deși Eu cred că și doi este exagerat... Nimeni nu poate să cunoască valoarea unei opere literare ca un actor. El deslușește, mai bine ca oricine altul, rarele părți bune și părțile rele ale unei scrieri dramatice, că trăiește cu ea... Nu ți se pare, însă, dumitale, curios, că unul *scrie* piesa și că alții o *crează*?... În această separație de atribuții e ceva anormal și suspect. Dată fiind creația, care-i opera artistului, ar fi natural ca tot artistul să o și scrie, întrucât a crea e mai mult, dacă nu mă înșel – și nu obișnuiesc să mă înșel – decât a scri... Ce însemnează oare a scri? Un condei, o călimară, un caiet, un fleac de imaginație, și așa-zisa lucrare dramatică e gata. Ei bine, greul începe de-abia acum. Arta, adevărata artă, aceea care nu cere nici condei, nici pensule, nici instrumente... unde artistul se prezintă așa cum l-a făcut Dumnezeu, singur cu geniul său sau cu lipsa lui de talent, o are actorul... Că piese scrise, așa am și Eu... patru comedii de salon, o piesă istorică și șase drame – și să nu-ți închipui că nu sunt excelente. O, nu! Credeam și eu că a scri e lucru mare. Vă înșelați. Prima Mea piesă am scris-o într-o duminică după-prânz... o jucărie. Și fiindcă îmi faci impresia că te îndoiești, să-ți dau argumentul decisiv. Mă rog, actorul are el nevoie de autor? Nu! E-atât de indiferent autorul încât noi, când n-avem o piesă, ce facem? Luăm una din franțuzește, o idee, o transformăm cum ni se pare mai bine și o jucăm, indiferent dacă autorul se numește Dubois sau Toni Dumitrescu. Chestia e cum are să fie piesa jucată. Dar, ia spune-mi acuș, un autor poate să facă același lucru? Poate trăi fără noi? Poate să invente actori, cum inventăm noi autori? Îl poate transforma?... Evident că nu.

– Dispuneți, maestre, de-o argumentație foarte strânsă.

– E adevărat!... Tata a fost un bărbat excepțional de cult. Când am o cauză justă de apărut, sunt chiar elocvent... și să mai știi un lucru. Dacă văd că cineva se încapățânează să mă contrazică pe nedrept, îl iau la palme. Așa a fost cu Tomescu, de la «Ecoul». Știi, în momentul când Lidia vrea să sară pârâul, Mucius se repede și o prinde în

brațe. Tomescu pretindea că m-am repezit prea iute – ceea ce este absolut fals, pentru că treaba lui Mucius este ca Lidia să nu-și scrântească piciorul printre pietre; și că mișcarea mea ar fi fost neestetică sau ca să întrebuițez expresia lui, răscăcărătă – ceea ce constituie o calomnie. L-am luat cu binișorul, am căutat să-l conving... Și i-am tras două părechi de palme.

Acum să nu-ți închipui că am procedat de teama criticii așa. L-am bătut pentru că mințea, nu pentru că m-ar fi putut atinge aprecierile lui fără sens și de altfel idioate. Părerea gazetelor e mai prejos de onorabilitatea Mea artistică.

Fiindcă vorbim de gazete, nu ți se pare că în ultimul timp au intrat în presă o grămadă de nechemați?... Mai este presa ce era ea odinioară?... Toată lumea scrie critică dramatică și pariez că nici unul din mucoșii pe care i-am în vedere n-au făcut măcar un an de Conservator... Pe vremuri, gazetarii erau oameni de înțeles, băieți excelenți... și mai sunt vreo câțiva, nu putem contesta... au mai rămas... buni camarazi... Îi angajai cu luna... Noi jucam, ei făceau o dare de seamă justă, obiectivă... N-am avut niciodată altă explicație cu ei, decât poate că în ce privește forma... Ia ascultă, nișorule, îi spuneai, prea exagerezi cu Petrescu; n-a fost atât de fenomenal cum l-ai decretat... Și dacă-i mai puneai și-un pol în mână – da, necesitățile vieții sunt mari – revenea...

– Bine maestre, dar ăsta e un adevărat interviu...

– Te înșeli, domnule redactor... Nu ți-am vorbit decât superficial, ca-ntr-un colț de stradă. Altceva e un interviu. Vino să vezi salonul Meu, camera Mea de lucru, biblioteca Mea și să-ți destăinuiesc planurile Mele, vederile Mele generale, concepțiile Mele... Deocamdată, uite fotografia Mea cu iscălitură. Poți s-o dai la gazetă... Apropo, e unsprezece jumătate... Nu vrei să luăm amândoi un delicios pahar de Madera?... A, să nu te simți jenat, poți să plătești dumneata.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 404, 28 ianuarie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru 2 – Actorul*.

PACE...

N-am putea spune dinainte cum vor răspunde după război inițiatorii acestui funest război la voința de-a fi lămurite, a națiunilor târâte în sânge ca la o sărbătoare. Atât e sigur, că popoarele care au asaltat munca și energia unui popor de ordine și disciplină ca poporul german, nu vor lăsa să treacă ora socotelilor și nu vor putea să uite că timp de patru ani, cu libertățile suprimate, unicul drept de care s-au bucurat a fost de-a muri pentru hârtia descoperită grație unei revoluții, a câtorva tratate secrete. Dacă omul e ființa inteligentă și perfectibilă pe care o are în vedere speranța de mai bine și mai frumos a celor mai mari și mai nesocotiți pân-aci din dascălii lui, o transformare desăvârșită a lumii trebuie să aibă neapărat loc după război.

Dar pacea, pacea de care se vorbește cu accentul patimilor generoase, a izbutit să fie un mare vis al omenirii de astăzi, ale căreia senzații, destrăbălate într-o luptă pentru trai adeseori pretențioasă, se mărginiseră la cingătoare. Astăzi pacea e cerută ca darul Cerului cel mai scump, fără ca fericirea de-a sta cu ochii în lumină și cu capul ridicat în căldura soarelui e un bun searbăd... Oamenii ar primi să sufere mai mult sau tot atât cât suferă în zilele acestea, să renunțe la plăcerile practice ale vieții, însă într-un regim universal de omenie, de respect al opiniilor și al dreptului fiecăruia de-a fi un individ de sine stătător, comandat de propria lui putere.

Ce copilăroase încep să pară și cele mai sfinte îndeletniciri ale minții, din aplicarea cărora într-o epocă de simplă muncă și străduință trebuia să iasă o stare de lucruri, care în bună parte, cu nedreptățile și apăsările cunoscute, omenirea nu se poate plânge astăzi că esențialul i-a lipsit... După cele ce se întâmplă în Rusia, unde ideile sociale cele mai înaintate au parvenit să stăpânească de la guvern și să se comporte la cârmă ca niște bărfite puteri reacționare, nu se poate deduce că schimbarea dogmelor sunt în stare să dea omului în societate simțitor mai multă demnitate și bucurii de-o specie mai curată decât i-au putut acorda formele reputate învechite și incompatibile cu un timp predominat prea mult de politică.

O cantitate imensă de bunuri mărunte formau tezaurul individului, oricât de singuratic și dezmoștenit, fără de care omul pare bestializat. Conștiința că poți atinge la toate bunurile, că nimic nu-ți este oprit în principiu, că facultățile de care te poți simți înzestrat sunt recompensate, conștiința că în jurul tău ai cincizeci de șanse protivnice dar întodeauna cincizeci la sută favorabile, lumea o pierde în război. Puteai respinge pentru o filosofie, sau din temperament, situația de-a te măsura cu împrejurările și de a le învinge; puteai visa, puteai flămânzi de voie, puteai iubi și disprețui, puteai citi, zugrăvi, cânta și plânge; puteai voi și puteai refuza să voiești, puteai să fii activ și puteai fi leneș... Puteai călători în lumea mare, cu un milion sau cu un ciocan în buzunar, risipitor când ți-a plăcut risipa, strângător, nebun sau cuminte. Cine te-a oprit vreodată să înconjuri pământul, să-l cercetezi cu neamurile, cu limbile și cu frumusețile lui? Popoare peste popoare și oameni peste oameni au zburat ca polenul deasupra florilor depărtate. Corăbiile cu produsul Orientului debarcau liniștite la țărmul Nordului cețos. Trenurile străbăteau continentele. Scrisoarea parcurgea Planeta, ca o pasăre liberă binevestitoare. Timbrul lipit pe plicul închis, în fața cutiei de la poștă, avea el însuși emoția lui particulară, care în bună parte a fost suprimată. Ziarele, cărțile, gravurile frumoase nu mai pot umbla ca mai înainte, dintr-un capăt la celălalt al firmamentului. E război! Oamenii se îngroapă câte o sută, câte o mie, minut cu minut dispar, în plină putere, lumi întregi de nădejdi și de hotărâri. Omul fusese cineva. Ce-i azi el, mai mult decât un număr, cu care se adună altul?

De pace se vorbește tot mai mult... O nevroză deosebită stăpânește popoarele, nerăbdarea păcii imediate... Patru ani pentru ca domnul Lloyd George ori Wilson să aibă dreptate, începe să fie excesiv de mult. Popoarele nu mai pot să aștepte. Și fiecăre discurs nou, fiecăre încheiere nouă, fiecăre articol nou de gazetă răscolesc și mai mult pasiunea de pace. Poate că va sosi mâine, poate că va sosi diseară... se apropie, e pe undeva pe-acî, primprejur...

În această atmosferă se ivește și se dezvoltă linia mare a discursului cancelarului german. Singure homeliile președintelui Wilson făcuseră până azi impresia că pacea

poate să ia o formă. Cuvântarea contelui Hertling aduce, mai mult decât toate manifestările anterioare de această natură, siguranța fericită că pacea într-adevăr se ivește în sfârșit pentru toată lumea și pentru fiecare om...

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 405, 29 ianuarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

MAXIMALISMUL ȘI ROMÂNII

Una din obiecțiunile cu care socialismul a fost întâmpinat în România, unde, ca toate formele și ideile potrivite sau nu, i se datorește prezența, înainte de toate importului și dorinței de-a sta la nivel cu străinătatea cultă, era că doctrina lui Marx nu găsește teren. Pătura muncitorească fiind aproape exclusiv formată din țărani, proprietari sau candidați la proprietate, adepții socialismului nu se pot recruta – s-a spus și s-a repetat – decât printre muncitorii orașelor, prea puțini și prea slabi comparativ. Și cum parte din aceștia din urmă erau străini, s-a dedus că socialismul nu poate da roadele dorite la noi, că va rămâne ca o doctrină de consolări platonice la mizeria câtorva vizionari sinceri sau ipocriți și că, în definitiv, neasimilat și indiferent, nu va putea să ajungă niciodată o aspirație de clasă, românească.

Că socialismul nu e în stare să-și fie făgăduiala și că în vederea maximei lui internaționale, *Proletari din toate țările, uniți-vă*, nu poate crea tipul uniform de perspectivă și de simțire cerut, a demonstrat-o cu vârf și îndesat războiul mondial, în care convingerile socialiste au fost învinse de credința națională. Socialiștii din Germania, din Franța, din Anglia se bat ca germani, ca francezi și ca englezi. Un socialist ar introduce în această frază cuvintele «din nenorocire»; un observator ar descoperi aci o infirmitate caracteristică pentru puterea teoretică a unei învățături chemate să schimbe, în caz când s-ar realiza în mod integral, fața și interiorul omenirii.

Singuri socialiștii ruși s-au abătut de la regulă – și încă nu toți, întrucât Rusia cultivă în socialism, ca și în creștinism, o sumedenie de secte și nuanțe, adversare între ele. Din menținerea tipului total socialist rușii au ajuns la ultima descompunere și la haos. Acum sunt pe cale, târziu nu e vorba, să redevie ruși, să cadă din maximalism în naționalism, de vreme ce subțit cuvânt că apără achizițiile revoluției, se zvonește că ar fi dispuși – Lenin și Troțki, ca mai înainte Kerenski – să continue războiul... Un război, evident de operetă, în care ideea principală s-ar exprima în limba țărilor «Piară toată lumea, doctrina să trăiască». Dar socialiștii ruși din nuanța maximalistă au redevenit buni ruși, ba excelenți ruși, din ziua în care au dizolvat Constituanta...

Prin urmare, s-ar putea adăuga la incompatibilitățile socialismului ceva mai mult decât până azi, o stare sufletească particulară a fiecărui popor de a fi socialist, ceea ce s-a întâmplat de altfel în toate credințele și religiile. Și această particularitate pare, în ce privește România, mai mult decât faptul posesiunii și proprietății – care n-au stăvilat aiurea succesul – o piedică formală.

Adevărul este că nici populația muncitorească a orașelor românești n-a răspuns după așteptare la apelurile documentate ale Partidului Socialist. Mulți, foarte mulți lucrători nu sunt și refuză să fie organizați; dăm acestui verb un înțeles socialist sau cel puțin sindicalist. Marea necesitate ei nu o înțeleg. De ce? Din lipsă de instrucție, din incultură? S-ar părea că nu, dacă punem alături un muncitor socialist și un muncitor antisocialist: în punctul culturii, moralul lor coincide și se acoperă exact. E altceva, e un fel de a fi, un temperament. Ținem socoteală, evident, și de influența pe care o exercită asupra unora din muncitori partidele politice clasice.

Dacă s-ar fi făcut o asemenea afirmație în trecut, ar fi fost primită, poate, cu ironie. Astăzi va fi primită afirmația, după experiența hotărâtă pe care o face socialismul în Moldova.

Mulți s-au temut de ceea ce se poate petrece în țară, după întoarcerea la vetre a soldaților retrași în Moldova. Și

cu dâșii ne-am temut și noi. Acolo, ei au văzut maximalismul la lucru, răsturnând tot ce se stabilise din vechime în respectul sau susceptibilitatea oamenilor, propagând revolta până la nebunie și făcând o școală politică chiar din asasinat. Soldații noștri se vor întoarce deci, s-a spus, «infectați de maximalism». Și nici socialiștii oficiali nu s-au bucurat de această eventualitate, maximalismul fiind un socialism pe care nici socialiștii nu l-au cunoscut până azi.

Țăranii români n-au suferit influența socialismului rus, cu care au viețuit un an întreg în tranșee și în cazărmi. Dimpotrivă – un dimpotrivă foarte special – ei se bat cu socialiștii ruși! Armata românească schimbă deodată frontul și atacă trupele socialiste, cu o înverșunare și cu o convingere pe care o ilustrează succesele ei rapide. S-ar putea spune că românii duc în Moldova și în Basarabia, unde au pătruns cu armele până la Chișinău, un război național...

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 408, 1 februarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

CAILLAUX ȘI CLEMENCEAU

Venind la putere după trei ani de război și de zilnice atacuri împotriva tuturor ministerelor anterioare, sleite în efortări, domnul Georges Clemenceau făgăduia, prin atitudinea domniei sale, rețeta definitivă și sigură a victoriei. Franța ajunsese să creadă că «Tigrul» păstrează secretul înfrângerii adversarului și aștepta cu nerăbdare ca în seria guvernului să moară rând pe rând toate ministerele, care în chip logic duceau la Clemenceau. Practica vieții parlamentare dezvoltă mirosul politic în așa fel că, date fiind împrejurările, se poate prevedea cu precizie ce formațiuni guvernamentale se vor succeda până la un termen ales, într-o țară cu forțele cunoscute. Domnul Clemenceau era inevitabil să guverneze Republica în ceasul în care i s-a

acordat puterea de a-și alcătui un minister – tot așa după cum rândul final din serie aparținea domnului Caillaux.

Domnului Clemenceau i-a lipsit rețeta fermecată. El nici nu putea să aducă nou nimic, după neîncetatele încercări făcute de predecesorii lui. Oamenii de aceeași meserie și de ranguri egale nu sunt în sensul unei singure orientări, simțitor mai capabili și mai inteligenți, unii față de alții. Ce ar fi putut face mai mult domnul Clemenceau decât domnul Briand? Să adauge un pahar de rachiu la porția zilnică a soldatului francez, să înlocuiască un colonel, să ordone întrebuințarea hârtiei albastre în locul celei albe la Ministerul de Război, toate acestea nu constituiesc o acțiune de reforme, în stare să înnoiască valoarea unei armate și să slăbească un adversar.

Pentru acoperirea insuficienței sale firești, atunci când atențiunea obștească, sistematic preparată, atinsese o culme, domnul Clemenceau, excelent psiholog și cu practica îndelungată a gimnasticii politice, făcu brusc o diversiune, prea violentă și prea senzațională ca să nu răspundă la încordarea publică și să nu o sporească. El suci deodat linia și-i dete o direcțiune nouă. Vorbeați de victorie. Ei bine, să vă vorbesc eu de trădători...

Se întâmplă ca trădătorul să fie un mare personaj politic și în același timp omul de care s-au temut siguranța și zilele guvernului Clemenceau. Cu aceeași lovitură domnia sa zdrobea un concurent primejdios și asurzea urechea publică, întinsă după cuvinte de pace. Numai o jumătate de lovitură a izbutit. Adversarul însă, cu imunitatea parlamentară ridicată, acuzat, cercetat și în sfârșit arestat, închis și supus regimului celular, nu e doborât; criza periculoasă pentru el a putut să treacă, presa nu s-a lăsat aprinsă de pasiunea domnului Clemenceau. Nu se va afirma cu certitudine că venerabila lui cruzime a refuzat să se complacă în speranța că până la arestare, Caillaux, întunecat de cea mai groaznică acuzare pentru un bărbat de stat, putea să fie linșat de un public în delir... Opera lui Clemenceau are toată aparența de-a fi fost concepută în vederea unui sfârșit rapid, ca un asasinat prin înăbușire. Caillaux ucis de mulțime – ce splendidă carieră politică pentru un guvern al

dreptăților naționale! Astăzi situația domnului Clemenceau e cu totul alta. Dușmanul trăiește. El avu timpul să ia poziție și o dată cu dânsul o parte a opiniei publice franceze. Imaginile au crescut. Ceea ce trebuia să fie un fapt divers ignobil, a devenit o chestiune mare. Lovitura nu a lovit...

Că domnul Clemenceau a purces la desființarea lui Caillaux cu ceva măcar din această gândire, ar dovedi-o peripețiile ulterioare, foarte ciudate și de un romantism criminal, ale afacerii. Vedem că după ce n-a izbutit pe loc și sumar sfârșitul, intră în scenă Detectivul italian... Se deschide la Florența casa de fier ce-o avea la Bancă domnul Caillaux, fără ca un reprezentant al proprietarului să asiste. Sunt scoase de acolo și transportate la Paris câteva dosare cu documente, din care unele au dispărut. Presa pariziană de bulevard înmulțește descrierile conținutului, fără să-l cunoască, și subț întreaga protecție a domnului Clemenceau, se construiesc romanele senzaționale de circumstanță. Din toate aceste stupidități trebuie neapărat să reiasă, nu acuzația de la început, că domnul Caillaux a fost înțeles cu inamicul, dar o vinovăție nouă, că fostul prim-ministru a căutat să despartă Franța de aliații ei.

Presupunând că nu se minte, ne-am întreba ce fel de «trădare» a consumat Caillaux și cine-l va putea judeca pentru o concepțiune politică personală? Ce vină e aceea care consistă în a gândi într-alt fel decât guvernul, mai ales când inițiatorul este însuși un om de guvernământ? În orice caz, o bună parte a ziarelor franceze ia apărarea lui Caillaux și reclamă tot mai tare publicarea oficială a documentelor. În ce privește celula, Caillaux pare mulțumit. La masa de pușcăriaș pe care i-a dăruit-o guvernul, el lucrează tot timpul, cu liniștea unei conștiințe sigure de ea. Cel puțin până în ziua care telegrafia fără fir a Parisului ne va informa, ceea ce nu e cu totul exclus, că domnul Caillaux «s-a sinucis»...

Impresia că domnul Clemenceau proiectase un asasinat, se menține și se întărește la citirea ziarelor pariziene.

Să nu se pară expresia prea tare. Să nu uităm că pe aceiași material, care în mâinile domnului Clemenceau acuză, guvernele precedente au refuzat să construiască o trădare și un proces. Domnul Clemenceau poate să fie într-un fel

oarecare inocent, inocent ca domnul general Crăiniceanu, care se spune că a participat ca spectator curios la împuşcarea fiului său, colonelul Crăiniceanu, şi că ar fi dorit să comande în persoană plutonul însărcinat cu execuţia.

Sunt vârste la care convingerea ia forme fantastice şi scuză în conştiinţa individului stârpită prin fanatism, orişice act.

Caillaux era omul păcii, acela care-şi pusese în cap să cruţe Franţa de un război mai lung. Clemenceau e dimpotrivă întruparea ideii războiului «până la sfârşit». El aşteaptă victoria Franţei de la eternizarea înfrângerilor ei. Aci e scăparea patriei sale, bătută şi în 1870, pentru el. Ideea i se prezintă ca o iluminare, acestui Jeanne d'Arc masculin şi bătrân.

Şi pentru ca să izbutească, el arestează şi închide. Cine gândeşte la pace e un trădător.

Datoria patriotică poate să determine pe domnul Clemenceau să falsifice şi actele din dosar. Iar când nu se va găsi în Franţa un călău disponibil, cu o fericită seninătate medievală, domnul Clemenceau va alerga să reteze el capul lui Caillaux sprijinit în ghilotină.

Şi, stropit de sânge, va cânta, cu ochii întorşi către Palais Bourbon, imnul democraţiei şi gloria Republicii a treia.

«Gazeta Bucureştilor», an. II, nr. 412, 5 februarie 1918, p. 1. editorial. Semnat: Sigma.

HANS LAND: *DER LETZTE AKT*; I. MIHALESCU: *INTERPRETUL*

L-am văzut pe domnul Alwin Neuss «în carne şi oase», cum îl arată afişul. În carne şi oase? Da. Cu toate că acest gen de-a mări reputaţia unui actor aparţine literaturii scrisă cu tibişirul pe uşile circurilor la bâlciuri, unde se produce un rinocer sau o balenă, el are în cazul nostru un sens, numai că rău exprimat. Alwin Neuss e o cunoştinţă veche

a publicului din București, care l-a aplaudat de multe ori, care l-a văzut zilnic de câțiva ani încoace, însă pe pânză, pe pânza cu imagini a cinematografelor. Cum s-ar fi putut spune mai limpede că de astă dată Alwin Neuss apare nici pe sticlă, nici pe bumbac, dar în toată realitatea ființei lui, decât cu cuvintele «în carne și oase»?

Jumătate din *sketch*, a căruia idee se datorește chiar actorului, se petrece, este drept, pe pânza de proiecțiune a filmului – însă a doua jumătate, după ce se ridică pânza, după ce s-a despicat cortina și apare scena, se petrece ca la teatru, interpreții vorbesc într-un salon din Versailles.

Sosirea domnului Neuss, din Berlin, a dat naștere unui curent care s-a tradus în sală cu o înghesuială fenomenală. Toată lumea își pierduse capul și protestările în două limbi ale publicului au fost adeseori pe punctul să se rezolve în carne și oase... Singur domnul Alwin Neuss a știut să fie rece, un rece, de altfel, de puțină durată, căci explozia nebuniei lui Werner Lutz-Narciss, pe care l-a jucat, trebuia să ia tonul definitiv și patetic, deoarece Narciss ucise prin înăbușire pe Marchiza de Pompadour (Hella Weber) jucată de doamna Elsa Norden, într-un costum admirabil.

Succesul domnului Alwin Neuss nu poate fi comparat cu nimic. Cel puțin de zece ori furtuna unor ovații nemai-auzite l-a chemat înapoi pe scenă.

INTERPRETUL, jucat de domnul Mihalescu și artiștii de sub direcția domniei sale, G. Iliescu, N. Boian, I. Stănescu, C. Simionescu, doamnele Marietta Ionescu, Mariette Bârsan, e povestea tâlmaciului unui hotel din București, care pentru întâia oară în cariera lui vine în contact cu străinii... E de prisos să spunem că interpretul nu știe nici o limbă. Întâlnirea lui cu Occidentul poliglot o face în persoana unui voiajor englez.

De aci zeci de crâmpie, de incidente comice și mai mult bufe, care distrează publicul, gâdilă la coardă simfioane. Câteva replici ale domnului Mihalescu dezlanțuiesc uneori hohote de ilaritate care fac imposibilă continuarea comediei.

Domnul G. Iliescu a dat un englez foarte convenabil, al căruia principal defect consistă într-o nervozitate calăbreză. Excelent chelner, domnul C. Simionescu și domnul Boian un personaj sigur de el. Doamnele Ionescu și Bârsan, foarte la locul lor.

Între *Interpretul* și *Ultimul act* a interesat domnul Hans Kanders, izbutit în pantomima femeii la toaletă și pe placul publicului la piano, unde pe aria *Colo-n grădiniță sub bolta de vișă...* potrivește cuvinte germane împeștriate cu exclamații românești.

P.S. Domnul Maniu, autorul prețuit în cercurile literare, al *Figurilor de ceară*, s-a hotărât să lege prietenie și cu publicul mare, scriind în colaborare cu domnul Scarlat Froda, mai nou în literatură – mai recent – o piesă de teatru, *Fata din Dafin*.

Cum șade bine unei legende, piesa este compusă în versuri. Cititorii domnului Maniu știu cu câtă subtilă ușurință toarce acest poet firul stihului românesc, căruia îi comunică o fineță, o ductilitate și o moliciune necunoscută ritmicei oficiale, jucată monoton pe galopul silabei. Ei vor recunoaște în poema centrală a piesei, din actul al doilea, pipăitul lui nevinovat și mistic, și în celelalte două acte vor avea surpriza tonului just și a replicii spirituale, care par să caracterizeze mlădierile estetice ale vocației domnului Froda.

Ne bucurăm că cei doi autori au renunțat la idealul foarte recomandat, de a căuta perfecțiunea în confundarea aporturilor izolate și în reducerea lor la unul absolut. Cu voie sau nu, ceea ce-i egal, ei apar continuu deosebiți de-a lungul scrierii lor, păstrându-se fiecare întreg.

Fata din Dafin a fost citită comitetului trupei de la Comoedia și, lucru surprinzător, primită pentru a fi jucată. Era normal ca o scriere atât de sinceră și de curată să fie respinsă, și asta cu atât mai mult cu cât cei doi autori s-au prezentat comitetului fără recomandăția nici unei persoane competente în domeniile străine de teatru.

E regretabil atât, că *Fata din Dafin* trebuie strămutată din textul ei îngrijit și din atmosfera dulce în care ne-a fost acum câteva zile citită, pe scenă și în mijlocul elementelor

actuale ale trupei de la Comoedia. Care dintre doamnele artiste ar ști să debiteze versul fără aproximații și în același timp conținutul lui imponderabil? Graiul Fetei are niște delicate umbriri interioare și multe similitransparențe, în care se zărește până și mișcarea sufletului câteodată, aproape fizic, inexistente pentru curgerea superficială a recitării, așa cum o cunoaștem realizată astăzi la noi.

Altă interpretare dificilă privește pe genialul boem copilăresc Michiduță, care n-ar putea să izbutească decât cu participarea la distribuție cel mult a domnului Iancovescu. Dar bărbații sunt oricum mai bine reprezentați în teatru decât doamnele femei.

Probabil că avându-se în vedere mai ales interesul pur artistic și foarte puțin vanitatea, comitetul va ajunge la o împărțire a rolurilor, leală. El nu va uita că *Fata din Dafin* e singura piesă originală de valoare de la război încoace, scrisă în timpul chiar al ocupațiunii, ceea ce adaogă un punct la meritele ei cu adevărat excepționale, ci își va da toată osteneala să facă deplină cinste cuvântului românesc.

Să notăm două calități supreme în piesa domnilor Froda și Maniu, cu un subiect atât de fraged, atât de tânăr și atât de supus căderii în prețiozități și dulcegărie: caracterul bărbătesc și construcția solidă.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 413, 6 februarie 1918, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Carol cel Mare: 1) «Der letzte Akt» (Ultimul sketsch) de Hans Land, după o idee a domnului Alvin Neuss. 2) «Interpretul», un act, jucat de trupa de comedie a domnului Mihalescu.*

RICHARD VOSS: *VINOVAT!*

Senzațională dramă și de-o acțiune imposibil de activă.

Thomas Lehr (Petre Sturdza) a stat la închisoare pentru o crimă care nu a fost a lui, lăsând acasă un băiat, pe Karl (G. Storin) și o fată, Iulia (Cleo Pan) cu mama lor Martha

(Constanța Demetriad). Cu toate personajele facem cunoștință tocmai după douăzeci de ani, cât a durat osânda, întreruptă prin descoperirea vinovatului adevărat, Wilhelm Schmidt (I. Constantiniu), care se înapoiază din America, bogat și bolnav. Spovedindu-se unui preot, acest preot, care nu trebuie nimănui dat model, dar care ajută cu efect dramei ca să se nască – prea puțin îi pasă autorului de sfântul secret al confesiunii și de puritatea interioară! – se duce și denunță autorităților pe asasin.

Actul I ne face să asistăm la confruntarea asasinului, care după ce se trădase tăgăduiește, cu nevinovatul, în biroul procurorului Herbert (C. Mărculescu), asistat de supleantul von Eulen (V. Valentineanu). Ucigașul, care înfruntase într-o polemică îndrăznească pe magistrați și singurul martor pentru stabilirea dovezii, nu poate suporta privirea blândă și prietenoasă a nevinovatului, imbecilizat de imensul regim al pușcării – și afirmă:

– Da, eu l-am ucis.

De unde rezultă, contra moralei, că asasinul era un om cumsecade... Și aci e scena cea mai rotundă și mai plină din toată piesa, foarte bogată în niari lovituri concordante.

Nevinovatul e pus îndată în libertate, și tot atât de nefericit cât și de fericit el vrea în același timp și să se întoarcă acasă – unde? la cine? – și să rămâie, sub protecția justiției, în pușcărie.

Domnul Constantiniu se depărtează progresiv de vechea lui timiditate exagerată probabil prin suficiența colegilor de teatru. El calcă dârș în lumina rampei și începe să impuie. Am fi mulțumiți din aprecierile noastre cu atât, contribuind să sporească prin ele încrederea în sine a domnului Constantiniu, până astăzi izolat. Agonia lui Schmidt, care se petrece în fața publicului, e mult mai puțin melodramatică decât locul tuturor celorlalți – și dusă într-un stil sobru. Detaliu amuzant: domnul Constantiniu a izbutit să-și contrafacă respirația potrivit cu împrejurarea până la a-și învăța să-i fluiere plămânii.

Al doilea act ne dă cârciuma mizerabilă în care femeia ocașului nevinovat a căzut ca să-și crească copiii. Iulia se gătește pentru balul de deasupra, dintr-un etaj convertit de

amantul Marthei, o cinică brută, în lupanar. Amantul Adolf Kramer e domnul I. Petrescu, transferat în jigodie, cu toată brutalitatea necesară.

Intră să bea Karl, înstreinat de muma lui, alcoolizat însă harnic și social-democrat. Scenă vie între el, violent, și cochetăria surorii lui, Iulia, batjocoritoare. Sus, orchestrează și dans.

Intră domnul Ion Petrescu în forma lui de Kramer, însoțind pe Gustav Berger (Victor Bumbești), agricultor bogat și tânăr, căruia Kramer i-a făgăduit, în schimbul unui preț bun, pe Iulia, pentru o noapte. Cu toate că domnul Bumbești nu prea stă pe picioare în rol, el e un tânăr delicat, înțelege situația. Scârbit de Kramer se îndrăgostește de Iulia Lehr, așa, știi, brusc. Scenă nouă de violență a lui Karl. Tinerii se duc sus și, îngroziți de ceea ce se petrece acolo, decid să se iubească imediat și pentru eternitate, prin căsătorie. Vor pleca la țară la mama lui Berger-Bumbești.

Rămas singur cu Martha, Karl o roagă să se mute la el. Va munci pentru dânsa și pentru soră, va renunța la alcool, duminica se va plimba cu ele în pădure, va fi fericit. Dar muma lui nu cutează să primească, fiind în stăpânirea și sub teroarea amantului ei. Spectatorul înțelege hotărârea luată de Karl, de a ucide pe amantul mamei chiar în acea seară.

În timpul unei absențe a lui Karl apar și se instalează, la o masă a cârciumii, doi streini: pușcăriașul inocent, însoțit de substitut... Soția lui nu-l mai recunoaște.

O neglijență, nu de grimă nici de distribuție, e a regizorului. Căutând masa la care să se așeze în cârciumă, pentru a fi mai greu de recunoscut, domnul Sturdza, obișnuit cu colțul ce și l-a destinat la repetițiile din timpul zilei, zice:

– Domnule Substitut, să ședem colo, mai la întuneric – și alege masa cea mai luminată, s-ar zice într-adins cu lămpile cele mai puternice din scenă.

Martha, servind, are un sentiment durabil de nedumescire, care în sfârșit trece. Substitutul pleacă, nu se știe de ce, înainte de-a face introducerea pentru care venise și de-a prepara contactul dintre soți, după douăzeci de ani de despărțire. Se va întoarce peste un ceas, ca să-l ia pe Thomas și să-l culce acasă la el, la magistrat.

Al III-lea act se desfășoară în aceeași cârciumă, unde Thomas Lehr se întâlnește cu fiul său Karl, fără să se cunoască, evident, și intră cu el într-o discuție din cele mai complicate. E și actul cel mai complicat și mai lung. Thomas ghicește că omul cu care stă de vorbă e hotărât să ucidă pe oarecine. O luptă se angajează între argumentele lor. Autorul a făcut din Karl un lucrător cu sensibilități filosofice atât de speciale încât l-ai confunda cu un colaborator de la «Mercure de France». Karl e învins. El azvârlă cuțitul, care rămâne sub scaun. Thomas l-a zdrobit cu îndemnul de a se ruga lui Dumnezeu. În tot dialogul, domnii Storin și Sturza au secunde cu accent veritabil. Karl pleacă să ia aer, asemănându-se în această privință cu Substitutul.

Când sosește Martha, e târziu, trebuie închisă prăvălia. Lehr este pofit să plece. Lehr nu se va mai da pe față, se va întoarce la închisoare. Mai ales în urma convorbirii ce-o auzise, dintre fiica lui, Iulia, fericită că se căsătorește, cu toate că tatăl ei e un osândit, și Martha. Ele îl credeau inovat, poate mort. Dar sentimentul e mai tare și autorul exploatează cu egalitate de fire toate situațiile și *pentru* și *contra*.

Soții se recunosc... Stau îmbrățișați. Martha proiectează fuga împreună. Se aude glasul de sus al amantului care se întoarce de la cheful din etaj. Martha se strecoară pe sacră până la ușă, pe care o încuie, ca să acopere plecarea soțului, îndemnat, fără să înțeleagă, să aștepte afară. Acesta iese.

Între amant și Martha se iscă o furtună de opinii, de strigăte și de cinisme. Martha e transfigurată. Tiptil, se întoarce soțul, care a priceput și urmărește disputa. E vorba de martiriul Marthei și de vânzarea virginității fiicei lui, pe care amantul voiește să o prostitueze. Cuțitul rămas sub scaun e pipăit de mâna pân-atunci binecuvântătoare a lui Thoma Lehr. Thomas se apropie încet și înfinge cuțitul în spinarea amantului.

Valvârtej se întoarce toată lumea și domnul Substitut. Iulia, îngrozită, ieșise din odaie, trecuse peste cadavru și parcurgând cârciuma ceru în stradă ajutor. Karl întrebă:

– Cum? Acest om a omorât?

Thomas strigă Substitutului, care îl arestează cu doi agenți:

– Da. Acuma sunt vinovat!

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 415, 8 februarie 1918, p. 1-2 (*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia «Vinovat!»* (*Schuldung*), *dramă în 3 acte de Richard Voss*.

PACEA MAXIMALISTĂ

Când guvernul maximalist al Rusiei de nord a început tratativele de pace, opinia publică din Europa s-a simțit satisfăcută că în sfârșit unul din zidurile, care despărțeau lumea în două tabere dușmane, s-a povârnit. Tovarășul Troțki, care îndrăznea să se depărteze de niște aliați, indiferenți la suferința popoarelor și autosugestionați de ideea victoriei, chiar dacă victoria finală echivalează cu înfrângerea, era urmărit cu o simpatie universală.

Simpatia descrescu însă pe măsură ce se întârziiau hotărârile la Brest-Litovsk. Dizolvarea Constituanței ruse fu afirmarea clară că maximaliștii se întorc, în numele libertății și al înfrățirii popoarelor, la metoadele celui mai țarist absolutism. Țarul fusese relativ mai liberal. Garda Roșie, sprijinul puterii maximaliste, își merită numele cu prisosință, înmuiată zilnic în sângele adversarilor politici. Jafuri, pustiiri, asasinate ilustrează până la sfârșitul ei, care se apropie, epoca maximalistă. Misiunea ultimei revoluții socialiste e compromisă.

Ceea ce au făgăduit maximaliștii și ceea ce au așteptat popoarele Rusiei și ale Europei de la ei, a fost pacea. La Brest-Litovsk comisiunea rusă a făcut cu totul altceva, o polemică de teze și de persoane, o literatură caricaturală. Și paralel cu frazele de acolo, alte fraze zburau prin telegrafia fără fir peste Europa. Domnii Troțki și Lenin își formulau disprețul pentru toate guvernele din Occident, subțit cuvânt că democrația din toată lumea e una și

aceeași. Un moment ei au crezut că pot să fie șefii unei revoluții generale, condusă din fostul Palat de Iarnă al țarilor ruși.

Dacă nu are loc o schimbare bruscă de atitudini, tratativele de pace cu rușii din nord pot fi socotite ca isprăvite. Ajunși la putere pentru întâiași dată de la sistematizarea revendicărilor lor, socialiștii, luați de vârtejul orgoliului, n-au realizat nimic. În numele orișicărei credințe, asasinatele rămân asasinate. Pacea va fi realizată, probabil, de alte republici din Rusia și maximaliștii, din ce în ce mai izolați, vor suferi fatalitatea reacțiunii. Ei vor fi pricinuit ideilor socialiste înfrângerea cea mai cumplită și poate că pentru multă vreme definitivă, până ce popoare mai culte și cu o tradiție de gândire vor parveni să realizeze din socialism puținul practicabil.

Ofensiva împotriva absolutismului maximalist au luat-o, până una-alta, românii, care nu sunt singuri în întreprinderea lor. Ei ocupă Basarabia, primiți, ceea ce-i lesne de înțeles, ca niște liberatori. Cu toate că scurtă, teroarea maximalistă ostenește și dezgustă. Trupelor românești se vor adăoga diversele organisme militare, care continuă să fie credincioase câte unui general mai energic și mai merituos, și descompunerea morală a bandelor maximaliste va fi un element mai mult pentru succesul lor.

Războiul în Orient, complicat până la haos, și-a schimbat pe nesimțite forma și scopul. Un nou război pare să se schițeze, cel puțin pentru români. Nimic nu ilustrează mai bine transformările succesive pe care le-a suferit războiul, ca următoarele rânduri extrase dintr-un articol al domnului general von Ardennes, apărut în «Berliner Tageblatt» asupra conflictului româno-rus:

«Dacă Troțki și partizanii lui vor începe din nou războiul cu Puterile Centrale, acestea se vor gândi fără voie că urmăresc aceleași țeluri ca și românii și anume: zdrobirea tiraniei maximaliste».

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 417, 10 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

DRAMĂ SAU COMEDIE?

Ar trebui făcută, la fiecare zece ani, o definiție a teatrului nouă și restabilit din când în când caracterul lui.

Zecile, sutele și miile de piese ce s-au fabricat și a căroră imensă multiplicitate se datorește câtorva unice scheme, combinate unele cu altele, lăsând spiritului de invenție și originalității autorilor, în mare majoritate mediocră, o banală sarcină de compilatori și copişti, au dat teatrului o îndrumare de simplu spectacol. Indiferent de ceea ce se joacă, publicul văzându-se tot mai admis, vrem să spunem: participând tot mai mult, cu superficialitățile și scăderile lui, la teatru, populează sălile, aplaudă și se isterizează. Romanele senzaționale și cromolitografiile de odinioară pentru stricarea gustului public au fost strămutate pe scenă, de vreme ce librăria, încăpută pe mâna editorilor învățați și artiști și a scriitorilor selecți, a realizat în mijlocie un progres hotărât, pe lângă care teatrul, în mijlocie, a înaintat puțin.

– Adu-mi ceva care să nu-mi uzeze creierul și stârnească aminte – cere publicul de la scriitori. Ceva care să meargă de la sine, fie că voi plânge cu lacrimi cât pumnul, fie că voi râde proteste. Și căutați, domnilor autori, să vă slujiți în dramele și comedile voastre de inteligența care circulă în mahalaua noastră.

Autorii au prevăzut și s-au executat cu atât mai lesne, cu cât numărul lor, crescând, s-a apropiat în calitate de dorința spectatorului de rând. Nu atârna decât de autori ca să se dea alte orientări publicului, care, când nu poate asupri servilismul autorilor, îi urmează și din pricina sentimentului de bravură că nu s-au lăsat dominați: oricâtă groază are publicul de complicații și idei, le înțelege și se perfecționează la contactul cu ele. Publicul e ca școlarul leneș, simțitor la frumusețile științei când autoritatea profesorului i le impune, și capabil, sub o direcție fermă, să devie un savant. De fapt, public și autori s-au influențat și depravat reciproc.

Azi, arta teatrului nu mai prezintă nici o dificultate celui care năzuiește să cadă în doaga autorilor și-i de mirare că nu s-au tipărit încă rețetele cu succes asigurat. Cele

mai simple rețete sunt cele dramatice; lor le și datorește repertoriul universal marea lui bogăție.

E adevărat că nu numai publicul și autorii, dar că și actorii sunt la largul lor în dramă; unul aduce lacrimi, alții aduc patetisme și grimase. Sunt anume situații curente care produc întodeauna, în toate piesele și la toți autorii, exact același efect. Cu aceleași cuvinte, uneori cu un singur cuvânt, de mii de ori răsuflat la rampă, scoți lacrimi sau provoci oftatul. În acest fel de teatru e cu neputință să faci partea actorului și partea autorului, și acest teatru deține recordul succesului. Scenele se succed spre dreapta, cum s-ar putea înșira spre stânga, în ordinea autorului sau de-a-ndaratele. Totul curge ca niște fotografii. Acolo actorul e de cele mai multe ori superior autorului, care singur nu s-ar fi putut înfățișa judecății cititorilor. Dialogul e uniform și șters; în limbajul și în situațiile dramei nu se zărește nici un resort, nici o infiltrare abstractă, nici un simbolism. Când Ibsen apare, Laroumet îl acuză că s-a născut la nord și că-i lipsește inspirația latină.

Dar darma, căutată cu pasiune de toate clasele sociale, să fie cel mai bun produs teatral și un ideal pentru teatru? Vorbim de drama adevărată, de aceea care dă emoții brutale și lacrimogene; căci drama la care prezidează filosoful și artistul constituie un gen inclasabil în categoriile curente.

Ce-i drama altceva decât o atitudine pasivă a vieții, în care individul suferă și se jăluiește, neputincios să ia ofensivă și să se lupte cu împrejurările și cu destinul, ca egal? Abnegat, omul primește tot ce-i vine și reacționează ca un păcătos, văitându-se în proză și versuri, aruncând răspunderile lui asupra mediului și a naturii. În loc să atace, așteaptă el să se apere și cedează teren. Inevitabil, cade în alcoolism, în sterilitate, înnebunește sau se sinucide. Cu voința, cu rezistența, cu inteligența lui, el se lasă cotropit.

De aceea comedia, manifestare comică, ironică sau satirică a inteligenței, dezinteresată, analitică, mai științifică e incomparabil superioară dramei. O dovedește repertoriul mic, aproape neînsemnat al comediei. O dovedește numărul restrâns al scriitorilor. Toți poeții se bocesc, toți romanșierii plâng. Cu doi satirici s-a umplut toată literatura

clasică, de la Juvenal încoace – și când profesorul de literatură vrea să-și explice genul, citează cel mult din Persius.

În comedie scriitorul se ridică peste împrejurări, pe care le ține strânse în mâna lui liberă. El le privește cu răceală și le corectează și pe fiecare din ele își pune marca lui personală – și în același timp e elegant cu cititorul și stăpân pe actori. În umbra acestuia se zărește mâna lui înainte de toate.

Cum se realizează astăzi comedia e o altă chestiune; totuși, ea e preferabilă, la calitate egală, dramei. Dacă n-ar urmări decât hohotul de râs, chiar râsul canaliei, comedia e orișicum mai înaltă și mai generoasă decât concurența ei cocoșată.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 417, 10 februarie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru I. Dramă sau comedie?*

ARTISTUL DRAMATIC

Uitați-vă la acel actor specializat în suferința dramei. În momentul de față el interpretează durerile unui amant dez-nădăjduit. Scrisorile iubitei trec prin mâinile lui scufundate într-un sertar, ca un talaz de pasiuni. El le desface una câte una, la recitește mut, suferința lui durează o jumătate de ceas, în care nu rostește un singur cuvânt. Aci cade sub ochii lui, luminoși de văpaie, fotografia. Dincolo șuvița de păr bălan, încovrigată sub strânsura unei panglici trandafirii, care a fost probabil smulsă din dantela cămășii de noapte. Atențiunea publicului e deocamdată încordată și când ostenește, datoria de-a se resemna stăpânește pe spectatori. Mulți din ei ar putea să strige actorului de pe scenă cu sinceritate: «Domnule, te rugăm să ne slăbești», dar se tem de aprecierile vecinilor, nu vor să riște să fie considerați incapabili de înțelesul secret al artei. Motivul esteticii și religiozitatea dramatică îi silesc pe toți la ipocrizie, le sporesc lașitatea și oferă penelor critice extazul frazeologiei.

Același actor a jucat altă dată un rol de nebun, cu lucidități geniale. Nebun, el a ucis o ființă iubită; lucid, e prădat în sufletul lui contradictoriu și cu zigzaguri de căință. Se frământă ca o panteră, clocotește ca un fluviu, geme ca marea – și cele mai supreme momente le trăiește în tăcere. Tăcerea, pauza, e colaborarea lui, a domnului actor, cu opera autorului. Când autorul nu o are, artistul o introduce, întârziind sfârșiturile, făcând să dureze virgula, eternizând punctul. Dacă-i refuză dreptul individualității lui, așa cum o pricepe actorul, acesta refuză să joace și când nu mai joacă el, piesa rămâne în cartoanele direcțiunii. Tirania marelui artist, care a cucerit lauri și aplauze, sanctificat de respirația reținută a galeriei, glorificat ca un personajiu ceresc, într-un cuvânt: nemuritor, e cea mai groaznică din câte se cunosc. El are toată importanța generalului care nu vrea să se bată pentru că în ceașca de lapte servită de un cazac a găsit un fir din bărba lui.

Altă dată, marele artist a interpretat o agonie și, ca să moară, a întrebuințat un ceas întreg, fără să spuie un cuvânt, fără o singură articulație care poate fi însemnată cu litere și silabe, exclamativ și onomatopeic. În vederea succesului de care se simte sigur, marele actor a vizitat spitalul, a luat parte la moartea mai multor internați, mimând într-un ungher masca bolnavului condamnat. El numește acest cabotinism plastică, sculptură, pictură și studiu după natură, realism și verism, după nomenclaturile istoriei literare.

În toate împrejurările în care se dezvoltă pauzele tragice, ale dramaturgului, interpretarea consistă în jocul mădurelor, izolat sau armonic. Ochiul, pleoapa, sprânceană, obraji, buza de sus, buza de jos, nasul, fruntea lucrează ca să exprime ceea ce îi inspiră rolul, momentul și fantezia. Febrilitatea brațelor, linia umerilor și a coapsei, talpa piciorului se dozează în impresia generală impusă acasă, dinaintea unui panou de oglinzi. Actorul se complace să lungească asemenea ședințe de contorsiuni.

Ca la Paul Bourget, ele constituie pagini și volume de psihologie, pentru vanitatea lui. Între filosofi și savanți și el se naște o camaraderie secretă de cel mai comic efect.

Cu toate acestea, actorii de dramă nu prea sunt înțeleși asupra unei reguli, decât când se copiază unii pe alții. Îndată ce urmăresc originalitatea, unul e trist cu ochii deschiși și altul, ca să exteriorizeze același sentiment, închide și cascadează gura. Ați văzut vreodată un om în suferință, un om adevărat, care n-a învățat durerea la Conservator? Ce frumos tace, sărmanul, și ce puțin chef îi rămâne pentru jocul psihologic al figurii lui, imperceptibil! Actorii vor observa că teatrul e o convențiune și că viața trebuie să se decupleze pe scenă, până la monstru. Ei n-ar tolera să li se răpească adevărata bucurie a carierei, aceea de-a distruge textul și ideea ca să-și cheltuiască mutra, ca să acopere totul cu expoziția fizicului lor, de cele mai multe ori antipatic.

Cine va scăpa omenirea civilizată de împărăția actorului psiholog?

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 420, 13 februarie 1918, p. 1.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru 2. Artistul dramatic.*

MOMENTUL

Deodată, trei evenimente. Pacea ucraineană, demobilizarea Rusiei și consecința: demisia guvernului Brătianu.

Până la declararea războiului nostru împotriva vechilor aliați ai României, discuția micilor autorități parazitare ale politicii din București s-a învârtit în jurul momentului în care prietenii noștri vor trebui atacați. Cu cea mai largă publicitate a cinismului particular speciei politicianilor noștri, bizantini și în principii și în amănunte, s-a scris că momentul vine sau că a trecut.

Politica momentelor a dat tot ce putea să dea: nesiguranță, timiditate și dezastru. Astăzi momentul se impune singur, fără să-l fi chemat cineva, singurul moment adevărat pentru noi, din 1914 încoace. E momentul pierzaniei noastre sau al zămislirii noastre din nou, atârnă de noi,

atârnă de conducătorii politicii României pentru ca rezultatele nenorocirilor ce ne bântuie de optsprezece luni să fie însumate într-o direcție puternică și justă.

Facem apel nu numai la patriotismul lor, care nu poate fi pus la îndoială, dar la gândirea lor liniștită, la viziunea lor clară, la generozitatea și toleranța lor, unii față de alții, întrucât s-ar putea ca diferențe minime de program să împiedice strângerea tuturor laolaltă și munca lor în comun. A suferit prea mult România de pe urma fanteziilor politice de până azi, pentru ca să mai poată suporta durerile ce i-ar fi provocate de o dezbinare între constructorii ei actuali. Starea noastră e atât de grea, încât n-ar ajunge luminile unuia singur sau ale unui singur nucleu politic, ca să o cuprindă toată și să o rezolve cu o formulă; este nevoie de colaborarea tuturor românilor, pentru construirea și așezarea treptelor pe urcușul cărora se va face dezvoltarea din nou a statului și a poporului românesc în conformitate cu firea, cu originalitatea lui.

Toată lumea știe la noi – a învățat – că toate trebuiesc schimbate – și nu de dragul schimbării, ci pentru a fi îmbunătățite. Poate că nici geniul covârșitor al câtorva bărbați politici, pe care istoria țării îl dorește cu înflăcărare, n-ar fi îndestulător, ca să ne vindece în toate adâncimile noastre, purulente sau sângerânde. Numărul trebuie chemat să împuternicească unitățile care dau valoare cifrelor așezate la rând.

Facem apel la întreg poporul românesc să se orânduiască repede și cu încredere în jurul oamenilor determinați de împrejurări, să ia în mâini puterea de-a lucra pentru el.

Trebuie să dispară acea suficiență orgolioasă care ne-a dus, în vreme ce alții lucrau rău dar lucrau din răspuțeri, la război, din pricina absenței noastre voite. Nimeni nu mai poate să se ascundă, să stea deoparte, să lipsească de la marea sforțare ce trebuie făcută acum. Ar fi ca și cum ne-am lăsa copiii în agonie, în ceasul când medicul încearcă o terapie supremă, și ne-am refugia într-un club de jucători de cărți. Și la această străduință de îndreptare sunt chemați să participe și puținele demnități pe care le-a produs epoca anterioară războiului dar și cei «potrivii»

sau răi, dat fiindcă toată cazna noastră a fost făcută în sensul de-a vicia pe oameni ca să-i avem în robia poftelor și relelor noastre.

Să nu ne sprijinim pe ideea că dintr-o dată se vor ivi, paralel cu mișcarea întreprinsă, îngeri – întrucât larva îngerului n-a fost molia sau viermele niciodată. Armata trebuincioasă tot dintre noi se va recruta, așa cum am fost și cum vom continua să mai fim o bucată de vreme. Încrederea, orișicum, în sinceritate măcar a unei singure dorințe – care-i unanimă – că trebuie să fim însănătoșiți, asociată cu bune măsuri pentru paralizarea vechiului viciu românesc al caracterului, ne poate garanta un program de muncă și o epocă de realizări folositoare.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 423, 16 februarie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

G. KADELBURG ȘI R. PRESBER: *PUNCTUL NEGRU*

Iată o piesă necontaminată de probleme, o piesă fără prețiozități, zguduiri și complicații. Publicul nu este o singură clipă pus în situația de-a căuta un înțeles și de-a desface enigmele capricioase ale unui autor cu pretenții înfundate.

De la început până în fine, un mare și continuu hohot de râs, provocat fără concursul nici unei trivialități, cu o simplitate de mijloace care își capătă culoarea de la verva onestă și permanentă a celor doi autori.

Situația este, scenă cu scenă, foarte bine exploatată și hazul ei consistă în contactul și contrastul dintre două familii cu tradiții diametral opuse.

Baronul Gebhard von der Dühnen e tipul marelui aristocrat exclusivist, care nu concepe că poate fi îngăduită vreo atingere între nobile și burghezie. Negustorul e pentru baron un animal de disprețuit, ceva inevitabil anti-

patic, un produs murdar al naturii. Or, fiul lui, Emmerich, s-a îndrăgostit de fata consilierului comercial Cristian Brinkmeyer, un bădăran în toată puterea cuvântului, inteligent, Emmerich este și el iubit de Lotti Brinkmeyer și în actul întâi cei doi șefi de familie și odraslele lor se întâlnesc în castelul baronului, la țară, unde consilierul comercial cumpărase o moșie.

Baronul e îmbrăcat după ultimul jurnal și are o manieră de a primi în casa lui, care supără francheta și bonomia negustorului, preocupat totuși să nu displace unui aristocrat. Vizitatorul a încercat să-și facă un fizic agreabil, asociind la un costum de mult demodat un joben din secolul trecut; nasul baronului nu se familiarizează însă cu atmosfera. Vorba lată, totuși spirituală, a celui care căuta înrudire cu blazonul, înfățișat de un șir de străbuni pictați în salon, exasperează pe baron. Care-i trecutul istoric al acestei familii de mitocani? Nici unul. Ajunge marea ei avere ca să-i dea voie la visul de a intra în familia vestită și extrapură a baronului. Nu! Niciodată! Când întinzându-se la vorbă, Brinkmeyer, apucat de orgoliul rasei lui, afirmă ca strămoși trei vaci cu care a venit la Berlin, baronul îl dă afară și căsătoria e distrusă.

Copiii care se iubesc, indiferent de lăptăria unuia și de boieria celuilalt, nu se dau bătuți și pun la cale o altă întâlnire. Cum baronul nu mai poate fi tolerat de protocol să stea de vorbă cu un moșic pe care l-a dat afară, el e mulțumit că s-a luat măsura ca ambii părinți să simuleze că nu s-au mai cunoscut. A doua întâlnire de un efect extrem de comic. Domnul Gr. Mărculescu, care joacă pe negustor, e de o sinceritate și de o naturaleță absolut în rol, în tot timpul, hohotele de râs și aplauzele unei săli ce nu se mai poate opri sunt toate pentru domnul Mărculescu. De mai multe ori consilierul comercial fusese iarăși pe punctul de a fi dat afară și în special atunci când povestește întristat că și în familia lui s-a petrecut o mezialianță, o fată a lui căsătorindu-se fără voia părintelui cu un cizmar. Baronul, care se cam obișnuise cu ideea să introducă printre umbrele glorioase ale neamului său un negustor milionar, nu putea în nici un caz să turbure paradisul tradițiilor sale prin

apropierea de aceste sfinte lucruri a unui cizmar. De astă dată proiectul de căsătorie e definitiv rupt.

El va fi reluat pe curând.

O fiică a baronului se găsește de câțiva ani la St. Francisco. Bobby, care trece pentru afaceri prin Berlin, e recomandat într-o scrisoare ca să fie bine primit în casa părinților ei. Baronul, încântat, pune să se pregătească odaia în care a dormit pe vremuri Napoleon I... Sosește Bobby, Bobby e un negru. Teroare, surpriză, consternare, stupefacție. Fiica baronului e căsătorită de doi ani cu Bobby și are cu el doi copii...

Baronul își aduce aminte că și consilierul comercial are un punct negru în familie, pe cizmar; al lui propriu e incomparabil mai negru... Se fac căsătoriile toate...

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 423, 16 februarie 1918, p. 2 (Cronica teatrală). Semnat: T. A. A apărut cu titlul *Teatrul Comoedia «Punctul negru» (Der dunkle punkt)*, comedie în trei acte de G. Kadelburg și R. Presber.

CAUZELE RĂZBOIULUI MONDIAL

Iată registrul voluminos de fapte mari și de acte scelerate ale celor trei ani și șase luni de război. Dacă însușim conținutul, transformat în generalități, altceva decât pierderi nu se poate obține. Pierderi de viață, milioane de tineri distruse, milioane de infirmi, milioane de familii dezolate. Pierderi financiare, averi private și averi de stat, nimicite, impozite viitoare grele, răscumpărate cu eforturile uriașe de voință și obediență ale câtorva generații. Pierderi în știință, pierderi în artă, pierderi morale. Locul iubirii aproapelui – propovăduit în atâtea secole de creștinătate și acceptat, cel puțin de formă – l-a luat ura dintre oameni și națiuni. Cu același devotament ipocrit cu care a fondat o societate celebră de distribuire a Sfințelor Scripturi, Britania a început și campania de zădărnici, de calomnie și

insultă împotriva adversarului ei brav, hotărât să nu se supuie amenințărilor unui prestigiu în mare parte artificial, dobândit în luptele cu elefanții și în victoriile liliputane reputate împotriva triburilor înfricoșate de tunetul puștii.

Noi credem că partida dintre Anglia și Germania este câștigată, și nu pentru că vrem să credem așa, dar pe temeiul realității. De altfel, ar fi fost profund imoral ca națiunea cea mai pacifică și mai muncitoare, dar conștientă de primejdie și de rolul ce-l are de jucat în istoria civilizației, să fie învinsă de imperialismul politic și comercial al celor mai numeroși aliați ca s-o desființeze.

Întru cât însă avea nevoie Germania de o victorie militară, când victoriile ei pacifice admirabile i-au atras omagiile în același timp cu ura statelor concurente? În stare de legitimă apărare și neputând opri cu argumente explozia dușmăniei engleze, Germania nu-i răspunzătoare de război decât în fața adversarilor, de a nu fi fost destul de slabă...

Răspunderea o are alianța celor o mie de neamuri, prinse cu miere și cu arcanul, pentru a sluji politica lui Eduard, ilustru prin petrecerile lui de la Paris. Dar mult le-ar fi folosit și lor o victorie engleză? Evident, ei au socotit că în șase luni cel mai târziu, Puterile Centrale, înconjurate ca într-o fortăreață, vor fi depus armele, primind condițiile unei păci îngenuncheate.

Dacă ai închis registrul și ai văzut cum a început războiul, cine l-a exaltat, ce factori activi l-au condus și aprobat, cum s-au asociat și cum au căzut națiunile mici în firma *England & C-nie*, ești izbit de o permanentă surpriză: lipsa bărbaților de stat la toate popoarele Antantei.

Dacă Anglia și Franța dispuneau de oamenii de stat ai tradiției lor, întâi nu s-ar fi aliat împreună; al doilea, nu cutezau să atace organizația și evoluția poporului german, pe care l-ar fi putut înțelege și respecta pe față; al treilea, nu s-ar fi aliat cu negarea propriei lor ființe culturale, cu țarul și cu haosul rusesc. Niște bărbați de stat, demni de acest nume, ar fi căutat alianța cu Germania.

Dacă Italia dispunea de oameni de stat și nu de flașnetari politici, nu și-ar fi putut trăda alianțele. Actul tră-

dării apasă și în opinia noilor tovarăși asupra unui guvern ca guvernul italian. Dar italienii, proști calculatori și ei – cu toate că numai calculatori –, și-au zis că asaltul general al Antantei va doborî Germania și că nu va mai rămâne timp pentru revendicările morale.

Dacă Serbia, Muntenegrul și România dispuneau de oameni de stat, aceștia nu și-ar fi putut închipui o dată cu capul că vor lua parte la despuierea adversarului învins. Serbia nu s-ar fi putut visa împărăție, România n-ar fi uitat că un război împotriva unui adversar mai cult nu poate fi câștigat de o armată de iobagi, de oameni fără carte, fără mălai și fără pământ. România n-ar fi fost ispitită de fantezia de a anexa Transilvania pentru că intră după doi ani de zigzaguri în război, după ce și-a indispus și aliații de patruzeci de ani și aliații de o singură zi. Ea n-ar fi uitat că românii le-au fost preferați în Apus ungurii, ca și pentru englezi și mai ales pentru ei, ca și pentru francezi, Austria rezolva prea multe probleme în formația ei, ca să fie pur și simplu desfăcută și împărțită, cum se scria în București, la ziar.

Oamenii de stat ai puterilor mici ar fi știut că la masa verde chestiunile s-au dezbătut întodeauna într-alt fel decât la cafenea și că, oricât de înjurată, o Germanie e primită între adversari cu atenția și cinstea care nu se acordă niciodată și nici pe departe unui aliat în genul Italiei. Ei ar fi avut intuiția justă a rolului lor pur decorativ într-un război, în care, chiar învinsă, Germania își păstra integritatea votului și a voinței. Puterilor mici li se rezerva numai inscripția comemorativă că s-au bătut pentru Anglia și că poporul englez regretă sincer de a fi fost rău pregătite și repede bătute. Ele se găsesc în situația tristă și comică a acelui tânăr evreu, care, luând parte din greșeală la o manifestație naționalistă, condusă de antisemitul Nicolae Filipescu, pentru intrarea în acțiune, a fost din greșeală ucis pe Calea Victoriei de trupele poliției.

În ultimă analiză, tot războiul și toate iremediabilele lui dezastre vin de acolo că pe tronul Franței se găsea în 1914 domnul Poincaré și, păstrând proporțiile, la toate guvernele aliate de mai înainte sau de mai târziu, funcționau snobii,

amatorii, diletanții, aventurierii civili din aceeași familie, floarea cea mai pură a nulității politice, caracteristică epocii noastre de savanți mari și de conducători imbecili.

Ceea ce face situația și mai tragică, dintr-un punct de vedere, este că nimeni nu poate fi tras la o răspundere formală, lipsindu-le tuturor onoarea de a face față vinovăției măcar cu principii și credințe.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 427, 20 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

APLAUZE FURTUNOASE

Pe nesimțite, s-a introdus «claca» și la noi. Galeria Teatrului Comoedia e populată de un tineret tot mai numeros, a căruia prezență la spectacole vrem să credem cu tot dinadinsul că se datorește pasiunii crescânde pentru cultură. Uniforma liceelor predominază. Trei sau patru clase gimnaziale sunt întodeauna de față, cu moralul în permanență ridicat și într-un zgomot, într-o fierbere, într-o dezordine, ca acum douăzeci de ani la ora de grecește, când tineretul sălbatic al cursului secundar era instinctiv convins de ridicolul studiilor clasice, oglindite în pedagogii mari ai momentului, Zottu, Vârgolici și Boul, autori de gramatici și compilatori de «Teme și versiuni».

La teatru, toată zburdălnicia – care nu-i dezagreabilă – toată isteria și lipsa de creștere a multora dintre capii, își dau liberă carieră, se exagerează prin autoadmirație și colaborare și fac dintr-o piesă interesantă o exhibiție de bâlci.

Dacă te-ai plânge domnilor actori, care pot interveni în entuziasmul barbar al galeriei, ei ți-ar răspunde, probabil, că nu trebuie turburată inima tineretului, că sufletul acestuia e ca o floare ce nu trebuie veștejită prin ordonanțe și reguli bune de purtare, pentru că și Iisus a zis: «Lăsați copiii să vie la mine». E bine înțeles răspunsul și motivul lui. Actorul trăiește, ca să fie aplaudat, și tot ce regretă el

este că omului îi lipsesc mai multe părechi de palme, ca să bată cel puțin din câte douăzeci oadă. E-o muzică înfinit de dulce urechii întinse după glorie, a domnului actor. Iar aplauzele și profesia devine dezgustătoare. El vrea să se expuie colo, în vederea publicului și să primească, suportând-o cu un sentiment de fericire, gălăgia și salutând.

Lui îi este indiferent cine-i distribuie notorietatea, cine-i împletește cununa de lauri. El vrea să fie aplauze, scurt! Și ca să fie, fatuitatea lui le și plătește la nevoie câte unui grup de băieți, așezați la galerie, ca să dea semnalul marelui succes și a recunoașterii interpretării geniale. Ați văzut la teatre buchețele și coșurile de flori, pe care un camarad le oferă, nu se știe din partea cui, frumoasei actrițe, care a jucat castitatea sau amorul – la scenă deschisă? Actrița are o vădită uimire și înfățișarea ei exprimă și plăcere pentru gentilele vegetale și teamă că nu merită un cadou atât de gingaș. Cu toate acestea, înainte de a-i fi fost dăruite, ea s-a ciocnit de câteva ori de coșul cu flori pregătit în culise și știe îndeajuns că darurile fac parte din cheltuielile de rechizită. Mai mult, și le-a comandat singura, rozele care acum o emoționează cu atâta putere subț cortina ridicată. De altfel, actorii nu fac decât să imiteze pe domnii scriitori, care își compun elogiile singuri, subț anonim.

Asemenea procedee, născocite de morbul gloriolei, de setea de a fi mari a celor microscopici, nu pot fi eliminate cu înlesnire și, mai repede, vor însoți întodeauna teatrul și literatura. Băieții de la galerie sunt însă susceptibili de-a fi disciplinați, făcându-se și din partea actorilor câteva sacrificii. Când vor înțelege că mâinile pot fi ținute în buzunare; că aplauzele nu înnebunesc orgoliul artiștilor – oh! oh! – că autorii, dimpotrivă – Dumnezeu! – se simt ei destul de mari, destul de eterni și fără urale, copiii vor fi mai liniștiți.

Aplauzele produc o stare sufletească de nevroză, se hrănesc unele pe altele, viteza lor crește, spectatorul intră într-o fază primejdioasă de despersonalizare, se pervertește. Dacă, în vreme ce nenorocitele lui mâini se scâlcie de admirație, un vecin i-ar trage două palme, probabil că

s-ar petrece un fenomen de anormalitate. Entuziastul sau ar înnebuni subit, sau ar cădea mort, sau ar plesni ca un balon.

Ceea ce vrem să propunem e ignobil, e de neiertat – ni-i rușine... Dar, în sfârșit, curaj!... Nu credeți dumnea-voastră că e și demn și practic să nu se mai ridice pentru aplauze cortina, o dată ce a fost lăsată?... Oare discreția artiștilor, delicateța artistelor, pura legătură a interpreților cu arta (acestea trebuiesc debitate pe un ton lingușitor și insinuant), nu s-ar simți mai senine, când aplauzele se vor petrece dincolo de scenă, cu perdeaua definitiv închisă? Și această situația eschiză, care scutește pe domnii și doamnele din piesa gustată cu patimă de curbete, de complimente, de metanii, nu l-ar dispensa și pe subtilul și pudicul autor de tortura apariției, între personajele sale, în frac, cu cea mai vastă crizantemă la butonieră?

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 427, 20 februarie 1918, p. 1.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru. Aplauze furtunoase.*

ROMÂNIA ȘI ANTANTA

Antanta se arată nemulțumită de demisia guvernului Brătianu și de preocuparea noului guvern, prezidat de domnul general Averescu, de a încheia pacea cu Puterile Centrale. După telegramele ce sosesc, se interzice României de a suferi și de a căuta remedii la starea ei de azi, datorită numai și numai alianțelor actuale. Ca putere mică în Europa, datoria ei, când se simțea atât de bine în neutralitate, a fost să se bată pentru Rusia și Anglittera. Astăzi, părăsită de aliați și tratată ca un vrăjmaș de către ruși, România năzuind la o liniște pe care adversarul pare a se învoi să i-o acorde, prietenii din Londra se supără și amenință. România nu are voie să-și lege rănile atâta timp cât mai poate să-și întregească un corp, curmat în mai multe puncte.

Ce să facă biata noastră țară ca să nu-și înstrăineze simpatiile platonice ale Antantei? Unde să-și îndrepte privirea și ce liman să caute ca să nu merite scârba Ei? N-am făcut până azi destul și n-am făcut mai mult decât am fi putut nădăjdui să facem? Nu ne-am distrus averile, ca să plăcem ochilor ce se întorc azi de la noi cu atâta superioară greață? N-am prăpădit sursele noastre de petrol? N-am trimis morții zeci de mii din cei mai tineri și mai bravi dintre noi? N-am lăsat pe drumuri un popor întreg? N-am pierdut, grație tuturor epidemiilor împinse încoace de șuvoiul asiatic, favorizate de sărăcia unui neam flămând, ceea ce n-a cotopt tunul și n-au desființat pușca, bomba și mitraliera? Ce mai putem să încercăm pentru a păstra agreementul intențiilor bune și irealizabile ale Antantei?

În locul sprijinului moral pe care îl așteaptă o țară, jertfită cu entuziasm teoriilor anglo-americane, recriminări. În locul sfatului, dojana; în locul speranțelor, disprețul. Abandonată, singuratică, nefericită, țara noastră trebuie să mai cerșească Alianților, care se manifestă prin telegrame și fraze de la două mii kilometri distanță, supremul beneficiu de a nu provoca dezgustul.

Pe cât se vede, Anglia, care nu face un pas și nu aruncă un om în luptă fără o socoteală netedă, pe taraba împărăției sale coloniale, ar cere de la noi o atitudine de idealism feroce, pe care nici poezii ei cei mai buni n-au fost în stare s-o realizeze cu spiritul practic britanic; un romantism afară din cale de exagerat și atingând grotescul. Domnilor de la Londra, uzați în senzații, căroră dacă singurul joc de cărți pe sume fabuloase mai e în stare să le iuțească temperamentul, românii le datoresc, prin pierderea lor definitivă, emoții. Românii trebuie să piară până la unul, țara lor ei sunt datori s-o prăbușească, pentru ca să bucure inima bărbaților politici care se ceartă între dânsii pe malurile Tamisei și ca să-și atragă sentimentul de plăcere al birjarelor din fața Bursei, grămădiți pe un articol de elogii consacrat abnegației noastre. Orgoliul englezesc trebuie dospit cu sângele nostru, pentru ca Britania să-și poată zice, legănându-și capul cu zbâncituri și perucă: «La vârsta mea mai pot inspira pasiuni extraordinare».

Până azi elogiile pe care le-a agonisit România, în presa admirabililor ei aliați, au fost cam acestea:

1. România a intrat în război, de partea noastră. Ce dovadă mai bună pentru popoarele Antantei, nesigure de succesele finale, că programul nostru va fi cu de-amănuntul realizat? Dacă noi înșine, conducătorii politicii războinice, ne-am îndoit, de astă dată am căpătat siguranța pe care n-am avut-o nicicând, că bine am făcut ce am făcut. Românii, de acolo, departe, de pe țărmii Dunării, au o viziune mai clară decât noi înșine și după doi ani de chibzuire au văzut cui va aparține victoria totală și s-au decis să vie cu noi.

2. România a intrat în război, e adevărat, și a fost învinsă. A cui e vina? A României. Ea nu poate spune că n-a fost avertizată la timp și că ne-a dat formal ajutorul pe care ni l-a făgăduit. E regretabil de mărturisit, dar intrarea românilor în război a devenit pentru noi o nouă ghiulea atârnată de picioarele Antantei.

Pentru continuarea acestor dovezi de prietenie se mai așteaptă de la România un singur lucru: să se sinucidă pentru luleaua lui John Bull.

A venit, dimpotrivă, timpul ca România să-i telegrafieze Antantei: «Doamnă, te rog să ne cam slăbești».

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 429, 22 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

ÎNTÂMPINARE

Trimișii celor două mari Împărății își dau întâlnire cu delegații României pe pământul înecat zadarnic în sânge al greu încercatei noastre țări. Peste câteva ceasuri, ei vor începe a chibzui împreună încheierea războiului umilitor, în care ne-am pierdut și prestigiul și onoarea.

Desigur că situația noastră e mai rea decât a oricărui popor ce se cunoaște, și ceea ce o înrăutățește mai mult nu e în primul rând dezastrul jalnic pe care l-am suferit și în

bunuri și în inimi, și care a făcut din noi niște umbre triste și pribege în pustietatea unui cer, de unde steaua noastră a căzut. Nu de mult, strălucirea ei chema privirea atentă a tuturor. Astăzi trebuie să stăm față în față cu aliații noștri de zeci de ani, care au luat parte principală la dezvoltarea noastră, cu sprijinul cărora ajunseserăm un popor respectat și fericit. Pe acești aliați i-am părăsit fără motiv, sub instigația dușmanului lor, cu care ne-am unit ca să-i doborâm și sub conducerea unui grup de oameni politici lipsiți de înșușirea stăruinței și de prevedere. Aceștia n-au voit să asculte cuvintele bunilor patrioți care s-au străduit să provoace în mințile războinicilor cel puțin o pauză de gândire. Vocea lor n-a fost auzită, scrisul lor a fost disprețuit și, lucru știut de toată lumea, cei care s-au opus războiului, au avut de suferit suprema injurie de a fi suspectați pentru ceea ce fusese mai sincer și mai frumos în lupta lor. Regretul lor cel mai mare a fost atunci când temerile li s-au realizat, chiar întrecute de împrejurări.

Printr-o povărnire ciudată a conștiinței, iubirea de țară consista atunci în a fi cu cei mai numeroși, care cereau în toate orașele, în toate gazetele, în toate adunările, războiul împotriva unor aliați tradiționali. Mai ales capitala fusese cuprinsă de o înflăcărare ciudată, a căreia scuză în ochii observatorului o dădea forma de nevroză gravă în care se înfățișa. În scurtă vreme poporul orășenesc se transformase într-o lume de dezordine cumplită, de o cruzime necunoscută, la care colaborau presa străină, jurnalismul local, politicianii cu prozelitii lor.

Și toate acestea se urzeau în jurul sentimentului admirabil al idealului național, pe care popoarele mari l-au cultivat cu seriozitate și l-au stabilit prin cultură. Ideal național! câte personaje necinstite și ticăloase și-au permis să vorbească în numele religiei tale! și câți bieți oameni incapabili să-și înfățișeze un ideal, n-au fost adunați ca să te apere și să te propovăduiască! La sugestia câtorva domni a cărora viață a însemnat numai rușine pentru țară, masele au căpătat convingerea că România poate să câștige un război, pe care țări ca Anglia și Franța l-au pierdut și să anexeze teritorii de câteva ori mai întinse decât cuprinsul ei...

Iată trecutul cu care ne înfățișăm la tratarea păcii. Povara lui e mare și nu poate să nu influențeze și pe unii și pe alții din delegați. Domnul general Averescu, a căruia valoare e îndeobște recunoscută, trebuie să dispună de resurse geniale ca să discute o pace favorabilă cu trimișii Puterilor Centrale, bărbați ca domnii Kuehlmann și contele Czernin.

Orișicum, delegații își vor aduce aminte că poporul românesc nu merită cea mai de pe urmă indiferență și că el nu poartă vina războiului din 1916. Popor inteligent, făcut pentru o cultură strălucită, pașnic prin dovada întregului trecut, bând, ospitalier – el e încă chemat, cu toată asprimea împrejurărilor la o dezvoltare europeană importantă. Când conducătorii vor înceta să-l întrebuințeze ca pe un simplu sclav și se vor îngriji de instruirea și de educația lui, România va fi o țară cu totul nouă și individualități puternice se vor naște într-însa ca să îndrepte stările de astăzi. Armatele Puterilor Centrale știu mai bine ca oricine primirea prietenoasă pe care au avut-o în popor. Nenumăratele legături create între germani și români, între austriaci și români, la toate treptele sociale, nu dovedesc inamicizie și lipsă de simpatie reciprocă. În peste un an de ocupațiune, care a permis românilor și germanilor să se cunoască, s-a întemeiat insensibil cea mai bună garanție de prietenie viitoare, mai tare decât tratatele, mai sigură decât orice politică dusă de clasele suprapuse. Ceea ce a lipsit în trecut a fost tocmai această cimentare. Dacă, printr-o înțelegere între state, numărul românilor trimiși în Germania și Austria ar fi fost cu mult mai mare; dacă în afară de câțiva militari și ingineri, s-ar fi perfecționat, în contact cu munca germană, mulți lucrători, mulți negustori; dacă s-ar fi luat măsuri ca limba germană să fie pretutindeni studiată la noi, ideea războiului, care a găsit în ignoranța noastră cel mai favorabil teren, nu putea să fie primită.

Fie bineveniți, delegații Păcii și aibă pentru România, abandonată și de oameni și de Dumnezeu, bunăvoința și generozitatea de care avem atâta nevoie în timpul cel mai greu ce-l trăiește neamul românesc.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 432, 25 februarie 1918, p. 1. Editorial. Semnat: Sigma.

TRACUL

Am întâlnit un tânăr actor, afectat de însemnările noastre intensive relativ la profesiunea lui. Contrariu constatărilor făcute cu actorul foarte mândru de *chemarea* lui artistică și că în admirabilul lui dezinteres și spirit de jertfă preferă aplauzele oricărei altă recompensă – fără să disprețuiască, bănuim, nici speciile muzicale când mai ales pot să cifreze bine – tânărul artist ne mărturisește că nici o vanitate nu roade inimile consacrate teatrului și că actorul nu mai e acel de acum douăzeci, treizeci de ani. Actorul de azi ar fi un model de simplitate, primitiv cu sufletul, idilic și om învățat, ca să zicem așa: un fel de inginer documentar al pasiunilor, expuse cu metodă și sculptural în fața unui public ce nu-l înțelege; un martir, care suferă cu pasivitate aplauzele, trecând peste ele ca să rămâie în interiorul lui, curat ca un muzeu de cristale. Ce-i poate face publicului, într-adevăr? Să-i arate că succesul îl îndispuie, că triumful îl supără, că gloria îl plictisește? Nu. Actorul rabdă, rabdă și se despăgubește de toate aceste rele, speciale vocațiunii, acasă, la recitirea nemuritorului Kant... Actorul din zilele noastre nu mai este cel de odinioară, el e un intelectual, un filosof, omul nou. Cu alte cuvinte, actorul e ființa excepțională pe care nu a produs-o încă în masă nici o altă îndeletnicire, afară de, vezi bine, scena, culisa și Conservatorul. Să nu contrazicem acest fel de a vedea.

Ne-am hotărât, dimpotrivă, să bucurăm sufletul tânărului actor cel puțin o dată, ocupându-ne în treacăt și atât cât permite tiparul de emoțiile adevărate pe care le simte actorul, fie el genial, fie slab, ceea ce-i cu neputință: că joacă pe portarul de la hotel «Metropol» sau pe Hamlet, un artist n-are voie de la direcție să fie altfel decât talentat.

Actorul se bucură de-o emotivitate particulară, pe care o numește cu o vorbă franțuzească *le trac*. De câte ori joacă, în conștiința lui se petrece un fenomen complex de gol, de obscuritate, de teamă, de îndoială. Cu un ceas înainte de ridicarea cortinei el râde, se ceartă, bombănește

ca în cele mai normale momente, face discuții estetice, politice, își ia camaradele de mijloc, tachinează partenerul, fâgăduiește că are să dea cu capul de pereți pe primul gazetar care nu va recunoaște că interpretarea lui a fost fără păreche... Și, când sună clopoțelul regiei sau începe semnalul celor trei lovituri de bătă în parchet, că spectacolul urmează, sângele se oprește brusc într-un organ oarecare, de competența fiziologiei, respirația face o pauză, picioarele încremenesc, ochii devin sticloși. Un grad mai sus, ființa celui ce va să iasă pe scenă s-ar înămoli definitiv în cleiul atâtor senzații mai puternice decât voința lui. Într-o secundă actorul străbate o eternitate.

Cu fiecare reprezentație și mai cu seamă la fiecare premieră, senzațiile se repetă aceleași, cu o intensitate egală, care nu poate fi dominată de nici una din siguranțele construite de actor în vederea momentului suprem. El știe totuși că întodeauna a suferit de această temere inutilă și experiența senzației ar fi trebuit să i-o tocească, să o reducă la nimic, la ceva de care te scapi strângând din dinți, tușind, aruncând cu pumnul în aer. Zadarnic. În temerea lui se strecoară și reflexii, de natură să i-o sporească.

Actorul bătrân se întreabă dacă nu cumva, cum se întâmplă, vigoarea de a exterioriza exact l-a părăsit fără să-și dea seama, dacă dintr-o dată nu se va pomeni că șovăie. Atunci publicul va pricepe imediat că el a încetat să mai fie ceea ce a fost și în urechea sufletului se aude sentința: «Tu vei fi pensionar!» Actorul tânăr își exagerează și el starea nervoasă, prin gânduri pe care i le provoacă inconștient spontaneitatea răului de mare ce-l simte în culise. Poate că până astăzi a putut juca atât de bine sau atât de mulțumitor, grație simplei nimereli; dar acum? mai e acum în stare să facă față rolului său?

Toate acestea torturi durează până în momentul intrării în scenă. A spus două, trei cuvinte, a făcut doi, trei pași — *tracul* a pierit. Slobod de spaimă și luat de curent, actorul se simte stăpân pe scenă și pe sală.

Mărturisește, tinere artist jignit, dacă acest singur moment de-a fi zilnic sufletește virgin nu face să dai naibei

susceptibilitățile dumitale și să suferi chiar critica dreaptă ce ți se face?

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 433, 26 februarie 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Notă de teatru: «Tracul»*.

[PIERRE WOLF]: *PĂPUȘILE*

Motivul comediei îl face variabilitatea sentimentelor, al căror curs fantazist poate fi lesne schimbat, sub influența unui lucru de nimic. Un marchiz de cea mai pură speță aristocratică s-a căsătorit cu Leonarda, nepoata unui fel de savant entomologist, pe care nu o iubește, pe care o neglijează. Dragostea violentă a femeii pentru soț sporește indiferența și, finalmente, îl dezgustă. Modestia, simplicitatea ei excită cruzimea permanentă a domnului marchiz, care se liniștește în brațele elegantei aventuriere. Marchizul e de altfel stăpân pe inima lui rece, simțitor la dragoste numai atât cât e nevoie de-a face un popas voluptuos, înainte de-a trece de la o aventură la alta. Singurul defect al marchizului consistă în noblețea lui ostentativă, care nu uită nici un detaliu capabil să-i învedereze origina strălucită. Așa, în primul act îl admirăm cum își arată publicului blana, cu pulpanele date în părți, pentru a se aprecia mai just nota furnizorului...

Leonarda dispune de un ochi analitic și pricepe situația de minune. Viața onctuoasă a mănăstirii, în care și-a făcut studiile de fată, nu i-a micșorat abilitatea de-a considera lucrurile femeiește, dimpotrivă dezvoltată. Ea înțelege că disprețul bărbatului, pentru fapta ei devotată și amoroasă, vine din convingerea imposibilității formale de-a fi iubită. Înțelege că monotonia personalității ei austere nu-i făcută să ațâțe un om deprins cu seducțiunea artificiei și, subit, se transformă. Leonarda își aruncă de la gât crucea de călugăriță, de pe umeri haina închisă, își smulge mă-

necile și ne apare în cea mai frumoasă rochie decoltată, la un bal, nudă pe sfert, ispită a bărbaților și invidie a femeilor. Marchiza le întrece pe toate în resursa de cochetărie și îndrăzneală. Bărbatul ei începe să fie gelos.

Leonarda nimerește exact. Marchizul începe să o iubească, o iubește, și amorezat ca un idiot de soție sfârșește cu fidelitatea conjugală, care împacă pe toată lumea din sală, încântată de acest sfârșit.

Subiectul n-are nimic nou și deosebit. Dar plăcerea pe care ți-o procură *Păpușile* nu rezidă în frăgezimea naivă a subiectului; ea se distribuie în nenumăratele scene de-o fineță particulară, care se urzesc în interiorul actelor, spumante ca o șampanie și ca o broderie muselină. Negreșit că autorul, care trage sforile – de invizibilă mătase – cu o mână iscusită, nu uită nimic ca să asigure piesei cel mai trainic succes, nici muzica, introdusă însă în piesă cu o superioară pricepere a oportunismului, și acordă publicului și scena, întotdeauna de efect, a unei declarații de dragoste în cadrul nopții străbătute de melodia depărtată a unui cor de voci de Argentina.

Între evenimente se strecoară când un joc de păpuși – când figura bătrânului unchi al Fernandei, naiv, bunic, șiret, inocent, jucat de domnul Petre Sturdza – când tipul veșnicului curtezan, albit în succese la femei, interpretat cu obișnuita caldă și cinstită bonomie a domnului Soreanu, inimitabil – când îndrăgostitul sincer și rezervat, care așteaptă ceasul potrivit și vine prea târziu, redat cu o desăvârșită lipsă de mijloace de-a înțelege rolul a deși tânărului domn Valentineanu.

O schiță iarăși din câmpul colorat și multiplu al ansamblului, amanta marchizului, vie și gustoasă în persoana doamnei Aura Radovici, căreia îi lipsesc toate acele mărunte grandomanii prețioase, ce au făcut din mai toate doamnele din *Păpușile* niște apariții de bragagerie artistică.

Despre doamna Eleonora Mihăilescu nu ne permite conștiința să afirmăm mai mult decât că a fost foarte bine îmbrăcată și că a schimbat cinci costume frumoase. A

vorbi despre jocul domniei sale, este a fi blestemat de nepricepuții, deșertii și interesații care au fabricat cu materialul domniei sale un talent, pentru asuprirea talentelor adevărate.

În sfârșit, trebuie să recunoaștem un lucru, că *Păpușile* e una din piesele cele mai greu de jucat în afară de patria și atmosfera în care a fost compusă.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 436, 1 martie 1918, p. 1.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Păpușile», comedie în 4 acte, tradusă de domnii Victor Eftimiu și M. Săulescu.*

ȘCOALA CEA BUNĂ

În vreme ce armatele de uscat au întins frontierele zonelor ocupate în răsărit departe, s-au scoborât în sud și amenință enigmatic apusul, apele sunt pretutindeni furnicate de submarine germane. Zi cu zi bogățiile scufundate cu discreție de această făptură nouă, care populează mările, sporesc. Luată în răs la început, fiara aquatică a tehnicității germane s-a înmulțit, a făcut pui pentru toate adâncimile de pe glob și chipul ei îngrozește acum seninătatea superbeii foste regini a drumurilor maritime.

Pentru lucrul pe care l-a împlinit cu o uimitoare siguranță și răbdare, submarinul s-a comportat ca un filosof care muncește și tace, într-o odaie de mansardă, ani de zile, o singură problemă. Problema lui a fost să atace în mod izolat unitățile marine ale vrăjmașului, pentru a dărâma, totalizându-se rezultatele parțiale, flota lui. Și, azi puțin, mâine puțin, mereu câte puțin, când în apele calde, când în talazele reci, submarinul are deja un capital de victorii considerabil, care în ultimul timp a găsit noi mijloace ca să crească mai repede și mai precis.

Și o dată cu submarinul, flota de pe fața apelor realizează isprăvi care dau giganticei lupte dintre două școli și

două civilizații un colorit fantastic de poveste. E în amintirea tuturor viața ciudată, cu mii de peripeții, a vasului «Moeuwe», întors în patrie într-o zi în care se pierduse cu totul speranța revenirii lui. Fiece tânăr român va citi cu folos pentru sufletul și puterile lui de izbândă în viață, traducerea ce s-a publicat nu de mult în București, infinit mai frumoasă și mai vie decât tot ce s-a scris mai bun în literatura lucrurilor extraordinare, pentru că e adevărată.

Vasul care s-a ilustrat de curând prin aventurile lui senzaționale e un crucișător auxiliar cu numele de «Wolf», întors în Germania după cincisprezece luni de activitate în jurul continentelor, neliniștind apele Africei, ale Asiei orientale, ale Oceaniei și Americii și urmărit de flotele locale aliate, care când nu erau înfundate deveneau proprietatea lui «Wolf». Vasele astfel capturate slujeau la aprovizionarea lui și, transformate în ajutătoare, erau trimise să opereze în zonele indicate, cu un echipaj anume detașat.

«Wolf» a dus cu el pe întinsul oceanelor vreo cinci sute de prizonieri și a distrus adversarului bunuri de mai multe sute de milioane...

În pasiunea ei nestinsă de a compune fraze, presa pariziană a prezentat întodeauna, de la război încoace, poporul german ca o lume de mașini, conduse de resorturi. Un cavalerism nou consfințit de războiul de astăzi, bogat în palavre, consistă în a deprecia adversarul puternic prin calomnie. E mai tare, deci e mai prost – de unde reiese că slăbiciunea mea se datorește unei inteligențe superioare...

Germanii, cântat-au tenorii Antantei, n-au inițiativă...

Se poate inițiativă mai caracteristică decât aceea care face pe «Wolf» să cutreiere Universul și să lupte la unison cu patria lui, la distanțe neînchipuite, înconjurat de vigilența inamicului universală, izolat și pretutindeni strein? E cu puțință o inițiativă mai mare decât a fiecărui submarin ce se dezlipește de coasta Germaniei cu singura sarcină de a face onoare poporului lui care l-a construit și-l trimite în necunoscut ca să biruiască? A fost și poate să fie o inițiativă comparabilă cu aceea a unui mănuchi de oameni închiși în corsetul de fier al unui vas cât o insectă. O! la ce pot folosi cuvintele, puse în serviciul invidiei și urii.

Școala germană, pe care nădăjduiește încă s-o înfrângă școala Antantei, e școala faptelor, a realizărilor, a efortului stăruitor, a încrederii în sine fără fanfaronadă. Toate personalitățile care individual au armat-o înainte de a fi ajuns doctrina formală a unui popor întreg – în industrie, în politică, în comerț, în artă, în știință – au izbutit cu dânsa întodeauna. Ea asigură actelor și oamenilor care o adoptă după ce au înțeles-o, și sprijinul acelor modalități de-a se înfățișa, ale împrejurărilor, pe care admirația metafizică a delicatilor, a timizilor și a invidioșilor somnolenți, le numesc noroc. Ea duce la perfecție spiritul de jertfă, învinge în indivizi teama de moarte, micșorează setea pasională de a trăi cu orice preț, cu simțurile aprinse și veșnic ispitite. A realiza ideea fără șovăire, întâmplă-se orice, împotriva tuturor piedicelor ce se pun numeroase și puternice în drumul acțiunii.

Oamenii din submarine, eroii de pe «Wolf» și «Moeuwe» nu sunt alții decât noi. Aceleași mărginiri fizice fac și dintr-înșii niște ființe trecătoare. Sufletul lor e însă altul decât al nostru, partea din lume în care unii cred, pe care alții o tăgăduiesc; acel prea puțini și acel imens de mult ascuns în făptura noastră, dezvoltat de către poporul german dincolo de marginile închipuite până azi.

Indiferent de ura politică, pe care a știut s-o stârnească la popoarele slăbite sau încă slabe, indiferent de calcule și dezamăgiri, tineretul european să ia bine aminte la metodele școalei germane și să se folosească de învățăturile ei. Pentru noi, românii, a le studia și adopta, cât mai curând, e o datorie de neam.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 439, 4 martie 1918, p. 1.
Editorial. Semnat: Sigma.

DECADENȚĂ

Dacă, părăsind spectacolul, faci socoteala emoției de care s-a bucurat sufletul spectatorilor și te întrebi pentru ce, în definitiv, piesa cutare a repurtat un succes meritat

sau nu, cu înlesnire, îți dai seamă că valoarea însăși a comediei jucate a contribuit cu prea puțin sau nu contribuie deloc la succes.

Alți factori, accesorii, auxiliari prin voința pervertită a autorilor și a publicului au luat-o înaintea calităților nude ale lucrării. Dificultatea de a concepe și de a scrie o comedie bună crescând pe măsură cu înmulțirea scriitorilor de teatru, justificați de creșterea nemaipomenită a publicului, tot mai dispus să se lase indus în eroare, autorii au recurs din ce în ce mai mult la adjuvantele străine profesiei lor, așa încât astăzi s-a ajuns la o rețetă compusă din orice vrei, afară de ceea ce înainte de toate trebuie să ceară arta teatrului de la servitorii ei.

Colaboratorii autorului nu sunt, în primul rând, actorii și nici actorii nu decid singuri de cel mai multe ori de succesul piesei. Factori mai importanți decât artistul, scriitor sau interpret, intervin în teatrul modern. Tapițerul, zugravul, croitorul, electricianul, peruchierul...

Teatrul a încetat în mare parte de-a mai fi o luptă de simboluri mâinate de intelect și de geniu, ca să devie un lucru drăguț, agreabil, pentru toată lumea, ca și pentru toate pungile. Convenționalismul inițial, numai ca metodă, al teatrului, s-a exagerat în artificiu.

Așa se face că organizarea unui teatru nu mai consistă principalmente în adunarea talentelor și în constituirea unui repertoriu calitativ. Un director de teatru se gândește, înainte de-a începe, la bagaje. Cât mai multă pânză vopșită, pe cât mai multe șasiuri, kilometri de pereți, plafoane, uși, ferestre, ceruri, grădini, candelabre... O scenă de douăzeci de metri pătrați necesitează sute de metri pătrați de magazii. O sforărie cumplită, un personal de mașiniști etc. Toate acestea alcătuiesc un material de obiecte și oameni, greoi și scabros.

Efectul cel mai prost al situației actuale a teatrului îl suferă direct producția artistică, aceea de la care, normal, teatrul trebuie să înceapă.

Scriitorul de teatru e rău primit în această garderobă de vechituri, a căror masă sporește an cu an. Piesa lui trebuie «montată», studiată din punctul de vedere al tâmplarului,

al bărbierului, al arhitectului. Scriitorul știe că o piesă se joacă numai dacă bagajul lui Hamlet se potrivește pe statura lui Poliche. Scriitorul e obligat, cu toate acestea, să nu îndrăznească să-și conceapă piesa fără ornamentația unui imens zarzavat. Triumful bucătărie la teatru e complet.

E drept că o dată cu mediocritatea scriitorului se vede satisfăcută și inferioritatea actorilor fără vocație. Ei se pot strecura bine într-un decor splendid de noapte, care îi face insignifianți sau într-un salon opulent, atractiv pentru ochii admirativi ai publicului, în genere sărăcăcios și râvnitor la formele avuției chiar mângălite pe zece coți de chembrică și carton. Aruncați mobilierul, răsturnați decorul și trimiteți pe autor și pe actor să se producă în spațiul sobru al unei odăi comune, sau în fața unei simple perdele drept orice fond – și veți vedea îndată unde-i arta, unde-i talentul... Decorul simplu exclude mediocritatea.

Actorul de talent are nevoie de câteva scânduri pe care să se producă și de altceva nimic. Restul e dulgherie, coafură, bal-mască, numai artă nu e. Actorul conține în el atmosfera pe care se încearcă să o redea fizic și vizibil regimentul de profesioniști diverși, grupați în jurul scenei. El e și noaptea cu stele, pe care o manipulează lampagiul, și parcul și interiorul de casă unde se petrece scena ce-o joacă. Un gest evocă un castel, o intonație face lacuri și sălcii, o mișcare populează aerul în care actorul își atrage prin farmec auditorul.

În teatru, singură emoția interesează și emoția trebuie să apară din două unice lucruri: textul și interpretarea. O emoție de hala vechiturilor, sau de palat de justiție, sau de magazin vizitat e ceva cu totul strein de menirea teatrului – și adeseori grandioasele mijloace cu care se reține atenția sălii, exterioare idealului teatral, te revoltă ca o escrocherie lent organizată.

Cât pierde cultura publicului într-un teatru ce-și înțelege atât de puțin chemarea, nici nu se poate calcula.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 447, 12 martie 1918, p. 1.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Note de teatru: Decadență.*

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON: *UN FALIMENT*

E ca o plimbare printre munți cu sate industriale la picioare, populate de muncitori vioi și sănătoși. Celor care le-au cunoscut trebuie să le amintească țările scandinave. Nouă ne-aduce *Falimentul* aminte de Winterthur, de Neuchâtel. O aromă tare de ghețari, în care fumul fabricilor miroase a zăpadă și se dezlănțează alb în azur.

Oamenii cu conștiința puternică, modelați pentru muncă, pentru o izbândă grea, mândri și închiși ca niște lacăte, pe care le descuie numai împrejurările, compun piesa înzestratului norvegian. Femeile trăiesc credincioase, fetele sunt fecioare, bărbații onești și hotărâți. Însuși Tjelde, marele negustor falit, care se împotrivește fatalității printr-o zadarnică luptă de ani de zile, dată cu toate mijloacele orgoliului și disperării, are un fond de onestitate eroică. La cincizeci de ani, ruinat și compromis, el știe să-și reconstruiască viața și să renască: cât ne place de mult pilda renovării, când compatrioții noștri, descurajați la pubertate, se descompun înainte de-a li se fi ofilit mustața.

Această idee de tinerețe permanentă, de perpetuă speranță și replăsmuire, de veșnică posibilitate, pe care teatrul o combate neîncetat cu realitatea minoră a ființelor copleșite de osteneală și de plictis, de sentimentul secret al uzurii, prețuiește omului, învins în jocul meschin al vieții cu aprobarea lui însuși, mai mult decât toată înțelepciunea. Ar trebui să revie în literatură mai des, să fie popularizată ca tabla lui Pitagora, ca circulația sângelui, ca îngrășămintele chimice în agricultură.

E un moment în *Falimentul*, când după ruina șefului câtorva mari întreprinderi, din care trăia familia în opulență, cinci persoane au de luat o hotărâre și o preferă pe cea mai aspră: Tjelde, un mare învărtitor de afaceri (domnul Petre Strudza), doamna Tjelde (doamna C. Demetriade), Valburga (domnișoara Lily Popovici) și Signa (doamna F. Rebreanu) fiicele lor – și în sfârșit Sannös (domnul Storin) procuristul casei Tjelde. Avera și plăcerile pe care ea le procură n-au moleșit puterile sufletești. Toți primesc și împart sacrificiul de a munci la remedierea catastrofei,

cu o simplitate pe care școala modernă de nuanță pariziană nu o cunoaște și refuză să o și bănuiască. La sacrificiul familiei se adaugă jertfa străinului Sannös, care lucra în firma patronului de copil și adunase, cu experiențele sale proprii, vreo patruzeci de mii de lei, capital cedat acum lui Tjelde, pentru organizarea în mic a unei afaceri noi. El rămâne credincios stăpânului său până ce datoriile falimentului sunt plătite...

Advocatul Berent (domnul Soreanu), reprezentantul băncilor din Christiania, e iarăși un individ de calitate dură și gravă a celor de mai sus, dar cu o inimă caldă cu discreție în capul lui de lup. Scena luptei dintre Berent, care cere clientului său să-și semneze singur falimentul, și Tjelde e una din cele mai frumoase din câte s-au cunoscut în teatru. Trebuie văzută. Trebuie văzut neapărat Soreanu, care aduce o interpretare fără seamăn. Niciodată acest actor ciudat de inegal nu s-a găsit mai mult în rolul ce-i convine. Mai presus de toate remarcatele lui însușiri, strânse laolaltă, domnul Soreanu s-a întrecut într-o interpretare magistrală, demnă de cea mai mare scenă din lume. Stăpânirea de sine a lui Berent a fost înțeleasă și colorată de domnul Soreanu, admirabil. Și vocea lui calmă, energia lui blândă, fascinația pe care o propagă, de neînlăturat, totul a fost atât de profund gândit, atât de bine stampat, definitiv. De puține ori am simțit, ca-n seara de marți, bucuria de-a urmări formele în evoluție ale unui talent adevărat.

Björnson pune în piesa lui alte două asemenea scene de luptă. De trei ori personajele din *Faliment* se întâlnesc părechi într-un dialog singuratec. Din urzeala amestecată se desfac oportun un fir și alt fir și, un timp, rămân încrucișate împreună. Dacă vigoarea acestor scene, dacă emoția și interesul cu care se dezvoltă și-ar da, absorbit în ele și în autor, răgaz ca să măsoare și să prețuiești, ai descoperi simptomele unui procedeu.

Întâlnirea fetei Valburga Tjeldo, de două ori, cu Sannös, ne-a reținut atențiunea întreagă și pentru alt cuvânt. În aceste două scene am putut face cunoștință cu incomparabila valoare dramatică a domnișoarei Lily Popovici. Mărturisim că până în ziua *Falimentului* domnișoara Lily Popovici, arătată din când în când publicului, ca o simplă figurantă, a fost, în

ce ne privește, un nume de afiș. Conștientă fără îndoială de lipsa de cuviință ce i s-a manifestat până azi de către conducătorii Teatrului Național, grăbiți să instaleze printre idoli numerele de varieteu chinuit, în genul doamnei Eleonora Mihăilescu, și toate păpușile de sfoară și câlț, și masculine și feminine, aflate în căutarea azilurilor de potențe slabe atașat la buget, domnișoara Lily Popovici a răspuns cu mândria cuvenită acestui tratament și a evitat, credem, să voiască să caute strălucire în rolurile de umplutură.

În *Falimentul*, domnia sa și-a dat pe de-a-ntregul drumul și... deodată teatrul românesc, căci așa se petrec fenomenele, dintr-o dată, numără printre femei o artistă în cea mai pură accepție a cuvântului terfelit. Dacă alte camarade ale sale, relevate în ultimul timp, se bucură de o bună și justă apreciere de contrast, domnișoara Popovici reclamă de la datoria noastră, spectatori sinceri, de a nu tăgădui printr-o îndulcire de termeni și prin piezișuri oportuniste, afirmarea hotărâtă a unicei sale individualități.

A spune că domnișoara Lily Popovici are talent, viitor, că făgăduiește și că se distinge; a o povățui să fie mai scurtă sau mai lungă, mai blondă sau mai negricioasă; a-i atrage luarea-aminte asupra cutărei calități sau cutărui defect, poate să fie un fel de a feri incapacitatea altora de deziluzii și de a apăra drepturile nulității de a nu fi știrbite de ivirea barbară și nesocotită, în mijlocul lor, a unui mare și onest har sfânt pentru artă. Lily Popovici are integral harul fericit.

Facem aceste rapide și foarte sumare însemnări nu în scopul de a sfârâma o nedreptate – căci această bună acțiune a săvârșit-o singură artista, în seara de marți – dar pentru ca să-i exprimăm recunoștința noastră că în cei din urmă șapte ani de cronică teatrală ne-a fost dat, în afară de Marioara Ventura, să primim cu serioasă și intimă mulțumire în cârpele colorate ale decorului, pe cea dintâi femeie, marcată de un destin genial, a teatrului românesc.

Spațiul ne silește să amânăm pentru altă dată continuarea notelor de față.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 450, 15 martie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Un faliment», 4 acte de Björnsterne Björnson.*

ADRIAN MANIU ȘI SCARLAT FRODA:
FATA DIN DAFIN

Într-un cerc de câțiva domni, refugiați în casa unui prieten ospitalier, a fost citit de autori, acum vreo douăzeci și cinci de zile, poemul feeric al *Fetei din Dafin*, jucat în seara de marți la «Comoedia». Ne aducem aminte impresia de frumusețe și elasticitate, reflectate în câteva însemnări făcute a doua zi aci, cu care ne-am despărțit, auditorii. Actul al doilea – feeria – era un șir de poeme delicate în lumina cărora ningeau imaginile din abundență ale poeziei bune. Și, vocea lui Adrian Maniu, care adaogă versului culoarea brumărie a vitrinei aburite, făceau bijuteriile sale seducătoare. Greșelile, incorectitudinile deveneau insensibile, înfășurate în ceața fermecătoare a lecturii. Ca să se citească pe sineși, poetul *Figurilor de ceară* se transfigurează ca un peizaj și pe nesimțite a insinuat atmosfera lui, cu care luptase câțeva vreme, în judecata celui ce ascultă. Nu e un artificiu sau este un artificiu de cea mai curată sinceritate.

Cum se micșorează toate aceste efecte când autorul nu mai intervine, când alții recită stihurile lui, când poema, pe care am gustat-o ca poemă și ca nimic alta, se face piesă de teatru! Atunci autorul dispare, cântecul lui gingaș de contemplațiune intră în viață, se întrupează, se îmbracă în haine civile și trăiește indiferent de scriitor și peste el. El nu mai poate nimic stăpâni. Ca un strein, stă deoparte și suferă fără îndoială. E, între realizarea scenică a unui poem, diferența dintre intenții și realizarea lor în scris, vrem să spunem enormă, oricare s-ar găsi a fi siguranța tonului didactic cu care unii scriitori afectează în Academii și critici, perfecțiunea lor particulară de-a transforma în literatură tot materialul gândirii lor.

Probabil că lăsându-se în voia altora, cum e cazul pentru teatru, nu e cel mai mare rău ce i se poate întâmpla unei scrieri literare, chiar în cazul unei proaste înțelegeri și a unei recitări prostești. E, orișicum, un control, o verificare. În această privință autorii n-ar trebui să se citească niciodată.

La lectură – lectură făcută de autori – actul al doilea, cel mai frumos, domina cu mult pe celelalte. La teatru pare pal. Actul întâi e cel mai viu și al treilea mai atractiv. Cineva observă că domnul Iancovescu a fost «*a côté*», vrând să afirme că nu și-a priceput rolul de Michiduță. Adevărul este că cel mai bun interpret în *Fata din Dafin* a fost domnul Iancovescu, silit să fie prea singur și prea copleșit de reverie, acolo unde se concentra frumusețea poetică a piesei. Ceea ce constituie puterea de reverie a textului, teatrul găsește a fi prea larg și uniform. Dacă facem partea celor doi autori în piesă, s-ar putea exprima valoarea fiecăruia: domnul Maniu e mai bun poet iar domnul Froda mai bun autor de teatru, cel dintâi crescând la lectură, cel de-al doilea la rampă.

Să încercăm o schițare a *Fetei din Dafin*.

O familie din marea societate și prietenii. Domnița (doamna M. Giurgea), fata unui senator vădov pe cât se pare (domnul I. Constantiniu), e logodită cu deputatul Dan (domnul V. Valentineanu) și iubită de autorul anonim al unei feerii ce se va juca în casa senatorului, de amatori. Necunoscutul autor trimite Domniței buchete de flori, Domnița îl iubește, domnul deputat e gelos. În familie se învârt un băiat glumeț și trist sub gluma lui contrafăcută, Michiduță. În *Fata din Dafin* va juca și el rolul unui bufon. Acesta-i actul întâi.

Al doilea act înfățișează chiar reprezentația pregătită de personajele care în actul întâi compun cercul familiei descrise, feeria *Fata din Dafin*, a scriitorului anonim. Scena e instalată în fundul scenei, cu o cortină deosebită, cu o a doua cușcă a sufleurului. Cortina e de vreo cinci ori mai lungă decât e nevoie, dar efectul nu e stricat de ridicarea ei. Subiect: Dafin Vodă (domnul C. Mărculescu) stă să moară pe sofa, înconjurat de vraci, de Michiduță, bufonul, de însoțitoarea Fetei din Dafin (domnișoara Cleo Pan) etc. El a visat un vrăjitor care l-a învățat cum să întinerească, rețeta unei picături de apă moartă amestecată cu două picături de apă vie. Împăratul dă poruncă să i se aducă apa, aducătorul va primi în schimb chiar darul unei jumătăți din împărăție. Sosește vrăjitorul, Vraptonie (domnul Gr. Mărculescu),

însuși cu apa; împăratul îi fâgăduiește să-l răsplătească după dorință. Bea împăratul apa și întinerește. Efectul acestui moment e cu desăvârșire anulat de apariția sticlutei farmaceutice pe care o scoate din mantaua lui albastră vrăjitorul și de scârțâitul dopului de plută tras de mâna costumată împărătește a lui Dafin Vodă. E vorba de-o glumă stupidă sau de-o stupiditate serioasă? Un creier cât de simplu nu-i în stare să conceapă un flacon adecuat cu basmul, cu feeria, cu costumul? Am pune rămășag că sticluta purta etichetă roșie și inscripția: Intern.

Vrăjitorul cere o răsplată neașteptată, pe fata împăratului – care i se refuză. Nemaiputând să-l omoare, vrăjitorul îl blestemă. Împăratul va fi prefăcut în copac și poporul lui în pădure – ceea ce se realizează imediat, după o pauză cu cortină. Domnița e prizoniera copacului, pe care îl părăsește pe scară și la întoarcere întâlnește pe domnul Valentineanu în hainele lui Făt-Frumos și-l iubește. Intrarea copacului s-a astupat. Domnița rămâne singură și tristă în inima pădurii.

Actul al treilea e grădina casei senatorului – ne întrebăm dacă, într-adevăr, tatăl Domniței era senator. Lampioane, Michiduță etc., etc. Deputatul, fostul Făt-Frumos, a descoperit că autorul era Michiduță! Și se leapădă de logodnă. Domnița, care îl adora necunoscut, acum îl batjocorește. Durerea fără leac a umilitului boem.

Interpretarea în genere nu a fost slabă; ne-am așteptat la mai puțin. O mărturisește un public cum n-am mai văzut ăst an la teatru. Succesul *Fetei din Dafin* a fost fenomenal. Cu o sinceritate care ne-a emoționat, s-a manifestat pentru tinerii autori, pentru fiecare actor în parte. O scriere atât de frumoasă împrumută și din evenimente un caracter deosebit; seara de marți a fost mai ales din partea tuturor o sărbătoare românească.

Doamna Giurgea a plăcut conform obiceiului domniei sale de a plăcea întodeauna și de-a nu ști ce-i insuccesul. Domnul Iancovescu a refuzat însă cu încăpățănare să răspundă apelurilor insistente ale publicului de-a ieși să mulțumească la rampă. Bine și tot mai bine domnul Gr. Mărculescu – ah! cum l-am convinge mai degrabă pe acest

excelent artist să-și modifice fizionomia numelui său, adesea confundat cu altul. Destul de bine, deci, toată lumea. Notăm pe Cronicarul (domnul Emanoil) pe generalul (domnul I. Georgian). Felicităm pe domnul Demetriad, apariție scurtă, elegant schițată, pentru Regizorul.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 457, 22 martie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Fata din Dafin», de d-nii Adrian Maniu și Sc. Froda.*

NICOLAE BURLĂNESCU-ALIN: *DOUĂ CUMETRE*

Burlănescu a murit convins, fără îndoială, că lasă posterității o piesă de teatru fără păreche. În seara de marți, într-o lume cu totul străină de fosta lui minte și care n-a știut că ar fi existat vreodată un Alin Burlănescu, scriitor și dramaturg, piesa lui s-a jucat cu succes. Enervant succes, însă real. Publicul pare astăzi cu totul atras de teatrul original, datorească-se oricui, iasă din orice pană, indiferent de calitate. Publicul cere piese noi scrise de români – românii ar trebui să înceapă să se execute mai prompt. Actorii le dau cu plăcere sprijinul interpretării, spectatorii aplauze și urale, presa le aduce elogii. Dacă din timp în timp, între lucrările fortamente slabe, se ivește câte una mai bună, idealul e atins, care consistă în a spori cât mai mult repertoriul românesc.

Mișcarea teatrală în această direcție trebuia încurajată din răspuțeri, acordând autorilor cu sau fără nume, talentați sau nuli, toate facilitățile și concesiile, ca în industrie. Paralel cu fabricile de zahăr, care au dat rezultate admirabile, se poate dezvolta cu mult folos și industria teatrului național... Între public și Burlănescu-Alin, unul din cei mai mediocrii autori ce ne-a fost dat să cunoaștem, e o legătură mai tare decât între același public și, de pildă, Molière; ei se înțeleg și se pătrund mai bine. Actorii sunt în piesele

originale liberi, nedominați de prestigiul cutărui mare artist străin care a jucat într-un fel definitiv rolurile din *Cocuța*, din *Marionete*, imitate în București.

Să vedeți cum izbutește răposatul Burlănescu să fie obiectul unui entuziasm nepermis.

El croiește trei grupe de întâmplări, pentru trei acte, care se petrec la țară. Chef la cârciumă noaptea; nevasta primarului și a învățătorului, notarul și țârcovnicul. Bărbații umblă cu lume prin sat ca să prindă pe ucigașul unuia Stămbuloiu, inventat, zice autorul, de nevasta primarului. Întregul act întâi – cei patru îndrăgostiți stau cu coatele-n masă, cântă și răcnesc. Publicul – să-l felicităm – moare sub deliciile pe care i le procură această imensă scenă de beție la Moși. Se aude zgomot, muierile și bărbații fug pe din dos și pe ușa cârciumii sosește alaiul lui Stămbuloiu, în cap cu primarul. Asta, la coada primului act. Apare și o țigancă și dă cu ghiocul. Primarul și învățătorul află că sunt înșelați de neveste. Destinul s-a rostit.

În așa tocătură și vomitură se târăsc cele trei acte și se mântuiesc cu bine, cu o veselie a publicului, ce nu trebuie calificată din pricină că repertoriul național trebuie respectat și fețele avantajoase ale publicului din sală, care va statornici dezvoltarea vieții teatrale românești, trebuiesc cinstite.

Nevasta primarului, Lixandrina, e omul de stat al satului; femininului ei, mizerosul Burlănescu, înfumurat de lectura vreunui roman idiot senzational, îi acordă mari puteri morale, șiretlicuri geniale. Și-a zis că lumea e peste tot la fel și dintr-un sat el face un univers; mortul, Dumnezeu să-l ierte, s-a cam întins la simbolism. Lixandrina păcălește, fără să aibă aerul nici aspirația, pe toată lumea. Mitocanca Alexandrina e jucată, cu toate atracțiile trebuincioase și în special cele vulgare, de doamna Eugenia Ciucurescu.

E și un socialist în sat, învățătorul Răsură (Gr. Mărculescu), a căruia nevastă iubește pe Onofrei țârcovnicul (V. Toneanu). La un banchet, dat de primarul Alexe în cinstea lui Andrei Paparudărescu, zapciul, învățătorul se îmbată și face – fiindcă așa i-a păcut ironicului Burlănescu – procesul capitalismului. Zapciul (domnul I. Iancovescu), se supără, îl gonește, bate odaia cu biciul. Domnul

Iancovescu, care ține în permanență vârful rolurilor, face, jucându-se ca un copil, un tip de zapciu care a contribuit mult la succesul celor *Două cumetre*. Masa zapciului și apoi închiderea consilierilor în localul primăriei, unde se bat de se slutesc pentru o controversă casnică, sunt scenele mai bune din acest lucru lung care a durat o seară și-a fericit o adunare de spectatori serioși.

N-am putut înțelege intrarea deodată în scenă a domnilor Toneanu și Petrescu, care n-au mai jucat de atâta vreme. Doi seniori nu-i prea mult pentru Burlănescu-Alin și nici unul nu era prea puțin pentru *Fata din Dafin*? Probabil că nici o altă preferință nu i-a determinat decât a costumului. Domnului I. Petrescu îi vin bine dimia și cusăturile țărănești. Să nu uităm a releva, independent de rostul lui în «piesă», rolul învățătorului, ocupat de domnul Gr. Mărculescu, tot mai multiplu și mai variat.

Direcția trupei românești de la Comoedia a uitat să introducă în program o pagină de proză utilă și un portret, portretul autorului și proza unui biograf. O dată ce consimte să joace o piesă, câteva indicații oficiale și date aparțin autorului în textul programului, de drept – mai ales când, mort de mult și nerecunoscut, un autor e dezgropat și pus în viață subit. Ce a scris, cât timp a scris, e fiu al Craiovei sau al Urlaților, a mai fost jucat și când sunt informații prețioase pentru fiecare spectator și în special pentru toți acei tineri entuziaști de la galerie, care întrețin rețeta teatrelor și nu sunt instruiți în raport cu distracțiile lor nici de presa specială, nici de către dascăli.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 478, 13 aprilie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Două cumetre», 3 acte de Burlănescu-Alin.*

ILIADA LUI MURNU

Casa Școalelor dă la lumină o nouă ediție a traducerii domnului G. Murnu, din Homer. E o nouă ediție și o nouă versiune în același timp. Autorului, care se străduise ani de

zile cu tălmăcirea în versuri a celui mai complet poem cunoscut, nu i-a lipsit entuziasmul de a întreprinde asupra textului inițial, tipărit, o nouă muncă de curățire, de artistificare a expresiei, de concentrare, de sinterizare. Conturul ideilor e corectat, desenul frazelor e mai precis, culoarea e așezată mai just și totul mai bine la punct. Limbajul e mai nervos, cuvântul mai energic. S-a ales cu o intenție de rotunjire, între mai multe cuvinte, cel mai geometric sau cel mai elastic, după caz. Unele versuri sunt grandios lapidare.

În prima stare, *Iliada* domnului Murnu, deși realiza un efort cu adevărat considerabil, putea să fie învinovățită de didacticism și de un aer involuntar de pedanterie – pedanterie inevitabilă care venea de la materialul utilizat. Biuroul de lucru al unui profesor nu-i un altar pe care scoboară, ca pe masa poetului, în libertate, norii din ceruri și vulturii lor. Inspirația lui e măsurată, îndrăzneala lui se împiedică de regulamentul artei de a scrie. O scrupulozitate exagerată înfrânge avânturile profesorului-poet. În prima *Iliadă*, plutea o atmosferă de dulap cu cărți, de dicționare. Multe zorzoane și uscături au dispărut. Cu o inversiune, cu o virgulă, cu un punct, traducătorul a dat părților țepene mobilitate, textul a căpătat un stil, *Iliada* se citește cu mare mulțumire – și a ști că această muncă penibilă și frumoasă a fost împlinită de un român, simți bucuria.

Este timpul ca literatura românească să apuce pe drumul operelor mari și să se puie la tonul literaturilor mari străine. O principală operație săvârșită în literaturile țărănilor care s-au deosebit prin calitatea și belșugul produsului artistic, a fost naționalizarea operelor străine clasice. Când s-a învățat grecește și latinește, umaniștii n-au avut în vedere studiul steril al acestor limbi, pentru folosința gramaticală, pentru stabilirea unui gust bolnăvicios de gramatică și sintaxă, pentru luxul de a determina un aorist sau de a căuta, ca în șarade, un acuzativ cu infinitiv. Scopul studiilor de limbi moarte a fost transportarea scrierilor fundamentale din literaturile vechi în literatură modernă. Vremuri îndelungate nu s-au făcut decât traduceri și unele dintr-însele, ca Plutarch al lui Amyot, au întrecut în

valoare originalul. Și paralel cu tâlmăcirea, scriitorii care n-au visat ca astăzi originalități și inovații cu voință, de cele mai multe ori contestabile, și-au făcut, excluzând orice mândrie, un ideal de imitație.

În nemțește, unde s-a lucrat cel mai mult, poporul german găsește, pentru perfecțiunea intelectului și a gustului său, tot ce s-a scris mai bun la popoarele străine, vechi și noi. Germania a asimilat toți scriitorii. În munca depusă de miile de învățați și temperamente care mută dintr-o limbă într-alta ideile, imaginile și concepțiile, limba de vehiculare câștigă în supleță și diversitate, ceea ce nu câștigă deodată la lucrul de originalitate.

În România se citește devreme franțuzește. Toți tinerii parcurg o serie de scrieri, la șaisprezece ani, pe care n-ar trebui să le abordeze, din insuficiență a plămânului artistic. Rezultă o confuzie în spiritul lor, care n-ar rămâne să le îngreueze judecata și intuiția, dacă aceleași scrieri le-ar fi avut îngrijit traduse sau măcar slab traduse, în românește. Ei pot răspunde, când li se recomandă *Iliada* domnului Murnu, că o au în franțuzește, că e mai lesnicioasă, că se citește mai repede decât în limba română, în care traducătorul a trebuit să lupte permanent cu textul.

Iliada domnului Murnu le va fi cu mult mai folositoare decât o versiune franceză. Sensul operei traduse, exactitatea ei se respectă neapărat prin simplă brutalitate, de orice autor, acesta-i sensul mare cinematografic. Dar sensul mic, ca să zicem așa, acela dispare și se reînnoiește cu fiecă traducere nouă. *Iliada* greacă, *Iliada* germană, *Iliada* franceză și *Iliada* română este același lucru, însă în patru feluri deosebite, Subt pana domnului Murnu *Iliada* nu-i o traducere, ci o poemă zămislită în românește și numai așa citirea *Iliadei* este un instrument pentru afinarea literaturii românești. Punct cu punct totul e brodat minuțios în vederea armoniei și preciziei de limbă. Cuvântul românesc care înlocuiește, cu cuprinsul lui din șesul Dunării, piatra gâteli literare a textului grec, are singur o valoare pentru noi. Familiaritatea cu Homer nu se dobândește prin ocolul textului franțuzesc, atât de strâns și de intim, cât e nevoie

pentru ca din lectura lui Homer să rezulte un folos românesc homeric.

Pentru ca să atingem dezvoltarea literară intrensecă de care geniul nostru particular duce nevoie, nu putem face abstracție de lipsa noastră de traduceri. Limba noastră va suferi atâta timp cât clasicii nu vor fi cu toții naționalizați. Scriitorii noștri se vor menține la opere superficiale și trecătoare. Ne vom eterniza în bucăți de câte șase versuri, în impresii amoroase și vom ajunge la o literatură absolut indigestă, din care va lipsi artera puternică a poeziei mari. *Iliada* domnului Murnu ar trebui să fie un exemplu pentru atâția dascăli care se irotesc prosteste în jurul liceelor și universităților, fără să contribuie cu știința lor la transformarea muncii literare românești într-un studiu întemeiat. Casa Școalelor e chemată să poată lua direcția acestei mișcări, care lăsată la inițiativa profesorilor, lipsiți de mijloace și de curaj, nu va da niciodată nici un rezultat.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 482, 17 aprilie 1918, p. 1-2.
Semnat: T.A.

VICTORIEN SARDOU: *TOSCA*

Toată *Tosca* se prezintă ca o cromolitografie de restaurant: cu pretenții, cu ifose istorice, cu personaje având bărbia ridicată mai sus decât normal. Se găsește acolo omul rău și perfid care necăjește întodeauna publicul, amanta clasică și femeia generoasă și răzbunătoare, credincioasă și plină de virtuți când un strein îi displace. Și nu lipsește nici revoluționarul primejdios, profesând pictura bisericească.

Această nostimă și fără pic de simț emoțional daraveră se petrece în pământurile Papei, la Roma. Veți afla din program anul exact și alte detalii importante. Vi se va spune acolo că numele pictorului avea cea mai frumoasă asonanță – citiți: Mario Cavardossi – și că tocmai se

îndeletnicia cu înfrumusețarea bisericii Sf. Andrei, evident din Roma, când s-au produs evenimentele jucate la Comoedia. În românește Cavaradossi sună Demetriad, desigur mai urât, dar ce vrei?

Trebuie bine băgat de seamă că mai există un revoluționar primejdios, Angelotti, care fusese prins și condamnat la spânzurătoare. Pe vremea aceea Roma trebuie să fi mișunat de revoluționari, de vreme ce din zece personaje câte are piesa, doi erau dintre dâșii – sau mai bine zis douăzeci la sută. Spânzuratul scăpase din pușcărie îmbrăcat în haine femeiești și s-a refugiat, așadară, la Mario Cavaradossi, *maestro pittore*, în acest costum de sex deosebit.

Aci îl găsește Tosca, amanta pictorului, cea mai formidabilă cucoană din câte poate cunoaște chiar un italian de rasă latină – înveșmântată în trupul doamnei Demetriad, pe care nu vi-l mai descriu. Ea crede că omul ce se ascunse, la intrarea ei în biserică, și căruia îi zărise ceva din travesti, era o femeie. Gelozia îi roade deodată inima monumentală și ea insistă să afle și, ca femeie, află totul.

Poliția e pe urmele lui Angelotti, torturează pe Cavaradossi, care îl ține ascuns, ca să mărturisească, și în sfârșit Tosca intervine, denunță ascunzătoarea și toți sunt atunci ridicați și duși la castelul St. Angello și închiși. Ca un cavaler, Angelotti în tainița lui își curmase zilele cu otravă, așa încât acum e transportat în stare de cadavru.

Marele *mahăr* al acestui complicat subiect este prefectul Scarpia – nu pot toți prefectii de pe lume să se cheme Tzigara-Samurcaș. Scarpia păstra pentru pictor, pe lângă un dinte revoluționar, un întreg sistem de măsele amoroase. Era, deși persoană oficială, gelos ca un mizerabil odios. Ceva mai mult: Scarpia e însuși domnul Storin, care la începutul actului al patrulea se hrănește la masă și dă canaliei de Colonetti ordine cum va fi spânzurat cutare sau împușcat Igrec. Când intră Tosca, el are toate rafineriile ca să-i declare că ea-i nevinovată și că amantul va fi foarte curând executat și ca să o facă să înțeleagă că poate scăpa și amantul dacă... dacă... dacă Tosca primește omagiile sale de bărbat și prefect. Cu o luptă gigantică ea primește. Infamul Colonetti e chemat și instruit să tragă cu

gloanțe oarbe în, zi-i pe nume, Cavaradossi – și să-l facă scăpat. Aci e de făcut o remarcă: pe Colonetti ar putea să-l cheme și Schiarone – ceea ce nu cred – dar la urma urmelor e destul de indiferent.

În două cuvinte: cu cuțitul, Tosca ucide pe baronul Scarpia care se apropie să fie plătit, iar sus, Cavaradossi e împușcat cu gloanțe adevărate. Înțelegerea dintre Scarpia și Colonetti fusese o prefăcătorie.

O ultimă înghițitură: Tosca se aruncă după terasa unde zăcea mort amantul, în prăpastie. Sfârșit și lui Dumnezeu slavă.

Să mai vorbim de actori? Dar joacă vreunul în această piesă de târgul Moșilor? Poate unul singur să facă mărturia că a jucat? Putea cineva să joace, să se arate, să impresioneze? Ce gunoi trufaș!

Un amănunt, oribil amănunt! oribil pentru ignobila lui falsă sentimentalitate. Autorul a căutat – nenorocitul! – psihologie catolică. Când, mort, prefectul zace pe scânduri, Tosca, ucigașa lui, se învârtește cam un ceas pe lângă el, își drege buclele într-o oglindă, ia două sfeșnice cu lumânări de pe masă, le așează la capul cadavrului, ia un crucifix, îl depune pe pieptul lui...

Nici Emil Nicolau n-a făcut în lunga lui carieră dramatică așa ceva.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 491, 26 aprilie 1918, p. 1 (*Cronica teatrală*). Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Tosca», cinci acte*.

F. VON SCHÖNTHAN ȘI G. KADELBURG: *GINERELE DOMNULUI PREFECT*

Joi seara, s-a cântat... Comedia domnilor De Schönthan și Kadelburg, localizată de domnul Gusty, cu un excelent simț de culoare și măsură, care nu cade niciodată în mahalagismul celorlalți localizatori, ca de pildă domnul Ranetti, ne-a răzbunat cu vârf și îndesat de premiera

precedentă. Domnul Gusty a făcut, din lucrarea curată și onestă a celor doi colaboratori, un spectacol limpede și de-o veselie primăvărată.

Autorii au știut să se adreseze cu dibăcie unui subiect care înviorează și dispune întodeauna: contrastul dintre vârstă și tinerețe, dintre demnitatea gravă și protocolară a părintelui sus-pus și exuberanța naivă a tinerilor care năvălesc în așezămintele lui sufletești și morale ca niște sălbateci, cu stângăcia simpatică a unor pui de prepelicari.

E un personaj admirabil; domnul prefect Dumitrașcu, cu reședința în Craiova, unde se petrece toată piesa, jucat de domnul Gr. Mărculescu (celălalt) cu o mândrie, cu o emfază, cu o ținută, cu o egalitate splendidă. Prefectul nu admite ca voința cuiva să se infiltreze în autoritatea lui violentă. Soție, copii, ginere trebuie să se supuiе absolutismului lui casnic. În douăzeci și șapte de ani de căsătorie el a împărățit ca un faraon peste familia lui. Mai ales că și-a găsit un ginere docil și fricos în persoana tânărului Mișu Câmpeanu, domnul Iancovescu, care o dată cu o zestre considerabilă a primit și stăpânirea socrului dictator. În fața socrului, veșnic nemulțumit și arțăgos, Mișu Câmpeanu e apucat de niște friguri de timiditate care-l copleșesc, ca un mic funcționar de la prefectură. El uită să-i mai zică: tată, personalitatea lui se topește și își întâmpină socrul ceremonios și tremurând, cu titlul lui de Domnul Prefect. Autoritarismul socrului se complăce în spaima și lașitatea ginerelui și abuzează. Sunt scene între acest boier de provincie și băiatul Câmpeanu, care țin sala într-un hohot de râs, imposibil de moderat. Evident că de câte ori rămâne singur, cu un prieten care-i cunoaște poltroneria, sau cu sora neveste-sii ginerele se folosește de lipsa socrului, ca să-și proclame, cu o violență dusă la extrem, independența. Atunci el lovește cu putere mobilele din casă, trănțește scaunele, răcnește, fumează. Dar toată revoluția ginerelui se schimbă subit într-un tremur de frică, de un efect comic irezistibil, îndată ce statua, ochiul încruntat, monoculul și mustățile teribil de solide ale socrului își fac apariția în salon. În salon și în fața socrului fumatul

e interzis. Ginerile își ascunde repede țigara de foi, pe care o aprinsese ostentativ.

Dar autoritatea socrului se izbește pe neașteptate de un întreg front de accidente unde începe lupta între el și tineret. Întâi, în casa lui pătrunde un prieten al ginerelui, Iorgu Dadilov, un individ energic, cu sufletul tare, care va îndrepta firea lui Câmpeanu, domnul Valentineanu, robită prefectului în doi ani de conviețuire. Al doilea, un băiat al prefectului, Victor, domnul V.D. Bumbescu, vrea să se însoare cu o guvernantă! atunci când tatăl său i-a destinat pe bogata domnișoară Caraiman. Al treilea Dadilov, pe care prefectul n-are ochi să-l vadă, cere prefectului mâna fetei sale de-a doua, Aglaia, ștrengărește compusă de doamna Aura Radovici.

Dar hotărâtoare pentru scăderea prestigiului domnului prefect și reducerea autorității sale la zero, e atacul pe care îl primește pe neașteptate de la ginerile lui fricos. Dadilov îi explicase toată rușinea situației lui de ginere stupid și caraghios. Din lupta socrului cu ginerile, cel dintâi iese distrus. Ginerile în sfârșit poate să stea pe scaun cu obrăznicie în fața domnului prefect, să-i rădă în nas și să-și impună pretențiile asupra neveste-sii, Natalia, jucată de doamna Maria Ciucurescu. Suferința ginerelui era cu atât mai amară, cu cât prefectul îl lipsea și de bucuriile conjugale, păstrându-i fetei lui obligațiile familiale anterioare căsătoriei.

Finalul e cel așteptat. Tinerețea bate pe toată linia. Domnul prefect cade din pedestal – dar fără să se supere nici el.

În această piesă nu moare nimeni, nu suferă, nu geme, nu problematizează nimeni. Ce plăcere! În sfârșit se găsesc pentru scena Comoediei și spectacole lipsite de frământarea sterilă și orgolioasă a autorilor bolnavi de ficat. Din primul până la ultimul moment e o cascadă de bucurii care întrec la nesfârșit sacrificiul de a te imobiliza câteva ore într-un stal. Publicul are conștiința că nu a venit de-a surda la teatru și că e gras răsplătit.

O calitate esențială a lucrării domnilor Kadelburg și von Schönthan o constituie, repetăm, acuratețea și decența.

Puțini autori de teatru au putut fi veseli fără indecență și trebuie să felicităm cu entuziasm pe cei care pot părăsi inspirația porcească a alcovului, când își propun să amuzeze. O impresie de sănătate rămâne în spectatorul care s-a întors marți acasă și de multă voie bună.

Interpretarea nu se va supăra nimeni dacă vom spune că a culminat cu domnul Grigore Mărculescu, care se dovedește tot mai complex, tot mai divers. După domnia sa, imediat trebuie așezat domnul Iancovescu, punctul din care s-a desfăcut imensa ilaritate a sălii, arhipline. Punem pe domnul Valentineanu la urmă, pentru că deși în diverse momente am regăsit calitățile sale proprii de-a lungul piesei, într-altele personajul lui Dadilov nu s-a împăcat câtuși de puțin cu ele.

Dintre doamne, în primul plan a stat doamna Aura Radovici, incontestabil.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 514, 20 mai 1918, p. 1. Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Ginerele d-lui prefect» (Der Herr Senator), comedie în trei acte de F. von Schönthan și G. Kadelburg, localizată de P. Gusty.*

ALFRED CAPUS: *BĂRBAȚII LEONTINEI*

Leontina e-o femeie care-și înșeală bărbații cu o adorabilă candoare, căsătorită de două ori, întâi cu Adolphe Dubois, funcționar, și al doilea cu baronul de la Jambière, mare proprietar în provincia franceză. După divorț ea trăiește câțva timp cu un mare negustor Brunoy, de care despărțindu-se și rămânând săracă se întoarce la primul bărbat, prea slab ca să o respingă, și se instalează la el. Dubois cere sfatul prietenului său, deputatul Plantin, care asistă la slăbiciunile fostului soț și-i împrumută de mai multe ori bani ca să plătească datoriile soției divorțate – influența lui intervenție ca să fie numit funcționar în provincie și să scape de Paris și de obsesia fostei lui neveste.

Leontina rămâne și cei doi prieteni părăsesc apartamentul și Parisul, în vreme ce doi domni se anunță la intrarea principală: baronul de la Jambière (domnul C. Duțulescu) însoțit de Anatole Grimard, profesor de agronomie (domnul Gr. Mărculescu) care, în vreme ce deputatul și fostul bărbat se strecoară pe scara de serviciu, își fac apariția în fața Leontinei.

Leontina știa că baronul o iubește, de la două prietene ale ei. Cei doi vizitatori sunt cât se poate de încurcați; baronul bâlbâie, nu găsește cuvintele ce-i trebuiesc, profesorul îi vine pe cât poate într-ajutor, Leontina pune ochiul pe profesor, convinsă că baronul e un idiot și, după o scenă irezistibil de comică, tustrei pleacă să prânzească împreună la un mare restaurant.

Leontina e jucată de doamna Maria Giurgea. Dubois, fostul ei soț, e ținut de domnul N. Soreanu. Ambii vor face din *Bărbații Leontinei*, până la sfârșit, un capo d'operă de fragedă și tinerească interpretare.

În actul întâi trebuie relevat tipul servitoarei lui Dubois, Virginia, foarte bine condus de domnișoara S. Sonia.

Actul al doilea. Au trecut trei luni. Leontina e instalată în castelul baronului de la Jambière și-i poartă numele și blazonul. Întreg acest act se va petrece în casa agronomului Grimard, pe care-l vizitează des baronii, cu bicicleta. De astă dată baroneasa ajunge mai târziu decât baronul, din pricina ghidonului, pe care sosind roagă pe soț să iasă în curte să-l îndrepte și Leontina rămâne singură cu agronomul, căruia îi sare de gât. Publicul din sală descoperă între Leontina și agronom relațiile nepermise dintre amânți, relații în care Leontina păcătuiește cu o nevinovăție fermecătoare, iar agronomul, savantul, omul de bibliotecă, se supune tuturor capriciilor ei cu tot atâta plăcere cât și secretă teroare. În momentul când amânții sunt confundați în cea mai strânsă îmbrățișare, intră doamna marchiză de Versac, care surprinsă de spectacol, iese imediat nebăgată de seamă. Această marchiză de Versac e mătușa baronului, o aristocrată cu înalte idei despre clasa din care face parte, și adversara căsătoriei contractate de nepotul ei cu o femeie divorțată – fără consimțământul Papei, o oare-

care fostă femeie a unui oarecare Dubois. Ea nu recunoaște pe Leontina, care sta în brațele profesorului agronom, cu spatele spre ușă, dar o aude vorbindu-i de întâlnirea lor de după-amiazi. Într-adevăr, Leontina, știind că baronul trebuia să plece la una din moșiile lui, dăduse o întâlnire profesorului foarte contrariat.

Îndreptând ghidonul bicicletei, baronul se întoarce în biurul agronomului, unde mai schimbă câteva cuvinte cu amanții, când marchiza de Versac se întoarce și are un lung dialog cu nepotul ei, din care acesta înțelege, consternat, că nevasta sa îl înșeală și făgăduiește marchizei să divorțeze. Acum trebuie pusă la cale prinderea în flagrant delict, marchiza îl învață cum să procedeze, aducând comisarul la fața locului, care va dresa un proces-verbal etc., etc.

Întru târziu, Leontina. Ea găsește pe agronom la biuro, tocindu-și facultățile zadarnic la compunerea unui raport — și trece în odaia de dormit să-l aștepte acolo ca să și-l sfârșească.

Vin: comisarul, secretarul lui, baronul. În numele legii, deschideți! Panica profesorului de agronomie. Agronomul și-a compus o figură și deschide.

Ce se petrece de-acum înainte e de domeniul comediei bufe pure. Comisarul e primul soț al Leontinei, numit de curând în acest post prin intervenția deputatului Plantin, după ce părăsise, cum știm, Parisul. Stilul în care se achită de datoriile-i de comisar în acest caz e fantastic și încremenește pe cei de față. În sfârșit, cere voie să viziteze odăile lăturalnice și agronomul se opune să fie cercetat iatacul. Baronul se repede de mai multe ori să bată pe agronom. Leontina apare senină și nevinovată. Spaima comisarului Dubois, mimica amuzată a Leontinei. Dubois înțelege că nu trebuie să înlesnească acest divorț al fostei lui neveste și cere baronului, înainte de a se face procesul-verbal, o convorbire particulară, în timpul căreia ceilalți sunt izolați. El izbutește să împace pe soți. Aceștia își făgăduiesc credință până la moarte, iar comisarul rămâne prietenul cel mai de aproape al baronului.

Actul al treilea înfățișează interiorul castelului. Leontina dă sfaturi unei fete și unui băiat de țară, care-i cer

încuviințarea căsătoriei. Dubois, invitat. Baronul se întoarce de la vânătoare. Grijă lui Dubois, pe care și-o exprimă cu vivacitate Leontinei, este de a-și părăsi slujba cât mai curând și înainte de a fi descoperit că e primul ei bărbat. Leontina se opune. Baronul îi propune lui Dubois să se însoare. El are o verișoară, Hortansa Sylvain, născută de Versac, văduvă bogată, pe care Dubois o cunoaște pentru a fi scăpat-o de un accident de trăsură.

Atunci intervine pentru a doua oară marchiza de Versac, care nu știe că nepotul ei s-a împăcat cu Leontina și venind vorba de Dubois, ea arată că, în urma cercetărilor făcute la Paris, știe că el a divorțat și baronul înțelege că e primul bărbat al nevestei sale. Scenă violentă între baron și cei doi soți, care se potolește prin intervenția gingașiei Leontinei. Sfârșitul: căsătoria lui Dubois cu Hortansa Sylvain...

Trecem peste nenumărate scene, care ca și tot cuprinsul sarbădei noastre narațiuni trebuiesc văzute. Între altele vizita deputatului Plantin la baronul de Jambière cu variata stupefacție a tuturor personajelor din această scenă în care rolul deputatului e jucat cu dibăcie de domnul N. Săvulescu.

E o lume în *Bărbații Leontinei*, copilăroasă, blândă și de o puritate sufletească ce trebuie recunoscută la niște libertini. Niciodată fapta, intriga n-au nimic dezământat și cinic. Ai accepta, din pricina autorului, această viață ca o viață ce poate fi suportată, am zice cu plăcere. Publicul a aplaudat-o ca o glumă petrecută într-o societate de Pierrots, zburdalnici, buni și cu un grăunte de nobilă tristeță inconștientă în inima lor.

Lucru rar, toți interpreții au contribuit la ansamblul perfect al ultimei piese ce se joacă în stagiunea aceasta – și suntem mulțumiți să batem cu flori pe doamna Maria Giurgea, care a avut o creațiune neașteptat de strălucită, cât și capul cu infinite nuanțe al fermecătorului Soreanu.

Cu un trandafir trebuie ochit și domnul Gusty.

«Gazeta Bucureștilor», an. II, nr. 547, 23 iunie 1918, p. 1.
Semnat: T.A. A apărut cu titlul: *Teatrul Comoedia: «Bărbații Leontinei», comedie în trei acte de Capus, tradusă de P. Gusty.*

Notă la Addenda

Colaborarea lui Tudor Arghezi la «Gazeta Bucureștilor» s-a materializat într-un număr de 41 editoriale, 5 articole și 24 de cronici dramatice și note de teatru. Ultima colaborare, o cronică teatrală, a apărut în nr. 547 din 23 iunie 1918, ziarul suspendându-și apariția la 11 noiembrie același an.

Semnarea, la 11 noiembrie 1918, a armistițiului între Puterile Aliate și Germania a pus capăt primului război mondial. În urma intervenției hotărâte a Comandamentului armatelor aliate, instalat la București imediat după ce trupele de ocupație au fost obligate să părăsească teritoriul României, autoritățile române au chemat în judecată 23 de ziariști și angajați în redacția ziarului «Gazeta Bucureștilor», învinuiți de trădare și colaboraționism, însă mandat de arestare a fost emis doar pentru cinci: D. Karnabatt, S. Grossman, Ioan Slavici, Dem. Theodorescu și Tudor Arghezi. Aceștia au fost întemnițați la închisoarea Văcărești, însă sub presiunea opiniei publice și a presei au fost mutați la Hotelul Modern, unde vor rămâne până la pronunțarea sentinței, putând fi vizitați de familie și prieteni.

Procesul ziariștilor a început pe 22 februarie 1919, la Curtea Marțială a Corpului II de Armată. În depoziția la proces Tudor Arghezi a declarat că situația sa și a confratelui Dem. Theodorescu sunt aproape identice, în sensul că amândoi au scris în timpul neutralității și după aceea în direcția în care credeau că își pot servi mai temeinic țara. Amândoi au rămas în București cu ordin, fiind mobilizați în Compania de jandarmi care fusese destinată să asigure paza interioară a capitalei până la sosirea trupelor de ocupație, transferul lor în această unitate fiind făcut din ordinul generalului Dumitru Iliescu (care a condus operațiile armatei române în primele luni ale războiului), pentru a-i pune la adăpost de anumite privațiuni.

La cinci, șase luni după ocupație, amândoi s-au angajat colaboratori externi la «Gazeta Bucureștilor», fiind încredințați că în acest fel slujesc interesele neamului și ale oamenilor politici

lăsați în capitală de către guvernul Brătianu, refugiat la Iași. De aceea Tudor Arghezi își exprimă nedumerirea că primul proces politic din România începe cu gazetarii și nu cu oamenii politici care au fost susținuți de unii gazetari. El arată că este străin de «aruncarea» gazetei pe front, în rândurile ostașilor români, că n-a îndemnat armata la nesupunere și nici populația, nu a insultat statul și nici Coroana. Dacă au adus critici lui I.I.C. Brătianu, le-au adus deopotrivă tuturor oamenilor politici răspunzători de relele țării. Mai declară că s-a bucurat de toată încrederea Ministerului de Război, că guvernul Brătianu a încurajat punctul său de vedere în politica externă, în anii 1915-1916. Afară de o contribuție personală, V.G. Moșun (ministrul de Interne) l-a ajutat să împrumute 5000 lei de la Banca Viticolă pentru susținerea revistei «Cronica». De asemenea, multe din articolele scrise în ziarul «Libertatea», gazeta neutralistă, fidelă Triplicei, au fost inspirate de generalul Iliescu. Acum însă, o cauză politică a fost transformată de adversari într-un «proces militar».

Procesul a durat 13 zile, sentința fiind pronunțată la data de 23 martie 1919: D. Karnabatt și S. Grossman au fost condamnați la câte 10 ani de temniță, iar Dem. Theodorescu, Ioan Slavici și Tudor Arghezi la câte 5 ani.

Presa a luat prompt atitudine, definind verdictul «abuz de putere» și «teroare brătienistă» și contestând legalitatea actului de condamnare. Recursul făcut la Curtea Marțială Superioară este respins și ziariștii sunt transferați de la Hotelul Modern la închisoarea Văcărești, nemaiașteptându-se rezolvarea apelului de către Curtea de Casație.

La scurt timp, Tudor Arghezi primește în penitenciar știrea că fiul său, Eliazar, fugise de acasă. «Disperat de această nouă osândă, adaosă la osânda dăruită de Curtea Marțială, m-am plâns atunci frumosului cavalerism al unui adversar, d-lui Iorga, și domnul Iorga a intervenit la rege pentru grațierea mea. Tot ce am obținut în mai, cu multă întârziere ierarhică, a fost o liberare condiționată de cinci zile, inutil supravegheată de un agent, pentru căutarea copilului.»

La 28 august 1919, Tudor Arghezi expediază generalului Arthur Văitoianu, ministru de Război în cabinetul lui I.I.C. Brătianu, o scrisoare în care îl roagă să intervină pentru punerea lor în libertate: «Știți, poate, că sunt închis, dimpreună cu patru colegi de presă, dintre care unii v-au fost și v-au rămas recunoscători și devotați. Capriciile rău informate ale unor adversari fanteziști ne-au adus în fața Curții Marțiale, care amestecându-ne pe toți în același dosar și în aceeași cauză ne-a condamnat pentru

articole de ziar, scrise sub ocupație, la pedepse în disproporție cu vina noastră – dacă vină a fost – fără să se fi ostenit cineva să se oprească la antecedentele inculpaților și să facă deosebiri de rigoare. [...] S-a făcut cu mine o nedreptate de care nu pot crede că cei în drept nu-și dau socoteală. Tot ce regret este că ați lipsit din țară; un proces atât de bizar, care să tragă la răspundere cinci gazetari pentru politica dusă în Muntenia de trei grupări politice cunoscute, sub ochii dv. nu se putea face. [...] Stăm închiși de 9 luni de zile. Suntem cu toții niște scriitori săraci în sarcina cărora nu s-a rostit la proces nimic degradant, nimic rușinos. Unii dintre noi și-au adus convingerile prea departe, poate, și n-au știut să-și pună condeiului frâu; dar nimic mai mult. Avem familii grele, care suferă crunt povara privațiunilor și detențiunii noastre. Mă rog inteligenței și inimii dv., interveniți de urgență la dl. Brătianu ca să nu fim lăsați în închisoare, la discreția unui viitor guvern, indiferent sau dușmănos.»

Duminică, 7 septembrie 1919, Tudor Arghezi îi expediază o nouă scrisoare generalului Văitoianu, prin care îl roagă să fie pus în libertate provizorie, deoarece Eliazar fugise pentru a doua oară de acasă: «Domnule general, vă cer o intervenție cu caracter excepțional. Faceți să fiu pus în libertate provizorie până la recurs – mai sunt 12 zile, infinit de lungi, până la 19 septembrie – și fiecă oră ce trece îmi îngreunează problema regăsirii fiului pierdut.»

La 29 septembrie, Curtea de Casație a respins apelul, confirmând sentința de condamnare.

Cu toate că Tudor Arghezi nu a obținut punerea în libertate provizorie, scrisorile sale nu vor rămâne fără ecou. În ședința Senatului din 22 decembrie, Gr. T. Coandă a cerut punerea în libertate a ziariștilor.

După vizita întreprinsă de ministrul interimar al Justiției, Ștefan Cicio-Pop, însoțit de primul procuror și director general al închisorilor, Ionescu-Dolj, la închisoarea Văcărești, cu scopul de a-i convinge pe cei condamnați să depună «rugare» de grațiere – Ioan Slavici a refuzat s-o semneze – ministrul a înaintat regelui raportul în care propunea amnistierea acestora.

Cei cinci ziariști au fost grațiați prin decretul regal nr. 51392 din 31 decembrie 1919.

M.A. și T.R.

CUPRINS

<i>Notă asupra volumului 44</i>	5
---------------------------------------	---

PARENTEZE

Din volume	11
Din periodice	141
Inedite	197

ADDENDA

Germania și adversarii ei	223
Mare și mic	226
Cum se înnoiește o țară	228
Cum izbucni	231
Politica «momentelor»	234
Ipoteze	236
Mortul viu: Caillaux	239
Inspirația genială	241
Viermele și eroul	243
Ideal	245
Titu Maiorescu	248
După un an și după trei	252
Pentru ce mai luptăm?	254
Victoria adevărată	256
Frank Wedekind: <i>Șarpele</i>	258
Modelul francez	261
Câștig și pierderi	263
Pentru viitor	265
Abecedarul	267
A. de Herz: <i>Ca să trăiești</i>	270
Oratorul Wilson	272
Pedeapsa morții	275
Alexandre Bisson: <i>Necunoscuta</i>	277

Boala franceză	280
Jalea în zadar	282
Moravuri noi	284
Spectacolul sub ocupație	286
Aliații României	288
Poporul victoriei	290
Felix Philippi: <i>Binefăcător al omenirii</i>	292
Pacea	294
Derivatele războiului în Franța	297
Publicul	299
După Brest-Litovsk	302
Două extreme	304
Bătaia	306
Victoria morală	309
«Până la extrem»	311
Relativ la bătaie	313
Eroul o șterge	315
Hermann Sudermann: <i>Stane de piatră</i>	318
Dovada	321
Ceasul din urmă	323
Negura mare	326
Actorul	328
Pace	332
Maximalismul și românii	334
Caillaux și Clemenceau	336
Hans Land: <i>Der Letzte Akt</i> ; I. Mihailescu: <i>Interpretul</i>	339
Richard Voss: <i>Vinovat!</i>	342
Pacea maximalistă	346
Dramă sau comedie?	348
Artistul dramatic	350
Momentul	352
G. Kadelburg și R. Presber: <i>Punctul negru</i>	354
Cauzele războiului mondial	356
Aplauze furtunoase	359
România și Antanta	361
Întâmpinare	363
Tracul	366
[Pierre Wolf]: <i>Păpușile</i>	368
Școala cea bună	370
Decadență	372
Björnsjerne Björnson: <i>Un faliment</i>	375
Adrian Maniu și Scarlat Froda: <i>Fata din Dafin</i>	378

Nicolae Burlănescu-Alin: <i>Două cumetre</i>	381
<i>Iliada</i> lui Murnu	383
Victorien Sardou: <i>Tosca</i>	386
F. von Schönthan și G. Kadelburg:	
<i>Ginerele domnului prefect</i>	388
Alfred Capus: <i>Bărbații Leontinei</i>	391
<i>Notă la Addenda</i>	395

